

USTAZ
USTANYMY

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы

«USTAZ USTANYMY» республикалық ғылыми-әдістемелік журналының
№03(107) (2025 ж. Наурыз) шығарылымы.

Выпуск №03(107) (Март 2025 г.) республиканского научно-методического журнала «USTAZ USTANYMY».

Қарағанды қаласындағы мекен-жайы: Қазыбек би ауданы, Нұрсұлтан
Назарбаев даңғылы 19. 100012
Журнал “KEMENGER” ЖК баспаханасында басылды.

Таралымы 1000 дана.

Адрес г. Караганды: Қазыбек бисий район, пр. Нурсултана Назарбаева 19.
Журнал издан в типографии ИП “KEMENGER”. Тираж 1000 экз.

«USTAZ USTANYMY»

Республикалық ғылыми-әдістемелік журналы Нұр-Сұлтан қаласында
Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің
Ақпарат комитеті 2023 жылғы 13 ақпандағы Мерзімді баспасөз басылымын,
ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі
№ KZ26VPY00064454 берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан аумағында.

«USTAZ USTANYMY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

Республиканский научно-методический журнал «USTAZ USTANYMY»
в городе Нұр-Сұлтан комитетом информации Министерства информации и
общественного развития Республики Казахстан выдано свидетельство о
постановке на учет периодического печатного издания, информационного
агентства и сетевого издания от 13.02.2023 года

№ KZ26VPY00064454.

Территория распространения: На территории Казахстана.

Журнал " USTAZ USTANYMY " выходит 4 раз в месяц.

Меншік иесі: /собственник: ЖК/ИП “ KEMENGER ”

Бас редактор:/Главный редактор: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Редактор алқасы: Алшынов Ахметжан Әнуарбекұлы

Тел: + 7 700 970 00 98

Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы

Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Баянды Ерлан

Эл. почта: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Тел: + 7 771 181 23 03

“KEMENGER” баспасы

Мазмұны / Содержание

Шәудірбай А.О. Жер шарына саяхат	3
Назаров О.Б. Мәтінмен жұмыс жасау – эмпатия әдісі	5
Райханова Ш.М. «Ұлттық ою өрнектер»	8
Найкин А.К. Роль уроков начальной военной и технологической подготовки в патриотическом воспитании учащихся	10
Алдабергенова А.Х. Оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын жаңа технология арқылы дамыту	12
Байсабаева Д.Т. Бастауыш сынып оқушыларының оқуға құштарлығын арттыру	15
Маханова С.Е. Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану	18
Арстанбеков О.А. Қазақ батырлық жырларының тәрбиелік мәні	20
Шахамова З.И. Мектепалды сынып оқушыларының жазу машығын қалыптастыру	22
Адилбаев Б.А. Дене тәрбиесі сабағында баскетбол ойынының маңыздылығы	24
Шахабаев С.Е. Алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдері	26
Кудайбергенов А.С. География сабақтарында мектеп оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту	28
Турганалиева А.М. Тарих сабағында интеллектуалдық әдістер қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілігін дамыту	30
Муратова М.А. Көркем шығарма - оқушы бойындағы шығармашылықты дамытудың негізі	33
Молдағали Д.Т. Информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мақсатында қолданылатын оқытудың белсенді формалары	35
Едилбаева А.А. Тарих сабағында мәтіндік ақпаратпен жұмыс істеу әдістемесі	37
Байкушукоева Ж.М. "Қазақ тілі сабағында бастауыш сынып оқушыларының оқу ынтымақтастығын дамыту тәсілдері"	40
Мұсаева Т.Ж. Активные методы обучения на уроках русского языка и литературы	42
Аккулова У.А. Использование информационно-коммуникативных технологий на уроках русского языка	44
Аханова С.Б. Жаңартылған білім негізінде көркем еңбек сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану	46
Ерекес А.Б. Ел туын асқақтатар жастар тәрбиесі – ұлттық құндылықта	48
Атажанова А.Р., Халбаева М.Ш. Жасанды интеллект - біздің өмірімізде	51
Абдиева А.Т. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында инклюзивті білім беру	52
Мылтыкбаева Ш.А. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда әртүрлі оқыту әдістерін қолдану тиімділігі	54
Кадыркулова К.О. Бастауыш сынып оқушыларын оқытуда мультимедия құралдарын қолдану	56
Усербаева Н.Б. Бастауыш сынып оқушыларына білім беруде топтық жұмыс әдістерін қолдану	58
Кемерова Г.М. Қазақ педагогикасы - саналы ұрпақты дұрыс тәрбиелеудің негізі	60
Елубаева К.А. Математикалық логиканы дамыту әдістері	62
Ахмышова А.К. Ағылшын тілі сабақтағы белсенді әдістер - заманауи педагогикалық технологиялар ретіндегі маңызы	65
Бегалыева Н.К. Химия пәнін оқытуда заманауи платформаларды қолданудың артықшылықтары	67
Ташеев Т.Қ. Дарынды балалармен жұмыс	69
Мырзабекова Э.Б. Methods of developing listening skills as ways to improve english language proficiency of high school students	71
Турсынбекова Р.У. Қазақ тілі мен әдебиет сабақтарында сараланған тәсілдің маңыздылығы	74
Дүйсенов Р.Ж. Оқушыларды бейнелеу пәніне қызығушылықтарын арттыру	76
Екибаева Ж.Т. Көз көруі бұзылысы бар балалардың ұсақ моторикасын дамыту	77
Базарбаева Ж.Р. Дидактическая игра как средство развития познавательного интереса детей дошкольного класса	79
Дүйсенова А.А. «Формирование математической грамотности на уроках математики»	81
Наумчик-Федченко Н.А. «В гости к Солнышку»	84
Жусупова Ж.М. Сценарий «Кафе тюльпан»	86
Максотова К.Е. «Таза мінсіз, асыл сөз...»	89
Кашкенова Г.С. Мектепке дейінгі ұйымдардың әдістемелік қызметін қамтамасыз ету	90
Шыныбекова А.П. Нумикон әдісі	94
Самединова А.С. «Домбырасыз ән қайда?»	98
Дүйсенов О.Н. Математикада мәтінді есептерді шешудің арифметикалық жолдары	100
Аманбаева Г.Ж. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында оқушылардың сыни ойлауын дамыту	102
Жамауова Ж.У. Мақал-мәтел оқып, жұмбақ шешейік. Жаңылтпаш жаттайық	104
Назаркулова М.Т. Ауызекі және жазба тілде сөйлеу туралы түсінік	106
Аймишева Л.Б. Қыстайтын құстар	109
Даулыбаева С.К. Сиқырлы ертегінің кейіпкері	110
Қабай А.М. Математика сабағын аралас оқыту технологиясын қолдана отырып оқыту маңызы	112
Жауатарова Г.Д. «Пішіндер әлемі»	114
Тағайбекова А.И. Тіл дамуының кемістерін түзетудегі нейропсихологиялық жаттығулардың маңызы	115
Мейрамхан К., Алдунгарова А.К. Өндірістегі төтенше жағдайлар кезіндегі дабыл беру және басқару жүйелерінің тиімділігін бағалау	117
Амзе Ж. Оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту мақсатында көркем еңбек сабақтарында жоба әдісін қолдану ..	119
Тасболатова П.Ж. Тәрбиешінің ойын арқылы баланы дамыту дағдысы	121

**Маңғыстау облысы, Ақтау қаласы
«№30 жалпы білім беретін мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Шәудірбай Айгерім Оразалықызы**

ЖЕР ШАРЫНА САЯХАТ

Аннотация: мақалада Жер шарының әртүрлі бөліктеріне саяхат жасаудың маңыздылығы мен артықшылықтары қарастырылған. Әлемнің түрлі мәдениеттерін, тарихын және табиғи ерекшеліктерін танып-білу арқылы саяхатшылар өз дүниетанымын кеңейтеді. Еуропа, Азия, Америка, Африка және Австралияның әртүрлі қалалары мен табиғи орындары арқылы саяхатшы түрлі мәдениеттермен танысады, жергілікті дәстүрлерді біледі және әртүрлі табиғаттың ғажайыптарын көреді. Бұл мақала әлемнің әр түкпіріне саяхат жасаудың маңыздылығын және адам өміріне қосар үлесін сипаттайды.

Кілт сөздер: жер шары, саяхат, мәдениет, табиғат, тарих, экзотика, әлемнің әртүрлі бөліктері, табиғи ескерткіштер, тарихи орындар, мәдени айырмашылықтар.

Әлемнің әрбір түкпірі – бұл біздің көз алдымызда ашылмаған сырлар мен қызықты әлемдер. Жер шарын саяхаттау, жаңа жерлерді көру, түрлі мәдениеттермен танысу – адамның рухани байлығын арттырып, тәжірибе жинақтауға мүмкіндік беретін ерекше тәжірибе. Саяхат – бұл тек қана әлемнің түрлі елдеріне бару емес, сондай-ақ, әрбір жаңа орынмен танысу, оның тарихын, мәдениетін, дәстүрлерін түсіну және сол орынның ерекшеліктерін өз көзіңмен көру.

Саяхаттың ең басты артықшылығы – бұл жаңа тәжірибе алу мүмкіндігі. Әрбір елде, қалада, тіпті шағын ауылда да адамдардың өмір салты, әдет-ғұрыптары мен күнделікті іс-әрекеттері әртүрлі болып келеді. Мұндай ерекшеліктерді сезіну адамның дүниетанымын кеңейтеді, өзге халықтардың көзқарасымен танысу арқылы қоғамның бірлігі мен көптүрлілігін түсінуге көмектеседі.

Жер шары бойынша саяхаттаудың сансыз мүмкіндіктері бар. Әрбір континент өзінше ерекше және түрлі мәдениеттер мен табиғи ландшафттарды ұсынады. Мысалы, Еуропа – тарихтың алтын бесігі, онда көне мәдениет пен сәулет өнерінің ескерткіштері көп. Лондондағы Биг-Бен, Париждегі Эйфел мұнарасы, Римдегі Колизей – бәрі де әлемдік мәдениеттің символдары болып табылады.

Азияның әртүрлі елдері, мысалы, Жапония, Үндістан, Қытай, ерекше экзотикалық мәдениетке, храмдар мен табиғи әсем орындарға ие. Бұл елдерде саяхаттап, әлемнің басқа бөліктерінен келген адамдармен қарым-қатынас жасау, жаңа тағамдарды көру және оларды дәмін тату – қызықты әрі танымдық тәжірибе.

Оңтүстік Америкада экзотикалық ормандар мен амазонка өзенінің тереңдіктерін көруге болады. Африкада да, осы континенттің керемет табиғаты мен жануарларын көруге болатын, әлемдегі ең үлкен шөлдер мен саванналар бар. Австралия өзінің ерекше фаунасымен танымал, ал оның жағалауы мен рифтері су астындағы әлемге саяхат жасауды ұсынады.

Әлемнің табиғи сұлулығы таңқаларлық. Таулар, өзендер, теңіздер мен көлдер, тропиктік ормандар мен шөлдер – олардың барлығы табиғаттың керемет туындылары болып табылады. Саяхатшылар үшін бұл жерлер тек көз тартар сұлулық емес, сонымен бірге табиғи қорларды сақтау және экологияны қорғау қажеттілігі туралы да ойлануға мүмкіндік береді. Мысалы, Гималай тауында серуендеп, Үндістан мен Непалдың шекарасындағы шыңдарға көтерілу – бұл оқиғалар адам жаны мен тәнін сынайтын ерекше

тәжірибе. Ал Африканың саванналарында сафари ұйымдастыру, жабайы табиғаттың еліктіретін көріністерін көру – бұл да үлкен эмоциялар мен есте қалатын сәттер.

1. Еуропа – тарих пен мәдениетке бай континент. Мұнда әрбір қала, әрбір ел өзінің тарихы мен дәстүрлерін сақтаған:

- Париж, Франция – әлемдегі ең танымал қалалардың бірі. Бұл қала Эйфел мұнарасы, Лувр музейі және көптеген тарихи ескерткіштерімен танымал. Парижде саяхаттаушылар Француз мәдениетін, тамақтану дәстүрлерін және сәнді өмір салтын сезіне алады.

- Рим, Италия – Рим империясының астанасы болған қалада көне ескерткіштер көп. Колизей, Рим Форумы, Ватикан және оның әйгілі Сикстин капелласы тарихты түсінуге мүмкіндік береді. Италияның мәдениеті мен өнері әлемге әйгілі.

- Лондон, Ұлыбритания – Биг-Бен, Букингем сарайы, Лондон көздері сияқты әйгілі жерлер Лондонның саяхатшылар үшін қызықты орындарын көрсетеді. Лондонға саяхат жасау, ағылшын мәдениетімен танысу, ерекше архитектураны көру мүмкіндігіне ие боласыз.

2. Азия – бұл экзотикалық мәдениеттер мен ерекше ландшафттарды ұсынатын континент:

- Токио, Жапония – Жапонияның астанасы бола отырып, Токио ежелгі дәстүрлер мен заманауи технологиялардың үйлесімін көрсетеді. Көшелеріндегі буддалық храмдар мен бақшалар, мәдени шаралар мен жапон театрлары бұл жерді ерекше етеді. Сонымен қатар, жапондық асхана да ерекше дәмді және ұлттық тағамдарды ұсынады.

- Пекин, Қытай – Қытайдың астанасы, мұнда Қытайдың ең маңызды тарихи ескерткіштерінің бірі – Қытай қорғаны мен Тыйым салынған қала орналасқан. Қытай мәдениеті мен дәстүрлерін түсіну үшін Пекин өте жақсы орын болып табылады.

- Дели, Үндістан – Үндістанның астанасы түрлі мәдениеттер мен діндердің тоғысқан жері. Үндістанның рухани әлемін түсіну үшін, тарихи ескерткіштер мен мешіттерді көру өте маңызды. Таж-Махал сияқты әлемге әйгілі ғимараттарды көргенде, үнді мәдениеті мен тарихына қатысты терең ойларға батуға болады.

3. Оңтүстік және Солтүстік Америка табиғатымен ерекшеленеді:

- Нью-Йорк, АҚШ – әлемдегі ең ірі мегаполистердің бірі, ол өзінің заманауи инфрақұрылымы мен мәдениетінің әртүрлілігімен таңқалдырады. Таймс-сквер, Орталық саябақ және Бруклин көпірі сияқты әйгілі жерлер қала саяхатының негізгі нүктелері болып табылады.

- Рио-де-Жанейро, Бразилия – осы қалада әлемге әйгілі Карнаваль өтеді. Қаланың ең басты көрінісі – Корковадо тауындағы Христос Статуясы. Сонымен қатар, Рио-де-Жанейроның әсем жағажайлары мен таулары әрбір саяхатшыға ұмытылмас әсер қалдырады.

- Патагония, Аргентина және Чили – әлемнің ең экзотикалық және таңғажайып табиғат орындарының бірі. Мұнда мұздықтар, биік таулар, көк лагуналар мен жабайы табиғат кеңістігі саяхатшыларды тартады. Патагония – әлемнің табиғи мұрасын түсіну үшін керемет жер.

4. Африка – бұл ерекше континент, ол өзінің жабайы табиғаты мен бай мәдениетімен ерекшеленеді. Африкаға саяхат жасау адамның табиғатқа, жануарлар әлеміне және мәдениетке деген көзқарасын өзгертеді. Мысалы:

- Масаи Мара, Кения – Африканың ең әйгілі сафари орындарының бірі. Мұнда үлкен миграцияларды көріп, жабайы табиғатпен жақын танысуға болады.

- Кейптаун, Оңтүстік Африка – Табиғи сұлулығы мен ерекше ландшафттары бар қала. Мысалы, Үлкен таудың үстінен қала көрінісі мен Атлант мұхитының жағалауындағы ғажайып табиғат жайлы ешқашан ұмытылмайтын әсер қалдырады.

5. Австралия – өзінің ерекше жануарларымен және табиғатымен танымал:

- Сидней, Австралия – Сиднейдің опера театры, Сидней көпірі мен әсем жағажайлары әлемге әйгілі. Австралияның флорасы мен фаунасы ерекше, мұнда тек қана Австралияға тән жануарлар, мысалы, коала мен кенгурулар өмір сүреді.

- Ұлы Барьер рифі, Австралия – әлемдегі ең үлкен маржан рифі, ол теңіз өмірі мен түрлі балықтардың әсемдігін көруге мүмкіндік береді.

Саяхаттың тағы бір маңызды аспектісі – бұл әлемнің әртүрлілігін түсіну мен оны қабылдау қабілетін дамыту. Әрбір мәдениет өз тарихымен, дәстүрлерімен, өнерімен және өмір сүру салтымен ерекшеленеді. Жер шарының түрлі елдеріне саяхат жасау арқылы адам осы әртүрлілікті қабылдауға, құрметтеуге үйренеді. Бұл сол елдердің мәдениетін, тарихын және адамдарын жақсырақ түсінуге мүмкіндік береді.

Саяхаттау адамға тек жеке тәжірибе алу ғана емес, сонымен қатар, әлемнің бір бөлігінен екінші бөлігіндегі жағдайды түсіну, жаһандық мәселелер туралы хабардар болу және әлеуметтік жауапкершілікті сезіну мүмкіндігін береді. Әлемдік саяхат адамзат арасындағы достықты нығайтып, мәдениетаралық қарым-қатынасты жақсартады.

Осылайша, әлемнің әртүрлі бөліктерін саяхаттау адамға әртүрлі мәдениеттерді, табиғаттарды, тілдер мен тарихты түсінуге мүмкіндік береді. Әрбір ел, қала немесе табиғи орын өзінің ерекше ерекшеліктерімен таңғалдырады. Әлемге саяхат жасау адамды дамытады, оған кең дүниетаным мен түрлі мәдениеттерді түсінуге мүмкіндік береді. Әрбір жаңа саяхат – бұл жаңа тәжірибе, жаңа әсерлер мен ашылулар.

**Түркістан облысы, Сауран ауданы, Қазақстанның 30 жылдығы ауылы
«Ә. Сығай атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
Қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Назаров Ораз Баймаханбетович**

МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ЖАСАУ – ЭМПАТИЯ ӘДІСІ

Мәтінмен жұмыс жүргізудің жаңартылған білім беру жүйесі жағдайында маңызы ерекше. Оқу үрдісін жаңаша ұйымдастыру, оқушылардың белсенді әрекет етуі, шығармашылық қабілетін дамыту және өз бетінше білім алу — бүгінгі заман талабына сай оқытудың басты ерекшеліктері. Қазақ тілін оқыту барысында басты мақсат — оқушыларды өмірге бейімделген, өз ойларын еркін жеткізе алатын, шығармашылық дағдылары дамыған ұрпақ тәрбиелеу. Бұл үшін педагогикадағы ең озық үлгілерді қолдану маңызды.

Бірлескен іс-әрекетке негізделген оқыту оқушының қызығушылығын арттырады, оның іскерлік дағдысын дамытады және шығармашылық қабілеттерін жетілдіреді. Оқушының өзіне сенімділігі мен өзіндік пікірін білдіру дағдылары қалыптасады. Сонымен қатар, жаңартылған оқу бағдарламасы оқушыларға алған білімдерін кез келген ортада тиімді қолдануға мүмкіндік береді. Бұл жүйе оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға, ақпаратты тиімді қолдануға үйретеді.

Қазіргі білім беру мазмұнын жаңарту барысында тілді үйрену басты мақсаттардың бірі болып табылады. Бұл тек тіл үйрену ғана емес, сондай-ақ сол тілде ойлау және сөйлеу дағдыларын дамыту. Білім беру үдерісінде оқушылардың өз бетінше білім алуы, кездесетін қиындықтарды шешу қабілетін арттыру маңызды.

Мәтінмен жұмыс жасау – оқушының сөздік қорын байытудың және еркін сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі құралы. Бұл жұмыста оқушы мәтіннің құрылымын, оның негізгі ойын түсініп, оны талдай алады. Мәтінмен жұмыс істеу кезінде оқушылардың шығармашылық қабілеттері дамиды, сыни ойлауы мен метатанымдық қабілеттері артады.

Мәтіннің маңызы туралы айтар болсақ, оның құрылымы мен мазмұны арқылы оқушылардың логикалық ойлау қабілеттері дамиды. Бұл оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру үшін өте маңызды. Оқушылар мәтінге қатысты құрылымдық ерекшеліктерді түсініп, өз пікірлерін айта алады, түрлі ақпарат көздерінен қажетті мәліметтерді алып, өңдей алады. Осылайша, мәтінмен жұмыс жасау оқушылардың шығармашылық қабілетін, тілдік дағдыларын жетілдіруге, оқу жетістіктерін арттыруға мүмкіндік береді.

Тұтастай алғанда, жаңартылған білім беру мазмұны жағдайында мәтінмен жұмыс жасау оқушының функционалдық сауаттылығын арттыру, сыни ойлауын дамыту және шығармашылық қабілеттерін жетілдіру үшін аса маңызды болып табылады.

Оқыту барысында күрделілік тудыратын жұмыс түрлерінің бірі – сабақта мәтінмен жұмысты ұтымды ұйымдастыру. Мәтінмен жұмыс жасату – тіл үйретудегі негізгі элементтердің бірі. Тіл дамытуда мәтіннің рөлі өте үлкен, мәтін балаға білім береді, тілін, ой-өрісін дамытады, тәрбиелейді. Мәтінді талдаған кезде оған қойылатын талаптарға да назар аудару керек. Мәтіннің тәрбиелік мәні бар болуы тиіс; мәтінде оқушылардың дүниетанымын кеңейтетін мәліметтер нақты, түсінікті, қабылдауға қиын болмайтындай болуы керек; жеңілден – қиынға қағидасы сақталу қажет. Мәтінге қойылатын талаптар:

- Тәрбиелік мәні бар;
- Оқушылардың дүниетанымын кеңейтетіндей;
- Мәтін мазмұны нақты, түсінікті, оқушылардың жас ерекшелігіне сай;
- Жеңілден қиынға қағидасы сақталуы керек.

Мәтін бес түрлі қызмет атқарады.

1. Мәтін оқушыға білім береді.
2. Мәтін – оқуға үйрету құралы.
3. Мәтін оқушының ойын дамытады.
4. Мәтін тәрбиелік міндеттерді шешеді.
5. Мәтін арқылы оқушылардың тіл байлықтары дамиды.

Өз ойымызды сөз арқылы емес, негізінен мәтін арқылы жеткіземіз. Сондықтан оқытуда мәтінмен жұмысты дұрыс ұйымдастырудың маңызы зор. Мәтінмен жұмыс жасау бірнеше кезеңнен тұрады.

Мәтінмен жұмыс жасау кезеңдері:

1. Мәтінді оқығанға дейінгі жұмыс;
2. Мәтінмен жұмыс кезеңі;
3. Мәтінді оқығаннан кейінгі кезең.

Мәтінмен жұмыс жасаудың кезеңіне қарай қолданылып жүрген әдістер:

1. Шолу жасау (skimming): Мәтіннің жалпы мазмұнын түсіну үшін оны жылдам оқып шығу. Бұл әдіс оқушыларға мәтіннің негізгі идеясын немесе тақырыбын анықтауға көмектеседі.

2. Толық оқу (scanning): Мәтіндегі нақты ақпаратты немесе деректерді табу мақсатында мұқият оқу. Бұл әдіс оқушылардың ақпаратты іздеуге және түсінуге мүмкіндік береді.

3. Мәтіннің құрылымын талдау: Мәтіннің бөліктерін (тақырып, кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды) бөліп, олардың өзара байланысын анықтау.

4. Мәтінге сұрақ қою: Оқушыларға мәтін бойынша сұрақтар қойып, олардың мазмұнын тереңірек түсінуін қамтамасыз ету. Бұл әдіс сыни ойлауды дамытады.

5. Мәтіннің негізгі идеясын анықтау: Оқушылар мәтінді оқып, оның басты ойы мен негізгі пікірін анықтауға тырысады.

6. Мәтінге талдау жасау: Мәтіннің стильдік, тілдік, құрылымдық ерекшеліктерін қарастырып, оған талдау жасау. Бұл әдіс оқушыларға мәтінді тереңірек түсінуге көмектеседі.

7. Көз жүгірту әдісі (previewing): Мәтіннің тақырыбы мен алғашқы сөйлемдеріне қарап, оның мазмұнын болжау.

8. Рефлексия: Оқушылар өз ойларын жазбаша немесе ауызша білдіріп, мәтінге қатысты пікірлерін айтады.

9. Дискуссия және топтық жұмыс: Оқушылар топ болып жұмыс істеп, мәтін туралы пікір алмасады. Бұл әдіс шығармашылық ойлау мен коммуникативтік дағдыларды дамытады.

Оқушыларға шығармашылық, сыни және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға көмектесетін әртүрлі әдістер мен тәсілдер олардың оқуға деген қызығушылығын арттырады және терең түсінік қалыптастырады. Сол мақсатта, мәтінмен жұмыс жасауды қызықты әрі тиімді ететін – Эмпатия әдісін таныстырғым келіп отыр.

Эмпатия әдісі – бұл мәтінмен жұмыс жасау барысында оқушылардың мәтін кейіпкерлерінің сезімдерін, ойларын және дүниетанымын тереңірек түсінуге бағытталған әдіс. Эмпатия әдісі оқушыларға мәтіннің эмоционалды жағына бойлауға, кейіпкерлердің ішкі әлемін түсінуге және олардың жағдайына қатысты жанашырлық сезімін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс тек мәтіннің мағынасын ғана ашып қоймай, оқушылардың әлеуметтік және эмоционалды дағдыларын да дамытады.

Эмпатия әдісінің мақсаты:

- Кейіпкерлердің сезімдерін түсіну: Оқушылар мәтіндегі кейіпкерлердің эмоционалдық жағдайын түсініп, олардың әрекеттерін не себепті жасап отырғанын анықтауға үйренеді.
- Қарым-қатынас дағдыларын дамыту: Эмпатия әдісі оқушылардың басқалардың эмоцияларына көңіл бөлуіне, оларды тыңдауға және түсінуге үйретеді.
- Қарым-қатынасқа негізделген талдау: Мәтіннен алынған эмоционалдық аспектілерді сыни тұрғыдан бағалау, кейіпкерлердің ішкі әлемі мен олардың әлеуметтік контексті арасындағы байланысты анықтау.

Эмпатия әдісінің негізгі элементтері:

1. Кейіпкерлердің көзқарасынан оқуды ұйымдастыру: Бұл әдіс арқылы оқушыларға мәтіннің маңызды сәттерін кейіпкердің көзқарасымен қайта оқып, олардың эмоциялары мен сезімдерін сезіну ұсынылады. Мысалы, егер кейіпкер қиын жағдайда тұрса, оқушылар оның күйзелісі мен қорқынышын, ұтылғанына қынжылуын немесе үмітсіздігін сезінуге тырысады.

2. "Кейіпкермен сөйлесу" әдісі: Оқушыларға мәтіннің кейіпкерімен сұхбаттасу тапсырмасын беруге болады. Олар кейіпкердің ішкі сезімдері мен ойларын талқылай отырып, оның шешімдерінің себептерін ашады. Мысалы, оқушылар "егер сен бұл жағдайда болсаң, не істейтін едің?" деген сұрақтарды қойып, кейіпкердің шешімдеріне қатысты өз пікірлерін білдіреді.

3. Эмоционалды картаны жасау: Оқушылар мәтіндегі әр түрлі кейіпкерлердің эмоцияларын картаға түсіруі мүмкін. Бұл карта кейіпкерлердің әртүрлі жағдайларда қандай сезімде болғанын көрсетеді. Мысалы, оқушылар кейіпкерлердің қуанышын, қорқынышын, ашуын немесе өкінішін анықтап, оны мәтіннің түрлі бөліктеріне сәйкес орналастырады.

4. Жазба жаттығулар: Оқушыларды мәтіннің бір бөлігіне негізделген шығармашылық жазба жұмыстарын орындауға ынталандыру. Мысалы, олар мәтіннің кейбір бөлімін өз сөздерімен қайта жазып, кейіпкердің сезімдері мен ойларын өз тәжірибесімен байланыстырып, мәтіннің эмоционалды жағын аша алады. Бұл жазба жұмысы арқылы олар кейіпкердің әлеміне терең еніп, оның ішкі әлемін түсінуге тырысады.

5. "Мен болсам не істер едім?" әдісі: Оқушылар мәтіннің кейбір шешуші сәттерінде өздерін кейіпкердің орнына қойып, не істер еді деп ойлануы керек. Бұл әдіс олардың эмпатиясын арттырып, әр түрлі жағдайларда басқа адамның орнына тұруға мүмкіндік береді. Оқушылардың өз таңдауларын түсіндіруі арқылы олар әр түрлі шешімдердің салдары мен мүмкіндіктерін бағалауға үйренеді.

Эмпатия әдісінің пайдасы:

1. Эмоционалды интеллектіні дамыту:

Эмпатия әдісі оқушылардың эмоционалды интеллектісін дамытуға ықпал етеді. Олар өз эмоцияларымен ғана емес, басқалардың эмоцияларымен де байланыс орнатуға, түсінуге және қабылдауға дағдыланады. Бұл әдіс олардың өмірлік дағдыларын арттыруға көмектеседі.

2. Кейіпкерлердің ішкі әлемін тереңірек түсіну:

Әр кейіпкердің сезімдеріне терең бойлау оқушыларға тек олардың әрекеттерін ғана емес, сонымен қатар олардың шешімдерінің себептерін, жеке тұлғасының дамуын түсінуге мүмкіндік береді. Кейіпкерлердің күрделі эмоционалды жағдайлары оқушыларды шығарманың ішкі құрылымын жақсы түсінуге бағыттайды.

3. Моральдық және этикалық ойлау:

Кейіпкерлердің ішкі әлемі мен олардың таңдаулары арасында моральдық таңдаулар мен этикалық сұрақтар пайда болады. Оқушылар өз пікірлерін білдіріп, әр кейіпкердің әрекеттерінің дұрыс немесе бұрыстығын талқылай отырып, этикалық нормаларды талдайды. Бұл оқушылардың сыни ойлау қабілетін арттырады.

4. Қарым-қатынас дағдыларын арттыру:

Оқушылар бір-бірінің пікірін тыңдап, кейіпкерлердің сезімдерін талқылай отырып, қарым-қатынас дағдыларын дамытады. Олар өз ойларын тиімді түрде жеткізіп, басқа адамдардың көзқарастарын құрметтеуді үйренеді.

5. Әлеуметтік байланыстарды нығайту:

Эмпатия әдісі оқушылардың арасындағы әлеуметтік байланысты нығайтуға көмектеседі, себебі олар өз сезімдері мен ойларын бөлісіп, бір-біріне түсіністікпен қарайды. Бұл әдіс сыныптағы позитивті атмосфераны қалыптастыруға және өзара сыйластыққа негіз болады.

Эмпатия әдісін қолданудың қадамдары:

1. Мәтінмен жұмыс барысында оқушыларға кейіпкерлердің эмоционалды жағдайлары туралы сұрақтар қою: "Бұл кейіпкер не сезініп тұр? Ол неге осылай әрекет етті? Оның шешіміне не әсер етті?" деген сұрақтар арқылы оқушыларды мәтінмен тереңірек жұмыс істеуге ынталандыру.

2. Құжаттар немесе хаттар жазу: Оқушыларға кейіпкердің атынан хат немесе ішкі монолог жазу тапсырмасын беру. Бұл әдіс оларды кейіпкердің сезімдері мен ішкі әлеміне терең бойлауға бағыттайды.

3. Рөлдік ойындар: Оқушыларды кейіпкерлердің рөлдеріне бөлу және оларды сәйкес әрекеттер жасауға шақыру. Бұл тәсіл оқушыларды кейіпкердің көзімен әлемді көруге үйретеді.

Эмпатия әдісі мәтінмен жұмыс жасау барысында оқушыларға тек сыртқы оқиғаларды емес, ішкі әлемді де тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді, олардың басқа адамдардың сезімдері мен ойларына түсіністікпен қарауына көмектеседі. Эмпатия әдісі шығарманың мазмұнын тереңірек түсініп, оқушылардың жеке тұлғалық дамуына оң әсер етеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Жапбаров А. Оқушылардың жазбаша тілін дамыта оқытудың ғылыми- әдістемелік негіздері. -Алматы, -2007, -120-122 бб.
2. Оқу сауаттылығы. Тренерге арналған нұсқаулық. — PEARSON, 2013. – 138 б.
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық, III деңгей: 2012. –58 б.
- 4.Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.- Астана: 2012. –1-2 б.

Жетісу облысы, Алакөл ауданы, Үшарал қаласы

№1 “Арай” балабақшасы

Тәрбиеші

Райханова Шынар Манатовна

«ҰЛТТЫҚ ОЮ ӨРНЕКТЕР»

Білім беру саласы: Қатынас Таным«Шығармашылық»

Ұйымдастырылған оқу қызметі:Сөйлеуді дамыту,кұрастыру сурет .

Тақырыбы: «Ұлттық ою өрнектер»

Мақсаты: Қазақтың ұлттық ою-өрнектерімен таныстыру.Ою түрлерін олардың қай жерделерде қолданатыны жайлы түсіндіру.Түстерді ажырата білуге үйрету.Балалардың қызығушылығын арттыру.

Көрнекіліктер: қазақтың ұлттық ою өрнектері, суреттер т.б

Іс - әрекет кезеңдері

Тәрбиешінің іс – әрекеті

I кезең.

Сәлеметсіздер ме!

Шаттық шеңбер:

Қырт-қырт етіп жер,

Тату, тәтті тұрамыз.

- Қазір жылдың қай мезгілі?

-Қыс дұрыс,айтасыңдар

-Қыс мезгілінде неше ай бар?

3 ай бар

Дұрыс айтасыңдар балалар қане айтайықшы желтоқсан, қаңтар, ақпан.

- Балалар, біздің Республикамыз қалай аталады?

- Біз қай ұлттың баласымыз?

- Иә, біз қазақпыз, біздің өз рәміздеріміз, тіліміз, салт - дәстүріміз бар.

- Балалар, енді мұнда қараңдаршы мына жерде біз нелерді көріп тұрмыз?

- Ал енді айтыңдаршы бұлардың барлығы немен әшекейлеп безендірілген?

- Дұрыс айтасыңдар, балалар ою - өрнек күнделікті біз пайдаланып жүрген заттарда көп кездеседі. Олар ұрпақтан - ұрпаққа тарап, жалғасып келеді. Олардың түрлері өте көп.

Мысалы: қошқар мүйіз, итқұйрық, гүл, балта, жұлдыз, шеңбер, ирек, ағаш.

- Бұл ою түрлерін үй мүліктерінде, ұлттық киімдерде, зергерлік бұйымдарда, ыдыс - аяқтарда кездестіреміз. Әр бір оюдың түпкірінде терең мағына жатыр. Мысалы: Қошқар мүйіз молшылықты меңзесе, ағаш оюы ынтымақ – бірлікті, ирек оюы адамның өмір жолын, судың белгісін, шеңбер ою жарық өмір жолы дегенді білдіреді.

- Балалар, жаңа біз сендермен ою - өрнектің қандай бұйымдарда кездесетінін және оның мағынасын айтып өттік.

Енді балалар, мен сендер мен ойын ойнағым келіп отыр. «Дидактикалық ойын»

«Көрпе құрастыру»

Жарайсыңдар,өте жақсы ойнадыңдар.

Топқа бөлінеміз.

1-топ Көрпешенің шашақтарын жіп арқылы өткізу.

2- топ Түрлі-түсті қошқар мүйіз оюды асықпен құрастыру

3-топ Әр түрлі оюларды жіппен өткізу.

4-топ түрлі-түсті оюлы кесенің суретіне түстеріне қарай тамшыларды апару.

Балалар жұмыстарыңды жасап шаршаған шығармыз бір сергіп алайық.

Сергіту сәті

Видео «Түймелейміз»

Қимылды ойын: «Түстеріне қарай оюға секіру»

Қорытындылау.

Балалалар бүгінгі сабақ сендерге ұнады ма? Қандай ою өрнектермен таныстық? Топқа бөлініп қандай жұмыстар жасадыңдар? Не құрастырдық? Оюлы киімдерде қай кезде киеміз? Қандай ойын ойнадық?

Мадақтау медальмен

Осымен сабағымыз аяқталды,сабаққа жақсы қатыстыңдар рахмет сауболыңыздар.

Күтілетін нәтиже:

Қазақтың ұлттық ою-өрнектерімен танысады.

Ою түрлерін олардың қай жерделерде қолданатыны жайлы түсінеді.

Ұлттық құндылықтарымыздың бірі турады түсініктері қалыптасады

Северо-Казахстанская область, Айыртауский район, село Гусаковка
Гусаковская средняя школа
Преподаватель-организатор НВТП
Найкин Айбек Конуспаевич

РОЛЬ УРОКОВ НАЧАЛЬНОЙ ВОЕННОЙ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ В ПАТРИОТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ УЧАЩИХСЯ

Аннотация: данная работа посвящена исследованию роли уроков начальной военной и технологической подготовки в патриотическом воспитании школьников. В статье рассматривается значимость этих уроков как основы для формирования у учащихся патриотического сознания, гражданской ответственности и чувства долга перед Родиной. В процессе изучения предметов начальной военной и технологической подготовки дети развивают физические и умственные навыки, необходимые для самозащиты, а также осознают важность технических знаний в современном обществе. Особое внимание уделено воспитанию чувства патриотизма через практические занятия, которые направлены на улучшение моральных и физических качеств молодежи. Уроки начальной военной и технологической подготовки играют важную роль в воспитании дисциплины, стойкости, уважения к традициям и истории своей страны.

Ключевые слова: начальная военная подготовка, технологическая подготовка, патриотическое воспитание, гражданская ответственность, школьники, физическая подготовка, гражданский долг, моральные качества, воспитание патриотизма.

Патриотическое воспитание-это системная и целенаправленная деятельность по формированию у детей высокого патриотического сознания, чувства преданности своей Родине, готовности к выполнению гражданского долга и конституционных задач по защите интересов Родины.

Известно, что воспитание патриотизма-это формирование любви к Родине, готовности к ее защите. В последние годы под влиянием объективных и субъективных процессов, происходящих в обществе, в общественном сознании распространились эгоизм, цинизм, агрессивность, неуважение к государству и социальным институтам. Патриотизм вновь начал проникать в национализм, исчезла сущность интернационализма, на которой всегда основывалась Дружба народов социалистических республик.

Военно-патриотическое воспитание тесно связано с воспитанием патриотизма. Это технология двойного назначения, поскольку она вооружает молодого гражданина важнейшими морально-психологическими качествами, необходимыми как будущему защитнику Отечества, так и миролюбивому человеку. Такие качества, как храбрость, твердость характера, физическая выносливость, необходимы как защитнику Отечества, так и специалисту в области мирной жизни. В то же время патриотизм проявляется во многих сферах жизни человека.

Патриотическое воспитание формирует и развивает личность, обладающую качествами гражданина-патриота, способного успешно выполнять гражданские обязанности в мирное и военное время.

Цель военно-патриотического воспитания-развитие у молодежи гражданственности и патриотизма как важнейших духовно-нравственных и социальных ценностей, формирование профессионально значимых качеств, умений и готовности к их активному проявлению в жизни общества, особенно в

процессе воинской службы, с точки зрения их верности конституционному и военному долгу, высокой ответственности и дисциплинированности.

В советское время, возможно, из-за сложности политической ситуации, особое внимание уделялось военному патриотизму. С учетом сложившейся ситуации военно-патриотическое воспитание вновь оказалось актуальным. Какие этапы военно-патриотического воспитания отличает В. Ю. Мирюков:

- при изучении общеобразовательных дисциплин (сюда входят короткие педагогические минуты во время занятий, темы уроков, связанные с военным патриотизмом, уроки истории);
- внеурочная деятельность (классные часы, организация военно-патриотических клубов, создание военных музеев и др.);
- уроки начальной военной и технологической подготовки.

На уроках НВТП учащиеся знакомятся с особенностями военного труда, готовятся к отработке боевого долга, осваивают особенности военной службы, воспитывают качества, необходимые Защитнику Отечества. Программа позволяет на каждой теме привести примеры героического прошлого нашей армии на уроке, опираясь на материалы из жизни бойцов при проведении боевых действий в мирной обстановке и привить любовь старшеклассников к вооруженной силе.

Овладение теорией и практикой военно-патриотического воспитания учащихся, всесторонняя подготовка их к выполнению своих задач на воинскую службу, достойную службу Родине — одна из задач преподавателя и педагогического коллектива дисциплины. Создание системы военно-патриотической работы в школе предполагает формирование и развитие социально значимых ценностей, гражданственности и патриотизма в процессе воспитания и обучения, направленных на формирование и развитие личности гражданина и защитника Отечества.

В целом методика проведения занятий по военной подготовке школьников должна быть традиционной для своего времени и включать беседу с учителем, лекции, анкетирование учащихся. На уроках обязательно должны быть использованы наглядные методы обучения, широкое применение получили кинофильмы и диафильмы. Необходимо изучить особенности использования учащимися средств индивидуальной защиты – противогазов, респираторов, защитной одежды. Большую роль в закреплении навыков военного дела в ходе урока сыграла практическая часть: сборка и разборка автоматов, работа с приборами радиационной, химической разведки и дозиметрического контроля.

Особое место в системе школьной работы занимает начальная военная подготовка при подготовке молодых людей к военной службе, где учитель должен увлечь учащихся своим предметом, используя следующие основные приемы: метод убеждения, примерный метод, метод обучения, метод поощрения.

Основной формой учебного процесса по начальной военной подготовке был и остается урок. Урок НВТП:

- начинается с написания рапорта, сдачи командиром подразделения;
- проверка внешнего вида;
- изложение новой темы, повторение предыдущей;
- календарный план разбит на темы строевой подготовки, огневой, тактической, гражданской обороны. С соблюдением и исполнением закона О государственных символах Республики Казахстан, раз в 2 года – баннерная группа отбираются лучшие дети, которые участвуют во всех праздничных мероприятиях школы. Важную роль в военно-патриотическом воспитании играет ежемесячный просмотр фильмов, рассказывающих о подвигах и подвигах казахстанских военнослужащих.

Одним из важных моментов военно-патриотического воспитания является использование информационных компьютерных технологий: поиск необходимой информации по военному делу в Интернете. Здесь ребята найдут необходимые материалы по современному вооружению стран, модернизации вооружения и боевой техники армии Республики Казахстан, познакомятся с политическими и военными новостями мира, подготовят дополнительную информацию к урокам НВТП.

В процессе обучения НВТП использовались и другие методы военно-патриотического воспитания: методы эмоционально-образного воздействия воспитания (где основным механизмом является эмпатия), методы создания содержательной основы воспитания (работа с документами – письма, воспоминания) и, наконец, методы формирования ценностных суждений (связанные с воспитательным потенциалом истории).

Можно сделать вывод, что не может быть целостной, нравственной личности без чувства собственного места в обществе и принятия любви к Родине. Гордость за великое историческое прошлое, стремление к модернизации и повышению значимости своей страны в мире, готовность защищать свою

Роди́ну - это качества, которые необходимо привить каждому гражданину Республики Казахстан. Патриотизм-это не абстрактное чувство, это реальная деятельность, стремление стать полноценным членом общества, толерантность к другим народам и культурам, религиозная терпимость.

Кроме того, без педагогических инноваций в содержании учебных программ, учебников и учебных пособий воспитание патриотизма у учащихся в настоящее время невозможно. В сложной, неопределенной общественно-политической ситуации существование духовного вакуума недопустимо, поэтому для преодоления кризиса общественного сознания необходимо уделять больше внимания воспитательному потенциалу учебников. Их содержание должно быть направлено на воспитание чувства патриотизма, гражданственности, национального самосознания, уважения к историческому и культурному наследию народов Республики Казахстан.

**Түркістан облысы, Кентау қаласы, Қарнақ ауылы
Ақын - тұма №11 жалпы білім беретін мектебі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Алдабергенова Адолат Хажуметқызы**

ОҚУШЫЛАРДЫҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Аннотация: оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын дамыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Бұл мақалада оқушылардың сөйлеу қабілеттерін жетілдіруде жаңа технологиялардың рөлі қарастырылады. Жаңа ақпараттық технологияларды қолдану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға және олардың ағылшын тілінде қарым-қатынас жасау қабілеттерін жақсартуға мүмкіндік береді. Интерактивті құралдар, онлайн сабақтар, мультимедиялық ресурстар және тілдік ойындар арқылы оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға қол жеткізуге болады. Сонымен қатар, жаңа технологиялар оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырып, оқу процесін тиімді әрі қызықты етеді.

Кілт сөздер: ағылшын тілі, сөйлеу дағдылары, жаңа технологиялар, интерактивті құралдар, онлайн сабақтар, мультимедиялық ресурстар, тілдік ойындар, оқыту әдістері, тіл үйрену.

Қазіргі уақытта ағылшын тілін оқу мектеп бағдарламасының міндетті пәні болып табылады және сыртқы байланыстардың маңызды элементі болып табылады. Жаңа әлеуметтік-экономикалық жағдайлар мен технологиялық және инновациялық даму қарқынына байланысты ағылшын тілін меңгерудің рөлі айтарлықтай артып келеді. Ағылшын тілін оқу барысында оқушылардың оқу, тыңдау, жазу және сөйлеу сияқты дағдыларын қалыптастыру маңызды. Әсіресе сөйлеу дағдылары күнделікті өмірде өте қажет, өйткені олар арқылы біз кеңес сұрай аламыз, көмек ала аламыз, маңызды ақпаратты түсініп, тыңдай аламыз және басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасай аламыз.

Ағылшын тілін үйрену қазіргі әлемде қарым-қатынас пен ақпарат алмасудың негізгі құралына айналды. Ол адамдардың мәдениетаралық коммуникациясын дамытып, әртүрлі елдердің арасындағы түсіністікті жақсартады. Сонымен қатар, шетел тілін меңгеру кәсіби даму үшін де маңызды рөл атқарады, себебі жаһандану дәуірінде халықаралық байланыстар мен еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу үшін шетел тілдері қажет.

Ағылшын тілін үйрену арқылы адамның ойлау қабілеті дамып, жаңа көзқарастар мен мүмкіндіктер ашылады. Сонымен қатар, тіл үйрену адамның коммуникативтік дағдыларын, еркін ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұл дағдылар қазіргі қоғамда әртүрлі әлеуметтік және кәсіби жағдайларда тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Сөйлеу – адамдар арасындағы қарым-қатынастың маңызды құралы болып табылады және ол бірнеше кезеңдерден тұрады. Сөйлеу әрекетінің келесі негізгі кезеңдері бар:

1. Психологиялық-мотивациялық кезең – бұл кезеңде адам өз пікірін немесе көзқарасын білдіру қажеттілігіне байланысты ішкі ынта мен мотивациясын қалыптастырады. Ол белгілі бір жағдайда өз ойын жеткізудің қажеттілігін сезінеді. Бұл кезеңде адамның эмоциялары мен ниеттері айқын көрінеді.

2. Бағыттау кезеңі – бұл кезеңде сөйлейтін адам жағдайды немесе сөйлеу контекстін түсініп, өз іс-әрекетін немесе сөзін қалай айту керектігін анықтайды. Сөйлеуші сөздерін айтқан кезде жағдайға байланысты мінез-құлықты, эмоцияларды және ойларды қалай білдіру керектігін ойластырады.

3. Іс-әрекет кезеңі – сөйлеу әрекетінің негізгі бөлігі. Бұл кезеңде адам өз ойын немесе пікірін тыңдаушыға тікелей жеткізеді. Ол сөздерді дұрыс қолдану арқылы ақпаратты нақты әрі түсінікті түрде жеткізуге тырысады.

4. Бақылау кезеңі – сөйлеуші өз сөзін айтқаннан кейін, ол өз айтқанын бағалап, қандай нәтиже бергенін түсінеді. Бұл кезеңде сөйлеуші сөйлеу мақсатына жетіп жетпегенін, тыңдаушының реакциясын бақылап, сөзінің әсерін талдайды. Сондай-ақ, ол сөйлеу барысында жасаған қателіктері мен жетістіктерін бағалайды.

Әрбір кезең сөйлеу процесінің маңызды бөлігі болып табылады, себебі олар өзара байланысып, сөйлеу әрекетінің тиімділігі мен түсініктілігін қамтамасыз етеді.

Сөйлеу әрекеті – бұл ауызша вербалды қарым-қатынас құралы болып табылады. Ол әртүрлі күрделілік деңгейіне ие болуы мүмкін, мысалы, қарапайым қуануды білдіретін айқайдан, заттың атын атаудан, сұраққа жауап беруден бастап, толыққанды әрі жүйелі сөйлеуге дейін. Сөз бен сөз тіркестерінен тұтас сөйлеу әрекетіне өту – бұл ойлау қатысуының әртүрлі деңгейіне байланысты.

Сөйлеу кезінде адамның ойлау қабілеті маңызды рөл атқарады. Егер қарапайым сөйлемдерде ойлау деңгейі төмен болса, толыққанды сөйлеуде ойлау процестері әлдеқайда күрделене түседі, себебі ол логикалық байланыстарды, құрылымдарды және сөйлеу мақсатын дұрыс жеткізуді талап етеді. Әр сөйлеуші сөйлеу барысында сөздерді таңдау, оларды дұрыс құрастыру және тыңдаушыға түсінікті етіп жеткізу үшін өз ойлауын белсенді түрде қолданады.

Сөйлеу әрекеті тіл үйрену барысында мазмұндылық пен дәлдік арасындағы қарама-қайшылықты білдіреді, сондай-ақ білімді игеру деңгейі мен өнімділік пен тиімділік арасындағы айырмашылықты көрсетеді. Мысалы, уақыттарды үйрену кезеңі белгілі бір уақыт аралығында бөлініп қарастырылады, бұл тіл үйренушілерінің тілге деген қызығушылығын жоғалтуға және тілді қарым-қатынас құралы ретінде үйренуге қиындық туғызуға себеп болуы мүмкін. Сөйлеу әрекеті мен материалды меңгеру процесін «дағдылар – сөйлеу шеберлігі» деген ұғымда бейнелеуге болады. Бұл процесс барысында дағдылар мен сөйлеу шеберліктерін меңгеруге түрлі жағдайлар әсер етеді.

Сөйлеу дағдыларын дамыту және жетілдіру — бұл тіл үйренудің басты кезеңдерінің бірі. Г. Ю. Хужаниязова атап өткендей, қазіргі заманда ағылшын тілін үйренуге деген тәсіл едәуір өзгерді, әрі сөйлеу дағдыларын дамыту мен қалыптастыру бірінші орынға шықты. Бұл әдіс ағылшын тілін үйрету әдістемесінде коммуникативтік тәсілдің маңызды және басымдыққа ие болуын талап етеді. Сонымен қатар, сөйлеу дағдылары мен шеберліктерін меңгеру үдерісі әртүрлі кезеңдер мен тапсырмалар арқылы жүзеге асады. Тіл үйренушілердің тілдік дағдыларын дамытуда олардың белсенді сөйлеу тәжірибесі мен қарым-қатынас жасау мүмкіндіктері маңызды рөл атқарады. Тек сөйлеуді дамыту арқылы ғана біз шетел тілінде еркін сөйлей аламыз және оны тиімді қарым-қатынас құралы ретінде пайдалана аламыз.

Қазіргі таңда ауызша қарым-қатынас ерекше маңызды болып отыр. Себебі бұл дағдыға ие болмаған оқушылар қарым-қатынасқа түсе алмайды, сұрақ қоя алмайды, яғни сөйлеу әрекеті жүзеге аспайды. Шетел тілін үйрену мәселесіне қатысты зерттеулер мен әдістемелерде оқушылардың білімдері мен дағдыларын тексеру критерийлері, сондай-ақ ұйымдастыру мен өткізу әдістемесі маңызды орын алады. Сонымен, тиімді ауызша қарым-қатынас жүргізу үшін алдымен әңгімелесушінің айтқанын дұрыс түсіну қажет, өйткені қарым-қатынас барысында адам әрі сөйлейтін, әрі тыңдайтын рөлін атқарады.

Коммуникативтік дағдыларды меңгеру мен қалыптастыру сөйлеу әрекетінің түрлі элементтерін қамтиды: дыбыстар мен әріптерді білу, интонация мен айтылымды меңгеру, тілдік жағдайға, шарттарға,

ортаға сәйкес сөйлемдерді таңдап құрастыру, ойларды логикалық түрде жүйелі түрде ұйымдастыру және ағылшын тілінде сөйлеу дағдысын дамытып, ұзақ сөйлеу үзілістерін болдырмау.

Сөйлеу әрекетінің екі негізгі формасы бар: диалогтік және монологтік қарым-қатынас. Бұл екі форма да маңызды болып табылады. Әсіресе, бастауыш деңгейде оқыту барысында диалогтық сөйлеу қарым-қатынасын дамыту үлкен мәнге ие, себебі бұл форма студенттерге қарым-қатынастың негіздерін түсінуге, сұрақ қоюға, жауап беруге, сонымен қатар өз пікірін білдіруге мүмкіндік береді. Мұның нәтижесінде оқушылардың коммуникативтік дағдылары нығаяды және тілдік қабілеттері дамиды.

Қазіргі білім беру жүйесінде ағылшын тілін үйретудің маңызы зор. Әрбір оқушының тілдік дағдыларын дамытуда әсіресе сөйлеу дағдылары басты рөл атқарады. Тіл үйрену барысында оқушылардың ауызша қарым-қатынас жасау қабілеттері маңызды, себебі олар шетел тілін өздерінің күнделікті өмірінде қолдану мүмкіндігін арттырады. Осы орайда, жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын дамыту тиімді тәсілдердің бірі болып табылады.

Жаңа ақпараттық технологиялар білім беру процесін сапалы түрде өзгертіп, оқыту әдістеріне жаңа мүмкіндіктер қосады. Оқушылардың ағылшын тілін меңгеруде жаңа технологияларды қолданудың бірқатар артықшылықтары бар:

1. Интерактивті оқыту құралдары: Қазіргі таңда әртүрлі интерактивті платформалар мен қосымшалар, мысалы, Duolingo, Babbel, Quizlet сияқты тіл үйренуге арналған бағдарламалар оқушыларға тіл дағдыларын қызықты әрі тиімді түрде дамытудың мүмкіндіктерін ұсынады. Бұл бағдарламалар ойын түрінде берілген тапсырмалар арқылы оқушылардың сөздік қорын, грамматикалық білімі мен сөйлеу дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

2. Видеоконференциялар мен онлайн сабақтар: Интернет арқылы жүргізілетін сабақтар мен видеоконференциялар арқылы оқушылар шетел тілін тыңдаушыға жақын жағдайларда үйренеді. Skype, Zoom сияқты платформалар арқылы әлемнің түрлі елдерінен келген мұғалімдермен немесе тілді табиғи түрде сөйлейтін адамдармен қарым-қатынас жасау оқушылардың сөйлеу қабілетін тез дамытады.

3. Мультимедиялық ресурстар: Ағылшын тілінде фильмдер, подкасттар, бейнемазмұндарды тыңдау арқылы оқушылар тыңдау дағдыларын жетілдіріп, сөйлеу қабілеттерін қалыптастыруға көмектесетін лексикалық және грамматикалық құрылымдарды жақсы меңгереді.

4. Тілдік ойындар мен тренажерлар: Ойындар арқылы тіл үйрену оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырады. Бұл әдіс оқушылардың жаңа сөздерді жаттап қана қоймай, сондай-ақ оларды сөйлеу барысында дұрыс пайдалану дағдыларын дамытады. Оқушылар белгілі бір тақырып бойынша диалогтар жүргізіп, сөйлеу дағдыларын тренажерлар арқылы дамыта алады.

Жаңа технологияларды қолдану оқушылардың ағылшын тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытуда жоғары нәтиже береді. Оқушылар өздерінің сөйлеу дағдыларын күнделікті өмірде қолдана алатын деңгейге жетеді. Сонымен қатар, технологиялар оқу процесін қызықты әрі интерактивті етіп, оқушылардың тіл үйренуге деген ынтасын арттырады.

1. Жеке қарым-қатынас жасау мүмкіндігі: Технологиялар арқылы оқушылар өздеріне ыңғайлы уақытта және қарым-қатынас жасау үшін қажетті адаммен байланыс орната алады. Бұл әдіс олардың өз пікірін жеткізуге, сұрақ қоюға және жауап беруге дағдылануына мүмкіндік береді.

2. Шетел тіліндегі ортаға ену: Интернет арқылы оқушылар ағылшын тілінде сөйлейтін орталарға еніп, шетелдік достарымен байланыс орнатуға мүмкіндік алады. Бұл олардың сөйлеу дағдыларын дамытуға көмектеседі, себебі олар өздерінің тілдік қабілеттерін нақты жағдайларда тексеріп, жақсарта алады.

3. Оқытудағы жеке көзқарас: Жаңа технологиялар оқытуды жеке қажеттіліктерге сай бейімдеуге мүмкіндік береді. Оқушылардың әрқайсысының жеке қажеттіліктері мен қарқындарына сәйкес материалды таңдап, оларды қызықты әрі пайдалы түрде оқытуға болады.

Осылайша, оқушылардың ағылшын тіліндегі сөйлеу дағдыларын дамытуда жаңа технологияларды қолдану өте тиімді әдіс болып табылады. Бұл технологиялар оқушыларға тіл үйрену процесін қызықты әрі динамикалық етіп, олардың сөйлеу қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Оқушылардың ағылшын тілінде сөйлеу дағдыларын жетілдіру үшін жаңа әдістер мен құралдарды пайдалану, олардың мотивациясын арттырып, олардың оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал етеді. Жаңа технологиялар білім беру саласында оң өзгерістер әкеліп, тіл үйренудің нәтижелерін едәуір жақсартады.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы, Мәтібұлақ ауылы
«Мәтібұлақ ауылындағы орта мектеп МДШО» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Байсабаева Дариға Тапалаевна

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУҒА ҚҰШТАРЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Мектеп жасында оқуға деген мотивацияны қалыптастыруды қазіргі мектептің өзекті мәселелерінің бірі, қоғамдық маңызы бар мәселе деп атауға болады. Оның өзектілігі білім беру мазмұнын жаңартумен, мектеп оқушыларының бойында білім мен танымдық қызығушылықты өз бетінше меңгеру әдістемесін қалыптастыру, олардың бойында белсенді өмірлік ұстанымды қалыптастыру міндеттерін қоюмен байланысты. Қоғамның бүгінгі таңдағы мектептерге әлеуметтік тапсырысы – білім мен тәрбие сапасын арттыру.

Мектепте шешілуі тиіс міндеттердің бірі – мектеп оқушыларының бойында оң білім беру мотивациясын қалыптастыру және оны одан әрі дамыту үшін жағдай жасау.

«Мотивация» сөзі латынның «move»-, қозғалу етістігінен шыққан. Мотивация – академиялық табыстың кілті. Өйткені ынталы оқушы жігерлі, ынтамен оқиды және қуанышпен және ерекше қиындықсыз табысқа жетеді, ол табанды және тапсырманы орындауға бағытталған, интеллектуалдық, спорттық және шығармашылық табыстарға жетеді.

Оқу мотивациясы – оқу әрекетін жүзеге асыруға бағытталған күш-жігерді іске қосатын, бағыттайтын және қолдайтын процесс. Бұл - оқушының мотивтері, мақсаттары, сәтсіздікке реакциясы, табандылығы мен көзқарасымен қалыптасатын күрделі, күрделі жүйе.

Оқушылардың басым көпшілігінің оқуға деген ынтасының төмендігі мәселесі әрбір мұғалімге дерлік таныс. Барлық мұғалімдер өз оқушыларының сабақта және үйде жақсы оқып, қызығушылықпен және ықыласпен оқуын қамтамасыз етуге тырысады. Бұған оқушылардың ата-аналары да қызығушылық танытуда. Бірақ кейде мұғалімдер де, ата-аналар да балаларға қатысты: «оқығысы келмейді», «жақсы оқитын бала, бірақ құлшынысы жоқ», «қабілеті бар, бірақ олар жалқау» деп өкінішпен айтуы мүмкін. Мұндай жағдайларда оқушының білімге деген қажеттілігінің болмауы, оқуға деген ынтасының жоқтығымен кездесеміз. Оқу мотивациясының деңгейін арттыру – ұзақ, қажырлы және мақсатты процесс. Бала оқығысы келмесе не істеу керек?

Сабақты қалай жандандыруға болады? Пәнге деген қызығушылықты және өмірде таныс немесе керісінше, пайдасыз болып көрінетін нәрсені зерттеуге деген ұмтылысты қалай сақтауға болады?

Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне тұрақты қызығушылығын арттыруда саяхат сабақтары, ойын сабақтары, викториналық сабақтар, зерттеу сабақтары, кездесу сабақтары, әңгіме сабақтары, шығармашылық тапсырмаларды қорғау сабақтары, ертегі кейіпкерлерін тарту, ойын әрекеттері, сыныптан тыс жұмыстар және әртүрлі әдістері қолданылады.

Мотивацияны қалыптастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін сабақтың әртүрлі кезеңдерінде дер кезінде алмастыру және қолдану балалардың білім алуға деген құштарлығын күшейтеді.

Бір-біріне ұқсамайтын мінез-құлықтары мен әр түрлі жауаптарына қарамастан, бұл оқушылардың барлығы бірдей мәселеден зардап шегеді - мектептегі нашар үлгерім, бұл өз кезегінде оқу мотивациясының төмендігінің немесе мүлдем болмауының нәтижесі.

Адамның кез келген әрекеті мотивацияға байланысты басталады және жалғасады. Жасөспірімде күшті болса, ол табанды, мақсатына жетеді дейді. Мотивациясы жоқ оқушылардың жақсы оқуға

мүмкіндік беретін мақсаттары болмайды, сондықтан олар өздерінің интеллектуалдық әлеуетін толық пайдаланбайды. Бірақ қазірдің өзінде бастауыш мектепте оқу мотивациясы өте үлкен мәселе болып табылады - балалар әр нәрсеге алаңдайды, шу шығарады, мұғалімді тыңдамайды, үй тапсырмасын орындамайды. Бала оқуы үшін оның ынтасы болуы керек.

Балалардың бойында тәрбиелік ынтасын қалыптастыру үшін арнайы педагогикалық жұмыс қажет және баланың бойында мектептің тікелей эмоционалдық тартымдылығын сезіне отырып, оқушымын деген мақтаныш сезімін қалыптастыруға баса назар аудару қажет. Балада оқуға қабілеттілікті, танымдық қызығушылықты және мектеп дағдыларын құрдастарынан кем емес меңгеруге деген ұмтылысты дамыту қажет.

Біздің жұмысымыздағы ең маңызды міндет – мектеп оқушыларының табысты оқытуына жағдай жасау. Оқыту процесі оқушылардың белсенді әрекетіне, мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетіне негізделетіндей етіп құрылуы керек. Біз, мұғалімдер, адам ұзақ уақыт бойы теріс мотивациямен, төмен бағадан қоркумен жұмыс істей алмайтынын үнемі есте ұстауымыз керек. Мотивацияны қалыптастыру – бұл ең алдымен оқудың ішкі мотивацияларының пайда болуына жағдай жасау.

Үлкендер не үшін оқу керектігін жақсы біледі – білім алу, колледжді бітіру, табысты, білімді, құрметті адам болу және т.б. Бірақ бұл себептер балаларға түсініксіз.

Біз ата-аналар тарапынан мектеп оқушыларының оқуға деген ынтасының төмендеуіне әкелетін осындай «педагогикалық күшейтулерді» қолдануын жиі кездестіреміз:

- шамадан тыс назар аудару және шынайы емес мақтау;
- негізсіз жоғары рейтингтер;
- материалдық ынталандыру және беделді құндылықтарды пайдалану;
- қатаң жазалар, сынды кемсіту және назар аудармау;
- негізсіз төмен бағалар үшін материалдық және басқа құндылықтардан айыру.

Баланың мектепке деген теріс көзқарасы және оқуды қаламайтындығы, содан кейін ол оқуға белсенді түрде қарсы тұратын жағдайлары қиынырақ.

Бастауыш сынып оқушылары білімнің құндылығын нашар түсінеді. Олар көбінесе ойынды, ойын-сауық элементтерін қамтитын сүйікті: сурет салу, дене шынықтыру, технология пәндеріне сілтеме жасайды. Бұл жаста балалардың көпшілігінде ересек, маңызды адамды қуантуға, оны жетістіктерімен қуантуға деген ұмтылыс, сондай-ақ оларды ренжіткісі келмеуі басым. Бірінші сынып оқушысының түсінігінде «үйрену» сөзінің мағынасы білім алудан басқа, сыныптастарымен қарым-қатынасқа түсуге және ойнауға деген ұмтылысты қамтуы мүмкін екенін есте ұстаған жөн.

Осылайша, бірте-бірте мотивация қалыптасады.

Кішкентай мектеп оқушылары армандап ойнағанды, жұмбақ шешуді, құпияны ашуды жақсы көреді. Олар әртүрлі қызық оқиғаларды іздейді. Бір типті және ұзақ жұмыс оларды тез шаршатады. Сол себепті мұғалімге монотонды жаттығулардың көп санын орындау қажет болса, оларды ойын әрекетіне қосу керек, онда бұл әрекеттер ойын мақсатына жету үшін орындалады. Сондықтан оқу процесін балалардың қажеттіліктерін, физиологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастыру қажет:

- сабақтың материалы балаларға қызықты болуы керек;
- оқу кестесін жас ерекшеліктерімен келісе отырып құру;
- сабақтың қарқынын барлық балалардың жұмыс жылдамдығымен үйлестіру (баяу жауап беретін балалардың сәтті жұмыс істеу мүмкіндігі).

Оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға қандай жағдайлар ықпал етеді?

- Оқушының өз бетінше ізденуге және жаңа білімді «ашуға» тартылатын оқытуды ұйымдастыру;
- Топпен, жұппен жұмыс;
- АКТ-ны сабақта қолдану;
- Баланың пәнді және оның жеке бөлімдерін тұтастай оқудың қажеттілігін, маңыздылығын, мақсаттылығын түсінуі;

- Жаңа материалдың бұрын алған білімдерімен байланысы неғұрлым көп болса, оқушылар үшін соншалықты қызықты болады.

- Оқыту қиын, бірақ орындалатын – көп деңгейлі тапсырмалар болуы керек. Оқушының жұмысы қаншалықты жиі тексеріліп, бағаланса, соғұрлым оның жұмысы қызық болады.

- Сабақтың жағымды психологиялық ахуалы;
- Бала неғұрлым кіші болса, соғұрлым материалды бейнелі түрде беру керек.
- Білім шығармашылыққа мүмкіндік туғызуы аса маңызды.

- Оқушылардың сабақта табысқа жету жағдайын жасау.

Тәжірибе мен психологиялық зерттеулерден белгілі болғандай, қарапайым мысалдар мен есептерді шешуге ойын-сауық түрі берілсе немесе ойынға ажырамас элемент ретінде енгізілсе, онда оларды шешудің тиімділігі айтарлықтай артады. Ойынның енгізілуінің арқасында кез келген сабақ барлық балалар, соның ішінде үлкен оқу қабілеттерімен ерекшеленбейтін балалар үшін қызықты, жанды және әсерлі оқу пәніне айналады.

Қазіргі педагогикалық технологияларда оқушылардың ынтасын арттыратын түрлі дидактикалық ойындар мен ойын-сауық жаттығуларының айтарлықтай саны бар. Оларға мыналар жатады: өлеңдегі тапсырмалар, тапқырлыққа бағытталған тапсырмалар, әзіл-тапсырмалар, драмалық ойындар, қызықты деректер, ребустар, сөзжұмбақтар және т.б.

Оқу мотивациясы, егер оқушы өз мүмкіндіктерін жүзеге асырса, өз жұмысының нақты нәтижелерін алса, сақталады және дамиды. Ол үшін шығармашылық тапсырмалар қолданылады: жұмбақ, сөзжұмбақ құрастыру, ертегілер, шағын мазмұндама жазу, кітапша шығару. Бұл әдістердің барлығын бастауыш сынып мұғалімдері белсенді қолданады. Соңғы жылдары оқу орындарында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) жиі қолданылуда. АКТ оқу әрекетіне мотивацияны дамытуға да ықпал етеді.

Жаңа мемлекеттік білім стандарттары оқумен қатар, сыныптан тыс жұмыстарды қамтиды. Сыныптан тыс жұмыстар оқу-тәрбие процесінің құрамдас бөлігі және оқушылардың бос уақытын ұйымдастыру формаларының бірі болып табылады.

Кіші жастағы оқушыларға арналған сыныптан тыс жұмыстар – бұл кәдімгі сабақ бере алмайтын нәрсені меңгеру, ол шынайы өмірге бағдарлау, өзін сынау, іздену. Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың әр алуан түрі балалардың белсенділігі мен үлгерімін айтарлықтай арттырады, психологиялық релаксацияға, стресстік жағдайлардан арылуға, адами қарым-қатынас әлеміне үйлесімді енуге, демек, оқытудың тиімділігіне ықпал етеді. Сабақ барысында оқушылардың барлық сұрақтарын қанағаттандыру мүмкін емес. Сыныптан тыс жұмыс оқу-тәрбие жұмысымен ұштастыра отырып, оқушының білім ізденіс белсенділігін жұмылдыратын тиімді құрал қызметін атқарады. Оқушылардың қызығушылықтарын жақсырақ қанағаттандыруға көмектеседі.

Формалардың алуан түрлілігімен сыныптан тыс жұмыс мектеп бағдарламасымен органикалық түрде байланысып, шеңберінен шығып, сонымен бірге оны толықтырып отыруы керек, яғни оқу мен сабақтан тыс жұмыс арасында тығыз байланыс болуы керек. Сыныптан тыс жұмыс формалары: пәндік олимпиадаларға, онлайн конкурстарға, викториналарға, жобалау-зерттеу жұмыстарына, тақырыптық мерекелерге, экскурсияларға және т.б. жалғасады. Осы және басқа да көптеген әдістемелерді іс жүзінде қолдану пәндік мотивация деңгейінің жоғарылауына ықпал етеді, бұл өз кезегінде бастауыш сынып оқушыларының пәнді оқытудың нәтижесіне оң әсер етеді. Көрнекті математик және педагог Джордж Пояның айтуы бойынша, «Жақсы мұғалімдер қанша болса, жақсы әдістер де соншалықты» демекші, бұл барлық оқушыларға оқыту процесінде алған білімдері қызықты және қол жетімді болатынына көз жеткізу ізденімпаз және шығармашыл мұғалімнің қолында.

Бастауыш білім берудің негізгі мақсаты – баланың бойындағы барлық бейімділіктерді оқу іс-әрекеті арқылы оятуға, өзін түсінуге, өзін-өзі табуға, ақырында тұлға болып қалыптасуына, ең болмағанда бойындағы жағымсыз қасиеттерді жеңуге ұмтылу және позитивті дамыту деп ойлаймын. Бұл ретте шешуші рөл мұғалімге тиесілі. Әрбір ұстаз бала тәрбиесі мен білім беруде өзінің неге ұмтылатынын түсінуі керек. Олай болса, сабаққа оқу процесін қызықты әрі қызықты ететін, балалардың көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастыратын әдіс-тәсілдерді енгізу оқу материалын меңгерудегі қиындықтарды жеңуді жеңілдетеді. Бір немесе басқа ақыл-ой тапсырмасы шешілетін әртүрлі ойын әрекеттері балалардың пәнге деген қызығушылығын қолдайды және арттырады. Тіпті ең пассивті балалар да оқу процесіне бар күш-жігерін салып, үлкен ықыласпен кіреді. Балаларға ең бастысы сәтті, табысты жағдай керек. Табыс дәрежесі көбінесе біздің әлемге деген көзқарасымызды, әл-ауқатымызды, жұмыс істеуге, жаңа нәрселерді үйренуге деген ұмтылысты анықтайды.

**Ақтөбе облысы, Ырғыз ауданы, Жаныс би ауылы
Темірастау жалпы білім беретін орта мектебі
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Маханова Сандуғаш Еркінғазықызы**

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ НЕГІЗІНДЕ КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Қазіргі қоғамда жеке тұлғаны дамытудың негізгі факторлары білім беру болып табылады. Жасөспірімдерде өзін-өзі жетілдіру, өзін-өзі дамыту қажеттілігі туындауы керек. Алайда, қазіргі мектеп оқушыларын бақылай отырып, оқу процесіне қатысты пассивтіліктің жеткілікті жоғары деңгейін көруге болады. Мүмкін, мектеп оқушылары білім беру мекемелерінде берілген білім кейінгі өмір үшін қажет емес деген пікір қалыптастырады. Алайда, бұл қазіргі қоғам, нанотехнология және ғылыми прогресс қоғамы интеллектуалды, шығармашылық, кең ойлы бастамашыл адамдарға мұқтаж, олар елді одан әрі дамыта алады, күштірек етеді, оның әлеуетін арттырады. Сондықтан мектеп түлектеріне жаңа білімді жетілдіру, игеру, оны алуға ұмтылу қажет. Әр адам өзінің еңбек қызметін бастамас бұрын технологиялық мәдениеттің элементтерін игеруі керек, олардың құрамдас бөліктері "Көркем еңбек" пәндік білім беру саласын зерттеу кезінде қалыптасуы керек.

"Көркем еңбек" оқу пәні негізінен практикалық қызметке негізделгендіктен, оқу процесінде пәнді оқыту сапасын арттыруға, сондай-ақ оқу уақытын тиімдірек пайдалануға мүмкіндік беретін заманауи педагогикалық технологиялар пайдаланылады.

Педагогикалық технология-білім беру мақсаттарын табысты іске асыруға мүмкіндік беретін оқыту мен тәрбиелеудің теориялық негізделген процестерін зерттеуді жаңғыртудың құралдары мен әдістерінің жиынтығы. Педагогикалық технологияны "Білім беру процесінің өзгертін жағдайларында болжамды нәтижеге қол жеткізуді қамтамасыз ететін іс-әрекеттердің, операциялар мен рәсімдердің реттелген жиынтығы" ретінде анықтауға болады.

Бүгінгі таңда педагогикалық міндеттердің бірі оқушыларға әртүрлі қызмет салаларында белгілі бір білім, дағдыларды игеруге, сондай-ақ олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға көмектесетін оқу процесіне осындай дамытушы технологияларды енгізу болып табылады. Бұл тапсырмаларды орындау кезінде көркем еңбек сабақтары маңызды рөл атқарады.

Көркем еңбек мектеп пәні ретінде ғылымның әртүрлі салаларындағы теориялық білімнің әртүрлі қызмет түрлерінде практикалық қолдануға үйрету болып табылады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды көркем еңбек сабағының кез-келген кезеңінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа материалды зерттеу сабағында компьютерлік технологиялар материалдарды тиімдірек зерттеуге, олардың ерекшеліктерімен, әртүрлі құралдармен, техникалармен және жұмыс принциптерімен таныстыруға көмектеседі. Білімді бақылау кезеңінде мұғалімге оқушылардың жаңа ұғымдар мен анықтамаларды меңгеру дәрежесін тез және сапалы бақылауға мүмкіндік беретін тест тапсырмаларын қолдануға болады.

Қазіргі уақытта оқушылардың жобалау жұмыстары өте танымал, мұнда компьютерлер оқушылардың өз жұмыстарын қорғауы үшін қолданылады. Сондай-ақ, сабақтарда оқушылардың жүргізген жұмысын, атап айтқанда олардың қызмет кезеңдерін және түпкілікті өнімді алуды көрсететін презентациялар үлкен рөл атқарады. Компьютерде жұмыс істейтін оқушылар ықтимал нәтижелерді

құрастыруға және модельдеуге мүмкіндік алады. Қажетті модельдерді жасауға, өнімнің қажетті формалары мен түстерін таңдауға мүмкіндік беретін арнайы бағдарламалар бар.

Мәселелік оқыту технологиясы оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін тиімді жандандыруға, оқушылардың жаңа нәрселерді ашу қажеттіліктерін пайдалана отырып, шығармашылық іс-әрекет тәжірибесін игеруге мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда мәселелік оқыту дегеніміз-мұғалімнің басшылығымен мәселелік жағдайларды құруды және оқушылардың оларды шешу үшін белсенді тәуелсіз іс-әрекетін қамтитын оқу сабақтарын ұйымдастыру, нәтижесінде кәсіби білімді, дағдыларды шығармашылық игеру және ойлау қабілеттерін дамыту.

Мәселелік жағдайларды тудыру үшін мұғалім мектеп оқушыларын қайшылыққа алып келеді және оларды өздері шешудің жолын табуға шақырады:

- бір сұраққа әртүрлі көзқарастарды ұсынады;
- практикалық қызметте қайшылықтарға тап болады;
- сыныпқа құбылысты әртүрлі позициялардан қарастыруды ұсынады;
- оқушыларды салыстыру, жалпылау, жағдайдан қорытынды жасауға, фактілерді салыстыруға шақырады;
- нақты сұрақтар қояды (жалпылау, негіздеу, нақтылау);
- мәселелік теориялық және практикалық тапсырмаларды анықтайды;
- мәселелік міндеттер қояды ұсынады.

Көркем еңбек сабақтарында мәселелік жағдайларды құру бағдарламада қарастырылған білім, дағдылар жүйесін қалыптастырып қана қоймайды, сонымен қатар оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытады, оқу процесінің тиімділігін арттырады, оқушылардың әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастырады.

Тұлғаға бағытталған технологиялар оқыту әдісі болып табылады, онда оқушының жеке басы, өзіндік құндылығы, әрқайсысының субъективті тәжірибесі алдымен ашылады, содан кейін білім мазмұнымен келісіледі. Мұндай тәсілді жүзеге асыру кезінде оқыту мен оқу процестері оқушылардың таным механизмдерін, ақыл - ой және мінез-құлық ерекшеліктерін ескере отырып өзара келісіледі, ал "мұғалім-оқушы" қарым-қатынасы ынтымақтастық пен таңдау еркіндігі қағидаттарына негізделеді. Көркем еңбек сабақтарында бұл оқыту да өзекті, өйткені біз баланың барлық жеке қасиеттерін, оның мүмкіндіктерін ескеруіміз керек, мүмкін емес нәрсені талап етпеуіміз керек, баланың жағдайына кіруіміз керек.

Дамыта оқыту технологиясы оқушыларда орталықтан периферияға қарай спираль тәрізді қозғалыс ретінде жасырылатын негізгі ұғымдарды қалыптастырады, онда орталықта қалыптасқан ұғым туралы дерексіз-жалпы түсінік болады, ал периферияда бұл түсінік нақтыланады, жеке идеялармен байытылады және осылайша ғылыми-теориялық тұжырымдамаға айналады. Дамытушылық оқыту технологиясының мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын қалыптастыру емес, өзін-өзі жетілдіру бойынша белгілі бір қабілеттерді қалыптастыру, өзін-өзі өзгертетін оқу субъектісі ретінде даму үшін жағдайларды қамтамасыз ету болып табылады.

Осылайша, ақпараттық-коммуникациялық, мәселелік, дамушы тұлғаға бағдарланған, жобалық сияқты "Көркем еңбек" сабақтарында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану жаңартылған білім негізінде оқу процесін тиімдірек етеді, оқушылардың танымдық белсенділігін белсендіреді. Оқушылар әртүрлі салаларда сауатты, сенімді, жан-жақты болады. Олар ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытады, білім деңгейін арттырады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Кульневич С.В. Современный урок / С.В. Кульневич, Т.П. Лакоценина. – Ростов-н/Д.: Учитель, 2016. – 288 с.;
2. Альтиментова Д. Ю., Рожко К. А. Информационные технологии в образовании // Концепт : научно-методический электронный журнал. — 2016. — Т. 11. — С. 826–830.

Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы, Дөң ауылы
Дөң мектеп-гимназиясы
Қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі
Арстанбеков Оразбек Ақылбекұлы

ҚАЗАҚ БАТЫРЛЫҚ ЖЫРЛАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Халық ауыз әдебиеті үлгілеріндегі сөздерді қолдану дағдыларын талдау - бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі. Қазақ әдеби тілінің қалыптасу кезеңінде олардың тіл байлығын молайтуға қосқан үлесін, тілін тереңдетіп зерттеп, оның рухани дамуына қатысқан батырлардың стильдік дәстүрлерін саралап, жалпылау арқылы ашудың маңызы зор. Бұдан көркем сөз зергерлері қалыптастырған стильдік дәстүрлер мен өнер қазіргі әдеби тілде қаншалықты сіңісіп, қаншалықты дамып жатыр деген сауал туындайды. Халық ауыз әдебиетінің үлгілері - қазақ әдеби тілінің негізгі арналарының бірі.

Қазақ ауыз әдебиетінің ең көне де күрделі тармағының бірі – батырлық жырлар. Бұл дастандардың көпшілігі халықты сүю, елді сыртқы жаудан қорғау, халық үшін ерлікпен еңбек ету идеяларынан туған. Шабуылда көзге түсіп, халықты қорғаған батырлардың ерліктері халық аңыздары мен жырларына енген. Әрине, мұндай жырлар - бір ғасырдан астам уақыттың жемісі. Бұл - халықтың тұрмыс-тіршілігіне, қоғамдық өміріне сай сан алуан өзгерістерге ұшырап, әр тарихи кезеңнің көптеген әсерлерін, қоғамдық пікірді, сан алуан көзқарастарды жинақтап, біздің заманымызға дейін жеткен эпостар.

Кеңес дәуіріне дейінгі және одан кейінгі фольклор тарихында эпикалық шығармалардың көп қырлары ескерілді десек қателеспейміз. Бұған Ш.Уәлиханов, В.Радлов, Н.Ильминский, Г.Потанин, А.Диваев және басқа зерттеушілер жинап, жариялаған батырлар жырлары мен соларға негізделген зерттеулер дәлел. Ғалымдардың еңбектерінде эпостың қай ұлтқа жататынын анықтауға, эпосты тарихи оқиғаның нақты көшірмесі, жалпы эпостың тарихи ескерткіші ретінде ғана емес, сонымен бірге тарихи оқиғаның нақты көшірмесі ретінде қарастыруға болмайтындығына баса назар аударылды. Эпосты зерттеуде 20-жылдардың соңы – 30-жылдары С.Сейфуллин мен М.Әуезов ерекше рөл атқарса, кейінірек С.Мұқанов, Ә.Марғұлан, Қ.Жұмалиев, Е.Ысмайылов, Б.Кенжебаев, М. Ғабдуллин жалғастырды. Қазақ эпосының тарихпен байланысы, шығу жолдары, көркемдік ерекшеліктері, халықтық сипаты, ерекшеліктері бұл ғалымдардың еңбектерінде жан-жақты қарастырылады. М.Әуезов қазақ эпосының халық жырларымен (жоқтау, естіру, қоштасу, т.б.) байланысты екенін, бұл жырлардың жалпы қазақ эпосының қалыптасуына негіз бола алатынын айтты. Бізде көне мұралардан, көне заман аңыздарынан жырлар мен дастандар жеткілікті. Бұл – Моңғол, Алтын Орда, Қыпшақ, Қалмақ заманынан бергі әдебиетіміздің болмысын алып келе жатқан ескерткіштер. Атап айтқанда, «Алпамыс», «Қобыланды», «Ер Тарғын», «Қамбар батыр» т.б. Эпостық жырларды кезеңге, жанрлық ерекшеліктеріне қарай бөлудің бірнеше түрі бар. М.Әуезов қазақ эпосын былайша бөледі:

1. Батырлық эпостар
2. Лирозепостар
3. Тарихи эпостар
4. Шынайы-тарихи эпостар

«Өткеннің өлмес, өшпейтін, дана шежіресі – эпостар бізге ғасырлар тынысын сыйлап, сол заманның жан дүниесі өмірге келіп, сырын, ойы мен мызғымас арманын, бақытқа деген құштарлығын паш еткендей».

Қазақ эпосын жинақтап, зерттеуге атсалысқан көптеген ғалымдар әртүрлі тұжырымдар жасаған. Олардың көптеген еңбектері ғылымда бағаланғаны анық. Эпикалық мұрамыздың жанрлық сипатын

айтып отырмыз. Қазақ эпосын зерттеуде эпостық жырларды жанрлық классификациялау тәжірибесіне мән берілген еңбектерде Ә.Х.Марғұлан мен Ә.Қоңыратбаевтың атақты эпостардың классификациялары басым. Ең алдымен Ә.Х.Марғұлан ұсынған жіктеуге назар аударайық:

1) Көне эпостық жырлар. Олардың қатарында «Ер Төстік», «Ақ Көбек», «Құламерген», «Шолпан Мерген» сияқты аңыздар бар.

2) Оғыз-қыпшақ дәуіріндегі эпостар (XI-XII ғғ.). Бұл кезеңнің өзі іштей екі аймаққа бөлінеді.

3) Қазақ даласындағы Жошы ұлысының құрылуы, оның ішкі қайшылықтары («Қобыланды», «Ер Тарғын») және осы ұлыстың ыдырауын көрсететін жырлар («Қамбар», «Қазтуған», т.б.). Дәуір бөліміне жүгінер болсақ, олар ноғай жырлары деп аталады.

4) Жоңғар шапқыншылығына қарсы күрес туралы эпос (XIII ғғ.). Оған Қабанбай, Бөгенбай, Олжабай, Есімхан, т.б. туралы тарихи жырлар жатады.

5) Эпос XIX ғасырдағы хандардың озбырлығы мен патша езгісіне қарсы күресті баяндайтын жеке дәуірдің жасалуы ретінде сипатталады. Мұнда Исатай, Махамбет, Бекет, Жанқожалар туралы тарихи шығармалардың жанрлық айырмашылықтары түгел айтылады.

6) Кеңес дәуірінде пайда болған эпостар.

Жоғарыда аталған қазақ эпосының топтастыруларында Ә.Марғұлан негізінен тарихи ұстанымды ұстанған. Мұндай классификацияның шығу тегі XIX ғасырдағы Ш.Уәлихановтың, Г.Н.Потаниннің, В.В.Радловтың идеяларынан көрінеді. Солардың ішіндегі ең маңыздысы Ш.Уәлихановтың қазақ эпосы туралы пікірлері болды. Шоқанның тарихи мектеп өкілі ретінде эпостың шығу тегін тереңдете түсуі көптеген зерттеушілерді таң қалдырды. Шындығында, Шоқан эпикалық мұраның тарихи жырларындағы ерекшеліктерді бірден байқап, «тарихи эпос» терминін алғаш ұсынған.

Қазақ эпостық жырларын жіктеу тәжірибесі Ә.Диваев, А.Байтұрсынов, Х.Досмұхамедұлы еңбектерінде көрініс тапқан. Олар рухани мұраны тарихи тұрғыдан дәлелдеу мақсатында этнография мен археологияның үлкен жетістіктерін біріктірді.

Ә.Х.Марғұланның эпикалық мұраны жіктеуі хронологиялық тұрғыдан дұрыс. Дегенмен, оны таза жанр ретінде емес, эпостың шығу тегі мен құрамына қарай жіктеген жөн. Қазақ эпосын жанрлық жағынан ерекшелеген тағы бір шығарма Ә.Қоңыратбаевқа тиесілі. Ғалым эпосты он салаға бөледі: ертегі жырлар, Түрік қағанаты дәуірінде туған шежірелік эпос (Орхон жазбалары, «Күлтегін» жырлары), Оғыз эпосы («Кітаби дадам Қорқыт» жырлары), тайпалық эпосы («Алпамыс», «Қобыланды», «Қамбар»), Ноғай эпосы («Ер Тарғын», Мұрын Сеңгірбаевтың орындауындағы «Қырымның қырық батыры» және т.б.), тарихи дастандар («Бекет», «Досан батыр»), лиро-эпос («Қозы Көрпеш - Баян сұлу», «Қыз Жібек», «Айман-Шолпан»), шығыс эпостары («Рүстем-Дастан»), авторлық дастандар («Еспембет», «Өтеген батыр», «Сұраншы батыр», «Нарқыз») және кеңес эпосы (Аманкелді, Мәлік, Төлеген туралы жырлар).

Талай жылдар мен ғасырларды бастан өткеріп, адамдардың сан алуан дүниетанымын жинақтап, дәуірлер мен дәстүрлерге байланысты арнасын қалыптастырған эпосты шығу тегі мен түріне қарай топтастыру оңай шаруа емес. Мысалы, мұнда барлық эпостар оғыз эпосы, тайпалық эпос, ноғай эпостары – «батырлық эпостар» деп ажыратылады. Әрине, бұлар шығу тегі болмаса, жанры жағынан батырлық эпостар. Ал автордың эпикалық шығармалары ауыз әдебиеті мен жазба әдебиетінің байланысын танытады десек, оларды таза халық ауыз әдебиетінің үлгісі деудің еш қисыны жоқ. Ауыз әдебиетінің қасиеті болса, оның әдебиеттің заңдылығына сәйкес келетіні дәлелденуі керек.

Ауыз әдебиетінің бағы заманнан ескірмей ұрпақтан-ұрпаққа ауысып отырған күрделі де мол бір саласы-батырлар жыры. Бұл жырларды жыршы –жыраулар ғасырлар бойы қобызға немесе домбырыға қосып, белгілі бір әнмен айтып, ауыздан - ауызға таратып келген. Қазақ батырлар жырындағы басты қаһарман елін сүйген батыр, ал оның басты мақсат - мұраты-халқын, Отанын басқыншы жаудан қорғау. Батырлар жырларынан ерте замандағы баласы жоқ қарттың, бастаушысы жоқ елдің басқадан жәбір-жапа көретіні де танылады. Басқыншылардан қорғайтын батыр жайлы жырлар ел қиялында осындай зарығу, торығу тұсында туады. Мұндай батырды халық қартайған ата-ананың амандығы үшін қажет деп біліп, оның көршілес рулармен де күш біріктіруін көздейді. "Алпамыс батыр", "Қобыланды батыр", "Ер Тарғын", "Қамбар батыр" сықылды қазақ батырлар жырларында қалмақ, моңғол басқыншыларының шабуылы баяндалып, қазақ батырларының сол күрестегі ерлігі жырланады. Олардың отаншылдығы мен адалдығы, уәдеге беріктігі зұлымдық пен қиянатқа қарсы қойылады.

Батырлық эпостардың шығу тегі мен қалыптасу үлгісі қазіргі оқырманды ертегілер әлеміне қалай жетелейді. Бұрынғы эпос тыңдаушы мен бүгінгі оқырманның арасында айқын айырмашылықтар бар. Ерлікті дәріптеу ертегілерден басталғаны белгілі. Бұл ертегілер «Ер Төстік», «Желім батыр», «Құла

мерген» сияқты ұлы эпостарда жырланған, ертегілердің эпосқа айналуын түсіндіреді. Батырлар жыры – өмірдің ертегілері. Батырлық эпостар осылай жырланбаса, жеңілмейтін батырлар бейнесін жасамаса, тыңдаушының ықыласы жоғалар еді. Осыған байланысты эпосты көбінесе оның айтушыларымен байланыстыра зерттеу қажет. Фольклордағы бұл заңдылықты елемей, эпостың тарихи негіздерін ашу әрекеті көбінесе теориямен шектеледі. Ең алдымен, эпостың қалай пайда болғанын, кімнен шыққанын анықтау тарихқа қатысты екенін түсіну керек.

Батырлық эпостарда ең бастысы – батырдың елі мен жері үшін күресуі. Әсіресе, ел жүрегіне жақындататын батырлық дастандар патриоттық идеялармен сусындаған. Адамзат қоғамы дамуының барлық кезеңдерінде татулық пен тайпалардың, рулардың, мемлекеттік бірлестіктердің тұтастығын қорғау, жауды талқандап, бақытты өмірді орнату ең күрделі мәселе болды. Бұл аңсау – батырлық эпостардың ерекшелігі. Бұл мәселеде фольклоршылар ортақ пікірде. Бұл мақсат тұрақты рулық, ұлттық бірлік мәселелерін терең тарихи тұрғыдан түсінуді талап етеді.

Тәрбие мүддесіне сай халық эпостық шығармаларға тыңдаушы сезінетіндей етіп эмоциялық әсері күшті сюжеттер ендірі, мінездеу мен шарықтау шегі неғұрлым әсерлі болуын қарастырды, жеке образдар көркем де шебер жасалынып, есте мәңгі қалатындай әсерлі болды, ой түйіндері өнегелі өрнекпен құрылды. Бағдарлай зерттеп байқасақ, бір ғана батырлар жырының өзінде тәрбиенің алуан түрі бар. Дене шынықтыру тәрбиесі, ақыл-ой тәрбиесі, эстетикалық тәрбие, отансүйгіштік тәрбие, еңбексүйгіштік тәрбие, еңбек тәрбиесі- батырлық жырлардың табиғатындағы мақсатты мұрат – міне, осылар.

Осылайша, «Патриотизм өзінен-өзі келетін қасиет емес. «Отанды сүй» деп жалаң айғайлау жастарды патриотизмге тәрбиелеу боп табыла бермейді, міне, мынадай Отанды сүй деп тәрбиелесек, сірә, сол ұғымды болар. Ол үшін ауқымды мемлекеттік бағдарлама, мәдениет жөніндегі заң керек» деген Д.Исабековтің пікірі де батырлық жырларының өскелең ұрпақты тәрбиелеудегі рөлін көрсетіп тұрғандай.

**Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Байсеит ауылы
"И.Таиров атындағы орта мектеп МДШО" КММ
Мектепалды даярлық сынып мұғалімі
Шахимова Замира Ильясовна**

МЕКТЕПАЛДЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАЗУ МАШЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мектептегі оқыту үрдісі сауат ашудан басталатыны белгілі. Сауат ашу жұмысының негізгі мақсаты- балаға хат таныту, яғни оған жазу мен оқуды үйрету. Сауат ашу - аса жауапты да, күрделі жұмыс. Өткені сауат ашу кезеңінде оқушылар дыбысты әріппен таңбалай білуге (фонетика - графикалық жазуға) үйретіліп қоймайды, сонымен бірге каллиграфиялық талапқа сай жазуға дағдылануы тиіс. Демек, сауат ашудың міндеті әріпті жаза білуге үйрету емес, оның әрбір элементін дұрыс сақтауға, дәптерге қалай болса солай жазбай, оңға қарай, біркелкі көлбе, таза, анық жазуға машықтандыру міндеті тұр. Осы талаптарды орындау негізінде оқушының көркем жазу дағдысы (каллиграфия) қалыптасады.

5-7 жастағы балаларды мектепте оқуға дайындау қазіргі педагогиканың өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бұл соңғы жылдары бұқаралық мектептің тәжірибесінде белгілі бір тенденция байқалғандығымен түсіндіріледі - ол 1-сынып бағдарламасының тұрақты күрделенуі, жалпы білім беретін мектептің практикасына оқытудың баламалы нысандарын және болашақ бірінші сынып оқушысына

жоғары талаптар қоюға мәжбүр ететін жаңа педагогикалық технологияларды енгізу. Дұрыс және әдемі жазу үшін баланың қолын мектепке дейінгі жаста жаттықтыру керек. "Қол машығы – сыртқа шыққан ми қызметі", - деді Кант бейнелі түрде. Саналы немесе бейсаналық барлық психологиялық процестер біздің қолымыздың күйінде, ым-ишарада, саусақтардың қозғалысында көрінеді. Балалар миы мен психикасының қызметін зерттеген ғалымдар қол функциясының үлкен ынталандырушы маңыздылығын атап өтті. Балалардың сөйлеу тілінің даму деңгейі саусақтардың жұқа қимылдарының қалыптасу дәрежесіне тікелей байланысты екендігі анықталды. Егер саусақтардың қозғалысы артта қалса, сөйлеу дамуы да кешіктіріледі. Балаларының алғашқы суреттеріне мейірімділікпен және байсалдылықпен қарайтын ересектер мұны дұрыс жасайды, бұл олардың дамуы үшін қаншалықты маңызды екенін түсінеді. Графикалық фигураларды салу - бұл баланың қолындағы кішкентай бұлшықеттерді дамытудың тамаша тәсілі, қызықты іс-әрекет, оның нәтижелері әдемі жазу мен логикалық ойлау қабілетіне әсер етеді. Сонымен қатар, сурет салу, көлеңкелеу, бояу кезінде балалар рахат пен қуанышты сезінеді, бұл баланың эмоционалды жағдайына әсер етеді. Мұндай жаттығуларды жиі орындаған кезде бала қарындаш пен қаламды жақсы меңгере бастайды, ол тұрақты, шоғырланған зейінге ие болады, еңбекқорлық пен табандылыққа тәрбиеленеді. Жұмыс барысында зейін, көз, визуалды есте сақтау, дәлдік, қиял, бейнелі ойлау қалыптасады. Тапсырманың нәтижелері мен сапасын талқылаған жөн. Бұл баланы өзін-өзі бағалауға және өзін-өзі бақылауға үйретеді, бұл оқу іс-әрекетінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және мектепте пайдалы болады. Диктант тапсырмаларын ауызша және визуалды қабылдауға немесе визуалды үлгіге немесе ауызша қабылдауға сүйене отырып беруге болады.

Әдемі жазу - өнер. Таза, анық, әдемі жазуды оқуда жеңіл, ондай жазумен берілген ойды түсіну де оңай. Әріп таңбаларын әдемі, көркем етіп салуға жаттықтыру мақсатында жүргізілетін жұмыстардың оқушы бойында жақсы қасиеттердің қалыптасуына ықпалы бар. Мектепке алғаш келгеннен бастап, баланың жазуына жете көңіл бөлмеу көп жағдайда оның өз ісіне салдыр салақ қарауына, жауапкершілікті сезінбеуге әкеп соғады. Таза, әдемі жазуды талап ету оқушының әсемдік сезімін оятып, мінез құлқын тәрбиелеп, жауапкершілікке тыңғылықтылыққа, ұқыптылыққа үйретеді. Әдемі, анық жазуға үйрету арқылы мұғалім оқушыны еңбексүйгіштікке, ұқыптылыққа, әдемілікке тәрбиелейді.

Жазу кезінде баланың мектеп алдында меңгеруі маңызды қозғалыстардың негізгі түрлері:

- Белгілі бір нүктеде қозғалысты бастау және қолды белгілі бір бағытта жүргізу;
- Қолдың әртүрлі бағытта қозғалатынын ажырату, түсіну, сезіну;
- Қозғалыстың дұрыс бағытына және графикалық кескіндердің бірдей мөлшеріне назар аудару.
- Балаға аталған дағдыларды игеруге тапсырмалар бермес бұрын, онымен жаттығудың барлық кезеңдерімен сөйлесу керек.

- Бағыт, қолдың сезінетін сезімдері туралы айту маңызды.

Жазу кезінде қалай отыру керек? Орындық алдыңғы оң аяғы үстелдің шетіне сәйкес келетін етіп, сол жағы үстел сызығынан 7-10 см қашықтықта орналасқан. Сол қолды балаға арналған орындықтың орналасуы айна симметриялы. Жарық солға, сол қолды баланың оң жағына түседі.

Мектепалды даярлық сынып оқушыларын жазуға жаттықтыру тәсілдері:

- Штрихтау. Балаларға қарындашты дұрыс ұстауға үйрету, берілген сызбалар арқылы бейнелерді қосуға жаттықтыру, жұмысты аяғына дейін жеткізуге талаптандыру, белсенділікке, ұқыптылыққа, төзімділікке тәрбиелеу.

- Сызықтар. Қолдарын үзбей тура, көлбеу, қисық сызықтарды сызуға үйрету. Геометриялық фигураларды бейнелеу арқылы танымдық белсенділігін арттыру. Тазалыққа, ептілікке тәрбиелеу.

- Нүкте. Тапсырмалардағы нүктелерді қосу арқылы балалардың қолдарын жазуға жаттықтыру, кеңістікті бағдарлауды дамыту, өз жұмысын бағалауға үйрету, шыдамдылыққа баулу.

- Бастырып үйренеміз. Суреттегі бейнелерді қолдарын үзбей бастыруға үйрету, бастаған істі аяқтай білуге қалыптастыру, түстерді айырып, шығармашылық қабілеттерін шыңдауға баулу.

- Бояуға үйретеміз. Сандарды санау арқылы түстерді ажыратып, суреттерді бояуға үйрету. Ойлау қабілеттерін арттырып, эстетикалық талғамын қалыптастыру. Шыдамдылыққа, әсемділікке тәрбиелеу.

- Көркем жазу ұқыптылыққа, тыңғылықтылыққа, еңбексүйгіштікке баулиды.

Қорытындылай келсек, көркем жазудың негізі мектеп алды даярлық сыныпты қалыптасады. Даярлық сыныпқа арналған сауат ашу бағдарламасында әдемі жазуға қойылатын негізгі талаптар белгіленген. Көркем жазуды бастаудан бұрын сыныппен біршама даярлық жұмыстары жаза білу икемділігін меңгеруге еректе дәстүрлі ережелерді үйреткен абзал.

**Павлодар облысы, Терекөл ауданы, Жаңақұрылыс ауылы
«Жаңақұрылыс жалпы білім беретін негізгі мектебі» мемлекеттік мекеме
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Адилбаев Біржан Асқарұлы**

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА БАСКЕТБОЛ ОЙЫНЫНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Дене шынықтыру кез-келген оқушыны оқытуда маңызды фактор болып табылады, өйткені ол әр адамның, әсіресе баланың физикалық және психикалық дамуына айтарлықтай әсер етеді. Дене жаттығулары жүйке жүйесінің және жалпы оқушының шаршауын азайтуға көмектеседі, оның өнімділігін, иммунитетін және ақпаратты қабылдау қабілетін арттырады, моральдық және рухани дамуға ықпал етеді. Физикалық белсенділік әр оқушының мықты физикалық денсаулығын қалыптастыруда, әртүрлі моториканы қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, сонымен қатар жалпы эмоционалды фонды нығайтуға көмектеседі, психологиялық разряд береді және жай ғана рахат әкеледі. Қазіргі заманғы оқу процесі оқушылардан зейінді шоғырландыру және бөлу, жедел жады мен ойлауды дамыту, ақпаратты өңдеу жылдамдығы, ерікті қасиеттерді дамыту, еңбексүйгіштік, төзімділік дағдыларын талап етеді және көптеген адамдар спорттық ойынды жастар арасында өте танымал қазіргі өмірдің үлгісі ретінде қарастырады.

Дене тәрбиесі сабағында оқушылар денені шынықтырып, денсаулықтарын нығайтады және жан жақты дамытады. Дұрыс таңдалған жаттығу жүйесі көптеген созылмалы аурулардың жақсы алдын-алу болып табылады және тірек-қимыл аппаратының көптеген мәселелерін шешуге көмектеседі. Ойын оқушыларды жылдамдыққа, төзімділікке ептілікке тәрбиелейді. Сондай спорт ойындарының бір түрі баскетбол ойыны. Баскетбол-бұл адамның әртүрлі моторикасын дамытатын спорт түрі.

Баскетбол ойнау барысында моторлық (физикалық) қабілеттер дамиды:

- жылдамдық;
- жылдамдық күші (серпіліс, доппен және допсыз секіру, лақтыру және Пас беру және т. б.);
- төзімділік (доппен және допсыз жаттығуларды әр түрлі, көбінесе жоғары жылдамдықпен ұзақ орындау).

Баскетболға негізделген жаттығулар жүйесі орта мектеп оқушысының денесіндегі психикалық процестердің дамуына көпжақты әсер етеді. Олар қабылдауды, зейінді, есте сақтауды жақсартады, қиял мен ойлауды дамытады, бұл ережелерді сапалы қабылдау мен орындаудың негізі болып табылады, жаттығулардың өзі де, ойын шарттары да, жеке ойыншының да, жалпы команданың да әрекеттерін үйлестіру. Баскетбол бастапқыда қыс мезгілінде тек гимнастикамен айналысудан шаршаған оқушыларға арналған ойын ретінде ойластырылған, кейіннен ол XIX ғасырдағы АҚШ-тың спорт клубтарында, мектептерінде, университеттерінде кең таралған.

Баскетбол біздің қазіргі түсінігімізде қозғалыс белсенділігінің жоғары деңгейімен және үлкен физикалық белсенділікпен сипатталады. Ол көптеген қарсыластармен қоршалған серуендеуді, жүгіруді, тоқтауды, бұрылыстарды, секіруді, аулауды, лақтыруды және дриблингті біріктіреді. Бүгінгі таңда баскетбол-бұл ойын, спорт түрі ғана емес, сонымен қатар адамның физикалық дағдыларының белгілі бір қабатын дамытуға мүмкіндік беретін арнайы жаттығулар жүйесі. Оқушылар үшін баскетбол-бұл мектептің оқу бағдарламасына енгізілген қызықты спорттық ойын ғана емес, сонымен қатар дене тәрбиесінің тиімді құралы. Баскетбол физикалық белсенділіктің максималды деңгейімен ерекше мобильді ойын ретінде балалардың денсаулығын нығайту, ептілік пен үйлестіруді, реакция

жылдамдығын дамыту, сондай-ақ олардың мінезін қатайту, ұжымшылдық пен бәсекелестік рухын, жауапкершілікті тәрбиелеу мәселелерін шешеді. Жеке, екі, үш, командаларда, ашық ойындарда және доп тапсырмаларында орындалатын арнайы таңдалған ойын жаттығулары, ең алдымен, үйлестіру қабілеттерін дамыту үшін шексіз мүмкіндіктер жасайды: - кеңістіктегі бағдарлау; - реакция жылдамдығы; - қозғалыс әрекеттерін қайта құру; - қозғалыстардың кеңістіктік, күштік және уақыттық параметрлерін саралау және бағалау дәлдігі; - жеке қозғалыстарды тұтас комбинацияларға сәйкестендіру қабілеті.

Баскетболдың ерекшелігі-жағдайлардың лезде өзгеруі, күрделі қозғалыс белсенділігіне бағдарлану, әртүрлі әрекеттерді орындау, доппен және допсыз әртүрлі моторлық әрекеттерді орындау. Моториканы немесе дағдыларды дамыту-бұл кейбір қарапайым әрекеттерді автоматизмге жеткізуге мүмкіндік беретін ұзақ, күрделі және ауыр процесс. Баскетбол оқушылар мектеп оқушыларында дриблинг, допты командаласқа дәл беру, қарсыласын айналып өту, үш аймақтан (айыппұл, екі, үш ұпай) сақинаға соғу сияқты дағдыларды дамытады, олар әртүрлі ұпай санымен бағаланады. Алайда, бұл дағдылар ойын барысында өте дәл және тиімді болуы үшін мектеп оқушыларына жылдамдықты, күшті, ептілікті, төзімділікті дамытуға ықпал ететін дене шынықтырудың кем дегенде негізгі деңгейі болуы керек.

Дене шынықтырудың маңызды ерекшелігі-оны дайындықтың басқа түрлерінен, атап айтқанда арнайы моториканы игеруден бөлудегі қиындықтар. Күш, төзімділік, жылдамдық өздігінен көрінбейтіндіктен, олардың болуы тек белсенді әрекеттер аясында мүмкін болады. Осылайша, кез-келген моториканың өзегі физикалық қасиеттерден тұрады. Бұл қозғалыстардың тиімділігі олардың орындалуының дұрыстығына ғана емес, сонымен қатар физикалық қасиеттердің көріну дәрежесіне де байланысты. Сондықтан дене шынықтыру ойынның техникасы мен тактикасын меңгерумен тікелей байланысты және олардың оңтайлы жетістіктерін қамтамасыз етуге арналған. Баскетбол ойнау дағдыларын игергісі келетін оқушылар үшін жалпы және арнайы дене шынықтыру әдістері әзірленіп, баскетбол секциялары ашылды.

Жалпы дене шынықтыру-бұл негізгі сипаттағы немесе жан-жақты физикалық дайындықтағы физикалық қасиеттерді дамытуға қажетті және алдағы күрделі арнайы дене шынықтыруға көшуге бағытталған жаттығулар жиынтығы. Жалпы дене шынықтыру, ең алдымен, мыналарды қамтиды:

- қатысушылардың жан-жақты физикалық дамуы;
- денсаулықты нығайту;
- функционалдылықты арттыру;
- спорттық жұмысқа қабілеттілікті сатып алу;
- негізгі физикалық қасиеттерді дамыту және т. б.

Арнайы дене шынықтыру-бұл ойын дағдыларын тікелей игеруге бағытталған дайындық (дриблинг, пас беру, допты себетке лақтыру және т.б.). Сонымен қатар, дене шынықтыру оңтайлы нәтижеге жету үшін қажетті құралдар спектріне ие. Атап айтқанда, бұл:

- аяқтың, қолдың және дененің бұлшық еттерінің күшін дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ететін күш және жылдамдық жаттығулары;
- төзімділікті дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық және жылдамдық);
- қозғалыс жылдамдығы мен жылдамдығын дамытуға арналған жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жылдамдық баскетболдағы негізгі элемент болып табылады, сонымен қатар баскетболшының маңызды қасиеттерінің бірі болып табылады);
- ептілікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (ептілік-бұл тамаша үйлестіру, ойынның өзгеретін жағдайына сәйкес әрекеттерді бақылау);
- икемділікті дамыту үшін жалпы және арнайы әсер ету жаттығулары (жеке ойыншының қозғалыс амплитудасы неғұрлым көп болса, бүкіл команданың ойыны соғұрлым тиімді болады).

Осылайша, физикалық дағдылардың өзегі болып табылатын тиісті физикалық дайындықсыз моториканы дамыту мүмкін емес. Оқушылар үшін физикалық белсенділік форманы қолдаудың оңай әдісі емес, сонымен қатар эмоционалды разряд пен энергия зарядының құралы болып табылады. Сонымен қатар, баскетбол балаларда допты жылдам беру, қарсыласты айналып өту, допты себетке соғу және т.б. сияқты пайдалы моториканың барлық кешенін дамытады, сонымен қатар осы ойынға негізделген физикалық жаттығулар дене шынықтыруды сақтауға және жақсартуға ықпал етеді, оқушылардың денсаулығына оң әсер етеді.

Түркістан облысы, Шардара ауданы
“Достық жалпы білім беретін мектеп” КММ
Алғашқы әскери және технология дайындық пән мұғалімі
Шахабаев Сакен Ешбергенович

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Қазақстан тәуелсіздікке ие болған күннен бастап мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық қажетті іс-шараларды қабылдауда. Осыған байланысты оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру және де бәрінен бұрын қазақстандықтардың мемлекет қауіпсіздігі үшін жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, оларды әскери іске үйрету зор маңызға ие болуда. Жеткіншек ұрпақта Отанға шексіз берілгендікті, Қазақстан Республикасын қорғауға дайындықты қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі, оны шешуге алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні бағытталған.

Кез-келген сабақ сияқты, АӘТД сабағы да оқушы үшін де, оқытушы үшін де заманауи, жарқын, бай, есте қаларлық болуы керек. Кезекті сабаққа дайындалып, оның кезеңдерін ойластыра отырып, кез-келген мұғалім сабақтың әдістері мен формаларын, ол қолданатын педагогикалық технологиялардың элементтерін, сабақ процесінде оқушыларда қандай құзыреттіліктерді дамытуды, аудиториямен қарым-қатынас жасау және басқару әдісі қандай болатынын және т.б. алдын-ала ойластырады. Бұл ұғымдардың барлығы сабақтың мақсаттарына және олардан туындайтын сабақтың міндеттеріне бағынады. Сапалы сабақ-бұл сабақ жоспарына енгізілген жақсы ойластырылған сабақ. АӘТД сабағы басқа сабақтармен салыстырғанда өзінің ерекше сипаттамаларына ие, атап айтқанда, мысалы, математика, химия сияқты пәндерден айырмашылығы, ол оқушыға болашақ кәсібінде емес, күнделікті өмірде, қазіргі күнде және болашақта пайдалы болады. АӘТД сабағы қолданбалы сипатқа ие. Сабақтың мақсаты оның қолданбалы сипатына негізделеді және оның бұл ерекшелігі АӘТД сабағының барлық басқа пәндермен байланыстырушы негіз болып табылады.

АӘТД оқытудың заманауи әдістемесі стандартты емес, шығармашылық сабақты ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды, үйірме жұмыстарын да қамтуы керек. Менің ойымша, бұл алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдерін қамтиды:

Инновациялық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде презентацияларды, бейнеролик - терді, интерактивті тақтаны, мультимедиялық мүмкіндіктерді, қашықтықтан конференцияларды, конкурстарды және т. б. қолдану.

АӘТД жалпы білім берудің негізгі мақсаттарына негізделген сабақтарында білім беру құзыреттілігін қалыптастыру, оның ішінде:

- Құндылық-семантикалық құзыреттіліктер. Яғни, сабақтар циклін тыңдай отырып, оқушылар өздері үшін Отан, азаматтық борыш, патриотизм ұғымымен байланысты өмірлік құндылықтар мен басымдықтарды айқындайды. Бұл құзыреттілік тобы оқушының дүниетанымымен, оның қоршаған әлемде өзін-өзі бағдарлауымен, осы әлемдегі мақсатын білумен, өмірдегі рөлі мен мақсатын түсінумен, өмірлік басымдықтарды таңдаумен байланысты. Бұл құзыреттер оқушының оқу және сыныптан тыс жұмыстарында өзін-өзі анықтауын дамытады. Жеке білім беру траекториясы құндылық-семантикалық құзыреттіліктермен де байланысты.

- Жалпы мәдени құзыреттілік - өмірдің рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастырумен байланысты. Бұл құзыреттер Қазақстанның мемлекеттілігінің қалыптасу тарихымен, ҰОС тарихымен және т.б. байланысты сабақтар циклінде де қалыптасады. Бұл белгілі бір оқушының және оның қоршаған

ортасының, жалпы адамзаттың рухани-адамгершілік негіздерін қалыптастыру және дамыту. Бұл отбасылық құндылықтарды, өз халқының мәдени дәстүрлерін бірінші орынға қою. Бұл оқушыны әртүрлі әлеуметтік құбылыстармен таныстыру, ғылым мен діннің адам өміріндегі рөлін түсіну, оқушының әлемнің ғылыми бейнесін оның прогрессивті даму динамикасында игеру тәжірибесі. Жергілікті құбылыстардан жалпыадамзаттық ауқымдағы құбылыстарға дейін талдау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер тобында тарих, әлеуметтік зерттеулер, дінтану, әдебиет сияқты ғылымдарға байланысты алғашқы әскери дайындықтың рөлі ерекше көрінеді.

- Оқу-танымдық құзыреттіліктер. Бұл құзыреттілік тобы АӨТД сабағында оқушының танымдық іс-әрекетімен байланысты, онда оқушының логикалық іс-әрекетінің элементтері, жалпы білім беру қызметі нақты танымдық объектілермен байланысты. Яғни, оқушы өнімді іс-әрекеттің шығармашылық дағдыларын қалыптастырады; проблемалық жағдайда қойылған нақты тәжірибеге, проблемаларды шешудің эвристикалық әдістеріне сүйене отырып, білім алуға, стандартты емес жағдайларда шешім қабылдауды үйренеді. Оқу-танымдық құзыреттіліктерге мыналар жатады: мақсат қоюды ұйымдастыру, талдау, бағалау, қызметті өзін-өзі бағалау, қызметті жоспарлау, рефлексия.

- Ақпараттық құзыреттер. Бұл қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негізделген заманауи құзыреттер, сондай-ақ оқу орындарында бар заманауи техникалық жабдықтарды (интерактивті тақта, дербес компьютер, принтер, интернет және т.б.) иелену. Ақпараттық құзыреттіліктер-бұл ақпаратпен жұмыс істеу қабілеті, оны табу, талдау, ең бастысы жүйелеу, мақсатқа сәйкес өзгерту, оны сақтау және презентация жасау мүмкіндігі. Бұл құзыреттер АӨТД сабақтарында өте маңызды, өйткені олар оқушының қоршаған әлемге қатысты ақпаратқа қатысты іс-әрекетінің дағдыларын қамтамасыз етеді. Яғни, бұл жағдайда біз қайтадан оқушы мен оның айналасындағы әлем арасындағы байланыс болып табылатын АӨТД пәнінің қолданбалы рөліне тап боламыз.

Оқу процесінде АКТ қолданудың негізгі нәтижелері:

- Сабақта оқушылардың дербестігі мен көркемөнерпаздық деңгейінің өсуі;
- Оқушылардың пәнге, оқытушыға, бір-біріне деген оң көзқарасы;
- Оқушылардың іс-әрекетінің жеке басының дамуына объективті бағытын белгілеу;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығының пайда болуы және өсуі;

Сабақ барысында пайда болған тұлғаның тәрбиелік және дамытушылық қозғалысы.

- Коммуникативтік құзыреттілік. Коммуникативтік құзыреттіліктерді игеру оқушы үшін, оның қазіргі әлемде әлеуметтенуі үшін де маңызды. Коммуникативтік құзыреттілік ұғымына мыналар кіреді: ұжымда жұмыс істеу дағдылары, ынтымақтастық қабілеті, тілдерді білу, пікірталас жүргізу, толерантты болу, жанжалдардан аулақ болу және жанжал жағдайынан шығу жолын табу.

- Әлеуметтік-еңбек құзыреттілігі оқушының нақты өмірімен де тығыз байланысты. Бұл оқушының ел азаматы ретіндегі өзін-өзі тануы, әлеуметтік рөлдерді меңгеруі. Әлеуметтік еңбек құзыреттері отбасылық қатынастар саласында, кәсіптік бағдарлау саласында, экономика және құқық саласында өзін көрсетеді. Оқушы қазіргі қоғамда өмір сүру үшін ең аз қажетті әлеуметтік белсенділік пен функционалдық сауаттылық дағдыларын меңгереді.

- Жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі оқушының физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту тәсілдерін игеруге бағытталған. Бұл құзыреттердің қалыптасуы оқушының нақты мүдделері мен мүмкіндіктерімен реттеледі, бұл оның үздіксіз өзін-өзі тануынан, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерін дамытудан, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудан көрінеді. Бұл құзыреттерге жеке гигиена ережелері, өз денсаулығына қамқорлық, ішкі экологиялық мәдениет жатады. Бұған жеке адамның қауіпсіз өмірінің негіздерімен байланысты қасиеттер жиынтығы кіреді.

АӨТД пәнінде Қазақстан Республикасы азаматтарын қарулы күштер қатарындағы әскери қызметке даярлау жүйесінің бір бөлігі болып табылатындығын ескерген маңызды. Осыған орай оқытушы орындайтын міндеттердің бірі оқушыларда қазақстан қарулы күштеріндегі әскери қызметке сенімділік пен саналы дайындық сезімін қалыптастыру болып табылады.

Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы
№192 орта мектеп
География пәні мұғалімі
Кудайбергенов Алмасбек Сейдазимович

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУЫ

Қазіргі таңда отандық білім беру стандарттары белсенді, шығармашылық және танымдық қызметіне, шығармашылық қабілетін дамытуға баса назар аудара отырып, мектептің географиялық білім беру сапасына жаңа талаптар қояды. Себебі қоғам жеделдетілген қарқынмен дамып келеді және мектеп түлектері шығармашылық ойлау қабілеттерін қалыптастырып, жағдайға стандартты емес шешімдер қабылдау қажет.

Сондықтан да мұғалімнің міндеті-өскелең ұрпақты өзгермелі өмір сүру жағдайларына дайындау, дұрыс шешім табуға көмектесу, өз таланттары мен шығармашылық әлеуетін көрсетуге мүмкіндік беру. Ғылыми педагогикалық әдебиетте шығармашылық тапсырмалар бойынша жұмыстың әдістемелік аспектілерін көрсететін көптеген жұмыстар бар. Қазіргі қоғамдағы оқушылардың шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыру мәселесі өзекті және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту құралдарын іздеуді талап етеді. Оқу іс-әрекетінің мазмұны мен ұйымдастырылуы оқушының өз міндеттеріне шығармашылық қарым-қатынасын анықтау арқылы ғана дұрыс бағалауға мүмкіндік береді.

Психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау шығармашылық іс-әрекет қиялдың жұмысы, белгілі бір болжам, мақсатқа жетуді іздеу деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Сондықтан шығармашылықтың белсенді процесі балаларға жағымды эмоциялар әкеледі. Тиісінше, шығармашылық қызметті білім беру мазмұнының ерекше құрамдас бөлігі ретінде қарастыру қажет.

Шығармашылық қызмет тәжірибесін дамытудың негізгі құралы-танымдық тапсырмаларды қолдану. Олар оқушылар үшін субъективті маңызды және олар үшін қол жетімді деңгейге ие болуы керек. Сонымен, оқушыларды танымдық мәселелерді шығармашылық шешу процесінде шығармашылық қызмет тәжірибесіне үйрету үшін ерекше әдістемелік жағдайларды ескеру маңызды.

Атап айтқанда, география сабақтарында шығармашылық қызмет тәжірибесін дамытуда келесі әдістемелік шарттарды бөліп көрсетуге болады:

- білім алушыларды ақыл-ой әрекетінің әдістерімен қаруландыру;
- оқуға деген ынта мен қажеттілікті сақтау;
- мәселені өз бетінше шешуге бағытталған оқытудың ерекше ұйымын пайдалану;
- эмоциялар мен ізденіс әрекетін қалау.

География сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту оқу үдерісіндегі құрылымдық буын болып табылады, мұнда басты міндет оқушының тұлғааралық және әлеуметтік коммуникацияда өзін-өзі жүзеге асыру және өзін-өзі көрсету үшін оларды интеллектуалды және танымдық іс-әрекетке қосу арқылы бастапқы шығармашылық әлеуетін дамыту болып табылады. Сондықтан, осы кезеңде (оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай) оқушының сыртқы әлемге бейімделу дәрежесін анықтау маңызды.

Әдістемелік әзірлемелер жан-жақты дамыған және заманауи тұлғаны дамыту мақсатында оқушылармен белсенді және мақсатты жұмысты талап етеді. Интеллектуалды-танымдық іс-әрекет жұмыстың әртүрлі формаларымен үйлесуі керек және оқыту, даму және денсаулықты сақтау мәселелерін шешуге міндетті. Қалыптасқан жағымды эмоцияларға сабақ жасай отырып, оқу іс-әрекеті

процесінде қолайлы психологиялық климат оқушылардың шығармашылық белсенділігін дамытуға ықпал етеді.

География сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ойдағыдай дамытудың негізгі мақсаты-белсенді әлеуметтік және білім беру қызметіне бейімделу арқылы жеке бейімділік пен сараланған тәсіл негізінде жеке көрініс жағдайларын жүзеге асыру. Оқушылардың шығармашылық қызметінде бірлескен атмосфераны құру оқу процесінде оқушылардың шығармашылық дамуын қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады. Осылайша, сыныпта маңызды шарт қалыптасады, бұл адамның шығармашылық қабілеттеріне шығармашылық әсер етеді-оқу процесінде қауіпсіз және сенімді қарым-қатынас.

География сабақтарында шығармашылық қызметті нығайту және дамыту мотиві мұғаліммен және осы сынып оқушыларымен жеке қарым-қатынас болуы мүмкін. Содан кейін оқушы өзінің әлеуетін бағалай алады және өз әрекеттерін реттей және үйлестіре алады.

География сабақтарында шығармашылықты ұйымдастыру құрылған іс-қимыл алгоритміне негізделген. Жетілген шығармашылық жұмыс үшін тәуелсіз және сыни ойлау қабілетін игеру, құбылыстар мен процестердің мәнін түсіну, оқу іс-әрекетінің өнімділігін не қамтамасыз ететінін сұрау қажет.

Шығармашылық тапсырмаларды пайдалану кезінде оқушылардың жеке тәжірибесіне ерекше назар аудару керек және олардың қызметі сәттілікке бағытталуы керек. Әрбір сабақ балалардың шығармашылығын тексеруге ынталандыру болуы керек және олардың шығармашылық тұлғаны қалыптастыруға ішкі қажеттілігі болады. Танымдық қызығушылықтарды дамыту оқушыларға өздерінің шығармашылық жетістіктерін өзін-өзі бағалау және жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру деңгейінде көрсетуге мүмкіндік береді.

Географияны оқытуда мәселелік оқытуды пайдалануға болады. Дидактиканың ережелеріне сәйкес мәселелік оқыту келесі әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылады: ішінара іздеу немесе эвристикалық, мәселелік, баяндау, зерттеу.

Мәселелік жағдайды шешуде оқушылар келесі кезеңдерді ажырата алады: мәселені білу, қарама-қайшылықтарды ашу; осы шарттар негізінде гипотезаны құрастыру; гипотезаны дәлелдеу; жалпы қорытынды.

Мәселені шешу үшін оқушылар оқу іс-әрекетінің байланыстардағы алшақтықты табу, гипотезаны алға тарту, сұрақтың талаптарын қайта құру, гипотезаның жалпы ұстанымын жеке әдістерге қолдану, себеп-салдар кешенін құру сияқты әдістерін пайдаланады. Бұл әдіс-тәсілдерді оқушылардың біртіндеп меңгеруі мәселелік жағдайларды шешу қабілетінің қалыптасуына әкеледі.

Географияны оқытуда мәселелік немесе шығармашылық тапсырмалардың бірнеше түрі қолданылады:

Мәселелік сипаты бұрын игерілген білім мен тапсырманың (немесе сұрақтың) талабы арасындағы алшақтыққа байланысты тапсырмалар. Мысалы, физикалық географияның бастапқы курсына оқушылар күн жылуының мөлшері ендікке байланысты екенін біледі: ендік неғұрлым аз болса, соғұрлым жылу көп болады және керісінше. Келесі курста Африканы зерттеу кезінде олар тропикалық белдеуде жазғы температура (+32C) экваторлық (+24c) температурадан жоғары екенін біледі. Бұл факт бұрын үйренген тәуелділікке қайшы келеді және проблемалық тапсырманы қалыптастыруға негіз болады: "Атласпен жұмыс жасай отырып, Африканың тропикалық және Экваторлық белдеулеріндегі жазғы және қысқы температураны салыстырыңыз. Неліктен тропикалық белдеуде шілденің температурасы жоғары?"

Көп мәнді себеп-салдар байланысын орнату тапсырмалары. География зерттейтін объектілер мен процестердің ерекшеліктері әдетте себептер кешеніне байланысты болады және салдарлар кешенін тудырады. Сондықтан мұндай тапсырмалар түрі оқытуда ең кең тараған. Егер бір мезгілде оқушылар өз бетінше кең ауқымды білімдерді әртүрлі тәсілдермен тандап, қолдануы керек. Басқа оқу пәндерін қоса алғанда, тапсырма мәселелік болып табылады, мысалы, «Америка Құрама Штаттарының әлемдегі жетекші державаға айналуына қандай факторлар әсер етеді?» (Кем дегенде 5 себепін атаңыз).

Оқушылардың шығармашылық іс-әрекетінде бірлескен атмосфераны құру оқу процесінде оқушының шығармашылық дамуын қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады. Осылайша, сабақта жалпы адамның шығармашылық қабілеттеріне шығармашылық әсер етуді қамтамасыз ететін маңызды шарт қалыптасады.

География сабағында шығармашылық белсенділікті нығайту және дамыту мотиві мұғаліммен және осы сынып оқушыларымен жеке қарым-қатынас болуы мүмкін. Сонда оқушы өз мүмкіндігін бағалай алады және өз іс-әрекетін реттеп, үйлестіре алады.

География сабақтарында шығармашылықты ұйымдастыру құрылған іс-қимыл алгоритміне негізделген. Жетілген шығармашылық жұмыс үшін тәуелсіз және сыни ойлау қабілетін игеру, құбылыстар мен процестердің мәнін түсіну, оқу іс-әрекетінің өнімділігін не қамтамасыз ететінін сұрау қажет.

Шығармашылық тапсырмаларды пайдалану кезінде оқушылардың жеке тәжірибесіне ерекше назар аудару керек және олардың қызметі сәттілікке бағытталуы керек. Әрбір сабақ балалардың шығармашылығын тексеруге ынталандыру болуы керек және олардың шығармашылық тұлғаны қалыптастыруға ішкі қажеттілігі болады. Танымдық қызығушылықтарды дамыту оқушыларға өздерінің шығармашылық жетістіктерін өзін-өзі бағалау және жеке тұлғаның өзін-өзі жүзеге асыру деңгейінде көрсетуге мүмкіндік береді.

**Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп" КММ
Тарих пән мұғалімі, педагог-модератор
Турганалиева Айжан Максимовна**

ТАРИХ САБАҒЫНДА ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ӘДІСТЕР ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Андатпа: Қазақстанның ұлттық білім беру жүйесі қазіргі заман талабына сай жаңа онжылдықта көптеген жаңа мәселелер мен технологиялық әдістерді енгізуде. Оның ішінде қашықтықтан оқыту мен коммуникативті кеңістіктің кеңеюі, оқушылардың жаңа дағдыларды меңгеру қажеттілігі маңызды орын алады. Осы тұрғыда гуманитарлық пәндер, соның ішінде тарих, оқушылардың ойлау қабілетін дамытуда маңызды рөл атқарады. Тарих пәнін оқытуда дәстүрлі әдістермен қатар, «интеллект-карта» әдісін қолдану білім алушылардың оқу құзыреттілігін дамытуға көмектеседі. Бұл әдіс оқушыларға ақпаратты құрылымдауға, талдауға және есте сақтауға мүмкіндік беріп, шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын жетілдіреді. Интеллект-карталар білім беру процесінің тиімділігін арттырып, оқушылардың пәндік және мета-пәндік нәтижелеріне қол жеткізуге көмектеседі.

Кілт сөздер: Ұлттық білім беру жүйесі, тарих, оқыту әдістері, интеллект-карта, қашықтықтан оқыту, оқу құзыреттілігі, шығармашылық ойлау, сыни ойлау, гуманитарлық пәндер.

Ұлттық білім беру жүйесі жаңа онжылдыққа уақыттың сан қырлы мәселелерімен (қашықтықтан оқыту технологияларын қолдану, коммуникативті кеңістіктің кеңеюі, оқушылардың жаңа дағды, қабілеттерге ие болу қажеттілігі) бірге қадам басты. Пәндік сабақтар өз алдына мақсат емес, әмбебап оқу іс-әрекетіне қол жеткізу құралына айналды: оқушылардың мақсат қою, жоспарлау, өзін-өзі бағалау, іс-әрекетті талдау, рефлексия дағдыларын қалыптастыруға көп көңіл бөлінуде. Гуманитарлық циклдің пәндері оқушының сөздік және логикалық ойлауын дамытуға, сөйлеуді дұрыс құруға, өз пікірін дәлелдей білуге көмектеседі. Тарих бізді әртүрлі ақпарат көздерімен және үлкен көлемдегі деректермен шебер

жұмыс істеуге үйретеді. Тарихи дәуірлер туралы білім тек оқулықтарда ғана емес, сонымен қатар мәдени дәстүрлерде, географиялық өзгерістерде, атауларда, экономикалық жағдайда және т.б. көрініс табады. Тарих көбіне жас азаматтың әлеуметтік-адамгершілік ұстанымын, оның ұлттық мәдениетке көзқарасын, алдыңғы ұрпақтардың, өткен дәуірлердегі оқиғалар мен қаһармандардың, тұлғалардың тәжірибесін, өмірдегі тағдырын анықтайды. Тарихтың қай аспектісін қарастырсақ та, оны түсіну жүйе ретінде әлем туралы идеяларды қажет етеді. Осыған байланысты осы пәннің мұғалімдері оқушыларға дәстүрлі әдістерді қолдана отырып, білімнің үлкен көлемін (жазбалар, диаграммалар немесе кестелер) береді. Шынында да, олардың артықшылығы - уақыт пен орынды, кейде оқиғаның мағынасын анықтауға көмектесетін логикалық және уақыттық жүйеліліктің көрінісі. XX ғасырдың ортасында адамның ойлау процестері біртұтас екендігі дәлелденді. Ақпарат миға біз үшін ең күтпеген жолмен таралуы мүмкін. Тәжірибеден біз сондай-ақ оқушыларға тақырыпты тануға мүмкіндік беретін сөздік немесе көрнекі бейнелер неғұрлым көп болса, соғұрлым ол есте сақталатынын білеміз. Осылайша, форма мен қалаған мазмұн арасында белгілі бір алшақтық бар: барлық ассоциацияларды екі өлшемді диаграммаларда, кестелерде және конспекттерде логикасын бұзбай жазу шынымен де қиын.

Тарих пәнін оқыту барысында әртүрлі әдістер кешені пайдаланылады, алайда олардың барлығы бірдей оқушылардың оқу құзыреттілігін дамытуға бағыттала бермейді. Бұл мәселені шешудің бірі оқытуда «интеллект-карта» әдісін қолдану болды. Бұл технологияны Т.Бьюзен жасаған. Шындығында ол кез келген ақпарат бірлігін (мәтін, дата, тіпті сурет немесе ой) графикалық түрде бейнелеу арқылы радиантты ойлауды визуализациялаудың өзіндік нұсқасын ұсынды. Тіректік конспект тақырыптың негізгі тезистерін белгілі бір схема түрінде бейнелейді, дегенмен оның орналасуы оқушының қабілеті мен қиялына сәйкес білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне байланысты айтарлықтай өзгеруі мүмкін. Сәйкесінше, егер оқушы барлық ішкі байланыстарды жақсы ойластырса, белгілеулер жүйесін құрастырса, қажетті пішінді таңдаса, онда мұндай конспектінің оқушы жадында қалары анық. Бұл әдістің кемшілігі - нақты және егжей-тегжейлі құрылыс алгоритмінің болмауы.

Бьюзен әдісінің инновациясы – интеллект-карталарды құру ережелері мен әдістерінің болуы. Атап айтқанда, ақпаратты көрсетудің көрнекі тәсіліне - кескіндер мен түстерге баса назар аударылады. Талдауды және есте сақтауды қажет ететін үлкен және көлемді тақырыпты схемалық түрде көрсетуге, сызуға болады. Мұғалім, бір жағынан, интеллект-карта егжей-тегжейлерге назар аударуға мүмкіндік берсе, екінші жағынан, ауқымды перспективаны қамтамасыз етеді деп санайды. Сонымен, біздің карта кез келген мәселені шешудің аналитикалық құралы бола алады. Әдістің тиімділігі соңғы нұсқаның мидың радиантты жүйке құрылымын қайталауына байланысты.

Интеллект-картаның негізгі элементтері:

- зерттеудің негізгі тақырыбын анық жеткізетін орталық фигура;
- негізгі кескіннен таралатын негізгі бұтақтар. Олар элементтің негізгі параметрлерін білдіреді.

Оларды жеткілікті кең және түрлі-түсті етіп жасау ұсынылады;

- екінші және үшінші деңгейдегі тармақтар. Бұл терминмен, сөз тіркесімен, тіпті шартты бейнемен белгіленетін негізгі салалардың ішкі тақырыптары.

«Интеллект-карта» әдісін тарих сабағында кез келген жаста қолдануға болады. Бұл теорияны құрылымдауға, тарихи портретті жасауға, тіпті нақты оқиғалар мен құбылыстарды есте сақтауға көмектеседі. Олар дидактикалық құрал ретінде әмбебап болып табылады және сабақтың кез келген түрінде және кез келген кезеңдерінде (материалды бастапқы меңгеру, қайталау, бекіту, жалпылау, тіпті коммуникативті қарым-қатынастың бөлігі ретінде) қолданылуы мүмкін.

Тиімді нәтижелерге қол жеткізу үшін В.М. Самохина келесі қадамдарды қолдануды ұсынады. Әдістемені енгізген кезде көрнекі құрал ретінде интеллект-картаны қолданған дұрыс. Ол мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекеті процесінде құрылуы керек. Құрастыру процесінде білім, білік, ақпаратты бекіту және қайталау дағдылары игеріледі. Келесі кезеңде мұндай түйіндемені құрастыру үшін біртіндеп жеке немесе топтық дербес тапсырмалар беруге болады. Осы әдістемені дұрыс енгізген кезде интеллект-карталар мектеп оқушыларының шығармашылық қабілетін дамытады, сонымен қатар ми қызметінің спектрін пайдалана отырып, тарихтың біршама көлемді кезеңдерінде білімді оңай есте сақтау, басты нәрсені бөліп көрсету қабілетін ынталандырып, балалардың оқу құзыреттіліктерін арттырады. Бұл кескіндер мен түстің жұмысымен, кеңістіктік бағдарлаумен, логикамен және т.б. тікелей байланысты. Кез келген әдіс сияқты, менталды карталардың бірқатар кемшіліктері бар: зерттеу пәнінің күрделілігі соңғы схеманың жазылу ұзақтығына және құрылымына тікелей әсер етуі мүмкін. Олардағы процестің динамикасын көрсету де айтарлықтай қиын.

Бұрын мұғалім жұмыс формасын таңдайды: жеке (материалды қайталау кезінде әр оқушы карта жасайды), топтық (білімді жаңарту шеңберінде микротоптар бойынша карта жасау), ұжымдық (сабақ барысында бүкіл ұжымның сынып құруы). Пән мұғалімдеріне көмекші таратпаларды (А4 парақтары, портреттер, мәдени ескерткіштердің суреттері, фломастер, түрлі-түсті қарындаштар) дайындаған жөн. Бұл кезеңде оқушылардың интеллект-картамен (барлық сабақ немесе оның бір бөлігі) жұмысқа қанша уақыт жұмсай алатынын анықтау да маңызды. Соңында бұл әдіс есте сақтауды қаншалықты жеңілдетті, не үйренді, оқушылар бұл әдісті қайтадан қолданды ма, соны анықтау үшін рефлексия қажет.

Тікелей картада оқушылар келесі қадамдардан өтуі керек.

1. Белгілі бір тақырыпты таңдап, оны парақтың ортасына үлкен түсті пішінде орналастыру. Мұнда тақырыпқа сәйкес билеушінің немесе белгілі тұлғалардың алдын ала дайындалған портретін де жапсыруға болады.

2. Оқушыларды тақырып бойынша ой елегінен өткізуге және барлық ассоциацияларды жобалық парақта жазуға шақыру қажет.

3. Ассоциацияларды ішкі тақырыптарға топтастыруға тырысу.

4. Содан кейін интеллект-карта құрылымдары анықталады. Мұндай диаграмманы оқу әрқашан жоғарғы оң жақ бұрыштан басталады, сондықтан негізгі бұтақтардың қалай орналасатыны туралы ойлану керек, не жоғары немесе төмен орналастыру керек. Осыдан кейін оқушылар картаны салуға кірісе алады. Орталық фигурадан бұтақтар орналастырылып, оларға тірек сөздер мен сөз тіркестері қосылады.

5. Екінші және үшінші деңгейлі тармақтарды орналастыру. Оқушылардан суреттермен, белгілермен немесе графикамен толықтырылған аббревиатуралар мен ассоциация сөздерді қолдануды сұрау. Мысалы, белгілі бір кезеңге тән «консерватизм» сөзін есте сақтау үшін осы саланың жанына берілген сөзге тән ассоциацияны қолдануға болады. Маңызды ұғымдар мен күндерді жазып алуды ұмытпау қажет.

6. Негізгі элементерді бір-бірінен түрлі-түсті блоктармен бөлуге тырысу. Картаны шамадан тыс жүктемеу үшін 3-5 түстен артық пайдаланбаған дұрыс.

7. Соңында негізгі бұтақтар мен тармақтар арасындағы байланыстарды қайтадан тексеріп шығу қажет.

Осылайша, біз бұл әдістеменің Қазақстандағы білім беру дамуының қазіргі кезеңі үшін өзекті екенін көреміз. Интеллект-карталарды дұрыс және ойластырылған қолдану арқылы олар тек пәндік емес, сонымен қатар мета-пәндік және жеке нәтижелерге қол жеткізуге көмектеседі, бұл олардың мемлекеттік білім стандартының технологияларына толығымен сәйкес келетінін білдіреді. Нәтижесінде, оқушылар негізгі ақпаратты өз бетінше анықтай алады, оның маңыздылығын объективті бағалай алады, құрылымын талдай алады. Шындығында, менталды картаның көмегімен оқу процесі қызықты әрі жемісті бола алады. Бұл технологияны тарих сабақтарында қолдану білім алушыларды оқу және сабақтан тыс немесе өз бетінше жұмыс шеңберінде де тарихтың әртүрлі аспектілерін оқуға ынталандыруға мүмкіндік береді, сабақта әр түрлі жұмыс түрлерін (жеке, топтық және фронтальды) ұйымдастырып, шығармашылық және сыни ойлауын, есте сақтауын, зейінін дамытады.

Қорытынды: Қазақстанның білім беру жүйесі жаңа технологиялық және әдіснамалық өзгерістерге дайындық үстінде. Тарих пәнін оқытуда «интеллект-карта» әдісін қолдану оқушылардың оқу құзыреттілігін арттыруға, шығармашылық пен сыни ойлауын дамытуға ықпал етеді. Бұл әдіс оқушыларға ақпаратты жүйелеуге, маңызды ұғымдар мен оқиғаларды есте сақтауға, логикалық және уақыттық жүйелілікті сақтай отырып түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай әдістің тиімділігі білім беру процесінің қызықты әрі нәтижелі болуына жағдай жасайды, сонымен қатар Қазақстанның білім беру стандарттарына толық сәйкес келеді. Қорытындылай келе, «интеллект-карта» әдісін тарих сабақтарында қолдану оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, олардың танымдық және мета-пәндік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Батыс Қазақстан облысы, Орал қаласы
"№ 40 жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Муратова Малика Асылбековна

КӨРКЕМ ШЫҒАРМА - ОҚУШЫ БОЙЫНДАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫ ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ

Бүгінгі жас ұрпаққа жан-жақты білім беру, тәрбиелеу әрбір ұстаздың басты міндеті. Оқушының жеке тұлғалық күшін дамыту үшін, оның шығармашылық мүмкіндігінің дамуы басты рөл атқарып отыр. Олай болса, қазіргі ұстаздар қауымының алдындағы үлкен мақсат: өмірдің барлық саласындағы белсенді, шығармашылық іс-әрекетіне қабілетті, еркін және жан-жақты жетілген тұлға тәрбиелеу.

Шығармашылық - бұл таңдану және білу қабілеті, стандартты емес жағдайларда шешім таба білу, бұл жаңа нәрсені ашуға және өз тәжірибеніңді терең білуге бағытталған. Шығармашылықтың негізгі көрсеткіштері-ойдың еркіндігі мен икемділігі, өзіндік ерекшелігі, қызығушылығы, дәлдігі мен батылдығы. Баланың шығармашылық импульстарының шығармашылық сипатқа айналу дәрежесі ата-аналар мен басқа ересектердің әсеріне байланысты. Отбасы мектеп жасына дейінгі баланың шығармашылық әлеуетін дамытуға немесе жоюға қабілетті.

Шығармашылық тұлғаны тәрбиелеу, яғни.бір жағынан шығармашылыққа жағдай және көзқарас қалыптастыру, екінші жағынан, шығармашылыққа деген қажеттілік пен ынталандыру қоғамның арнайы күш-жігерінсіз, осы мәдени мақсатқа бағытталған тиісті саясатсыз мүмкін емес. Жас кезінен бастап балалар табиғаты бойынша шығармашылық болмысқа ие: ән айту, сурет салу, сөз өнері саласында өз күштерін сынап көреді. Осы бейімділіктер мен қабілеттерді дамыту және жетілдіру – адам табиғатын сапалы жетілдірудің маңызды құралдарының бірі болып табылатын эстетикалық және көркемдік тәрбие мен дамудың міндеттерінің бірі.

Шығармашылық жұмыста, әсіресе, бала қиялының орны ерекше. Бұл жөнінде М.Жұмабаевтың айтқан тамаша пікірі бар: «Жаратылыстың құшағында, меруерт себілген көк шатырдың астында, хош иісті жасыл кілем үстінде, күнмен бірге күліп, түнмен бірге түнеріп, желмен бірге жүгіріп, алдындағы малымен бірге өріп, сары сайран далада тұрып өсетін қазақ баласының қиялы жүйрік, өткір, терең болуға тиісті». «...Баланың атаға тартуы рас болса, сиқырлы даланың баласы – қазақ баласы қиялқұмар болуға тисті».

Педагог ғалымның айтқанының сөз өнері – әдебиетке тікелей қатысы бар. Өйткені М.Жұмабаевтың сөзімен айтқанда, «қазақ баласының жаратылысы соны тілейді». Сабақтарды түрлендіріп өткізудің маңызы ерекше. Мұндай сабақтардың тиімділігін атап өтсек: сабақ құрлымының ұйымдастырылуы, сыныптағы оқушылардың іс-әрекетін бақылауға қолайлылық, оқу-танымдық тапсырмаларды орындаудағы ұжымдық бірлескен әрекеттің жүзеге асуы, оқу уақытының үнемделуі.

Баланың шығармашылық қабілеттерін оңтайлы дамыту мына шарттарды орындау арқылы мүмкін болады:

- баланың шығармашылық қабілеттерін қолдау және сәтсіздіктерге жанашырлық таныту;
- баланың шығармашылық идеяларын мақұлдау;
- баланың қызығушылығын, сұрақтары мен қиялдарын құрметтеу;
- оның өз идеяларын сөзбен жеткізуге және оларды басқаларға түсінікті етуге деген алғашқы әрекеттеріне түсіністік таңыту;
- баланың жаңа шығармашылық бастамаларына қолдау білдіру;

- әлеуметтік қолайсыздықтарды азайтуға және құрдастарының теріс реакциясын жеңуге көмектесу арқылы шығармашылыққа қажетті атмосфераны сақтау.

Көркем әдебиет оқушыларға қоғам мен табиғат өмірін, адамның сезімдері мен қарым-қатынастары әлемін ашады және түсіндіреді. Ол балаларды қуанып қана қоймайды, сонымен қатар адамгершіліктің негізін қалайды, баланың ойлауы мен қиялын дамытады, эмоцияларын байытады, әдеби тілдің үлгілерін береді. Бірте-бірте балаларда әдеби шығармаларға таңдамалы көзқарас қалыптасады, көркемдік талғам қалыптасады.

Көрем шығармаларды оқытудағы басты мақсат- тіл байлығын молайту, шығармашылық қабілетін дамыту, көркем әдебиет оқуға тарту, көркем мәтінге түрліше талдай жасай білуге, сөзді ажарлап сөйлей білуге үйрету. Оқу үрдісінде оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында жаңаша әдіс-тәсілдерді қолдануда біршама жетістікке жетуге болады.

Әдебиет сабағында оқушының танымдық және шығармашылық ізденістерінің сапалық нәтижесі:

- Берілген ақпаратты қолдану арқылы шығарамда көрсетілмеген жақтарды анықтау,
- Шығармашылық қабілеттерін шыңдап, өмірмен байланысын күшейтеді,
- Үйреншікті ақпаратқа жаңаша көзқараспен қарап, әр түрлі шешімдер қабылдай алады.

Тәрбие берудің ең көрнекті құралының бірі, амал-тәсілі әдебиет үлгілері, көркем шығармалар болған. Бұл орайда өзінің ағартушылық мақсатына сәйкес әдеби шығармаға тәрбие құралы ретінде қалам тартқан Абай өнегесі орасан зор. Бар сұлулықты, эстетикалық көркемдікті бойына жинаған Абайдың өлең жолдары кімді де болса рухани биіктерге жетелеп, болашаққа деген құштарлыққа ұмтылдырады, саналылыққа тәрбиелейді. Бұл құндылықтар дарынды ақынның сөз шеберлігі, даналық ойлары, парасаттылығы арқылы ерекше сұлуланып, өзгеше биікке көтерілген. Абайдың қай өлеңін, қай қара сөзін алсақ та, астарлы ойы мен идеясынан адамгершілікке тән асыл қасиеттерді (ар, ұят, намыс, иман, ақыл, білім, ғылым және т.б.) бойына дарыта алмаған ел-жұртын сынағанда оны жек көру тұрғысынан емес, керісінше адами рухты сіңіріп өсу керек деген ойды аңғартады.

Ы.Алтынсариннің ұдайы көтерген тақырыптарының бірі – еңбек. «Бай баласы мен жарлы баласы», «Өрмекші, құмырысқа, қарлығаш», «Әке мен бала» т.б. көптеген әңгімелері мен аудармалары еңбек ету арқылы бар ойлаған мақсатына жететіндігін дәлелдейді. «Бай баласы мен жарлы баласы» әңгімесінде Асан мен Үсенді салыстыру арқылы көп еңбектенген кедей баласы Үсеннің үлкен ақылпарасат иесі, сабырлы, пайымды бейнесін тіршілікке қыры жоқ болып өскен Асан образына қарама-қарсы қояды. «Оқысаңыз, балалар, Шамнан шырақ жағылар»деп салған ұран бүгінгі күнде де өзінің тәрбиелік мәнін жоғалтқан емес, керісінше айшықтана түскені де мойындайтын шындық. «Бала – баршаның байлығы мен бақыты. Бүгінгі бала ертеңгі ер азамат болғандықтан да балаға қарап біз болашағымызды болжап, бағалаймыз, бағдарлаймыз». Тіршіліктің табалдырығынан енді аттаған сәбидің алдымен адам, жеке тұлға, саналы, парасатты азамат болып қалыптасуына берген тәрбиенің ықпалы зор. Мектеп қабырғасынан бастап бүлдіршін балаға Ы.Алтынсариннің шығармаларымен танысырып, қаһармандар образын санасына сіңірсек, еңбек ету арқылы оқу-білімге қол жеткізе алатындығын, кез-келген адамнан адамгершілікке толы іс-әрекет ету қолынан келетіндігін ұғындырсақ мақсатымызға жетеріміз анық.

Қорытындылай келсем, көркем әдебиеттің басты қызметі – тәрбиелік қызмет. Үлкенге ізетті, кішіге қамқор, талапты, еңбекқор, білімді тағы басқа адами құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақтың әдеби шығармадан алары мол. Ол жақсыдан үйреніп, жаманнан жиренуге тәрбиелейді. Жақсы қасиеттерді біртіндеп оқушы бойына сіңіре береді. Сыныпта талданған шығарма арқылы оқушының аталмыш құндылықтар төңірегіндегі білім қоры молайып, өз ұлтын тани түседі. Ал, ауыз әдебиетінде қамтылатын қазақ халқының салт-дәстүрлері оқушыларды әдепке тәрбиелейді. Осы орайда сыршыл суреткер Әуезовтің «Әдебиеттің зор міндетінің бірі – елдің мінезін түзеу», деген сөзі ойға оралады. Демек, әдебиеттің күдіретін, әлеуметтік мәнін күллі қоғамды өзгертушілік күшін осы тұрғыдан тану шарт. Әдебиет ескірмейді!

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
«Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп» КММ
Информатика пәні мұғалімі
Молдағали Дархан Төлегенұлы

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫ МАҚСАТЫНДА ҚОЛДАНЫЛАТЫН ОҚЫТУДЫҢ БЕЛСЕНДІ ФОРМАЛАРЫ

Аннотация: Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықтың маңызы зор. Бұл мақалада информатика пәні арқылы мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары қарастырылады. Заманауи қоғамның талаптарына сәйкес, оқушылардың ақпараттық, компьютерлік және экономикалық сауаттылық деңгейін арттыру қажеттілігі ерекше атап өтілген. Сабақ барысында қолданылатын белсенді оқыту әдістері, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың өз бетінше сыни ойлау, шешім қабылдау және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тиімді тәсілдер ұсынылады. Мақалада функционалдық сауаттылықтың компоненттері мен оларды оқытудағы әдіс-тәсілдер кеңінен талқыланды.

Кілт сөздер: функционалдық сауаттылық, информатика, ақпараттық технологиялар, оқытудың белсенді әдістері, сыни ойлау, шығармашылық, компьютерлік сауаттылық, жобалық әдіс, білім беру, педагогикалық инновациялар.

Білім берудің заманауи модернизациясы қазіргі қоғамда болып жатқан өзгерістерге тікелей байланысты. Сол себепті мектеп оқушыны бәсекелестік ортада жұмыс істеуге дайындауы керек. Ал бүгінде өзгермелі өмірлік жағдайларға икемді бейімделетін, қажетті білімді өз бетінше алып, ақпаратпен сауатты жұмыс істей алатын, өз бетінше сыни тұрғыдан ойлайтын және алған білімдерін қазіргі қоршаған жағдайда қайда және қалай қолдануға болатынын нақты білетін тұлғалар сұраныста.

Бізге жаңа идеяларды тудыратын, креативті ойлайтын, көпшіл, әртүрлі әлеуметтік топтарда байланыса алатын адамдар қажет. Сондықтан соңғы жылдарда информатика сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға көп көңіл бөліп келемін.

Функционалдық сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті - мұғалім баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін, шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастырып және де баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру. Функционалдық сауаттылық компьютерлік, ақпараттық, коммуникативті, экономикалық, азаматтық, қоғамдық-саяси, тілдік, тұрмыстық және жалпы адами сауаттылықтан тұрады.

PISA халықаралық зерттеуінің нәтижелері бойынша Қазақстан функционалдық сауаттылық деңгейі бойынша дамыған елдерден артта. Өкінішке орай, біздің елде компьютерлік, ақпараттық және экономикалық сауаттылық деңгейі әлі де төмен. Сондықтан мен сабақтарымда осы салаларға ерекше мән беремін.

Информатика сабағында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру келесі негізгі міндеттерді шешу арқылы жүзеге асырылады:

- Оқушының әлеуетіне сәйкес келетін және жеке тұлғаның одан әрі өзін-өзі жетілдіру арқылы білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ететін білім деңгейіне қол жеткізу;
- Білім алушылардың АКТ арқылы қабілеттерін жүзеге асырудағы шығармашылық әлеуметтік маңызды іс-әрекет тәжірибесін қалыптастыру;
- Білім алушылардың жеке қызығушылықтарын ескере отырып оқу-тәрбие процесінің саналы, тең құқылы, белсенді қатысушысы ретінде қалыптастыру.

Цифрлық технологиялар ғасырында функционалдық сауаттылық компьютерлік сауаттылықпен қатар дамып келеді, ол мыналарды қамтиды:

- компьютердің негізгі құрылғыларының мақсаты мен қолданушы сипаттамаларын білу;
- бағдарламалық қамтамасыз етудің негізгі түрлерін білу;
- пайдаланушы интерфейстерін білу.

- сәйкес бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалана отырып, әртүрлі ақпаратты іздеу, сақтау, өңдеу мүмкіндігі.

Қазіргі уақытта функционалдық сауаттылықты дамыту өте маңызды әрекеттердің бірі, өйткені көптеген мамандықтар қарапайым деректерді енгізуден бастап аппараттық және бағдарламалық қамтамасыз етудің жаңа буындарын әзірлеуге дейін компьютерлік технологияларды қолданумен байланысты. Сабақтарымда компьютерлік технологияны пән бойынша қосымша ақпарат көзі ретінде, әр оқушының жеке іс-әрекетінің аймағын кеңейту тәсілі ретінде пайдаланамын. Сонымен қатар, сабақ барысында жоғары сапалы материалмен қамтамасыз ету жылдамдығы артады.

Қазіргі уақытта қазіргі әлемдегі білімнің қарқынды өсуі мен оқу кезеңінде адамның оларды сіңіру мүмкіндіктерінің шектеулілігі арасында қарама-қайшылық туындады. Бұл қарама-қайшылық, ең алдымен, сауаттылықтың ерекше түрін - ақпараттық сауатты қалыптастыруға мәжбүр етеді, ол мыналарды қамтиды:

- Ақпаратты іздестіру, оны сыни тұрғыдан бағалау, дұрысын таңдау, оны пайдалану және жаңасын құру;

- Үнемі өзгеріп жатқан жаңа технологиялар әлемінде және ақпараттың шектеусіз өсуінде шарлау мүмкіндігі.

Бұл дағдылар ақпараттық технологиялар адам өміріне барған сайын еніп жатқан қазіргі қарқынды дамып келе жатқан ақпараттық қоғамда қажет. Бұл сабақта және компьютермен танысуда, ақпаратпен жұмыс істеу тәсілдерін меңгеруде, ол үшін сыни тұрғыдан ойлауды дамытуда, әр түрлі пәндер бойынша оқу міндеттерін шешуде компьютерлік технологияны қолдануда көрінеді.

Білім беру үдерісіне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ерте оқытуды енгізу (2021 жылы 1-сыныптан) да жалпы білім берудің жаңа мемлекеттік білім беру стандартының талаптарымен байланысты. Білім беру жүйесінің мақсаттарына сәйкес, «Информатика және ақпараттық технологиялар» пәндерінің ерекшеліктерін ескере отырып, қазіргі заманғы технологияларды меңгерген, жылдам өзгеретін ақпараттық әлемге бейімделе алатын оқушыларды дайындауды басты мақсат етіп қоюға болады. Осы мақсатқа сүйене отырып, практикалық жұмысты орындау арқылы жеке, шығармашылық, коммуникативті дағдыларды қалыптастыруға ықпал ету міндеті шешімін табады.

Сабақтарды дайындау кезінде, атап айтқанда сабақ барысында функционалдық сауаттылықты дамытуда оқытудың белсенді формалары мен әдістерін және компьютерлік технологияны қолдануда тиімді педагогикалық идеяларды қолдану қажет. «Информатика сабақтарында оқытудың белсенді формалары мен әдістерін қолдану» тәжірибесінің өзектілігі осында.

Белсенді формалар мен оқыту әдістері - бұл оқу материалын меңгеру процесінде оқушыларды белсенді ойлауға және практикаға ынталандыратын әдістер. Белсенді оқыту оқушылардың ішкі – топтық және топаралық белсенділігін, іс-әрекет бағытын (ынтасын) қамтиды. Белсенді оқыту оқушылардың белсенділігін (физикалық, әлеуметтік, когнитивтік) дамытуға, инициативасын қалыптастыруға (әрекеттерді бағдарлау), практикалық тәжірибе жүргізуге, кері байланыс беруге және топпен жұмыс істеу дағдыларын меңгеруге көмектеседі.

Қазіргі жағдайда функционалдық сауаттылықты дамытудың көптеген әдістері мен тәсілдері бар:

Мәселелік оқыту әдісі (жаңа материалды баяндау мәселелік жағдайды құру арқылы жүзеге асатын әдіс);

«Идеялар қоржыны» әдісі (сабақтың бастапқы кезеңінде, олардың тәжірибесі мен білімін жаңартқанда оқушылардың жеке және топтық жұмыстарын ұйымдастыру әдісі);

«Қатені тап» әдісі (оқушылардың назарын белсендіретін әмбебап әдістеме. Мұғалім оқушыларға қателердің белгісіз саны бар ақпаратты ұсынады. Оқушылар топта, жұпта немесе жеке-жеке қатені іздейді, пікірлеседі);

Зерттеу әдісі (практикалық есептерді шешуге бағытталған, жүзеге асыру нәтижесі - нақты пайдалы объект, модель және т.б. болып табылады. Мұғалім бақылау түрінде өз бетінше зерттеу жүргізуді, нәтижелерді берілген формада жазуды, қорғауды өткізуді ұсынады);

Case study (білім алушыларға шешім қабылдауға және қабылданған шешімдер үшін жауапкершілікті алуға мүмкіндік беретін әдіс);

Жобалық әдіс (негізінен информатика сабағында жобалық әдістерді қолдану барысында бұл мектеп оқушыларының танымдық дағдыларын қалыптастыру, өз бетінше іс-әрекет тізбегін құру, технологияларды пайдалана отырып, ақпараттық кеңістікте шарлау, сыни тұрғыдан ойлауды дамыту).

Осылайша, сабақта оқытудың белсенді түрлерін қолдану оқушылардың өз бетінше ойлау, талдау, материалды тандау, жаңа жағдайда бағдарлау, өмір сүру кеңістігіндегі практикалық мәселелерді шешуде жұмыс істеу тәсілдерін табу дағдыларын дамытуға қажетті жағдай жасайды, бұл мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығының құзыреттілігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Қорытынды. Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықтың қалыптасуы оқушыларды заманауи қоғамның талаптарына сәйкес даярлау үшін өте маңызды. Бұл дағдыларды дамыту үшін информатика пәні үлкен рөл атқарады. Сабақ барысында қолданылатын белсенді оқыту әдістері мен ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық, және проблемаларды шешу қабілеттерін дамытады. Бұл тәсілдер оқушыларды тек пәндік біліммен ғана емес, сонымен қатар өмірде қажетті дағдылармен де қаруландырады. Қазіргі қоғамда әр адамның функционалдық сауаттылығы жоғары деңгейде болуы қажет, сондықтан мұғалімдер осы бағытта жұмыстарын үнемі жетілдіріп, заманауи білім беру технологияларын қолдану арқылы оқушылардың құзыреттілігін арттыруы тиіс.

**Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп" КММ
Тарих пәні мұғалімі
Едилбаева Айтолқын Айкынқызы**

ТАРИХ САБАҒЫНДА МӘТІНДІК АҚПАРАТПЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аннотация: Қазіргі білім беру жүйесі мен оқыту әдістері үнемі жаңарып, дамып отырады, соның ішінде тарихи білім беру процесіне де жаңа көзқарас пен әдістер енгізілуде. Бұл мақалада оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған түрлі әдіс-тәсілдер қарастырылады. Мәтінмен жұмыс барысында оқушыларға ақпаратты іздеу, түсіну, талдау және бағалау дағдылары үйретіледі. Сонымен қатар, ақпараттық технологиялардың дамуы мен «клиптік ойлау» сияқты қазіргі балалардың оқу ерекшеліктері де ескерілген. Мақалада ұсынылған әдістер арқылы оқушылардың тарихи ой-өрісін дамытып, мәтіндермен жұмыс істеудің тиімді жолдарын табуға көмек беріледі.

Кілт сөздер: тарихи білім, мәтінмен жұмыс, сыни ойлау, ақпаратты іздеу, мәтінді түсіну, тарих оқыту әдістері, оқушылардың дағдылары, ақпараттық технологиялар, клиптік ойлау, тарихи талдау.

Қазіргі білім беру процесі оның қатысушыларынан іс-әрекетті жоспарлау мен ұйымдастыруға мүлдем басқа көзқарастарды талап етеді. Өскелең ұрпаққа білім мен тәрбие беруде жаңа көзқарастарды қолдану қажет. Заманауи мұғалім дәстүрлі әдіс негізінде тек сыныпқа келісімен, алдыңғы оқу сабақтарында алған кейбір үй тапсырмаларын тексеріп және сыныптан жақсы көңіл-күймен шыға алмайды. Мұғалімнің рөлі өзгерді. Ең алдымен, балаларды ақпарат көздерінен өз бетінше алуға үйрету керек. Бұл оқытудың қандай да бір ерекше формалары мен әдістерінің қажет екенін білдіреді. Оқу материалын беру әдістері қарастырылуда. Оқушылардың шексіз ақпарат теңізінде бағдар жасай алуына көз жеткізу керек.

Тарихи білім тарихи өткен туралы жүйеленген білімді қалыптастыруға, адамдардың өзара әрекеттесуінің тарихи қалыптасып келе жатқан формаларын зерттеу және талқылау барысында оқушылардың әлеуметтік тәжірибесін байытуға ықпал етеді. Оқушылардың қоғамдық процестердің тарихи логикасын, әртүрлі дүниетанымдық, құндылық-мотивациялық, әлеуметтік жүйелердің пайда болу

және даму ерекшеліктерін түсіну қабілетін дамыту басты рөл атқарады. Осылайша, тарихи білім жасөспірімнің өзін-өзі тануы, өзін тарихи қалыптасқан азаматтық, этномәдени, конфессиялық қауымдастықтың өкілі ретінде сезіну процесінде ерекше рөлге ие болады. Айналадағы әлеуметтік шындықты сыни тұрғыдан қабылдау, қоғамдық өмірдің әртүрлі құбылыстарына қатысты өз ұстанымын анықтау, белгілі бір жағдайларда өзінің іс-әрекетін саналы түрде модельдеу мүмкіндігі қарастырылған.

Тарихи білім беру жүйесінің даму әлеуеті фактілерді зерттеуден оларды түсінуге және салыстырмалы тарихи талдауға көшумен және осы негізде оқушылардың тарихи ой-өрісін дамытумен байланысты.

Ақпаратты іздеу, оның әртүрлі түрлерімен жұмыс істеу, тарихи фактілер мен құбылыстарды түсіндіру және бағалау, оқушылардың Қазақстан және дүниежүзілік тарихтағы ең маңызды оқиғалар мен тұлғаларға өзіндік көзқарасын анықтау дағдыларын дамытуға ерекше мән беріледі.

Оқу - бұл әмбебап дағды, бұл үйрететін нәрсе және ол арқылы үйренетін нәрсе. Ғалымдар анықтағандай, оқушылардың үлгеріміне 200-ге жуық факторлар әсер етеді. Ең бірінші фактор оқу үлгеріміне олардың барлығын біріктіргеннен әлдеқайда көп әсер ететін оқу дағдысы болып табылады. Қазіргі кездегі оқушылар үшін қажетті ақпаратты табуда қиындықтар жоқ, қиындық онымен жұмыс істей алмаудан туындайды.

Жасыратыны жоқ, қазіргі мектеп оқушылары аз оқиды, мәтіннен қажетті ақпаратты табу қиынға соғады. Интернет дәуірінде мектеп оқушыларында «клиптік ойлау» қалыптасқан, ол материалды динамикалық және мөлшерлі түрде көрсетуді талап етеді. Мұндай бала үшін әлем - бір-бірінен бөлек, шамалы байланысқан фактілердің мозаикасы.

Клиптік ойлау бірқатар ерекшеліктермен сипатталады. Бала қабылдай алатын мәтін қысқа сөз тіркестерінен тұруы керек, ол шағын көлемді мағыналық блоктарға бөлінуі керек. Мәтіннің фрагменттері бір-бірімен еркін байланысып, жартылай жоғалған элементтері бар мозаика түрін көрсетуі мүмкін.

Дәл осындай ақпаратты қабылдауға дағдылана отырып, білім алушыларға тарихта, өмірде барлық процестер мен құбылыстардың өзара байланысты екенін түсіну қиын. Сондықтан мәтінмен жұмыс істеудің әртүрлі әдістерін, оның ішінде сабақта қолдану бұл қайшылықты жеңуге көмектеседі. Сондай-ақ қазіргі мектеп оқушыларының ерекшелігі - барлық мәселелерді кең, бірақ жүйесіз дерлік білу. Егер алдыңғы буын өкілдері біз белгілі бір ақпараттық аштықты бастан өткерсек, қазір мектеп оқушылары үшін кез келген ақпарат дерлік қолжетімді. Қазіргі балалар үнемі өзгеріп отыратын ақпараттық кеңістікте жақсы шарлауға қабілетті. Бірақ көбінесе олар талдауды, салыстыру, қорытынды жасауды білмейді.

Сондықтан әрбір оқушыны мәтіннен өзіне қажетті ақпаратты тауып, оны өз бетінше зерттеп, сыни тұрғыдан бағалай білуге үйрету, оқылған мәтіннің мағынасын түсінетін, ақпаратты талдай алатын, негізгі және қосалқысын бөліп көрсете алатын сауатты оқырман тәрбиелеу өте маңызды.

Мәтінмен жұмыстың келесі түрлері ажыратылады.

1. Ақпаратты іздеу және оқылған мәтінді түсіну.

Бұл жұмысты мәтінмен орындаған кезде оқушы:

- мәтіннің мазмұнын шарлайды және оның тұтас мағынасын түсінеді;
- мәтіннен қажетті ақпаратты табады;
- мәтінді толық және сыни тұрғыдан түсінуді талап ететін оқу-танымдық және оқу-тәжірибелік тапсырмаларды шешеді.

2. Мәтінді түрлендіру және түсіндіру

3. Мәтіннен алынған ақпаратты бағалау

Бұл жұмысты мәтінмен орындаған кезде оқушы:

- ақпараттың мазмұнына жауап беру;
- олардағы қайшылықты ақпаратты анықтау;
- қарама-қайшы ақпаратты тексеру жолдарын табу;
- оқылған мәтінге қатысты құндылық пікірлерін және өз көзқарасын білдіру дағдыларын меңгереді.

Мәтінмен жұмыс істеудің көптеген әдістері мен тәсілдері бар: «Толықтыру», «Толық емес мәтін», «Өңгімені аяқта» әдістері. Бос жерлері бар мәтінді 1970 жылдардың ортасында психолог Гальперин мәтінмен жұмыс кезінде зейінді қалыптастыру үшін ұсынған. Бұл әдіс «Толықтыру» техникасының негізінде жатыр.

Аталған тәсілдің көптеген «плюстері» бар, ол мәтіннің мазмұнын шарлау және оның мағынасын түсіну және мәтіннен ақпаратты табуға үйретеді.

Бұл әдіс ойын және зерттеу элементтерін біріктіреді, бұл зерттелетін мәселеге қызығушылықты арттыруға, оны әдеттен тыс формада ұсынуға мүмкіндік береді, ақпаратты талдауға, дұрыс таңдауға үйретеді. Жұмыстың әдісі әртүрлі болуы мүмкін: өзіндік жеке жұмыс, мұғалімнің жетекшілігімен жұмыс, жұптық, топтық жұмыс.

Бұл тәсілді:

- жаңа тақырыпты оқу кезінде - абзацтың материалын оқып, жетіспейтін сөздерді қою - білімді өздігінен меңгеру нұсқасы ретінде қолдану,
- білімді бақылау кезінде – өтілген тақырып бойынша тест ретінде пайдалану,
- оқытылатын материалды бекіту кезеңінде
- үй тапсырмасы ретінде қолдануға болады.

Егер мәтіндер бір абзацта әзірленсе, жаңа тақырыпты оқу кезінде жұмыс парағында абзацтың материалына терең бойлау үшін оннан жиырмаға дейін бос орындар болуы керек. Тақырып бойынша білімді бақылау қажет болса, мәтінді бүкіл бөлімге ұсына аламыз.

Жұмыс топта тиімді, оқушылар бір-біріне материалды меңгеруге көмектеседі, ой бөліседі, бір-бірімен пікір алмасады, айтылған ойларын дәлелдейді, теріске шығарады, өзара әрекеттесуге үйренеді. Сөздері жетіспейтін және тарихи қателері бар мәтіндер бесінші және алтыншы сынып оқушыларының ең сүйікті тапсырмалары болып табылады. Тәсіл әмбебап болып табылатындықтан, 5-9 сынып оқушыларына да қолдануға болады.

«Тарихи қателері бар мәтін» тәсілі. Бұл жұмысты жеке де, жұппен де, топтық жұмыс түрінде де жүргізуге болады. Бұл жаңа материалды зерттеу болғандықтан, қателер өте қиын болмауы керек. Ойын шарттары: «Балалар, сендердің әрқайсысыңның (топта) үстелінде мәтін парағы бар. Сендер әңгіменің мазмұнын мұқият зерделеулерің керек. Бұл жұмысқа 10 минут уақыт беріледі, дәптерге жазып алуға рұқсат етіледі. Дәл 10 минуттан кейін мәтін жиналады және сендер табу керек қателері бар басқа мәтінмен жұмыс жасайсыңдар. Кім көп қатені тапса, сол команда жеңеді. Ойынның нұсқасы оқушылардың өздері берілген абзацтағы қателері бар мәтінді (жұппен немесе бір-бірден) жазып, содан кейін өзгертіп, қателерді тапқанда мүмкін болады».

«Аудармашы» тәсілі. Тарих және қоғамтану сабақтарында терминологиямен жұмыс маңызды орын алады. Техника терминологиямен жұмысты әртараптандыруға, оны «жандандыруға» көмектеседі. Оны 5-сыныптан бастап қолдануға болады. Оны бір сыныпта, бір сабақта өткен материалды бекіту кезеңінде, білімді бақылау сабағында, үй тапсырмасы ретінде, қорытынды аттестацияға, пәндік олимпиадаға дайындық кезінде қолдануға болады.

Тарихи ұғымдарға толық анықтама берілген мәтін беріледі. Егжей-тегжейлі түсініктемеге сәйкес, оқушылар қандай тұжырымдама талқыланып жатқанын анықтап, оны бір немесе екі сөзбен енгізулері керек. Аталған тәсіл тарихи терминдер мен ұғымдарды өңдеуге көмектеседі.

«Кестелермен жұмыс» тәсілі. Мазмұнды графикалық түрде ұйымдастырудың көптеген жолдары бар. Олардың ішінде кестелер ең көп таралған. Мысал ретінде пәндік және жалпы білім беру дағдылары кестесінің фрагментінде берілген «салыстыру-сәйкестендіру» жолын алайық. Бір ретті объектілерді салыстырудан бастайық. Ең алдымен оқушыларға салыстыру формасы ұсынылады - кесте және оны құрастыруға қойылатын белгілі бір талаптар көрсетіледі:

- кестенің тақырыбы болуы керек;
- кесте бағандарына тақырып қою керек;
- критерийлер объектілердің елеулі айырмашылықтарын және/немесе ұқсастығын көрсетуі керек.

Жоғарыда аталған тәсілдерден бөлек «Дұрыс және бұрыс», «Кластер», «Түйінді сөздер», «Ашық және жабық сұрақтар» және «Блум текшесі» тәсілдері сабағымның кез келген бөлігінде жиі қолданыс табады.

Қорытындылай келе, мәтінмен жұмыс оқушыларды зерттелетін оқиғаға жақындатады, қабылдау үшін ерекше эмоционалды фон жасайды. Сондай-ақ оқу процесін ұйымдастырудың сапасын арттыру, оқытылатын оқу материалының көлемін ұлғайту, жаттығу сессиясының қарқынын арттыру, оқу іс-әрекетін ұйымдастырудың әртүрлі формаларын қолдану, оқушылардың ынтасын арттыру, жалпы мәдени құзыреттіліктерді және қарастырылып отырған мәселеге өзіндік жеке қатынасын қалыптастыруға жағдай жасау секілді нәтижелі әрекет түрлеріне мүмкіндік береді.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Байкушукова Жулдыз Мурзакановна

"ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫН ДАМУ ТӘСІЛДЕРІ"

Аннотация. Мақалада қазақ тілін оқыту барысында ұстаздар мен бастауыш сынып оқушылары арасындағы тығыз қарым-қатынастың (ынтымақтастық), оқыту тәжірибесін заманауи білім беру тенденцияларымен сәйкестендіру маңыздылығы атап өтіледі. Ол сабақта оң нәтижелерге қол жеткізу үшін мұғалімдердің оқытудың жаңа технологиялары мен әдістерін қолдануда белсенді және жаңашыл болуы қажеттігін көрсетеді.

Түйінді сөздер: қазақ тілі, бастауыш сынып, оқу ынтымақтастығы.

Қазақ тілі – қазақ мәдениеті мен болмысының құрамдас бөлігі. Ол қазақ халқының бай тарихын, дәстүрі мен құндылықтарын қамтиды. Бастауыш сыныптан бастап қазақ тілін оқыту арқылы біз, мұғалімдер қауымы қазақ балаларының болашақ ұрпағы өз тамырымен байланысып, мұрасын түсініп, қайталанбас мәдени болмысын сақтай білуіне кепілдік береміз. Сол себепті де бастауыш сыныптан қазақ тілін оқыту өзіндік себептерге байланысты өте маңызды.

Тілдік әртүрлілік салауатты лингвистикалық экожүйені сақтау үшін өзекті рөл атқарады. Бастауыш сыныптан бастап қазақ тілін оқыту арқылы біз қазақ тілінде сөйлейтін жаңа ұрпақты тәрбиелеу арқылы тілдік әртүрлілікті насихаттаймыз. Көптілділік немесе бірнеше тілде сөйлеу қабілеті когнитивтік икемділік, шығармашылық және мәселелерді шешу дағдыларын арттыру сияқты когнитивтік артықшылықтармен де байланысты. Ендеше, қазақ тілін жастайынан оқыту бірнеше тілді меңгерген жан-жақты дамыған жеке тұлғаның қалыптасуына ықпал етеді.

Тіл – қарым-қатынас құралы, ал қазақ тілін білу балаларға қатарластарымен, отбасы мүшелерімен және қоғамдастықтарымен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Сондай-ақ олардың басқа қазақ тілінде сөйлейтіндермен араласуына, мәдени іс-шараларға, рәсімдерге және қоғамдық жиындарға қатысуына мүмкіндік беру арқылы қоғамдық бірлік сезімін оятады. Оның үстіне тіл – қоғамға, ұлтқа қатыстылық пен мақтаныш сезімін тудыратын, қоғамдық келісім мен ұлттық бірлікке ықпал ете алатын маңызды фактор.

Қазақ тілін жетік меңгеру орыс тілінде білім алатын бастауыш сынып оқушыларының білім алуына және экономикалық мүмкіндіктеріне жол ашады. Бұл оларға мемлекеттік тіліміз қазақ тіліндегі әдебиеттерді, тарихты және олардың жан-жақты білім алуына қажетті басқа да мәдени ресурстарды алуға мүмкіндік береді. Бұған қоса, Қазақстан мемлекет ретінде дамуын жалғастыра отырып, қазақ тілін білу мемлекеттік басқару, академиялық орта, бизнес және туризм сияқты әртүрлі кәсіби салаларда артықшылыққа айналуы мүмкін, бұл балаларға жақсы жұмыс перспективалары мен экономикалық ұтқырлықты қамтамасыз етеді.

Соңғы жылдары жаһандану, урбанизация және басқа да факторлардың әсерінен тілді қолдану деңгейінің төмендеуіне байланысты қазақ тілін үйрену мемлекеттік өзекті міндеттердің біріне айналды. Тілін жоғалтқан ұлтты жою оңай екенін ескерсек, қазақ тілін бастауыш сыныптан бастап оқыту арқылы біз қасиетті тілімізді сақтап қалуға және оның ұрпақтан-ұрпаққа жалғасын табуына өз үлесімізді қоса аламыз. Бұл - мәдени мұраға, білім саласын дамытуға және бүлдіршіндеріміздің және жалпы қоғамның әлеуметтік әл-ауқатына салынған инвестиция.

Бастауыш сынып оқушыларына қазақ тілін оқыту үдерісінде оқу ынтымақтастығын ұйымдастыру бірнеше негізгі аспектілерді қамтиды:

Мұғалімдер арасындағы ынтымақтастық. Қазақ (орыс) тілі мұғалімдері оқу бағдарламасын, сабақ жоспарын және оқу-әдістемелік кешендерді әзірлеуде топ болып жұмыс істеуі керек. Олар ынтымақтастық құру барысында идеялармен, ресурстармен және озық тәжірибелермен алмасады және тіл үйренудің үйлесімді әрі тиімді бағдарламасын жасау үшін бірлескен әрекетті жүзеге асырады.

Ата-аналардың қатысуы. Ата-аналар үйде тіл үйренуді қолдауда маңызды рөл атқарады. Мұғалімдер ата-аналарды балаларының үлгерімі туралы ақпараттармен үнемі жаңартып отыру, оқу ресурстарымен бөлісу және оларды тілге қатысты іс-шараларға тарту арқылы қамтамасыз ете алады.

Сондай-ақ ата-аналар күнделікті балаларымен әңгімелесулер құру арқылы және іс-әрекеттерде қазақ тілін қолдану арқылы үйде тіл үйренуді жақсартуға мүмкіндік алмақ.

Пәнаралық ықпалдастық. Сөздік қор мен тілдік дағдыларды нығайту үшін тіл үйренуді басқа пәндермен біріктіре алу да қажет. Мысалы, мұғалімдер математика, дүниетану сабақтарында қазақ тілінің лексикасы мен сөз тіркестерін енгізіп, тіл үйрену процесін оқушылар үшін мазмұнды әрі өзекті етеді.

Деңгейлік саралап оқыту технологиясы. Бастауыш сынып оқушыларының оқу стильдері мен қабілеттері әртүрлі, сондықтан олардың әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін деңгейлік саралап оқытуды қамтамасыз ету маңызды. Мұғалімдер тіл үйренуді барлық оқушыларға қызықты және тартымды ету үшін көрнекі құралдар, ым-ишара, әндер, ойындар және әңгімелеу сияқты оқытудың әртүрлі стратегияларын пайдалана алады.

Шынайы тілдік материал. Төл қазақ тілімен танысу кіші жастағы оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда аса қажетті. Мұғалімдер жасына және тіл деңгейіне сәйкес ертегі кітаптары, әндер, бейнелер және ойындар сияқты шынайы материалдарды пайдалана алады. Олар сондай-ақ балалар қызығатын, сүйсіне тыңдайтын қазақ тілінде сөйлейтін қонақ ретінде спикерлерді шақыра алады немесе шынайы тіл тәжірибесін алу үшін далалық сапарлар ұйымдастыра алады.

Бағалау және кері байланыс. Үнемі бағалау және кері байланыс оқушылардың үлгерімін бақылау және оқуды сәйкесінше реттеу үшін маңызды. Мұғалімдер оқушылардың тілді меңгеру деңгейін бағалау үшін викториналар, тесттер, ауызша презентациялар және жобалар сияқты формативті және жиынтық бағалауды пайдаланады. Сондай-ақ олар оқушылардың тілдік дағдыларын жақсартуға көмектесу үшін сындарлы кері байланыс береді.

Біліктілікті арттыру. Мұғалімдердің тілі мен мұғалімдік шеберлігін арттыру үшін үздіксіз кәсіби даму қажет. Мектептер мұғалімдерге қазақ тілін кіші жастағы оқушыларға оқытуға байланысты семинарларға, конференцияларға және оқу бағдарламаларына қатысу мүмкіндігін береді. Мұғалімдер кәсіби әдебиеттерді оқу және онлайн тіл курстарына қатысу сияқты өздігінен білім алумен де айналыса алады.

Технологияларды біріктіру. Тіл үйренуді қолдаудың қуатты құралы – жаңа педагогикалық технологияларды қолдану.

Расында да, оқу-тәрбие үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды енгізу тәрбиешілерден белсенді, жаңашыл көзқарасты талап етеді. Пән мұғалімдерінің оқытудың жаңа технологияларына бейімделіп, тиімді пайдалана білуі өз сабақтарында оң нәтижелерге әкелуі мүмкін. Оқытудың жаңа технологияларын тиімді пайдалану мұғалім мен оқушы арасындағы тығыз қарым-қатынасты нығайтуды, оңды құралдар арқылы сапалы білім беруге ықпал етуді де қажет етеді.

Осыны ескере отырып, сабақта жаңа технологияларды қолдануға байланысты педагогикалық шеберлік пен құзыреттіліктерді дамытуға басымдық беру маңызды. Мұғалімдердің мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес келетін жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруіне ынталандыру және қолдау көрсету керек. Бұл оқушылар арасында белсенділікті, сыни ойлауды және белсенді оқуды ынталандыратын интерактивті платформаларды, бірлескен құралдарды және басқа сандық ресурстарды пайдалануды қамтуы мүмкін.

Білім беруде жаңа педагогикалық технологияларды енгізу педагогтардан осы технологияларды меңгеруде жаңашылдық пен белсенділікті талап етеді. Осылайша, біз балаларға сапалы және тиімді білім беруді қамтамасыз ете аламыз.

Мәдени әсер ету. Тілдің мәдени контекстін түсіну тілді тиімді үйрену үшін өте маңызды. Мұғалімдер өз сабақтарына қазақ (орыс) тілінің салт-дәстүр, әдет-ғұрып, мереке, әдеби кештер сияқты мәдени элементтерін енгізіп, сондай-ақ балалармен өз білімі мен тәжірибесімен бөлісу үшін ана тілінде сөйлейтіндерді немесе мәдениет сарапшыларын шақыра алады.

Икемділік және бейімділік. Кіші жастағы оқушыларға қазақ тілін оқыту балалардың өзгермелі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін икемділік пен бейімделуді талап етеді. Мұғалімдер оқушылардың үлгерімі мен кері байланыс негізінде оқыту тәсілдерін, материалдарын және бағалауды өзгертуге дайын әрі тілді оқыту әдістерін үздіксіз жетілдіру үшін балалардың, ата-аналар мен әріптестердің кері байланысына ашық болуы керек.

Жалпы алғанда, бастауыш сынып оқушыларына қазақ тілін оқыту үдерісіндегі білім беру саласындағы ынтымақтастық мұғалімдердің, ата-аналардың және басқа да мүдделі тараптардың бірлескен күш-жігерін, тіл үйренуді мектеп өмірінің әртүрлі аспектілеріне біріктіруді және балалар үшін мағыналы тіл үйрену тәжірибесі эффективті жүзеге асыру үшін үздіксіз кәсіби дамуды қамтиды.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп" КММ
Орыс тілі және әдебиет пән мұғалімі
Мұсаева Таңшолпан Жұмабекқызы

АКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Аннотация: В статье рассматриваются активные методы обучения на уроках русского языка и литературы, направленные на развитие творческой и креативной личности учащихся, формирование их познавательной активности и способностей к самостоятельному поиску знаний. Активные методы обучения позволяют вовлекать учеников в процесс обучения, развивать их творческие способности, стимулировать самостоятельность и критическое мышление. Рассмотрены такие методы, как «мозговой штурм», «деловые игры», «круглый стол» и другие, которые способствуют активному восприятию материала и его усвоению. Также подчеркивается важность использования инновационных методик для повышения качества образования и развития личности ученика.

Ключевые слова: активные методы обучения, творческое мышление, метод «мозгового штурма», метод «деловых игр», метод «круглого стола», патриотическое воспитание, литературное творчество, педагогические инновации, развитие познавательных процессов.

Изменения, происходящие в данное время в современном обществе, требуют развития творческой, креативно мыслящей, компетентной личности. Это требует от учителя выходить на новый уровень преподавания и воспитания детей. Если раньше основной задачей педагога была передача определенного багажа знаний, то в настоящее время выдвигается задача развития творческого мышления в процессе обучения, способность самостоятельно искать пути приобретения новых знаний, свободно ориентироваться в бесконечном потоке информации, развивать способности адаптироваться к любым жизненным ситуациям, находить нестандартные пути решения. И во всем этом раскрывать духовно-нравственный потенциал личности ребенка.

Современная система образования предоставляет возможность выбрать среди множества инновационных методик и технологий «свою», которая могла бы помочь конкретному учителю, учитывая его собственный опыт, знания, профессионализм. Требуются иные формы, позволяющие одновременно активно работать всем участникам образовательного процесса: активно слушать, применять к различным ситуациям реальности, активно воспроизводить, как полностью, так и по частям, конструировать, компилировать, применять по назначению.

Важной задачей на уроке является активизация деятельности учащихся. Использование учителем разнообразных форм и методов работы на уроке являются одним из главных условий для развития потенциала ученика, раскрытия его творческих способностей. В своей статье хочу познакомить вас с некоторыми методами обучения на уроках русского языка, которые способствуют, на мой взгляд, как привитию интереса к изучению языка, так и эффективно повышают качество обучения.

Активные методы обучения - это методы, побуждающие учащихся к активной мыслительной и практической деятельности в процессе овладения учебным материалом. Использование активных методов обучения помогает преподавателям гармонично развивать и совершенствовать личность обучающегося, используя предмет как ключ, средство для воспитания самодостаточной, уникальной личности, стремящейся к непрерывному саморазвитию. Активные методы способствуют:

- формированию положительной учебной мотивации;
- повышению познавательной активности учащихся; активному вовлечению в образовательный процесс;
- стимулированию самостоятельной деятельности; развитию познавательных процессов - речи, памяти, мышления;
- эффективному усвоению большого объема учебной информации;
- развитию творческих способностей и нестандартности мышления;
- развитию коммуникативно-эмоциональной сферы личности ученика;
- развитию универсальных навыков.

Активные методы обучения делятся на две основные группы: групповые активные методы обучения и индивидуальные активные методы обучения учащихся. Активные методы обучения также делятся на две группы: имитационные активные методы обучения и настоящие активные методы обучения.

Применение на практике методов и приемов активного обучения показало, насколько интересно стало учащимся самим добывать знания. Учитель и учащиеся стали равноправны в своей деятельности. Учащиеся перестали быть объектом обучения и заняли активную позицию в получении новых знаний.

Известно, что среди активных методов обучения, используемых на уроках русского языка и литературы, много принципов, методов и подходов. Среди них выделяют следующие виды:

- Метод «Мозгового штурма»;
- Метод «Деловых игр»;
- Метод «Круглого стола»;
- Метод проблемных вопросов.

На уроках русского языка могут быть использованы грамматические игры, лексические игры, орфографические игры, творческие игры. Кроме того, к активным методам обучения относятся текстовая работа и интерактивный диктант, которые сейчас встречаются в практике учителей. Правила использования метода «мозговой штурм»:

- В ходе мозгового штурма идеи не критикуют, не оценивают, не обсуждают и не защищают. Во время работы внутри группы вы можете просто сказать: "это отличная идея!", а при индивидуальной работе не относитесь к себе слишком критически. Члены группы должны предложить все идеи, решения, примеры, которые приходят им в голову, будь то какие-либо идеи. Каждая идея должна быть полностью озвучена. На следующем этапе, пока вы не придумаете новые идеи, будет легче переосмыслить сказанное и выбрать наиболее разумное из них. Преимущества метода «мозгового штурма»:

- Экономит время;
- В процессе работы в группе хорошо развиваются качества сотрудничества и уважения между участниками;
- Мысли свободно высказываются;
- Может применяться к любому предмету;
- Помогает легко освоить сложные темы;
- Развивает любознательность, творческие качества.

Следующий метод «Деловые игры» способствует развитию метапредметных навыков: памяти, внимания, способности к концентрации на нескольких видах информации. Одновременное восприятие и запоминание образов (цвет, форма, расположение в пространстве) и логически выстроенной информации (фразы, слова, числа) формируют межполушарные связи мозга, приводя к развитию мышления в целом. Интересно работать как с ранее известными играми, так и создавать их.

«Круглый стол» – это метод активного обучения, одна из организационных форм познавательной деятельности учащихся, позволяющая закрепить полученные ранее знания, восполнить недостающую информацию, сформировать умения решать проблемы, укрепить позиции, научить культуре ведения дискуссии. Важное условие при организации «Круглого стола»: нужно, чтобы он был действительно круглым, т.е. процесс коммуникации, общения, происходил «глаза в глаза». Принцип «Круглого стола» (не случайно он принят на переговорах), т.е. расположение участников лицом друг к другу, а не в затылок, как на обычном занятии, в целом приводит к возрастанию активности, увеличению числа высказываний, возможности личного включения каждого учащегося в обсуждение, повышает мотивацию учащихся, включает невербальные средства общения, такие как мимика, жесты, эмоциональные проявления.

Все перечисленные виды активного метода обучения себя оправдывают: делают предметы более понятными, а потому интересными. Значит, при создании условий для формирования познавательного интереса, при целенаправленной и регулярной деятельности по его развитию у обучающихся достигается более высокий уровень познавательного интереса, что ведет за собой качественный рост результатов обучения. Одним словом, эффективность учебного процесса зависит от педагогического мастерства учителя, умения с интересом и вниманием провести урок, умения учащихся учиться самостоятельно. Ясно, что мы можем извлечь пользу из обучения, если сможем применять новые методы различными способами.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
"Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп" КММ
Орыс тілі және әдебиет пән мұғалімі
Аккулова Улжан Абаевна

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Цивилизация неуклонно движется к созданию информационного общества, в котором информация и научные знания играют решающую роль. Динамичное развитие информационных и коммуникативных технологий является одним из факторов, определяющих вектор развития мирового общества в XXI веке. Использование информационных технологий в обучении русскому языку и литературе является необходимостью современности. Информационные технологии способствуют совершенствованию практических навыков, позволяют эффективно организовывать самостоятельную работу и индивидуализировать учебный процесс, повышают интерес к урокам литературы и познавательную активность учащихся.

Задача каждого учителя-сделать свой урок привлекательным и современным. В наше время, когда наука и техника стремительно развиваются, компьютерная техника прочно входит в нашу жизнь, обучение детей бережному и умелому использованию слова, понимать красоту и уникальность русского языка – важнейшая задача.

Наша задача-не только дать детям знания, но и научить учащихся самостоятельно искать и усваивать знания. Сегодня возможность обработки информации является очень ценным активом. Как ИКТ может помочь учителю русского языка достичь этой цели? Что такое ИКТ? Во-первых, это технологии, которые позволяют искать, обрабатывать и усваивать информацию из различных источников, включая интернет. Во-вторых, это использование самого компьютера, различных программ.

На уроках необходимо использовать информационные технологии, что позволяет эффективно организовать групповую и самостоятельную работу на уроке, способствует совершенствованию практических навыков учащихся; позволяет индивидуализировать учебный процесс, повысить интерес к урокам русского языка и литературы, повысить познавательную активность учащихся, развивать творческий потенциал учащихся, совершенствовать урок.

ИКТ может использоваться для обучения русскому языку и литературе в различных форматах:

- самостоятельное обучение без участия деятельности учителя;
- самообучение с помощью учителя-консультанта;
- использование учебных (тренинговых) программ;
- использование диагностических и контрольных материалов;
- самостоятельное и творческое выполнение заданий;
- использование игровых и развлекательных программ;
- использование информационно-справочных программ.

Кроме того, ИКТ выполняет для учащегося различные функции: преподаватель, средство работы, объект обучения, коллектив сотрудничества, игровая среда. В деятельности учителя компьютер является источником учебной информации (частично или полностью заменяет учителя и книгу); наглядное пособие (качественно новый уровень с мультимедийными и телекоммуникационными возможностями); личное информационное пространство; тренажеры; средства диагностики и контроля.

Учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, качественные фотографии в рамках одной программы, где и как лучше использовать информационные технологии в обучении русскому языку? Во-первых, при изложении нового материала: визуализация знаний (демонстрационные энциклопедические программы, программы для создания презентаций, интерактивная доска).

Разнообразие заданий объясняется стремлением сделать урок запоминающимся, интересным, динамичным. Часто тема урока, языковой материал, требует поиска формы, максимально отвечающей содержанию, а также поставленным задачам и целям. Многие задания иллюстрированы рисунками, включение которых обусловлено психологическими особенностями детей данной возрастной категории, а также развлекательной формой многих заданий. Часто рисунок помогает решить поставленную перед учеником задачу. Такие виды работ повышают мотивацию учащихся к изучению правил, развивают внимание, скорость, умение работать в команде. Способствует индивидуальному обучению конкретных способностей ученика: внимание, память, мышление.

Учащихся интересует новизна проведения занятий через мультимедийные презентации. Во время таких занятий в классе создается атмосфера искреннего общения, в которой учащиеся пытаются выразить свои мысли своими словами, охотно выполняют задания, проявляют интерес к изучаемому материалу, а ученики теряют чувство страха. Учащиеся учатся самостоятельно работать с учебной, справочной и другой литературой по теме. Они будут заинтересованы в получении высоких результатов, будут готовы и мотивированы выполнять дополнительные задачи. Использование презентаций улучшает успеваемость учащихся. При выполнении практических действий проявляется самоконтроль.

С помощью презентации можно сделать учебные занятия особенно интересными. Портреты писателей, места, где они жили, постановка отдельных эпизодов из произведений, составление плана, использование словарных произведений делают занятие интересным.

Презентация может быть использована на любом этапе урока: в интерпретации, закреплении, повторении, контроле нового материала, проведении внеклассной работы и т.д. В результате ребенок становится более заинтересованным в учебе, неутомимым, творческим, настойчивым, трудолюбивым. Таким образом, работа, затраченная на управление познавательной деятельностью с помощью средств ИКТ, оправдывает себя во всех отношениях:

- повышает качество образования;
- продвигает общее развитие ребенка;
- помогает преодолевать трудности;
- приносит радость в жизнь ребенка;
- создает благоприятные условия для взаимопонимания и сотрудничества учителя и учащихся в учебно-воспитательном процессе.

Интерактивное обучение-способ познания, реализуемый в форме совместной деятельности учащихся. Формирование у учащихся прочных знаний, умений, навыков – одна из главных задач на уроке. Ее решению способствуют возможности интерактивной доски, которая позволяет интегрировать инновационные и традиционные методы обучения учащихся.

Интерактивная доска-мощный инструмент, который своей новизной повышает интерес учащихся к занятиям. Например, теперь с учащимися можно работать индивидуально не только в классе, но и при подготовке домашнего задания.

Поэтому современная школьная доска должна быть интерактивной-к такому выводу приходит каждый, сталкивающийся с постоянно растущими требованиями к организации и информационному охвату образовательного процесса в школе. На практике интерактивные доски намного эффективнее традиционных досок или проекторов. Благодаря передаче материала в интерактивном режиме значительно улучшается коммуникативное общение с учащимися, что позволяет им быстрее и эффективнее передавать информацию. Соответственно повышается и качество образования.

Таким образом, ИКТ становятся неотъемлемой частью современного учебного процесса, способствуя повышению качества образования. Учитель должен уметь работать с новыми инструментами обучения, чтобы обеспечить одно из главных прав ученика – право на качественное образование. При этом необходимо твердо осознавать, что информационно-образовательные ресурсы не должны заменять педагогические технологии. Они призваны помочь нам оптимизировать наши расходы, сосредоточиться на личной и творческой работе. Необходимо научить детей видеть красоту слова, красоту окружающего мира.

**Шымкент қаласы, Асар мөлтекауданы
№90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Аханова Сапаргуль Бегимкуловна**

LESSON STUDY ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫН МЕКТЕП ТӘЖІРИБЕСІНДЕ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация: Мақалада Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіндегі реформалар аясында Lesson Study әдісінің қолданылуы мен оның мұғалімдердің кәсіби дамуына, оқушылардың белсенділігі мен сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын қалыптастырудағы рөлі қарастырылады. Lesson Study — мұғалімдер тобының бірлесіп сабақтарды жоспарлап, өткізетін және талдайтын педагогикалық әдіс болып табылады. Бұл әдіс оқытудың сапасын арттыруға, оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз етуге бағытталған. Зерттеу барысында сыныптағы әртүрлі деңгейдегі оқушылармен жұмыс істеп, олардың топтық және жеке жұмыстарының нәтижелерін талдау арқылы оқыту процесінің тиімділігі анықталды.

Кілт сөздер: Lesson Study, педагогикалық технология, кәсіби даму, сыни тұрғыдан ойлау, оқушылардың белсенділігі, топтық жұмыс, педагогикалық зерттеу.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде білім мазмұнын жаңарту бағдарламасының енгізілуімен үлкен өзгерістер болып жатыр. Мектепте басталған реформалардың табысты болуы көп жағдайда оның кәсіби дайындығына, ішкі сеніміне байланысты. ХХІ ғасырдағы білім беру жүйесі мұғалімдер арасындағы ынтымақтастықты арттыруды көздейді, оның аясында мұғалімдер бірлесіп жұмыс істей алады, жаңашыл және тиімді идеялармен алмаса алады, сол арқылы оқыту мен оқудағы практикалық тәсілдердің әсерін арттырады. Мұндай жағдайда мұғалім дәстүрлі білім берудің ескірген стереотиптерін бұзатын білікті практик, зерттеуші, бақылаушы болуы керек. Мұғалімдердің әрқайсысы «Балаларды қалай оқыту керек?», «Оқушыларды білім алуға қалай ынталандыру керек?», «Оқудағы қиындықтарды қалай жеңуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздейді.

Осы мәселелік жағдаяттардың шешімі мектептегі оқыту тәжірибесінде Lesson Study әдісін қолдану болды.

Lesson Study – педагогикалық тәжірибе саласындағы білімді жетілдіруге бағытталған педагогикалық технология, оның өзі сабақтағы іс-әрекетті зерттеудің ерекше объектісі болып табылады. Бұл педагогтар тобы бірлесіп жоспарлайтын, оқытатын, бақылайтын және талдаған кемінде үш деңгейді қамтитын цикл. Lesson Study көмегімен педагогтар өз зерттеулері мен оқуларын демократиялық жолмен жүргізе алады, білім сапасына әсер ете алады. Lesson Study технологиясы оқушылар мен мұғалімдердің қателіктерін көруге, одан қалай құтылуға болатынын түсінуге, білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Негізінде Lesson Study – мұғалімдерді оқытудағы және олардың оқыту мен оқу тәжірибесін дамытудағы бірлескен технология.

Lesson Study-дің ерекшелігі мынада:

- Біріншіден, сабақ-зерттеу – мұғалімдер ұжымы жүзеге асыратын ұзақ процесс;
- Екіншіден, ол оң динамикаға, сабақтарды өзгертуге және жақсартуға бағытталған практикалық және зерттеушілік сипатта. Белгілі бір сыныпта оқытудағы негізгі мәселе мәліметтерді жүйелі жинау және талдау арқылы шешіледі;

- Үшіншіден, бұл - топтық жұмыс, мұнда қызығушылық танытқан мұғалімдер тобы зерттеу сабағының үш циклі ішінде белгілі бір сыныпта оқытудағы өзекті мәселені шешу бойынша зерттеулер жүргізеді;

- Төртіншіден, іс-әрекеттегі зерттеудің үш циклі кезінде нақты рефлексия мен нақты нәтижелерді алу үшін талқылау мен талдау көзі қызметін атқаратын мәліметтерді жинауды жүйелеу мен талдауға ерекше көңіл бөлінеді;

- Бесіншіден, жинақталған жұмыс тәжірибесін жариялау және тарату мақсатында үш цикл бойынша сабақ-зерттеу жұмыстарының бүкіл процесі хаттамаға жазылады.

Lesson Study зерттеуі үшін мектебіміздің әкімшілігі 5 сыныптарын таңдады. Осы сыныптарда жұмыс істейтін мұғалімдер ұжымы құрылды. Топ мүшелері арасында рөлдер бөлінді: модератор, сабақты жүргізетін мұғалім, АВС деңгейлі білім алушылардың назарын бақылаушылар, хатшы және оператор.

Алдағы уақытта осы үш санаттағы оқушыларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлінді.

Алдымен мектеп психологымен бір топ мұғалімдер құрастырған оқушылармен сауалнама жүргізілді. Сауалнама нәтижелері көрсеткендей:

- А деңгейіндегі оқушы сауалнамаға жауап бергенде оқуға деген ынтасы жоғары, тапсырманы орындауда сенімді және өзіне сенімді көшбасшы ретінде танылады;

- В деңгейлі оқушының оқуға деген қызығушылығы нақты белгіленген тапсырманы орындауда аздап қиындайды, көшбасшылық қабілеттерін арттыруды талап етеді;

- С деңгейіндегі оқушының оқуға деген қызығушылығы төмен, тапсырманы орындау кезінде басқалардың көмегіне жүгінеді.

Зерттеу Lesson Study тәсілі арқылы әртүрлі тақырыпта ұйымдастырылды. Әр мұғалім қатарынан 4 сабақ берді. Жұмысты бастамас бұрын фокус-топ отырысы өтті. Мұғалімдерге сабақ өткізу мақсаты қойылды. Сабақта топтық жұмыс, ауыспалы композиция жұбы, тұрақты композиция жұбы және жеке жұмыс болып 4 түрде жұмыс жасаймыз деп шештік. Сабақтың барлық формаларын салыстыра отырып, тиімдісін таңдаймыз. Барлық сабақтарда мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау құралдарын пайдалана отырып оқытуды қарастыруы қажет. Топтық жұмыс формасында оқушылардың бір-бірімен қалай әрекеттесетінін, оқу процесіне барлығының қатысатынын, жұппен оқытуда бірігіп білім игеретінін, бір-біріне сұрақ қоюды, оларға жауап беруге және өзара тексеруге үйренетінін анықтау қажет. Мұндай жұмыс түрлері оқушылардың ашылуына, өзін-өзі танытуына көмектеседі.

Мұғалімдердің негізгі міндеті – сабақтың барлық кезеңдерінде белсенділікті, қызығушылықты, қозғалысты сақтау.

Дәл Lesson Study тәсілі білім алушылардың жаңа идеялар мен ақпаратты өз сөздерімен қаншалықты жеткізетінін ашады. Оқушылар өз контекстінде түсінгендерін өз сөздерімен айтып, жақсы есте сақтайды, сондай-ақ балалардың ой-өрісін кеңейтуге мүмкіндік беретін қызу пікір алмасулар орын алады.

Мұғалімнің міндеті:

- оқушылардың күш-жігерін белгілі бір бағытқа бағыттайды;
- өз бетінше шешім қабылдауға ынталандыратын жағдайлар жасайды;
- білім алушыларға өз бетінше қорытынды жасауға мүмкіндік береді;
- бар жағдайлардың ішінде жаңа когнитивті жағдаяттарды дайындайды.

Зерттелетін сынып оқушыларына сауалнама жүргізу және бақылаушылардың бірлескен талқылауы, Lesson Study әдісін қолдану нәтижелерін ұсыну мұғалімдерге сабақты қалай құру керектігін, оқушылардың белсенділігін арттыру үшін қандай әдіс-тәсілдер мен оқыту әдістерін қолдану керектігін көруге мүмкіндік береді.

Мысалы, зерттеу жүргізілетін сабақ барысында А деңгейлі оқушылар топпен жұмысты ұйымдастыруға тырысты, балаларға бағыт-бағдар беріп, көмектесті, сол арқылы өзінің көшбасшылық қасиеттерін дамытты.

В деңгейлі оқушылар өз бетімен, жеке жұмыс жасауды жөн көрді. Бұрын топпен жұмыс істеу дағдысы болмағандықтан, ол постерде практикалық жұмысты талқылауға белсене қатыса бастады, жұптағы досына көмектесті. Бұл оның әлеуметтік аспектідегі өсуін көрсетеді.

Оқыту барысында С1 оқушыларын бақылай отырып, мұғалімге оқушылардың топтағы рөлін анықтауға ұсыныстар берілді, себебі топтың бір мүшесі ретінде барлығымен бірдей жауапкершілікке ие, бұл оның сабаққа тыңғылықты дайындалуына және сабақта белсенді жұмыс істеуіне көмектеседі. Уақыт спикері ретінде өз міндетін анық орындады.

Шығармашылық үй тапсырмасын бірлесе орындау C2 оқушысының өз бетімен ұқсас тапсырмаларды дайындауға деген құштарлығын оятты.

Мектебімізде оқыту мен оқу тәжірибесіне Lesson Study әдісін енгізу сәтті жүзеге асырылуда. Балалар сабаққа қуана келеді. Мұғалімдер мен оқушылардың іс-әрекетіне бағытталған мақсаттар зерттелетін сыныптағы мәліметтерді талдау және жинақтау негізінде өз нәтижесін көрсетіп, мәселелік тақырыпты шешуге ықпал етті.

Lesson Study технологиясының нысандары мен әдістерін тәжірибеге енгізу кезінде оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау дағдыларының қалыптасу деңгейі келесі әрекеттерде атап өтілді:

- оқушылардың әртүрлі көзқарастары қалыптасты, өз пікірін толық қорғауға, сыныптастарының пікірлеріне сыни көзқараспен қарауға үйренді;

- оқушылар бір-бірін сыйлауға, ұсыныс жасауға, тыңдауға үйренді.

Эксперимент барысында оқушылардың оқу үдерісінде белсенділіктері мен пәнге қызығушылықтары артып, сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі тапсырмаларды орындап, сұрақ қою арқылы орындап, бақылайтыны дәлелденді.

Қорытындылай келе, ғылыми-зерттеу сабақтарын өткізу ұстаздар ұжымын жұмылдырып, кәсіби шеберліктерін шыңдауға, тәжірибе алмасуға ықпал еткенін айтқым келеді. Біз сенімді қарым-қатынас орнаттық, нәтижеге барлығы жауапты болатын командада жұмыс істеуді үйрендік. Ең бастысы, балаларды жауапкершілікті сезіне отырып, бірлесе оқуға үйреттік.

Алматы облысы, Жамбыл ауданы
“Қазыбек бек бекетіндегі орта мектеп” КММ
Дене шынықтыру пәні мұғалімі, педагог-модератор
Ерекен Ақан Бейсенбайұлы

ЕЛ ТУЫН АСҚАҚТАТАР ЖАСТАР ТӘРБИЕСІ – ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТА

Андатпа: Бұл мақалада жастарды ұлттық тәрбиемен қамтамасыз ету, олардың саналы және әдепті азамат болып қалыптасуына ықпал ету мәселесі қарастырылған. Автор жастардың бойына ұлттық құндылықтарды сіңіру, оларға патриоттық тәрбие беру және осы құндылықтарды қазіргі заман талабына сай жаңғырту туралы ойларын ортаға салады. Ұлттық тәрбие жүйесі, оның ішінде қазақ халқының мәдениеті мен дәстүрлері, тарихы мен әдеби мұрасы, жас ұрпақты тәрбиелеу жолында маңызды құрал болып табылады. Мақалада жастарды отаншылдыққа тәрбиелеу үшін қолданылатын әдіс-тәсілдер мен құралдар ұсынылған, сондай-ақ елдің болашағын қамтамасыз етуде ұлттық құндылықтардың маңызы атап өтілген.

Кілт сөздер: ұлттық тәрбие, жастарды тәрбиелеу, патриоттық тәрбие, қазақ мәдениеті, тәуелсіздік, ұлттық құндылықтар, отаншылдық, қазақ этнопедагогикасы, құндылықтар жүйесі, тәрбие әдістері.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы міндет – өзінің өмірін жалғастырушы саналы ұрпақ тәрбиелеу. Жас ұрпақты ұлттық мақтаныш пен ұлттық патриотизм рухына қалай тәрбиелесек, еліміздің, халқымыздың болашағы, даналығы да солай айқын көрінеді.

Осы заманаға сай биылғы жастар жылына байланысты, білікті, білімді маман, болшағы жарқын отаншыл азамат болып өз үлестерін қосатын жастарға елбасы үлкен көмек көрсетуде.

Елдік пен Тәуелсіздіктің Киелі көк Туын ХХІ ғасырда асқақтата желбіртетін - жастар. Сондықтан да халқымыз сауаттылыққа, отансүйгіштікке бағыт алып, болашақ иелері жастарға көп сенім артып отыр.

«Ту жанында қисық ағаш жатпайды» дегендей, сан тараулы тәрбие жолының тоғысар тұсы халықтың өзінде, ата-баба салт-санасында, дәстүрінде.

Қазақстан - халқы татулыққа ұйыған, жастары жасампаздыққа ұмытылған елге айналды. Бір буын ауыспай-ақ, мүлдем басқа сипаттағы жаңа ұлт, жаңа ел болдық. Күллі әлем таныған, құрметтеп төріне оздырған беделді мемлекетпіз. Мұның бәрі бір күнде, бір сәтте бола салған жоқ. Ел дамуына адал, тынбай еңбек еткен ұлттың рухын асқақтатып, туын көкке көтерген патриот жандардың арқасында әлемнің қаншама елін басып оздық.

Барша халқымыздың ең басты құндылығы - Тәуелсіздік! Біз - көшпенділердің ұрпағымыз, ат үстінде жүрген қайсар елміз. Ержүрек халықтың жалғасын табатын ол - жастар.

Жастар - біздің болашағымыз. Оларды жаңа заманда өмір сүруге үйрету және көмек көрсету - ол біздің міндетіміз. Жаңа құндылықтар жастардың жүрегіне тезірек жол табады. Әрбір өскелең ұрпақ өз болашағын отбасындағы тәрбиемен ұштастырып, білімді, білікті маман болуы тиіс.

Қазақстанның білім беру ұйымдарында «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық идеясының негізіндегі тәрбие процесінің мазмұны белгіленген осы формалар арқылы жүзеге асырылады. Білім беру ұйымдарында жас ұрпақты «Мәңгілік ел» идеясының негізінде тәрбие процесін ұйымдастыру және шығармашылықпен айналдыстыру арқылы жүзеге асырумен орындалады. Сондықтан жастарға патриоттық тәрбие беруді жүзеге асырудың мынандай формалары ұсынылады: экскурсия, саяхат, тақырыптық кештер, дөңгелек үстел, олимпиадалар және үнемі спорт пен іс-шараларға қатысу, шығармашылықпен үнемі айналасу.

Білім беру ұйымдарында оқушыларды патриоттық тәрбиеге, Отанын сүйуге, елжандылыққа тәрбиелеу – маңызды мәселе. Кез келген білім беруші ұлт ұрпағының саналы тәрбие мен сапалы білім алуына көп көңіл бөлуі тиіс.

Әрбір халықтың тарихи өмірінде қол жеткізген ең құнды дүниелері – рухани және адами қасиеттер, құлықтылық үлгілері бар. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Өйткені мұндай тәрбиенің негізін замандар бойы қалыптастырып әкелген асыл рухани құндылықтар және биік ізеттілік пен құлықтылық тұрғысындағы ұрпақтан - ұрпаққа жалғасып жататын адамның адамдық қасиетін нығайтып әрі асылдандыра түсетін, халықтың даналық өмір – салтынан туындап отыратын қағидалар.

Ұлттық тәрбие – адам өмірінің алтын арқауы. Ұлттық тәрбие жалпы адамзаттық рухани құндылықтарды жоққа шығармайды, қайта солармен үндесіп жатады. Бұлар бір-бірін байытып, құнарландырып отырады.

Ұлттық тәрбиеден тереңдеп нәр алған адам – рухани бай адам. Ондай адам жалпы адамзаттық тұрғыдан мәдени және рухани құндылықтады бойына тезірек сіңіреді, сөйтіп толық әрі кәміл сенімді адам дәрежесіне тезірек жетеді. Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасының егеменді ел болып, ана тілінің мемлекеттік тіл болуымен қатар өткен тарихымызды қайта қарап, ондағы рухани құндылықтады елеп және рухани құндылықтардың қорына өлшеусіз үлес қосатын мұраларын зерделеп зерттеу бүгінгі біздің жас ұрпақтарымыздың мәселерінің бірі болуда. Сондықтан оқушылар ұлттық тәрбие құндылықтарымен сусындасын десек, қазақ этнопедагогикасы негізінде ұлттық тәрбие беруіміз керек. Ұлттық тәрби құндылықтары болып саналады: ұлттық тіл, ұлттық – әдеп ғұрыптар мен салт – дәстүрлер, ұлттық тарих, өнер, ұлттық ойындар.

Адамзат тарихында құндылықтар қалыптасуының негізгі ерте заманнан-ақ ойшылдар мен ғұламалардың назарында болды. Олардың тәрбиелік негіздері атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа даритын ізгі қасиеттер мен сезім ниеттерінен тұрады. Ұлттық құндылық белгілі бір бағытты, мақсатты, жүйелі ұлттық көзқарасты, мінез-құлықтағы адамдық тәртіп пен рухани дағдыны қалыптастыратын жүйе. Олай болса ұрпақ тәрбиесіндегі құндылықтар негізгі ізгілікті, ақылды адамгершілік, парасаттылық, имандылық міндеттерін ажырата біліп өзіне таңдау жасауы.

Халықта «Балаңды өз тәрбиенмен емес, өз ұлтыңның тәрбиесімен тәрбиеле» деген мақал бар. Жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру саласында халықтық педагогиканы енгізе отырып, қазақ халқының салт-дәстүрін, әдет-ғұрпын, мінез-құлық мәдениетін меңгеруде оқушылардың бойына ұлттық имандылық, адамгершілік, сыпайылық қасиеттерін қалыптастыру. Ұлттық тәрбие біздің ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін асыл қазынамыз.

Ұлттық құндылықтардың әрбір халықтың өмірінде алатын орны өзгеше екені белгілі. Сондықтан да әрбір жаңа ұрпақ үшін мәнді тәрбие – ұлттық тұрғыдағы тәрбие үлгісі болып табылады. Сондықтан ғасырлық ұлттық тәрбиенің негіздерін бір арнаға түсіріп тәрбие мәселесінде пайдалану бүгінгі таңда күн тәртібіндегі тұрған ең басты қажеттілік деп білемін.

Жеке тұлғаны ұлттық тәрбие арқылы дамытудағы нақты әрекеттер:

- белсенділік;
- индивиттік;
- өзіндік тәртіп;
- шыдамдылық;
- жауапкершілік;
- патриоттылық;

- сезімталдық;
- дамытушылық;
- намысшылдық.

Бала бойына ұлттық құндылықтарды дамытудағы негізгі құралдар:

- сыныптағы тәрбие сағаттар;
- баспасөз және қабырға газеттері;
- бұқаралық ақпарат құралдары;
- тәрбие шаралары;
- кітап оқу;
- мектептен және сыныптан тыс шаралар ұйымдастыру;
- шығармашылық жобалар қорғау;
- саяхат жасау;
- үйірмелерге қатысу.

Осы жерде айтқым келетіні қазақ халқының ұлы ақыны, ғалым М.Жұмабаевтың мына сөзі ойға келеді: «Ұлт тәрбиесі - баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан, әрбір тәрбиеші сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиіс. Және әр ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбиелеуге міндетті».

Қазақтың ұлттық құндылықтарын жаңғырту бүгінгі мемлекеттен өзінің ішкі және сыртқы саясатын ұлттық сипатта жүргізуді талап етеді. Қазақи рухы биік ұлттық идеяның қалыптасуында ұлттық құндылықтардың маңызы зор. Өскелең жас ұрпақты тәрбиелеу барысында, оларға отан жолында ерлік істерінің ұлылығын дәріптеп түсіндіре отыруымыз қажет. Осы жерде еліміздің тарихы жетекші орын алады. Қазақ елінің тарихын насихаттап, өскелең ұрпақты ұлтжанды етіп тәрбиелеп, тәуелсіздігіміздің мәңгі болуын наихаттауымыз қажет.

Жас ұрпақты тәрбиелеуде ата-бабамыздан келе жатқан ұлттық тәрбие үлгісін ұғындырып, мәдениетті, адами қасиеті мол, шығармашылық тұлға етіп тәрбиелеу – бұл қазіргі таңда өмір талабы және қоғам қажеттілігі. Ойымды қорытындылай келе, ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынұлының: «Балам деп жұрт болмаса, жұртым дейтін бала қайдан болсын» деген сөзімен аяқтағым келіп отыр. Сондықтан ел болып, жұрт болып ұрпақ тәрбиесін қолға алу басты міндет. Тәрбие беруде ұлттық құндылықтарымыз арқылы жол көрсетер болсақ, жастарымыз Қазақстан қоғамының әлеуметтік – мәдени өзгерістеріне жоғары мәдениетті деңгейде бейімделе алады деп айта аламын.

Сонымен, бүгінгі күнде жастарды әдепті де саналы етіп тәрбиелеу үшін ең алдымен тәрбие ережелеріне сүйене отырып, ұлттық дәстүрімізді, әдет-ғұрыптарымызды, дінімізді, ата-бабаларымыздан қалған насихат-мұраларды жастардың санасына сіңіре білуіміз қажет. Тәрбиенің көзі ата-бабаларымыздан қалған мұралар мен дана сөздер десек, біз соларды насихаттайтын жүргізушіміз. Бүкіл қоғам болып қолға алып, мәдениетті, тәрбиелі болып жүруді әрқайсысымыз өзімізден бастасақ, жас ұрпақтың тәрбиесі де өз жемісін берері анық.

Қорытынды: Қазақстанның болашағы – жастардың қолында. Оларды тәрбиелеуде ұлттық құндылықтарымызды, ата-бабаларымыздың мұраларын, дәстүрлерін сақтау маңызды. Ұлттық тәрбие жастардың саналы, тәртіпті, әрі отансүйгіш азамат болып өсуіне ықпал етеді. Бұл тәрбие жүйесі арқылы жастарға тек білім ғана емес, рухани байлық та беріледі. Ұлттық құндылықтар негізінде тәрбиеленген жас ұрпақ өз ұлтына, тарихына деген мақтаныш сезімін қалыптастырып, еліміздің дамуына өз үлестерін қосады. Осылайша, ұлттық тәрбие қазіргі жастардың білімді, мәдениетті, адал азамат болып қалыптасуына мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде қоғамның әлеуметтік, мәдени және саяси өркендеуіне жол ашады.

Түркістан облысы, Кентау қаласы, Қарнақ ауылы
Ақын-тұма №11 жалпы білім беретін мектебі
Информатика пәні мұғалімі
Атажанова Ирис Рахматуллаевна
Оқушысы: Халбаева Малика Шерзад қызы

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ - БІЗДІҢ ӨМІРІМІЗДЕ

Қазіргі заманда жасанды интеллект (ЖИ) біздің күнделікті өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Оның дамуы ғылым мен техниканың алға жылжуына зор ықпал етіп, түрлі салаларда қолданылуын кеңейтуде. Жасанды интеллект медицинада, білім беру жүйесінде, өндірісте, көлік саласында және тұрмыстық қызметтерде үлкен рөл атқарады.

Жасанды интеллекттің қолданылу аясы

Медицинада: ЖИ диагноз қою, емдеу әдістерін ұсыну және пациенттердің денсаулығын бақылау процестерін жетілдіруге көмектеседі. Медициналық зерттеулерде жасанды интеллект деректерді өңдеп, жаңа дәрі-дәрмектер жасауға ықпал етеді.

Білім беру саласында: Интерактивті оқыту платформалары мен виртуалды оқытушылар студенттердің білім алуын жеңілдетеді. Жасанды интеллект әр оқушының деңгейіне сәйкес оқу бағдарламаларын бейімдеп, білім сапасын арттыруға көмектеседі.

Өндіріс пен көлік саласында: Өнеркәсіпте ЖИ өндіріс процестерін автоматтандыруға және еңбек өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ал көлік жүйесінде ақылды навигация жүйелері және автономды көліктер жол қозғалысын қауіпсіз әрі тиімді етеді.

Тұрмыстық өмірде: Ақылды үйлер мен тұрмыстық техника жасанды интеллект арқылы басқарылып, адамдардың өмірін ыңғайлы етеді. Дауысты тану технологиялары, виртуалды көмекшілер мен чат-боттар қолданушыларға қажетті ақпарат пен қызметтерді жылдам ұсынуға көмектеседі.

Жасанды интеллекттің артықшылықтары мен кемшіліктері

ЖИ-дің басты артықшылықтарының бірі – оның жоғары дәлдігі мен еңбек өнімділігін арттыруы. Ол адамдардың күнделікті міндеттерін жеңілдетіп, уақытты үнемдеуге көмектеседі. Сонымен қатар, жасанды интеллект қателіктердің санын азайтып, үлкен көлемдегі деректерді жылдам өңдеуге мүмкіндік береді.

Алайда, ЖИ-дің кемшіліктері де бар. Олардың бірі – жұмыс орындарының қысқаруы. Көптеген кәсіпорындар автоматтандыруды енгізу арқылы адам еңбегін азайтуда, бұл жұмыссыздық деңгейінің артуына әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, жасанды интеллекттің этикалық мәселелері де бар, әсіресе жеке деректердің құпиялылығына қатысты.

Қорытынды

Жасанды интеллект біздің өмірімізді жеңілдетіп, түрлі салаларда үлкен өзгерістер енгізіп жатыр. Ол қоғамға көптеген пайда әкелсе де, оны дұрыс пайдалану және оның ықтимал салдарларын ескеру маңызды. Болашақта жасанды интеллекттің дамуы адамзаттың игілігіне қызмет етіп, жаңа мүмкіндіктерге жол ашады.

**Түркістан облысы, Шардара ауданы
“Жаушықұм” мектеп-лицейі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Абдиева Айнур Тогаевна**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін дамытудың басым бағыттарының бірі мүмкіндігі шектеулі жандар мен мүгедектерді оқыту болып табылады. Қазақстандық Оқу-ағарту министрлігінің күш-жігері білім беруді модернизациялау шеңберінде барлық ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін сапалы білімнің қолжетімділігін қамтамасыз ететін, олардың ерекшеліктерін, психофизикалық дамуы және денсаулық жағдайларын ескере отырып, білім беру ортасын құруға бағытталған. Себебі, мұндай балалардың саны жыл санап артып келеді. Сондықтан инклюзивті білім беру танымал бола бастады.

Инклюзивті білім беру – ерекше қажеттіліктері бар балалардың білім алуына қолжетімділікті қамтамасыз ететін барлық балалардың әртүрлі қажеттіліктеріне бейімделу тұрғысынан білімнің барлығына қолжетімділігін білдіретін жалпы білім беруді дамыту процесі. Инклюзивті білім берудің мақсаты – жеке ерекшеліктеріне қарамастан кез келген бала бейімделе алатын білім алу үшін жағдай жасау. Орта мектептерде қазақ тілі мен әдебиеті оқу бағдарламасының құрамдас бөлігі болып табылады. Сондықтан бұл пәндерді оқытудың инклюзивті және барлық оқушыларға қолжетімді болуын қамтамасыз ету маңызды.

Инклюзивті білім берудің негізгі принциптерінің бірі – әртүрлілікті тану. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл оқушылардың жан-жақтылығын және олардың әртүрлі қабілеттерін, білімі мен тәжірибесін тану деген сөз. Мұғалімдер өз оқушыларының әртүрлі қажеттіліктерін біліп, олардың оқыту әдістерін соған сәйкес түзетуі керек.

Инклюзивті білім беретін мекемелерде қазақ тілі мен әдебиеті сабағына қойылатын бірнеше өте маңызды талаптар бар.

Біріншіден, мұғалім тек пәнді біліп қана қоймай, сонымен қатар сабақты ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен әдістерін меңгеруі керек, ең бастысы: ақпаратты балаларға қолжетімді етіп беруге дайын болуы маңызды. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында практикалық жұмыстардың көпшілігі ақпараттық технологиялар көмегімен байланыстырылатынын, бұл материалды меңгеруді жеңілдететінін және керісінше жаңа міндеттерді тудыратынын ұмытпау керек. Жеке оқушының да, бүкіл сыныптың да психофизикалық мүмкіндіктеріне сәйкес білім, білік, дағды құрылымын жеңілдету қажет.

Екіншіден, сабақ тек тәрбиелік, дамытушылық қана емес, сонымен қатар түзеу-дамытушы болуы керек. Сондай-ақ әрбір сабақта оқушыларға жеке-жеке сараланған көзқарас болуы керек екенін атап өткен жөн. Сонымен қатар практикалық жұмысты дайындаған кезде бірден балалардың мүмкіндіктеріне сәйкес бірнеше нұсқаны ойластыру қажет. Осы факторға байланысты балалардың дайындық деңгейіне сәйкес келетін оқу қарқынының баяулығы, сонымен қатар материалды меңгеру қарқыны туралы айтуға болады.

Үшіншіден, сабақ техникалық оқу құралдарымен, дидактикалық материалмен жабдықталуы керек, сонымен бірге барлық материал баланың даму деңгейіне сәйкес болуы, сабақтың логикасымен байланысты болуы ұсынылады. Егер компьютермен жұмыс болса, онда мұғалім балаларға экрандағы әрекеттердің барлық алгоритмін нақты көрсетуі, өзіндік жұмысқа тапсырма сабақта толығымен ұқсас

мысалдар талданғаннан кейін берілуі керек. Жаңа сабақты меңгеру әрқашан алдыңғы сабақтарда алынған ақпаратты қайталаудан басталғаны дұрыс.

Төртіншіден, мүмкіндігі шектеулі балалардың концептуалды аппараты тар, логикасы аз дамыған болғандықтан, практикалық әрекеттерге, оқушы тәжірибесіне, сондай-ақ баланың неғұрлым дамыған қабілеттеріне барынша сүйену қажет. Қазақ тілі мен әдебиетіне қатысты барлық ұғымдар оған түсінікті ассоциацияларды тудыруы керек.

Сабақты құру кезінде мұғалім негізгі мектептегі сияқты бүкіл сабақты үш негізгі бөлікке бөледі: ұйымдастырушылық-дайындық, негізгі және қорытынды.

Бірінші кезеңде балаларды сабаққа тез қосу және нәтижелі жұмыстың алғышарттары қарастырылады. Коррекциялық сабақтарда бұл кезең ең қиын кезеңдердің бірі болып табылады, өйткені балалардың психологиялық, физикалық және психикалық мүмкіндіктері әртүрлі болуы мүмкін, бұл әркім ақпаратты әртүрлі қабылдайтындығын көрсетеді. Әрқашан мұғалім барлық балаларды жұмысқа кірістіре алмайды. Мазмұны жағынан бұл жаттығуларды тапсырма, диалог түрінде ғана емес, ойын түрінде де беруге болады. Әртүрлі ойын технологияларын қолдану көп жағдайда қажетті нәтижеге қол жеткізуге тиімдірек ықпал етеді. Дайындық барысында оқушылар компьютермен жұмыс істеуге, өз бетімен жұмыс істеуге немесе дәптердегі тапсырмаларды орындауға психологиялық тұрғыдан бейімделуі үшін мұғалім балаларға сабақта не істейтінін бірден түсіндіруі керек. Коррекциялық сабақтарда мұғалімдердің сабақта оқушылардың іс-әрекетін дұрыс ұйымдастырумен байланысты қиындықтары жиі кездеседі. Мұғалім, тіпті орта мектепте болса да, оқушылармен көптеген мәселелер бойынша жұмыс істеуі керек: парталардағы оқулықтар мен дәптерлердің орналасуынан бастап, олардың парталарындағы оқушылардың қалпына дейін.

Негізгі кезеңде сабақтың негізгі міндеттері шешіледі. Жұмысты бастамас бұрын мұғалім барлық оқушыларды тағы да сабақтың мақсатымен таныстыруы, сонымен қатар сабақтың мақсаттарын айту керек. Түзету сыныптарындағы көптеген оқушылар үшін қиын болып көрінетін тапсырманы алу белгісіздік пен қорқыныш тудыруы мүмкін, сондықтан мұғалім әрқашан барлық оқушылардың мұғалімнің көмегіне сене алатындығына назар аударуы керек. Егер балалардың көпшілігінде психологиялық бұзылыстары болса, онда мұғалім балаларға тапсырманы өзі қоймауы керек, керісінше әңгімелесу, ойын немесе өткен материалды сұрау кезінде оқушыларға тапсырманы өздері құрастыруға көмектесуі керек. Осыдан кейін барып мұғалім жаңа материалды оқуға немесе алдыңғысын қайталауға кірісе алады. Мұғалім бұл кезеңде оқушылардың дұрыс идеялар мен түсініктерге ие болуын қамтамасыз етуі керек, өйткені мүмкіндігі шектеулі балалардың қабылдауы мен идеясы мүлдем басқаша болуы мүмкін. Оқу міндетін толық қабылдау және саналы түрде меңгеру үшін бір материалға қайта-қайта жүгіну қажет, оның барысында білім, дағды пысықталады, қате меңгерілген материал түзетіледі.

Қорытынды кезеңде балалармен пікір алмасу өтеді. Оқушылар мұғаліммен сөйлесуі керек: олар сабақта не істеді, нені жаңадан білді, балалар сабақтың тақырыптары арасындағы байланысты түсінуі үшін келесі сабақта оларды не күтіп тұрғанын талқылауға болады. Соңғы кезеңде оқушыларға үй тапсырмасын беру, сабаққа әр баға қою, сонымен қатар жұмыс орнын ретке келтіруге мүмкіндік беру қажет.

Инклюзивті білім беру ынтымақтастық пен топтық жұмыстың маңыздылығын да көрсетеді. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге, бір-біріне қолдау көрсетуге баулу деген сөз. Топтық жұмыс және бірлескен оқу әрекеттері инклюзивтілікті ілгерілетуде және барлық оқушыларға қатысуға мүмкіндіктер беруде әсіресе тиімді болуы мүмкін.

Инклюзивті білім берудің тағы бір маңызды аспектісі инклюзивті материалдар мен ресурстарды пайдалану болып табылады. Мысалы, мұғалімдер көру немесе есту қабілеті нашар оқушыларға мазмұнға қол жеткізуге мүмкіндік беру үшін баспа, аудио және тактильді ресурстарды пайдалана алады.

Бағалау да инклюзивті білім берудің маңызды бөлігі болып табылады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл барлық оқушыларға қолжетімді және инклюзивті бағалаудың алуан түрлі әдістерін қолдануды білдіреді.

Қазақстанда инклюзивті білім беру бағдарламасы қарқынды қолға алынып, эффективті жұмыс істеп келеді. Сондықтан бүгінгі таңда осы саладағы оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруда көптеген мәселелерді анықтауға болады. Осыған қарамастан, мемлекеттік мектептерде инклюзивті дамыту және енгізу бойынша алғашқы қадамдар жасалып, көптеген қалаларда белсенді жұмыс істеуде. Көптеген орта мектептер осы жүйені құру және енгізудегі табысты тәжірибесімен бөлісе алады.

**Шымкент қаласы, Асар мөлтекауданы
«ASAR SCHOOL» ЖШС
Бастауыш сынып мұғалімі
Мылтыкбаева Шынар Анарбаевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ӘРТҮРЛІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Аннотация: Мақалада бастауыш мектепте білім беру процесіне ендірілген жаңа технологиялардың ерекшеліктері қарастырылады. Мақсаты - оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етіп, олардың шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру. Жаңа педагогикалық технологиялар мен әдіс-тәсілдер, атап айтқанда, сын тұрғысынан ойлау, ойын технологиялары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, жобалық оқыту және денсаулық сақтау технологияларының маңыздылығы түсіндіріледі. Әрбір технологияның қолданылуы оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық әлеуетін дамытады, сондай-ақ сабақтардың қызықты әрі тиімді өтуіне ықпал етеді. Мақалада осы технологиялардың бастауыш білім беру жүйесінде тиімділігін көрсететін мысалдар мен нәтижелер келтірілген.

Кілт сөздер: жаңа технологиялар, бастауыш білім, сын тұрғысынан ойлау, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, жобалық оқыту, денсаулық сақтау технологиялары, шығармашылық қабілеттер, оқыту әдістері, педагогикалық технологиялар, оқушылардың белсенділігі.

Мектеп өміріне еніп отырған жаңа технологиялардың ерекшелігі өсіп келе жатқан жеке тұлғаны жан-жақты дамыту. Соның ішінде мүмкіндігі шектеулі оқушылардың дамуына да жаңа технология элементтерін пайдалану өз әсерін тигізуде. Бастауыш мектеп оқушы тұлғасы мен санасының дамуы қуатты жүретін, ерекше құнды, қайталанбас кезең. Сондықтан бастауыш білім үздіксіз білім берудің алғашқы баспалдағы, қиын да жауапты іс. Оқытудың әртүрлі технологиялары сарапталып, жаңашыл педагогтардың іс тәжірибесі зерттеліп, мектеп өміріне енуде. Қазіргі заманның талабына сай болу және жаңа формация мектебінде жұмыс істеп жүрген педагогтардың алдында тұрған проблемаларды шешу негізгі мақсат болып табылады, олар: баланы оқи білуге үйрету; баланы ойлауға үйрету; баланың өзін-өзі тұлға ретінде дамуына жағдай жасау.

Бастауыш білім – үздіксіз білім берудің баспалдағы. Мұғалімнің негізгі ұстанған мақсаты - білімнің жаңа үлгісін жасап, белгілі бір көлемдегі білім мен білік дағдыларын меңгерту, оқу мен тәрбие үрдісін ұйымдастырудың сан түрлі жаңа әдіс-тәсілдерін іздестіру, жаңа технологияларды сабаққа тиімді пайдалана білуі, бір сөзбен айтқанда - оқу үрдісін дамыту.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясы:

- Кез келген ұстазға сапалы сабақ беруге мүмкіндік беретіндігімен.
- Оқыту мен ұйымдастырудың тиімді әдістерінің (стратегияларының) көптігімен.
- Оқу мотивацияларын өзгертуге пайдалы екендігімен.

«Сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының өзге технологиялардан ерекшеліктері:

- Сын тұрғысынан ойлау сабақтарының құрылымы (қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату, ой толғаныс).
- Негізгі үш кезеңінің маңыздылығы.
- Стратегиялардың психологиялық астары мен ерекшеліктері.

Осы жобамен жұмыс жасау барысында мұғалім оқушының өзін ізденуге жетелейді, ойлануға үйретеді. Педагогикалық технология оқушылардың жеке басын дамыту мен білім беру мақсатына жету жолындағы педагогикалық қызметтің, ісәрекеттің жүйелі дамып отыратын жобасы ретінде оқушы белсенділігін арттыруды көздейді. Ал, оқушы белсенділігінің артуы оны шығармашылыққа жетелейді.

Сабақта оқытудың ойын формалары - мұғалім мен оқушылардың өзара әрекеттесуін тиімді ұйымдастыру, оларды оқытудың нәтижелі формасы бәсекелестік, шынайы қызығушылық элементтерімен байланысты. Оқушылар өздерінің үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді үйренеді, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, дағдылар мен қиялдарды дамытады. Тіпті ең пассивті оқушылар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді. Сабаққа дидактикалық ойындар мен ойын сәттерін қосу Оқу процесін қызықты әрі көңілді етеді, оқушылардың бойында көңілді жұмыс көңіл-күйін қалыптастырады, оқу материалын игерудегі қиындықтарды жеңуге жол бермейді.

Проблемалық оқыту - сабақ тақырыбын, сабақ мақсаттарын және оқушылардың өзіндік жұмысын хабарлау кезеңдерінде қолданылады. Сонымен, балаларды оқыта отырып, сіз проблемалық диалогты енгізе аласыз.

Ақпараттық-коммуникативтік технологиялар сабақтарда, сабақтан тыс және сыныптан тыс жұмыстарда қолданылады. Көптеген сабақтар компьютерлік презентацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады, әсіресе материалды көрнекі түрде ұсынуды қажет ететіндер. Қоршаған әлем - "Қала бойынша саяхат", "Ботаникалық бақта", "Әріптерді үйрену", "Ойын-сауық алфавиті". Дауысты және дауыссыз дыбыстар туралы білімді бекіту кезінде "Дыбысты табыңыз", "Дыбыстық схема жасаңыз", "Сөз жасаңыз" жаттығулары;" т.б. компьютерлік презентациялар қолданылады. Оқытуда компьютерлік технологияларды қолдану сабақтағы оқу іс-әрекетін саралауға мүмкіндік береді, оқушылардың танымдық қызығушылығын белсендіреді, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, ақыл-ой белсенділігін ынталандырады, зерттеу жұмыстарын ынталандырады. Бастауыш мектептен бастап білім алушылар сабақтарға дайындық кезінде компьютерді қолдануға бағытталған: баяндамалар, презентациялар, эсселер орындайды.

Жобалық оқыту технологиясы жұмыста тікелей немесе жанама оқытудың басқа түрлеріне қосымша ретінде қолданылады. Ол дәстүрлі жүйені алмастырмайды, бірақ оны түрде толықтырады және кеңейтеді. Пәндік жобалар қоршаған әлем сабақтарында кең таралды: "Қыстағы өсімдіктер", "Біздің сыныптағы өсімдіктер", "Гүлзарда не өседі", математикада: "Сандар әлемінде" және басқалары. Жобалық жұмыс аясында оқушылар "Үй жануарлары", "Біздің су айдындарының балықтары", "Ауыл табиғаты", "Менің үйім" және т.б. жобалар ұжымдық және жеке орындалады. Әрбір жаңа жобаны орындау үшін бірнеше қызықты, пайдалы және өмірге қатысты тапсырмаларды шешу қажет. Жоба құнды, өйткені оны орындау барысында оқушылар өз бетінше білім алуға үйренеді, танымдық және оқу іс-әрекетінде тәжірибе алады. Бұл әдіс оқушылардың көркемөнерпаздығын, өзін-өзі көрсетуге деген ұмтылысын ынталандырады, қоршаған әлемге белсенді көзқарасты, эмпатияны және оған қатысуды қалыптастырады.

Өз денсаулығына жауапкершілікпен қарауды қалыптастыру - қазіргі заманғы адамның табысының қажетті шарты. Бастауыш мектепте денсаулық сақтау технологиялары ерекше орын алады, олар сабақта да, сыныптан тыс жұмыстарда да қолданылады. Денсаулық сақтау тәсілі сабақтың барлық кезеңдерінде байқалады, өйткені ол әр түрлі іс-шаралардың нақты ауысуын қамтамасыз етеді. Сабақтарда дене шынықтыру минуттары, сөйлеу жаттығулары, релаксация жаттығулары өткізіледі.

Қандай технологияны пайдаланған кезде де оқушының белсенділігі, мақсатқа ұмтылуы, ақпаратты өзі іздеп табуы, шапшаңдығы мен еркіндігі, шығармашылдығы, көңілкүйінің көтеріңкі болуы қамтамасыз етіледі. Қорыта келгенде, қазіргі кезде мектептерде жиі қолданылып отырған жаңа технологиялар ойлауды дамыту, қабілетті қалыптастыруға бағытталған әдіс-тәсілдер. Оқушыларымыздың сабаққа деген қызығушылықтары артып, сыныптың білім сапасы көтерілді. Егер де жаңа технология элементтерін сабақта өз дәрежесінде ұйымдастыра білсек, өз нәтижесін береді деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Андреев О. Ролевая игра: как ее спланировать, организовать и подвести итоги /О. Андреева// Школьное планирование. — 2010. — № 2. — С.107–114
2. Апатова Н. В. Информационные технологии в школьном образовании. — М.: Школа-Пресс, 2002.
3. Ягодко Л. И. Использование технологии проблемного обучения в начальной школе /Л. И. Ягодко// Начальная школа плюс до и после. — 2010. — № 1. — С.36–38.

**Шымкент қаласы, Асар мөлтекауданы
«ASAR SCHOOL» ЖШС
Бастауыш сынып мұғалімі
Кадыркулова Калия Оразалиевна**

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА МУЛЬТИМЕДИЯ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ

Аннотация: Мақалада бастауыш мектепте ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) мүмкіндіктерін пайдалану, оның ішінде мультимедиялық құралдарды, презентацияларды және интерактивті әдістерді қолдану арқылы оқытудың тиімділігі қарастырылған. Бұл технологиялар оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың білім алу үрдісінде белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. АКТ қолдану білімнің мазмұнын жаңартып, оқыту әдістерін жетілдіреді, сонымен қатар оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Мақалада мультимедиялық құралдардың және интерактивті байланыс технологияларының бастауыш білім беру жүйесіне қосқан үлесі мен артықшылықтары талданады.

Кілт сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), мультимедиялық құралдар, интерактивті оқыту, презентациялар, оқыту әдістері, бастауыш мектеп, білім беру технологиялары, оқушылардың белсенділігі, танымдық қабілеттер.

Қазіргі таңда, бастауыш мектепте компьютерлік техниканың заманауи мүмкіндіктерін пайдаланып, видеобайланысқа түсуге, видеоконференцияларды өткізуге қолымыз жетіп отыр. Мұндай байланыстармен үлкен аудиторияларда семинарлар, жиналыстар, ғылыми-әдістемелік конференциялар өткізу үшін қолдануға болады. Компьютерлік технологиямен оқытуда оқушылар ақпаратты пассивті қолданушылар ғана емес, оқыту үдерісіндегі білімнің мәнін, мазмұнын өзінше пайымдаушылар болып табылады. Сондықтан, оқытудың әстүрлі нобайы, жаңа жағдайдағы жаңаша нобаймен ауысуы керек. Компьютерлік технологиямен оқытуда орталық фигурасы – оқушылар болып табылады. Ал, технологияның мәні – оқушылардың өздігінен білім алу белсенділігін дамытып, ынтымақтастықта жұмыс істету. Білім беру процесінде АКТ қолдану оқытудың маңызды міндеттерінің бірі - білім деңгейін көтеруге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялар, оның ерекшелігі үнемі өзгеріп отырады, адамның зияткерлік қызмет саласына енеді, жаңа зияткерлік құрал болып табылады. АКТ-ның ең көп таралған түрі - презентация. Презентацияны қолдана отырып сабақтарда негізгі принциптердің бірі - фасциация (тартымдылық принципі) қолданылады, соның арқасында оқушылар өз пікірлерін белсенді түрде айта бастайды. Презентациялардың бірқатар артықшылықтары бар:

- оқушыларды сабақтың жаңалығы қызықтырады
- зерттелетін материалға қызығушылық бар, тапсырмалар орындалады;
- балалар қосымша білім көздерімен өз бетінше жұмыс істеуді үйренеді
- жоғары нәтижеге қол жеткізуге қызығушылық, қосымша тапсырмаларды орындауға дайын;
- практикалық әрекеттерді орындау кезінде өзін-өзі бақылау пайда болады. Сабақтың бұл формасы дәстүрлі оқыту әдістеріне қарағанда бірқатар артықшылықтарға ие, атап айтқанда: - үлкен ақпараттық көлемді қамтамасыз етеді
- оқушының өнімділігін арттырады, танымдық белсенділігін белсендіреді

- әр оқушы үшін жеке маңызды коммуникативті жағдай туғызады, оқушы үшін қиын іс - әрекеттерді ынталандырады

- қолайлы психологиялық климат арқылы қателікке дұрыс жауап береді;
- сабақты нәтижелі қызмет түрлерімен қанықтырады (салыстыру, жіктеу, болжау, жобалау); – жұмыс қарқынын даралайды, қайталаудың қажетті санын түзетеді.

Мұғалімнің АКТ-ны өз жұмысында қолдануы шығармашылықты, даралықты, сабақты құруда ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс іс-шараларды, сынып сағаттарын ұйымдастыруда да кең мүмкіндіктерді көрсетуге мүмкіндік береді. Есту, көру және эмоционалдық қабылдауды оқыту процесіне бір мезгілде қосу қабылдаудың тиімділігін бірнеше есе арттыратыны, уақытты үнемдейтіні және алынған білім оқушылардың жадында айтарлықтай ұзағырақ сақталатыны дәлелденді. Медианы ұтымды пайдалану байқау, сөйлеу, зейін және ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады, яғни денсаулық ресурстарын құру арқылы оқушылардың интеллектуалды және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға ықпал етеді. Мультимедиялық сабақтар көптеген дидактикалық мәселелерді шешуге көмектеседі:

- пән бойынша негізгі білімді игеру;
- алынған білімді жүйеге келтіру;
- өзін-өзі бақылау дағдыларын қалыптастыру;
- оқу іс-әрекетіне немесе белгілі бір пәнге мотивацияны қалыптастыру;
- балаларға кез-келген оқу материалында өз бетінше жұмыс істеуге оқу-әдістемелік көмек көрсету.

Презентациялардың 4 негізгі мақсаты бар: ақпарат беру; көңіл көтеру; үйрету; мотивацияны қалыптастыру. Мұғалім қойған мақсатқа байланысты презентациялардың келесі түрлерін ажыратуға болады: оқыту; ақпарат беру; тыңдаушыларды сендіру; зерттеу; мәселені шешу; шешім қабылдау; есеп беру. АКТ-ны қолданудың келесі ерекшеліктерін ажыратуға болады: суреттің сапасы тақтадағы бордың бейнесімен салыстыруға келмейді; слайдтарда кемшіліктерді немесе қателерді, ақауларды түзету оңай; ұсынылған материалдың қарқыны мен көлемі сабақта барған сайын анықталады (мысалы, гиперсілтемелерді қолдану арқылы); көрнекілік деңгейі едәуір жоғарылайды; еңбек өнімділігі жоғарылайды; сабақта оңай пәнаралық және мета-пәндік байланыстар орнатылады; пайда болады мұғалімнің оқушылардың жобалық қызметін ұйымдастыру мүмкіндігі; балалардың компьютерге деген көзқарасы өзгереді: ол қазір ойын құралы ретінде емес, жұмыс істеудің әмбебап құралы ретінде қабылданады.

Бастауыш мектепте мультимедия, интерактивті тақта, телематикалық жүйелер, гипертехнология, нонотехнология сияқты заманауи технологияларды қолданып оқыту жаңа инновациялық принциптерді іске асыру жолдары болып есептеледі. "Интерактивті байланыс" – қолданушының бағдарламамен диалогты қарым-қатынас жасауы, ақпарат алмасудың жоғары деңгейлі әдісі. Бағдарламаны басқару мүмкіндіктері артқан сайын, дарынды оқушының ақпарат алмасудағы белсенділігі арта түседі. Толығырық айтқанда, интерактивті байланыс дегеніміз – тиісті әдістер мен тәсілдерді қолдану арқылы субъектілердің бірбірімен ақпарат алмасуы. Яғни, субъектілердің ақпарат алмасуы, байланыс барысын басқару және т.б. міндеттерді атқаратын ақпарат алмасу ортасы. Субъектілердің бір-бірімен қарым-қатынасқа түсуіне арналған телекоммуникациялық орта–интерактивті орта болып табылады. Интерактивтілік, коммуникациялық жүйелерге сүйеніп оқылатын бағдарламалардың тиімділігіне баға беретін көрсеткіш болып табылады. Бастауыш мектепте оқытудың түрлі әдіс-тәсілдерін ұсынушы әдіскерлер, мұғалімдер оқу үдерісіне қажетті материалдарын тартымды, ұғынықты, мүмкіндігінше қарапайымдандырып дайындауы керек. Яғни, оқу үдерісінің тиімді болуы оқу материалдарының оқу үдерісіндегі нақты жағдайларға қарай бейімделуінде. Демек, оқу үдерісін тиімді басқару үшін заманауи телематикалық жүйелерді пайдаланудың пайдасы мол.

Бастауыш мектепте компьютерлік технологиялар ұтымдылығы көбінесе мультимедиялық өнімдерді дайындау сапасы мен қолдану үдерісіне байланысты (оқыту бағдарламалары, бақылау тесттік бағдарламалар, компьютерлік фильмдер, электрондық кітаптар, мультимедиялық энциклопедиялар және т.б.). Олардың сапалылығы мен қолайлылығы мәтіндік, сызбалық, аудио, видео ақпараттардың, анимацияның және т.б. мультимедиялық мүмкіндіктердің бірігуі болып табылады.

Қорытындылай келсек, компьютердің мультимедиялық мүмкіндігі пайдаланушымен диалог құрушыға айналдырып қана қоймай, дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп оқушыларын сыныптан немесе үйінен шықпай-ақ үлкен ғалымдар мен педагогтардың дәрістеріне қатысуына, өткен және қазіргі тарихи оқиғаларға куә болуына, әлемнің ең белгілі музейлері мен мәдени орталықтарымен байланыс жасап, білімін дамытуына қолайлы жағдай туғызады.

Шымкент қаласы
№90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп гимназиясы
Бастауыш сынып мұғалімі
Усербаева Назима Бауыржанқызы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА БІЛІМ БЕРУДЕ ТОПТЫҚ ЖҰМЫС ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ

Аннотация: Мақалада топтық жұмыстың бастауыш мектеп оқушыларының танымдық белсенділігін арттырудағы маңызы қарастырылған. Топтық жұмыс балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге және өзара әрекеттесу арқылы оқуды тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді. Топтарда жұмыс істеу кезінде оқушылар бір-бірімен қарым-қатынас жасай отырып, топтық ойлау мен пікірталасқа қатысады, бұл олардың білімін тереңдетуге мүмкіндік береді. Оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып, оларды әртүрлі тапсырмалармен қамтамасыз ету олардың ынтымақтастыққа негізделген оқу үдерісінде жақсы нәтижелерге қол жеткізуіне жағдай жасайды.

Кілт сөздер: топтық жұмыс, оқушылардың белсенділігі, танымдық даму, коммуникативтік дағдылар, шығармашылық қабілеттер, оқу үдерісі, топтық пікірталас, бастауыш мектеп, әдіс-тәсілдер.

Адам өзінің өмір сүру процесінде көптеген топтарға қатысуға мәжбүр: отбасы, мектеп, сынып, кәсіби ұжым. Топтың ережелерін, нормаларын, ұмтылыстарын білу және қабылдау, топтағы мәртебеңізді білу, функционалды қатынастарды сақтау өте маңызды. Адам топта өмір сүре алуы керек. Ол бұл үшін қажетті білімді неғұрлым тезірек алса, соғұрлым жақсы.

Сабақта шағын топтағы жұмысты ұйымдастыра отырып, біз болашақта балалардың кездесуі мүмкін нақты жағдайларды модельдейміз және осы жас санатына түсінікті ойын түрінде балаларды қарым-қатынас жасауға үйретеміз.

Іс - әрекет тәсілінің технологиясы (жобалық – шығармашылық қызмет) сияқты қызмет түрі оқушыларға сабақтың қатаң шеңберіне сәйкес келмей, белгілі бір уақыт аралығында жұмыс істеуге мүмкіндік береді, бұл олардың жақсы орындалуына, шығармашылық белсенділіктің артуына ықпал етеді, бұл оқушыға жиі "жаңа" көзқараспен қарауға, оның даралығын көруге мүмкіндік береді.

Топтық жұмысқа дайындықты баланың мектепте болған алғашқы күндерінен бастау керек және мұны баланың өте нәзік және осал ішкі әлемін бұзбау үшін өте сақтықпен жасау керек. Мектепке баратын көптеген балалар өздеріне сенбейді және психологиялық қолдауды қажет етеді. Қалыпты тең құқықты пікірталас тек сенім мен ізгі ниет жағдайында мүмкін болатындығын есте ұстаған жөн. Қолайлы атмосфераны құру үшін балаға байланыс орнатуға, баланың көру, есту, тактильді анализаторларын, оның психикалық процестерін (ойлау, зейін, сезім, қабылдау, есте сақтау, сөйлеу) дамытуға, өзіне деген сенімділік пен өзіндік маңыздылықты дамытуға көмектесетін әртүрлі психологиялық ойындар мен жаттығулар қолданылады. Ең бастысы, олар баланы танымдық процестің тең қатысушысына айналдырады.

Бірлескен іс – әрекет кезінде, ең алдымен, шағын топтардағы оқушылардың белсенділігі көрінеді-олар үшін ыңғайлы. Оқушылар әр түрлі себептермен бүкіл сынып пен мұғалімнің алдында көпшілік алдында сөйлей алмайды және өз ойын дауыстап айта алмайды, бірақ топта ол белсенді ұстанымға ие бола алады, барлық ұсынылған сұрақтар мен тапсырмаларды бірдей талқылай алады. Мұндай жағдайда оқушы өзін сенімді сезінеді, бұл өте маңызды, әсіресе оқытудың бірінші кезеңінде. Оқушы қандай да бір

тапсырмамен жалғыз қалғанда, ол оған қолынан келмеуі мүмкін. Ол командада болғанда, қызығушылықты, тыныс алуды, оған сенімді түрде көтерілуге көмектесетін серіктестердің ойларын сезінгенде, кез-келген тапсырма соншалықты қорқынышты және қол жетімді емес болып шығады. Сенімсіздік шегінеді.

Тәжірибе көрсеткендей, топтарда оқу қабілеті төмен оқушылар әдеттегіден 10-15 есе жиі сөйлейді, олар сөйлеуден және сұраудан қорықпайды. Бұл олардың белсенділігін арттыру туралы айтады, бұл білім, дағдыларды сәтті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Оқытудың топтық формасы тек оқуда ғана емес, оқушыларды тәрбиелеуде де үлкен әсер етеді. Бір топқа біріктірілген оқушылар бірге жұмыс істеуге дағдыланады, ортақ тіл табуға және қарым-қатынас қиындықтарын жеңуге үйренеді. Күшті оқушылар өздерінің аз дайындалған серіктері үшін жауапкершілікті сезіне бастайды, ал олар өздерін топта жақсы жағынан көрсетуге тырысады. Топтық жұмыстың негізгі мақсаты-оқушылардың ойлауын дамыту. Балаларды бірге оқуға үйрету маңызды. Мәселелерді бірлесіп шешуі үшін жаңа білім бірлескен күш-жігердің ашылуы, топтық ойлану қажет.

Мен топтық жұмыстың бірқатар артықшылықтары бар деген қорытындыға келдім:

- сіңірілетін материалдың көлемі мен оны түсіну тереңдігі артады;
- фронтальды оқытуға қарағанда ұғымдарды, дағдыларды қалыптастыруға аз уақыт жұмсалады;
- оқушылар сабақтан ләззат алады, мектепте өздерін жайлы сезінеді;
- оқушылардың танымдық белсенділігі мен шығармашылық дербестігі артады;
- балалар арасындағы қарым-қатынастың сипаты өзгереді (немқұрайлылық, агрессия жоғалады, жылу мен адамгершілік қосылады);
- сыныптың бірлігі артады;
- өзін-өзі сынау өсуде (құрдастарымен тәжірибесі бар бала өз мүмкіндіктерін дәлірек бағалайды, өзін жақсы басқарады);
- мұғалім оқушыларға жеке көзқарасты жүзеге асыруға мүмкіндік алады (сыныпты топтарға бөлу кезінде олардың өзара бейімділігін, қабілеттерін, жұмыс қарқынын ескеру, топтарға қиындықтар бойынша сараланған тапсырмалар беру).

Топтық жұмыс барысында біз келесі элементтерді бөліп көрсетеміз:

- танымдық міндет қою (проблемалық жағдай);
- дидактикалық материалды тарату, топтағы жұмысты жоспарлау;
- тапсырманы жеке орындау, нәтижелерді талқылау;
- топтың жалпы тапсырмасын талқылау (ескертүүлەر, толықтырулар, нақтылаулар) ;
- топ жұмысының нәтижелері туралы хабарламалар;
- топтардың жұмысы және қойылған міндетке қол жеткізу туралы жалпы қорытынды;

Оқушылардың топтық өзара әрекеттесуінің әртүрлі тәсілдері. Оқушылардың топтық өзара әрекеттесуін әртүрлі тәсілдермен ұйымдастыруға болады мұғалімге белгілі бір мақсатқа жету үшін оларды тиімді пайдалану үшін топтық өзара әрекеттесудің әртүрлі тәсілдерінің ерекшеліктері туралы білу маңызды. Тәжірибе көрсеткендей, жұмыс істеген формалар топтарда жұмысты ұйымдастыруды едәуір жеңілдетеді. Топтық жұмыстың келесі түрлері бар. Олардың кейбіреулеріне қысқаша сипаттама берейік.

- Миға шабуыл. Идеяларды қалыптастыру үшін қолданылады. Қатаң ереже сақталады. Рөлдер топ ішінде бөлінеді ұжымдық шешім әзірленгеннен кейін топ ішінде әртүрлі топтардың баяндамалары хабарламалары жасалады.

- Жалғастыр. Жұмыстың бұл түрі "тізбек бойынша"әр түрлі топтағы тапсырмаларды орындауға негізделген.Әр түрлі пәндер бойынша сабақтарда қолдануға болады (мысалы, иллюстрацияны немесе суретті сипаттау кезінде, қоршаған әлем сабағында кез-келген жануар туралы әңгіме құрастыру кезінде).

- Қазына іздеу. Мұғалім фактілерді білуді де, түсінуді де, түсінуді де талап ететін сұрақтар жасайды. Оқушы немесе топ интернет ресурстарын, қосымша әдебиеттерді, оқулықтарды пайдалана отырып, сұрақтарға жауап беруі керек.

- Дөңгелек үстел. Топ мүшелері сөйлейді. Біреуі сөйлеп жатқанда, қалғандары тыңдайды.

Қорытындылай келсек, топтық жұмыс оқушы мен оқушы, оқушы мен мұғалім араларындағы білім алу, білім беру әрекеттері үлкен орын алатынын көруге болады. Оқушылармен топтық жұмыс жүргізу алдында оларды қабілетіне, қызығушылығына, икеміне, біліміне қарай лайықтап алуы қажет, тексеру мен бағалаудың әділдік, жариялылық талаптарын орындау, ұстаз бен шәкірт ынтымақтастығы арқылы оқушының белсенді ойлауына, белсенді сөйлеуіне, шығармашылығына қол жеткізу біздің өтіп жатқан тәжірибеміздің болашағы деп ойлаймын. Сабақ тиімді өту үшін көп ізденушілік, жауапкершілік керек.

**Шымкент қаласы, Асар мөлтекауданы
№90 дарынды балаларға арналған мамандандырылған мектеп-гимназиясы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Кемерова Гулнафис Мұхтарқызы**

ҚАЗАҚ ПЕДАГОГИКАСЫ - САНАЛЫ ҰРПАҚТЫ ДҰРЫС ТӘРБИЕЛЕУДІҢ НЕГІЗІ

Қазақстандағы заманауи педагогикалық ғылым ұлы ағартушылар Ы.Алтынсарин, Ш.Уәлихановтың еңбектерінің арқасында дербес ғылым ретінде қалыптасты. XX ғасырдың 20-30 жылдарында оның дамуы мен қалыптасуына М.Жұмабаев, А. Байтұрсынов, Ж. Аймауытов, Қ. Жұбанов және т. б. ғалымдар баға жетпес үлес қосты. Алайда, осы уақытқа дейін Қазақстанда педагогикалық ғылымдарды қалыптастырудың бастауында тұрған қазақ ғалымдары мен ағартушыларының бай мұрасы толық зерттелмеген, олардың осы ғылымдарды дамытудағы рөлі толық анықталмаған. Қазақстанда қарқынды дамып келе жатқан ғылым ретінде педагогика тиімділігі олардың қалыптасу тарихын зерттеуге бағытталған жұмыстарға да байланысты деп санаймыз, өйткені Қазақстандағы педагогикалық ғылымдардың бүгінгі жағдайы мен одан әрі дамуы жекелеген ғалымдардың еңбектері мен тәжірибесін түсінуге негізделген.

Қазақ халқы педагогикалық идеяға бай: онда ұлттық мәдениеттің, халық педагогикасы мен халық психологиясының барлық реңктері мен нюанстары шоғырланған.

Қазақ педагогикасы - бұл қазақ мәдениеті аясындағы тәрбиенің ерекшеліктері; халықтың дәстүрлері, әдеттері, тұрмысы, этнопсихологиялық ерекшеліктері, қазіргі ұрпақ қалыптасатын әртүрлі этникалық компоненттердің педагогикалық ойының, тәжірибесі мен дәстүрлерінің синтезі, өскелең ұрпақты тәуелсіз өмірге дайындауда қолданылатын тәрбиенің көптеген құралдары, әдістері мен тәсілдері. Қазақ педагогикасының бірегей ерекшелігі-адамгершілік пен парасаттылыққа, жоғары моральдық және адами құндылықтарға баса назар аударатын бай халықтық педагогикалық білімнің мұрасы. Қазақ педагогикасы ұлттық бірегейлікті нығайтуға ықпал етеді, өзінің түркі тегіне баса назар аударады. Қазақ педагогикасын ұлттық тарихтың немесе ұлттық сананың бір бөлігі ретінде қарастыруға болады.

Қазақ педагогикалық ғылымы жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеу ғасырларынан өткен және дамыған ұлттық практика негізінде қалыптасты. Халық педагогикасындағы прогрессивті идеялар қазақ халқының рухын, ұлттық білім беру дәстүрлерін бойына сіңіре отырып, ұрпақтан-ұрпаққа беріліп отырды. Педагогикалық құндылықтар қайта жанданып, алдыңғы теориялардың мазмұны қайта бағаланып, білім берудегі жаңа тәсілдер мен тенденциялар қалыптасуда.

Қазақ халқы үшін алғашқы педагогикалық идеялардың пайда болуы VI–IX ғасырлардан, Күлтегін мен Тоныкөк ескерткішінен бастау алады. Бұл ескерткіштерде дүниетаным мен мифтік ойларды, сондай-ақ адамның адамгершілік бейнесін бейнелейтін құнды педагогикалық идеялар бар. Ескерткіштердің басты ойы-өз еліне қызмет ету, халықтың бірлігін сақтау және саналы азаматтарды тәрбиелеу. Күлтегін мен Тоныкөктің бейнелері ақылдылықты, данышпандықты, еңбекқорлықты, адалдықты, табандылықты білдіреді.

Аристотельден кейінгі «екінші ұстаз» атанған әлемге әйгілі ойшыл, ғалым Әбу Насыр Әл- Фараби адамзат тарихындағы ұрпақ тәрбиесінің әмбебап идеяларын жүзеге асыруда маңызды рөл атқарды. Әл-Фарабидің айтуы бойынша, нағыз мұғалім – адаспайтын, көп нәрсені білетін және ақыл мен ерік күшіне сәйкес келетін жалғыз адам. Мұндай ерекшеліктері бар мұғалім ғана оқушыға үлгі бола алады және

халықты өзімен бірге алып жүре алады. Мұғалімнің педагогикалық шеберлігі-бұл оның сауаттылығы мен жан-жақтылығы ғана емес, сонымен қатар оқушыларды сендіру қабілеті.

Педагогикалық идеяларды қалыптастыру ғалым, дана ұстаз Махмұд Қашғаридың атымен және оның «Түркі тілдерінің сөздігі» еңбегімен байланысты. Бұл жұмыс тек лингвистикалық зерттеулерге арналған сөздік ғана емес, сонымен қатар ұрпақ тәрбиесіндегі тәжірибені қарастырады. М. Қашғари педагогикалық тұжырымдамасының негізі оқыту теориясы, білім беру, түсіндіру, оқыту принциптері, оқыту әдістері мен құралдары болып табылады. Білім-бұл тәжірибе жинақтау, ал оқыту-адамның толық дамуын, білімін, дағдылары мен қабілеттерін игеруді анықтайтын мұғалімнің көшбасшылығының нәтижесі.

Шоқан Уәлиханов - білім беру мәселесін көтерген алғашқы ғалым. Ол қазақ дәстүрлері мен әдет-ғұрыптарын, фольклорын, эпостарын, халық музыкасын, ұлттық музыкалық аспаптарын алғашқы зерттеуші болды. Оның ерекшелігі-қазақ мәдениетін зерттей отырып, орыс және Батыс мәдениеттерін де зерттеген. Қысқа ғана өмірінде ол тарихта, географияда, әдебиетте, этнографияда және басқа ғылымдарда із қалдырды.

Ыбырай Алтынсарин - алғашқы ұстаз, ақын, жазушы, ағартушы, қоғам қайраткері және ұлт мақтанышы. Оның білім берудегі, ағартудағы, ұлттық бағдарлардағы реформалар туралы мұрасын қазіргі қазақ педагогикасынан да көруге болады. Ол алғашқы қазақ мектебін ашып, қазақ балалар әдебиетінің негізін қалап, мұғалім болды. Ол халықтың ағартушылығын, қазақ балаларын оқытуды өзінің өмірлік парызы ретінде қабылдады.

Ыбырай қазақ жастарын оқуға үндеумен қатар адамгершілікке, махаббат, достыққа, еңбекке, жігерлілікке, тапқырлыққа, халқын сүйшілікке, қысқасын айтқанда, адам деген ардақты есімді ақтай алатын кісі болып шығуға үндеді. Балаға жастай дұрыс тәрбие беру бүкіл дүниежүзіндегі педагог – ғалымдардың ертеден бері үлкен көңіл аударып, айрықша көтерген мәселесінің бірі десек, XIX ғасырдың екінші жартысында қазақ даласынан оларға үн қосушы бірінші қазақ педагогі Ыбырай Алтынсарин. Бұл мәселе жөнінде ол көптеген педагогтердің, әсіресе орыстың алдыңғы саптағы ұлы педагог – ғалымдары К.Д.Ушинский, Л.Н.Толстой мен пікірлес болды. Осылайша, Ыбырай Алтынсарин қазақ қоғамының мәдениет пен экономика жағынан мешеу кезінде өмір сүріп, халқымыздың демократиялық мәдениеті мен өнерінің бір сыпыра саласында жаңадан өсіп өркендеуіне айқын жол ашып, баянды негіз жасады.

Ұлы Абай да жастарды тәрбиелеуге көңіл бөлді. Ол өзінің өлеңдері мен қара сөздері арқылы жас ұрпақты сыпайылыққа, достыққа, шешендікке, ар-намысты сақтауға, еңбекқорлыққа шақырды. Оның әрбір қара сөзі-педагогикалық теория. 15-ші, 17-ші, 23-ші, 29-шы және 32-ші қара сөздер тәрбие мәселелеріне арналған. Екінші қара сөзінде Абай, ең алдымен, балада еңбекқорлықты тәрбиелеу керек деп айтқан. Үшінші қара сөзінде Абай баршаны халық тарихын зерттеуге және мінездің жаман қасиеттерінен арылуға шақырады. Бесінші қара сөзінде Абай қазақтар қолөнерді үйренуі керек, бірақ білім мен дағдыларды игеру үшін көп жұмыс істеу керек дейді. 15-ші қара сөзінде Абай адам өзін-өзі тәрбиелеумен айналысуы керек деді. 17-ші қара сөзінде Адамның жан – жақты дамуы, ең алдымен, батылдық, ақыл мен жанның дамуы екенін атап өтті. Ұлы Абайдың философиясын, ойлары мен идеяларын дамытуды кейін Шәкәрім жалғастырды. Педагогикалық көзқарастар туралы айтатын болсақ, Шәкәрімнің идеялары оқыту ғылым мен білім беруді, адамзатты және тіпті азаматтықты дамытудың бірегей құралы екенін айтты. Ғылым мен білім-бұл ортақ байлық, өйткені олардың жемістерін барлығы пайдаланады.

Қазақ зиялыларының өкілдері А. Байтұрсынов, М. Жұмабаев, Ж. Аймауытов, М. Дулатовтың еңбектері халық педагогикасында өз орнын тапты. Ахмет Байтұрсынов - қоғам қайраткері, ғалым, түркітанушы, жазушы, публицист, ағартушы, қазіргі қазақ әліпбиінің авторы және ұлттық педагогиканың негізін қалаушы. Оның педагогикалық ойлары алғаш рет "Қазақ" газетінде пайда болды. Мақалада ол бастауыш білім адамға көз бен құлақ сияқты қажет деп жазды. Мектепте әдіскер бола отырып, А. Байтұрсынов шет тілдерін оқытуды оқушының ана тілі арқылы жүзеге асыру керектігін түсінді. Ол халықтық білім беруді жазуды үйренуден бастауды ұсынды.

Жүсіпбек Аймауытов - қазақ тіліндегі «Психология», «Педагогика» оқулықтарының авторы. «Кешенді оқу жолы», «Тәрбиеге жетекші», «Жан жүйесі және өнер таңдау» еңбектерімен алғаш рет қазақ тіліндегі дидактикаға ғылыми анықтама берді. Мұғалім педагогикалық процесте баланың ақыл-ойын, сезімін, ерік-жігерін, мінезін тәрбиелеу қажет екенін атап өтті. Ол сөздерді жаттаумен емес, берілген сөздің мағынасын түсінуді ұсынды.

Мағжан Жұмабаев халық педагогикасының дамуына зор үлес қосты. 1922 жылы «Педагогика» кітабын шығарды. Кітапта автор педагогика рухани күштерді, патриотизмді тәрбиелеуге және ұлтты сақтауға бағытталған, жас ұрпақты оқыту жолдарын көрсетеді деп жазады. Оның айтуынша, «Тәрбиенің мақсаты - ұлт өкілін тәрбиелеу!». Жаһандану және әлемдік қоғамдастыққа интеграция процесінде халықтық педагогиканы қайта қарау және қайта бағалау қажет. Бұл патриотизмге тәрбиелеуге, ұлттық бірегейлікті сезінуге, халық рухын оятуға және өз ұлтына деген мақтаныш сезімін оятуға ықпал етеді.

Қазақстанда педагогикалық ойдың қалыптасуы мен дамуы-бұл халықтың тарихы, менталитеті, мәдениеті, қазақтардың салт-дәстүрлері. Бұл қазақ педагогикасындағы ізашарлардың жанқиярлық еңбегі. Бұл жас ұрпақты тәрбиелеу және оқыту бойынша бүгінгі күнге дейін өзекті болып табылатын құнды идеялар. Бұл біздің педагогикамызды ерекше етеді.

"Алматы облысы білім басқармасының Алатау қаласы бойынша білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің "№3 жалпы білім беретін орта мектебі" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
Елубаева Камал Аблаевна

МАТЕМАТИКАЛЫҚ ЛОГИКАНЫ ДАМУ ҰДІСТЕРІ

Аннотация: мақалада бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамытуға арналған әдістер мен тәсілдер қарастырылады. Логикалық ойлау балаларға математикалық тапсырмаларды тиімді шешуге және сыни тұрғыдан ойлауға мүмкіндік береді. Мақалада логикалық ойлауды бағалаудың негізгі әдістері, соның ішінде тестілеу, бақылау және портфолио, қарастырылып, олардың әрқайсысының маңыздылығы түсіндірілген. Оқушылардың логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін әртүрлі бағалау әдістерін қолдану оқыту нәтижелерін жақсартуға және әр баланың жеке қажеттіліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Кілт сөздер: логикалық ойлау, бастауыш сынып, математика сабағы, бағалау әдістері, тестілеу, бақылау, портфолио, сыни ойлау, дамытушы оқу

Математика сабағы бастауыш сынып оқушылары үшін тек есептеу дағдыларын ғана емес, сонымен қатар логикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған маңызды кезең болып табылады. Логикалық ойлау — бұл терең ойлау, қорытынды жасау және рационалды талдау қолдану қабілеті. Бұл қабілет математикалық білім берудің ажырамас бөлігі болып табылады, себебі ол оқушыларға талдау, синтез, классификация және күрделі мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Математика сабағының бастапқы кезеңінде басты назар логикалық ойлау дағдыларының қалыптасуына аударылады. Балалар логикалық байланыстарды түсініп, бір құбылыстың екіншісіне қалай әсер ететінін және олардың арасындағы қатынасты қалай түсіну керектігін үйренуі керек. Математика сабағында оқушыларды әртүрлі ойындар, жұмбақтар мен жаттығулар арқылы логикалық ойлауды дамытуға тарту маңызды. Бұл әдістер оқушылардан тек есептерді шығару ғана емес, сонымен бірге олардың ойлау қабілетін және шығармашылық шешімдерді іздеу дағдыларын талап етеді.

Логикалық ойлау дағдыларын дамыту жоспарын жасау барысында оқушының жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Бастауыш сынып оқушыларын ойындар мен қызықты жұмбақтар арқылы тарту өте тиімді, өйткені олар ойлау үдерісіне шығармашылық көзқараспен қарайды және ойлау шеберліктерін дамытуды

қызық көреді. Бұл тәсіл арқылы балалар тек арифметикалық тапсырмаларды орындауды ғана емес, сонымен бірге заттарды салыстыру, топтастыру және жүйелеу дағдыларын да үйренеді. Сондай-ақ, балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту үшін оларды әртүрлі танымдық іс-әрекеттерге тарту өте маңызды. Мысалы, әртүрлі фигураларды салыстыру, олардың қасиеттерін анықтау, неғұрлым күрделі есептерді шешу үшін бірнеше қадамдармен логикалық қорытындылар жасау қажет. Балалар осы жаттығулар арқылы математикалық тілде ойлау қабілетін жетілдіреді, бұл өз кезегінде олардың проблемаларды шешу шеберліктерін арттырады.

Ұзақ мерзімді практикалар мен тұрақты жаттығулар арқылы балалар салыстыру, талдау, классификациялау сияқты логикалық дағдыларды меңгереді. Бұл оларды математикалық тапсырмаларды шешу үшін қажетті негізгі құралдармен қамтамасыз етеді. Логикалық ойлау дағдыларын дамыту — бұл тек математикалық білімді меңгеруге ғана емес, жалпы ақыл-ой дамуына ықпал ететін маңызды қадам. Бұл қабілеттер оқушыларға математика пәнінен басқа салаларда да тиімді жұмыс істеп, күрделі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді.

Логикалық ойлау бастауыш сынып оқушыларының математика сабағында маңызды рөл атқарады. Бұл дағды балаларға есептерді шешу, салыстыру және талдау жасау кезінде логикалық принциптерді қолдануға мүмкіндік береді. Логикалық ойлау сын тұрғысынан ойлауды дамытып, шешімдер мен қорытындылар жасау дағдыларын қалыптастырады.

Математика сабағында логикалық ойлауды дамыту балаларға көптеген пайда әкеледі. Біріншіден, бұл оларды математикалық ұғымдарды терең әрі жүйелі түрде зерттеуге үйретеді. Оқушылар сандар, операциялар және нәтижелер арасындағы байланыстарды көріп, математикалық мәселелерді шешуге қажетті логикалық қадамдарды түсінеді. Екіншіден, логикалық ойлауды дамыту оқушылардың тапсырмаларды өз бетімен шешу қабілетін арттырады. Балалар өздерінің математикалық дағдыларына сенімді бола отырып, оларды күнделікті өмірде қолдануға дағдыланады.

Алайда, логикалық ойлауды дамытуда кейбір қиындықтар туындауы мүмкін. Көптеген мұғалімдер оқушыларға осы дағдыны меңгерту кезінде кедергілерге тап болады. Бұл мәселені шешу үшін математика сабақтарында жүйелілік, жоспарлылық және бастамашылық қағидаларын ұстану қажет. Әрбір оқушы өз деңгейінде логикалық ойлаудың түрлі аспектілерін үйреніп, математикалық дағдыларын жақсартып алады. Мұғалімдер оқушыларды логикалық ойлау дағдыларын дамыту үшін әр түрлі әдістер мен жаттығуларды қолдануы керек.

Жүйелілік оқу процесінде қарапайым және негізгі ұғымдардан бастап, жаңа математикалық түсініктер мен дағдыларды біртіндеп енгізуді көздейді. Мұғалімдер материалды ұйымдастыру кезінде әрбір келесі кезеңнің алдыңғы өткен тақырыпқа негізделуін қамтамасыз етеді. Бұл балаларға әртүрлі ұғымдар арасындағы байланысты түсінуге және абстрактылы ойлауды дамытуға көмектеседі.

Жүйелілік оқу үдерісін кезең-кезеңімен ұйымдастыруды білдіреді, яғни қарапайымнан күрделіге қарай жылжу. Бұл тәсіл балаларға негізгі білімдерді бекітуге мүмкіндік береді, оларды тереңірек түсініп, үйренген дағдыларын әрі қарай дамытуға жағдай жасайды. Жүйелі түрде енгізілген жаңа ақпарат әрбір баланың бұрынғы білімін ескере отырып, жаңа мәліметті оңай қабылдауына ықпал етеді.

Жоспарлылық — бұл оқу үдерісін алдын ала ойластырылған, құрылымдалған және мақсатқа бағытталған түрде ұйымдастыруды білдіреді. Мұғалімдер оқу бағдарламасын жүйелі түрде жоспарлап, әрбір кезеңнің нақты мақсатын, міндеттерін және күтілетін нәтижелерін айқындап отырады. Бұл балаларға оқу материалын жақсы меңгеруге мүмкіндік береді, себебі олар сабақтың құрылымын, оқу үдерісінің кезеңдерін түсініп, өзінің даму бағытын көре алады. Жоспарлы түрде ұйымдастырылған сабақтар оқушылардың білім деңгейіне сай материалды оңай қабылдауға және меңгеруге ықпал етеді. Сонымен қатар, жоспарлылық балалардың оқу нәтижелерін бағалау мен түзету мүмкіндіктерін арттырады.

Бастамашылық қағидасы оқушылардың шығармашылық және танымдық белсенділігін ынталандыруды көздейді. Мұғалімдер балаларға әртүрлі мәселелерді шешуде өз идеяларын ұсынуға, жаңа әдіс-тәсілдерді іздеуге және өздеріне қажетті білімдерді белсенді түрде алуына жағдай жасайды. Бұл тәсіл оқушыларды өз бетімен жұмыс істеуге, пікір білдіруге және өз білімін іздеуге ынталандырады. Бастамашылық, әсіресе, математика сияқты пәндерде өте маңызды, себебі балалар тек дайын шешімдерді қабылдаумен шектелмей, мәселені әртүрлі жолдармен шешуді үйренеді, ойлау қабілеттері дамиды.

Математика сабағы практикалық тапсырмаларды орындауды және оқушылардан белсенді ойлауды талап етеді. Балалар тапсырмаларды жеке немесе топпен шешкенде, олар өздерінің талдау, салыстыру,

классификациялау және логикалық ойлау дағдыларын жақсарттады. Мұғалім балаларды тапсырмаларды шешуге түрлі тәсілдермен қарауға ынталандырып, логикалық ойлаудың негіздерін түсіндіреді.

Зерттеулер көрсеткендей, бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамыту арнайы әдістер мен тәсілдерді қолдануды қажет етеді. Біріншіден, математика сабағында ойын элементтерін пайдалану маңызды. Әртүрлі ойындар, жұмбақтар мен тапсырмалар балалардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытып, күрделі мәселелерді шешу дағдыларын қалыптастырады. Ойын элементтері балаларға қызықты әрі тиімді оқу процесін ұсынады, бұл олардың мотивациясын арттырып, логикалық ойлауды күшейтеді.

Екіншіден, көрнекі құралдарды белсенді пайдалану логикалық ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады. Схемалар, диаграммалар мен графиктер балаларға сандар арасындағы байланыстарды көріп, логикалық заңдылықтарға негізделген ақпаратты бағалауға мүмкіндік береді. Көрнекі материалдар оқушылардың ақпаратты жақсы қабылдап, дұрыс шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді.

Оқушыларды өз бетінше ойлауға және проблемаларды шешуге ынталандыру өте маңызды. Мұғалімдер оқушыларды ашық сұрақтар қою арқылы немесе бірнеше жауап нұсқасынан таңдауға мүмкіндік беру арқылы логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға бағыттай алады. Бұл тәсіл балаларға өз шешімдерін ойластырып, оларды қорғауға көмектеседі.

Әрі қарай, топтық жұмыстардың маңызы зор. Топтық талқылаулар балаларға өз ойларын басқалармен бөлісуге және бірлесіп жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Математикалық тапсырмаларды топ болып талқылау балаларға бір-бірінен үйренуге және командалық жұмыс дағдыларын дамытуға көмектеседі, бұл олардың логикалық ойлау қабілеттерін жақсарттады.

Логикалық ойлау қабілетін дамыту балалардың математика сабағында үлкен маңызға ие. Оқушылардың логикалық ойлауындағы прогрессті және жетістіктерін бағалау үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болады.

Осы әдістердің бірі — тестілеу. Тестілеу оқушылардың логикалық ойлау деңгейін анықтауға мүмкіндік береді. Тест тапсырмалары талдау, пайымдау және логикалық тізбектер құруды талап етеді. Тестілеудің нәтижелері әрбір баланың жеке қажеттіліктерін анықтап, одан әрі жұмысты дұрыс жоспарлауға көмек береді.

Тағы бір тиімді әдіс — сабақ кезінде оқушылардың белсенділігін бақылау [4]. Оқушылар тапсырмалар немесе логикалық дағдыларды талап ететін ойындар орындаған кезде олардың интеллектуалдық жұмыс қабілетін, ақыл-ой икемділігін және әрекеттердің реті бойынша ойлау дағдыларын байқауға болады. Бұл әдіс оқушының логикалық ойлау қабілетінің даму динамикасын бақылауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, логикалық ойлауды бағалаудың тағы бір құнды тәсілі — портфолио пайдалану. Портфолио оқушылардың жұмыстарының жинағын қамтиды, ол әр баланың прогресін бағалауға және оның ойлау қабілетін уақыт өте келе қалай өзгергенін бақылауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың даму барысын талдап, тиімді оқу әдістерін енгізуге мүмкіндік береді.

Осылайша, бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлау қабілетін дамыту — математика сабағында маңызды мақсаттардың бірі. Логикалық ойлауды дамыту балалардың аналитикалық және сыни ойлау дағдыларын қалыптастырып, оларды күрделі тапсырмаларды шешуге дайындайды. Оқыту барысында тестілеу, бақылау және портфолио сияқты бағалау әдістері қолданылуы тиіс, олар оқушылардың логикалық ойлау қабілетінің дамуын тиімді түрде бақылауға мүмкіндік береді. Әрбір әдіс өзінің ерекшеліктеріне сәйкес оқушының жеке қажеттіліктерін анықтап, оқу процесінің нәтижелерін жақсартуға ықпал етеді. Осылайша, оқушылардың логикалық ойлау дағдыларын дамыту жүйелі және жан-жақты жұмысқа негізделген.

Жетісу облысы, Алакөл ауданы, Достық ауылы
“Достық орта мектебі мектеп жасына дейінгі шағын орталығы бар” КММ
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Ахмышова Акерке Каиртаевна

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАҒЫ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕР - ЗАМАНАУИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР РЕТІНДЕГІ МАҢЫЗЫ

Көптеген педагогтар қазіргі жасөспірімдердің білімі мен ынтасының деңгейі бірнеше жыл бұрынғы кұрдастарына қарағанда әлдеқайда төмен екенін және әлі де төмендеп жатқанын атап өтеді. Заманауи білім беру жүйесі көптеген инновациялық әдістер мен технологиялардың ішінен белгілі бір мұғалімге өзінің тәжірибесін, білімін, кәсіпқойлығын ескере отырып көмектесетін әдісті таңдауға мүмкіндік береді. Оқу процесінің барлық қатысушыларына бір уақытта белсенді жұмыс істеуге мүмкіндік беретін басқа формалар талап етіледі: белсенді тыңдау, ақпаратты әртүрлі жағдайларға қолдану, жобалау, құрастыру, мақсатқа сай қолдану. Осы таңда оқытудың белсенді әдістерін қолдану мұғалімдерге пәнді үздіксіз өзін-өзі дамытуға қамтамасыз ететін, бірегей тұлғаны тәрбиелеудің кілті, құралы ретінде қолдана отырып, білім алушының жеке басын үйлесімді дамытуға және жетілдіруге көмектеседі.

Жоғары сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сүйене отырып, оқыту әдістері оқушылардың танымдық мүдделерін қанағаттандыруға, олардың тәуелсіз, топтық зерттеу және шығармашылық қызметін қамтамасыз етуге және ынталандыруға, өзін-өзі тануды дамытуға бағытталуы керек.

Мұғалімнің негізгі міндеті-барлық оқушылар оқу процесіне қатысатындай етіп оқу іс-әрекетін ұйымдастыра білу. Осы таңда мұғалімге оқытудың белсенді әдістері көмектеседі. Оқытудың белсенді әдістері-бұл оқушыларды оқу материалын игеру процесінде белсенді ойлау және практикалық іс-әрекетке итермелейтін әдістер.

Белсенді әдістердің дәстүрліден айырмашылығы-ойлауды мақсатты түрде жандандыру, оқушыларды бүкіл сабақ барысында оқу процесіне тарту, шешімдерді өз бетінше әзірлеуге орнату, оқушылардың мотивациясы мен эмоционалдылығын арттыру және т. б.

Ағылшын тілін оқытудың белсенді әдістері:

- оң оқу уәждемесін қалыптастыру;
- оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру;
- білім беру процесіне белсенді қатысу;
- өзіндік қызметті ынталандыру; танымдық процестерді дамыту - сөйлеу, есте сақтау, ойлау;
- оқу ақпаратының үлкен көлемін тиімді игеру;
- шығармашылық қабілеттерін дамыту және стандартты емес ойлау;
- оқушы тұлғасының коммуникативтік-эмоционалдық саласын дамыту;
- әмбебап дағдыларды дамытады.

Сабақтағы маңызды міндет-оқушылардың белсенділігін арттыру. Мұғалімнің сабақта жұмыс істеудің әртүрлі формалары мен әдістерін қолдануы оқушының әлеуетін дамытудың, оның шығармашылық қабілеттерін ашудың басты шарттарының бірі болып табылады. Оқытудың белсенді әдістерінің мысалдары сабақтың келесі ұйымдастырушылық формалары болуы мүмкін: пікірталас, дөңгелек үстел, рөлдік ойын, нақты жағдайларды талдау және т. б.

Бұл әдістер оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ашады, стандартты емес ойлауды дамытады, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, материалдың үлкен көлемін тиімдірек игеруге мүмкіндік береді, тұлғаның коммуникативті қасиеттерін, командада жұмыс істеу, бірлескен жобалау

және зерттеу қызметін жүргізу, өз ұстанымын қорғау және басқалардың пікірін тыңдау, өзіне және командаға жауапкершілік дағдысын дамытуға ықпал етеді.

Іскерлік ойын - белсенді оқытудың жетекші әдістерінің бірі. Бұл әдістің ерекшеліктері мен негізгі сипаттамаларын көрсететін бірнеше анықтамалары бар. А. М. Смолкин іскерлік ойындарды олардың негізгі мақсаты – нақты механизмдер мен процестерді модельдеу арқылы анықтайды. А. П. Панфилова іскерлік ойынды "экономикалық, саяси немесе беделді мақсаттарға жету процесінде адамдардың өзара әрекеттесу моделі" деп санайды.

Белсенді оқыту әдісі ретінде іскерлік ойын бірқатар талаптарға сай болуы керек:

1. Ойынға қатысушылар арасында рөлдерді бөлу;
2. Ойын барысында қатысушылардың бірлескен қызметі;
3. Ұжымдық шешімдер қабылдау үшін серіктестердің диалогтық байланысы;
4. Ойынға қатысушылардың мүдделерінің айырмашылығы;
5. Өткізілетін ойынның "негізі" болып табылатын ұжымда жалпы ойын мақсатының болуы: қатысушыларды қойылған міндеттердің тиімді шешімін табуға итермелейді;
6. Алдын ала анықталған және жоспарланған ойын сценарийін құру мүмкіндігін болдырмайтын ойынға күтпеген факторларды енгізу;
7. Бәсекелестік әсерін жасау үшін ойын қызметі мен кәсіби білімнің нәтижелерін бағалау жүйесін қолдану;
8. Ойынның динамикасы, үздіксіздігі;
9. Іскерлік ойынның бірыңғай-оқыту, дамыту және тәрбиелеу әсеріне қол жеткізу;
10. Икемді уақыт шкаласын пайдалану.

Іскерлік ойынның тағы бір маңызды сипаттамасы-оқушылар орындайтын тапсырмалардың орындылығы. Егер бұл талап орындалмаса, оқушылар ойын процесіне деген қызығушылықты тез жоғалтуы мүмкін, бұл осы әдістің тиімділігінің төмендеуіне әкеледі.

"Идеялар себеті" әдісі - тақтаға себет салу және оқушылардың зерттелетін тақырып бойынша идеяларын қою (бұрыннан білетін).

"Ассоциация" әдісі бейнелі ойлауды, есте сақтауды қолдануға мүмкіндік береді. Бірінші оқушы карточканы мұғалімнен алады және осы сөзбен байланысты бірлестіктерді атайды. Карточка мұғалімге оралғанға дейін тізбек бойынша беріледі. Әр оқушының өз ойын жылдам қарқынмен айтуға мүмкіндігі бар.

"Қадам жасау" әдісі оқушыларды сабақтың алғашқы минуттарынан бастап белсенді ой белсенділігіне қосуға мүмкіндік береді. Тақтаға қарай қадам басқан оқушылар өткен сабақтан ағылшын тіліндегі сөзді әр қадам деп атайды.

Лексиканы оқыту кезінде мұғалімнің алдында үш мәселе туындайды: біріншіден, тілді оңтайлы меңгеруге қол жеткізу үшін қандай сөздер және қандай мөлшерде енгізілуі керек; екіншіден, лексикалық материалды оқыту кезеңдеріне қалай бөлу керек; үшіншіден, ағылшын тіліндегі лексиканы қандай тәсілдермен және әдістермен оқыту керек. Бастау үшін сөздік қорын кеңейту әдістерінің ешқайсысы жүз пайыз тиімді емес деп айту керек. Бірақ бірнеше әдістерді қолданып көргеннен кейін, есте сақтау мен қабылдаудың жеке ерекшеліктеріне сүйене отырып, есте сақтау үшін қолайлы нәрсені таңдап және болашақта бұл әдісті қолайлы етіп қолдануға болады.

Бұл әдістерге – сөздікпен жұмыс жатады. Сонымен қатар, сөздік дұрыс болуы керек, атап айтқанда, ол 50-80 мың сөзден тұратын жеткілікті үлкен сөздік болуы керек, мұнда сөздердің мағынасы ғана емес, сонымен қатар осы сөзді қолдану мысалдары да болуы шарт.

Mind map әдісі. Жаңа сөздердің ақыл-ой картасын салу керек, содан кейін оқушыларда бейтаныс сөздер бар мәтінді таңдау керек. Оқушылар оларды жазып, семантикалық топтарға бөлуге тырысады.

Белсенді оқыту әдістерінің аталған барлық түрлері пәндерді түсінікті етеді, сондықтан қызықты етеді. Бұл танымдық қызығушылықты қалыптастыруға жағдай жасауда, оны дамытуға бағытталған мақсатты және жүйелі іс-әрекеттермен оқушылардың танымдық қызығушылығының жоғары деңгейіне қол жеткізетінін білдіреді, бұл оқу нәтижелерінің сапалы өсуіне әкеледі.

Бір сөзбен айтқанда, оқу-тәрбие процесінің нәтижелі болуы мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне, сабақты қызығушылықпен, зейін қойып өткізе білуіне, оқушылардың өз бетінше білім алуына байланысты. Жаңа әдіс-тәсілдерді әртүрлі тәсілдермен қолдана білсек, оқудан пайда алатынымыз анық.

Осылайша, оқытудың белсенді әдістерін қолдану ағылшын тілін сапалы меңгеруді қамтамасыз етудің, тілдік интеллектті арттырудың, сондай – ақ ағылшын тілін оқытудағы маңызды міндеттердің

бірін- барлық психикалық процестерді (есте сақтау, сөйлеу, қиял және т.б.) тарту арқылы оны түсіндіру қабілетін меңгерудің тиімді құралы болып табылады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Миэринь Л. А., Быкова Н. Н., Заружина Е. В. Современные образовательные технологии в вузе: Учеб.- метод. Пособие. СПб.: Изд-во СПбГЭУ, 2015. 169 с;
2. Лазарев Т.В. «Образовательные технологии новых стандартов. Часть 1 Технология АМО» Петрозаводск “Verso”, 2012 г;
3. Козлова В.А. Материалы мастер-класса «Создание интерактивных упражнений на сервере LearningApps. Сайт Методисты.ру Творческая группа Преподавание английского языка, 2014 г.

**Ақтөбе облысы, Алға қаласы
“№4 Алға орта мектебі” КММ
Химия пәнінің мұғалімі
Бегалыева Нуржайна Кунградбай кызы**

ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЗАМАНАУИ ПЛАТФОРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Қазіргі заманғы ғылым мен техниканың даму кезеңі оқу-ағарту саласында технологиялық жаңа әдістерді кең көлемде қолдануды қажет етеді. Күнделікті сабақта компьютерді пайдалану – заман талабы. Қоғам қажеттілігін қанағаттандыру үшін білім сапасын көтеру, компьютерлендіру, интернет, компьютерлік желі, электрондық оқулықтарды пайдалану сияқты міндеттерді орындау көзделіп отыр. Бұл міндеттерді орындау арқылы оқушылардың қазіргі заман талабына сай білім алуына, танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндіктер жасаймыз.

Химияны оқытуда мультимедиялық әдістер кеңінен қолданылады.

Химияны оқытудың ақпаратты әдістерінің ерекшеліктеріне келетін болсақ, ақпараттық оқыту әдістері – бір мезгілде ауызша белгілермен (мұғалім айтады, оқушылар тыңдайды), көрсетумен (оқушылар бақылайды, мұғалім көрсетеді) және практикалық (оқушылар әрекет етеді, мұғалім жетекшілік етеді, нұсқау жасайды) әдістермен жүзеге асырылатындықтан, кешенді деп атаймыз. Білім көзінің басым сипатына қарай аталған кешенді әдістер ауызша немесе көрнекі, практикалық әдістер тобына кіреді. Сонымен қоса, сабаққа керекті бейне көріністерді пайдалануға мүмкіндік мол. Компьютердің көмегімен сабақтарда түрлі әдіс-тәсілдерді қолданып, түрлендіріп өткізуге, уақытты үнемдеуге болады. Себебі сабақта пайдаланылатын барлық қажетті дүниелер компьютерде дайын күйінде тұр.

Білім беру саласында оқытудың жаңа технологияларын меңгермейінше, сауатты, жан-жақты маман болу мүмкін емес. Осы мақсатта оқушыларға білім беруде компьютер құрылғыларынан басқа қосымша ресурстар пайдалану қажет. «Bilimland.kz», «kahoot.com», «www.quizizz.com», «www.whatsapp.com», «learningapps» сайттарын атап көрсетуге тура келеді. Оқушыларға оқылатын табиғат құбылыстары туралы толық және дәл ақпаратты бере отырып, оқу сапасын арттыру, материалдарды көрнекі түрде түсіндіруге қол жеткізу, оқушылардың дүние танымдық көзқарасын қалыптастыру – мектептегі химия пәнін оқытудағы негізгі мәселелердің бірегейі. Химия пәнін оқытуда ақпараттық технологияның тиімділігіне тоқталсам:

- химиялық эксперименттерді виртуальды зертхана арқылы көрсетуге болады;
- оқушылардың білімін есепке алу мақсатында тез және тиімді жолмен тест алуға болады

Мектеп бағдарламасының негізінде жасалған ресурстар мұғалімдерге таптырмас көмекші және оқушылардың өздігінен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін қызықты оқыту құралы. Кез келген пән мұғалімі іздеу жүйесін немесе құрылымдық картаны пайдалана отырып, мектеп бағдарламасы бойынша өзіңізді қызықтырған тақырыптарды таба аласыз. Мысалы <https://learningapps.org/> көптеген пәндер бойынша интерактивті жаттығуларды орындауға, <https://getkahoot.com/> оқушыларды ойын түрінде олардың телефондарының көмегімен тестілеу/ қолдануға кеңес беремін. «Bilimland.kz» ресурстарын сыныпта қолдану әдісі мен тәжірибесі мұғалімнің шығармашылық қабілетіне тікелей байланысты. «Bilimland» сабақтары жаңа тақырыпты түсіндіру барысында презентациялық материал ретінде, тақырыпты қорытындылау барысында тәжірибелік тапсырма ретінде немесе өткен тақырыптарды қайталау барысында қызықты көрнекті материал ретінде пайдалануға болады.

Бір сөзбен айтқанда, өте тиімді әрі оқушыға қызықты етіп сабақ өткізуде біздің қай пән болмасын, аталған ресурстарды пайдалану – оқулыққа балама көмекші құрал. Бұл ресурстардың – ауқымы өте кең. Сондықтан дәстүрлі оқыту тәжірибесін толықтыруға және кеңейтуге арналған дербес оқу кешені. Ол әрдайым жаңарып және толықтырылып отыратыны сөзсіз.

Ресурстарды пайдалану – сабақты бекітіп қана қоймай, оқушылардың тақырыпты толық меңгеруіне, сонымен қатар «миға сіңіруіне» септігін тигізеді. Себебі визуалды бейнелерді қабылдау – алынған ақпараттарды жадыда тез әрі ұзақ уақытқа сақтауға көмектеседі. Ресурстарды пайдалану нейровизуалдандырудың қазіргі заманғы әдістемесіне жатқызуға болады. Оқу пирамидасына сүйенсек, аудио-визуалды қабылдау мен көрсетілім ақпараттарды 30%-ға дейін сақтайтынын көрсетеді. Бұл дегеніміз – жаңа тақырыпты меңгертуде оқушыларға визуалды көрсету, оның ішінде, тағы да жоғарыда аталған ресурстардың тиімділігін бірден-бір байқауға болады.

Виртуалды зертханалар мен моделдеудің бағдарламалық жүйесі оқушыларды белсенді білім ортасына қызықтыруда тиімді құрал болып табылады. Виртуалды зертханаға үш өлшемді анимация және realtime сызбасының үйлесуін пайдалану арқылы визуалданатын көптеген тәжірибелер кіреді. Оқытуда виртуалды зертхананы қолдану – оқушыларға химиялық үдерістерді түсінуге және химиялық тәжірибелер дағдысын игеруге көмектеседі. Сонымен қатар жоғары деңгейдегі интерактивтілік пен мол мультимедиа контенті бар білім беру өнімдерді әзірлеудің тиімді технологиясы сипатталған. Химия сабағында виртуальды зертхананың артықшылығын атап көрсететін болсақ:

- виртуалды зертхана оқушыларды ынталандырады және олардың білімдерін бір жүйеге келтіреді;
- күрделі ұғымдар мен ғылыми құбылыстар қарапайым тілде түсіндіріледі;
- кешен оқушыға өз бетінше, сондай-ақ мұғаліммен бірге тәжірибе жасауға мүмкіндік береді.

Оқушылардың өздігінен жұмыс жасауына септігін тигізетін виртуальды зертханаларды пайдалану – электронды білім беретін компьютерлік өнімді ендіру стратегиясындағы сәттіліктің ажырамас бөлігі боларын жоққа шығара алмаймын.

Жоғарыда аталған электронды платформалардың ресурстарын пайдалану біздің мақсаттарымызға жетуге ықпал етеді, өйткені электронды оқулық материалын көрсету оқушылардың сабақтың барлық кезеңдерінде өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндіктерін ұсынады. Тестіленген тапсырмалардың көмегімен оқушылардың білімін, іскерлігін, құзыреттілігін бақылау жедел жүзеге асырылады. Сабақта білім мен дағдыларды түзетуге уақыт қалады. Тәжірибеге сүйене отырып, виртуалды кабинеттерде синхронды сабақтарды толықтыруға, оқытылатын пәндер бойынша сыныптан тыс жұмыстарды қашықтықтан жүргізуге мүмкіндіктер жеткілікті. Ал жұмыстың бұл бөлігінде негізінен білім алушылардың электронды платформалармен, бейнематериалдармен, баспа материалдарымен өзіндік оқу-әдістемелік жұмыстары, компьютерді қолдана отырып, жобалық жұмыстарды орындауы кеңінен қолданылады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. <https://translated.turbopages.org/>
2. <http://sc0015.zerenda.aqmoedu.kz/>
3. infolesson.kz
4. Ғаламтор желісінен мәліметтер

**Түркістан облысы, Шардара ауданы
“Достық жалпы білім беретін мектеп” КММ
Қазақ тілі және әдебиет пәні мұғалімі
Ташеев Талғат Қарабекұлы**

ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС

Қазіргі кезеңде қоғамның әлеуметтік-экономикалық әлеуетін арттыру жолдарын іздестіру мәселесі өте өзекті және оны шешуде білім беру жүйесі маңызды рөл атқарады. Дарынды балалар мен талантты жастарды белсенді іздеу және дамыту әрбір мектептің іс-шаралар бағдарламасының негізгі бағыттарының біріне айналуы тиіс.

Дарынды балалармен жұмысты ұйымдастыру туралы айтпас бұрын бұл ұғымдармен танысып алуымыз керек. Дарындылық дегеніміз не? Дарынды бала дегеніміз кім? Қазіргі жағдайда дарынды балалармен жұмысты қалай анықтауға және ұйымдастыруға болады?

Дарындылық – адамның басқа адамдармен салыстырғанда бір немесе бірнеше қызмет түрлерінде жақсы нәтижелерге жету мүмкіндігін анықтайтын психиканың өмір бойы дамиды жүйелі сапасы. Дарынды бала – бұл әрекеттің сол немесе басқа түрінде жарқын, айқын, кейде көрнекті жетістіктерімен ерекшеленетін бала. Бүгінгі таңда психологтардың көпшілігі дарындылықтың даму деңгейі, сапалық ерекшелігі мен сипаты әрқашан баланың белсенділігі (ойын, оқу, еңбек) арқылы табиғи бейімділік пен әлеуметтік ортаның күрделі өзара әрекеттесуінің нәтижесі екенін мойындайды.

Бұл ретте баланың өзіндік белсенділігі, сонымен қатар жеке дарындылықтың қалыптасуы мен жүзеге асуының негізінде жатқан тұлғаның өзін-өзі дамытуының психологиялық механизмдері ерекше маңызға ие. Дарынды балалар әдетте ерте сөйлеуге және абстрактілі ойлауға негізделген тамаша есте сақтау қабілетіне ие. Олар ақпарат пен тәжірибені жіктеу қабілетімен, жинақталған білімді кеңінен пайдалана білуімен ерекшеленеді.

Дарынды балалармен жұмыс істеу ата-анадан, мұғалімдерден, баланың өзінен көп уақыт пен күш-жігерді қажет етеді. Оқыту – бұл оқушылардың көптеген жеке қасиеттері мен қабілеттеріне, ең алдымен интеллектуалдық қабілеттеріне (талдау, салыстыру, жалпылау, синтездеу, маңыздысын бөліп көрсету, оқу мәселелерін көру және оларды шешу) және танымдық қызығушылық пен ынтаның, мақсаттылық, ойлау икемділігі, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі анықтау, мақсатқа жетудегі тұрақтылық деңгейіне байланысты кешенді білім беру. Бұдан шығатыны, оқушының қабілеті оның оқу қарқынымен анықталады.

Қазіргі жағдайда психологтар дарынды балаларды арнайы әдістемелердің көмегімен анықтайды. Осындай балаларды анықтай отырып, мектеп оларды ойлауға, қабілеттерін дамыту үшін қолдан келгенін бәрін жасауға үйрету керек. Бұл мәселеде бірінші көмекші – оқушылардың пәнге деген қызығушылығы.

Дарынды балалармен жұмыс жасауда мұғалімнің басты міндеті – әрбір сабақ барысында осы балалардың танымдық іс-әрекетін қалыптастыру және дамыту үшін жағдай жасау қажет. Ол үшін «балалар эксперименті» әдісін қолдануға болады, оның мәні мәселелік жағдаятқа тап болған оқушылар қандай материалды білмейтінін, жаңа тақырыпты оқу үшін нені қайталау керектігін өздері анықтайды, осылайша әдіс оқу мәселесін шешу алгоритмін құру барысында көмек көрсетеді.

Бұл ретте дарынды балалармен жұмыс істеуге арналған қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарындағы іс-әрекетімді ұйымдастыра отырып, мен: а) шығармашылық қызмет субъектісі ретінде тұлғаның үйлесімді дамуы үшін тұлғалық-бағдарлы педагогикалық тәсілді жүзеге асыруды; ә) оқу қабілеті жоғары

балалардың шығармашылық әлеуетін ерте анықтауды және ашуды қамтамасыз ететін психологиялық-педагогикалық зерттеулерге негізделген дамыта білім беру жүйесін құруды; б) тұлғаның қалыптасу процестеріне психологиялық-педагогикалық көмек көрсету факторларын зерттеу, оқушылардың танымдық қабілеттерін тиімді жүзеге асыруды; в) оқушылардың интеллектуалдық қабілеттерін дамыту процесін басқаруды қамтамасыз етемін.

Дарынды балалармен жұмысымның жүйесі мынадай мәселелерді шешуге бағытталған:

- физика пәні бойынша дарынды оқушыларды анықтау.
- физиканы оқытудың оқу процесінде (олимпиадалар, конкурстар, ғылыми-зерттеу жұмыстары) шығармашылық өзін-өзі жүзеге асырудың барлық түрлерін қоса алғанда, дарынды оқушылардың қабілеттерін дамыту;
- дарынды балалармен және олардың ата-аналарымен ынтымақтастық.
- дарынды оқушылардың болашақ мамандығын таңдаудағы шығармашылық мүмкіндіктерін жүзеге асыру.

Сондай-ақ топта оқу деңгейі әртүрлі балаларды қамтитын білім беру қоғамдастығын қалыптастыру үшін топтық жұмысты жүргізу ұсынылады. Оқу мәселесін шешу кезінде дарынды оқушы кеңесші рөлін атқарады, барлық оқушылардың берілген тапсырма бойынша сөйлеуін қадағалайды, көрсетілген критерийлер бойынша балалардың барлық болжамдарын талдап, жалпылайды, әрекеттер алгоритмін шығаруға көмектеседі.

Мұғалімдер дарындылық ойлау түріне (сөздік-логикалық, бейнелі) байланысты екенін ескеруі қажет. Сондықтан бір пән бойынша баланы дарынды деп санауға болады, ал екіншісінде ол - тек жеткілікті немесе тіпті орташа білім деңгейі бар оқушы.

Мұғалімдер өз жұмысында сабақта сөйлеудің болмашы нюанстарын сауатты түрде ескеруі керек. Дарынды оқушыларға тақырып бойынша тұжырымдауды, орнатуды, салыстыруды, байланысты көрсетуді, қорытындылауды, қолдану мақсатын түсіндіруді, жіктеуді, сыни пікірлер білдіруді талап ететін сұрақтар қойған жөн. Сондай-ақ дарынды балалар санатымен жұмыс жасауда сараланған үй тапсырмаларын, логикалық ойлауды қажет ететін және бірнеше жауабы бар тапсырмаларды қолдану қажет.

Әрине, дарынды оқушының мүмкіндігі жан-жақты ашылуы үшін әр сабақта жүйелі, күнделікті, тиянақты жеке жұмыс жүргізу қажет. Осыған байланысты қабілеті жоғары балаларды дамытуға бағытталған білім беру стратегияларын белгілеуге болады.

«Индивидуализация» стратегиясы. Шығармашылық тұлғаны жалпыға ортақ «білім беру конвейерінде» тәрбиелеу мен тәрбиелеудің мүмкін еместігі барған сайын нақтыланып, осы міндетке жауап беретін жаңа білім беру технологияларын іздеуге мәжбүрлейді. Бұл мәселе дарынды және талантты балаларға арналған білім беру үлгілерін жасау кезінде ерекшелікке ие.

«Зерттеушілік оқыту» стратегиясы. Бұл тәсілдің негізгі ерекшелігі – оқытуды белсендіру, оған ізденіс, шығармашылық сипат беру, сол арқылы оның танымдық әрекетін ұйымдастырудағы бастаманы оқушыға беру. Тәжірибелік-эксперименттік жұмысымызда тек жоғары сынып оқушылары ғана емес, сонымен қатар кіші жастағы оқушылар да өзіміздің зерттеу жұмыстарын жүргізді. Ол үшін негізгі оқу-тәрбие процесінде және сыныптан тыс жұмыстарда балалардың оқу-зерттеу жұмыстарын жүргізудің арнайы әдістері әзірленді.

«Мәселелік оқыту» стратегиясы. Осы стратегия бойынша үлгіленген білім беру мазмұны оқу материалын балалар біріншіден мәселені анықтай алатындай, екіншіден оны шешу жолдарын таба алатындай етіп, ең соңында шеше алатындай етіп көрсетуді көздейді. Ол үшін оларға «мәселелерді көре білуге» үйрету керек. Бұл тәсілді жақтаушылар әзірлеген арнайы әдістемелік әдістемелер мұғалім ұсынған мәселенің баланың өзінің ішкі мәселесіне айналуына қол жеткізуге мүмкіндік береді.

«Интенсификация» стратегиясы ассимиляция қарқынын (жылдамдығын) өзгертуді емес, көлемін арттыруды қамтиды. Бұл белгілі бір мағынада «жеделдету стратегиясына» балама.

Педагог жұмысындағы басым бағыттардың бірі – оқу процесіне жобалық технологияны енгізу. Ол сыныптық-сабақ жүйесін әр оқушының мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне бейімдеуге шақырылады, әр оқушыға оқу процесін жеке маңызды етуге, шығармашылық әлеуетін толық ашуға, зерттеушілік қабілетін, қиялын, белсенділігін, дербестігін көрсетуге мүмкіндік береді. Жоба сыныпта оқушылардың шығармашылық, танымдық және коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мен дамытуды ынталандыратын жағдай жасауға ықпал етеді.

Олимпиада қабілетті және дарынды балаларды анықтауға мүмкіндік береді. Әртүрлі деңгейдегі олимпиадаларға дайындық кезінде біз оқытудың репродуктивті әдістеріне де, оқушыны барынша дамытатын әдістерге де жүгінеміз.

Музыкалық және әдеби шығармалар да, оқу жарыстары да дарынды балалардың шығармашылық әлеуетін барынша арттыруға мүмкіндік береді: мәтінді толық сезінгенде ғана мүмкін болатын көркем оқу және актерлік шеберлік қалыптасады. Дарынды балалармен жұмыс жасауда жеке сабақтар жүйесі ерекше рөл атқарады, тек мұғалім мен оқушының тығыз ынтымақтастығында ғана дарынды оқушының қабілетін барынша арттыруға және дамытуға болады, сондықтан әрбір мектептің тәлімгерлік қызметінің маңызы зор.

Қорыта келгенде, дарынды балалармен жұмыс әлеуметтік тапсырыспен белгіленеді, өйткені қоғамға Қазақстанның ғылымын, экономикасы мен өнеркәсібін сапалы жаңа деңгейге шығара алатын жоғары білікті мамандар қажет. Дарынды тұлғаларды оқытуды ұйымдастыру - қазіргі мұғалімдердің алдында тұрған ең маңызды міндет. Менің бүгінгі дарынды балалармен жұмысым – ғылымды, мәдениетті және ертеңгі қоғамымыздың әлеуметтік өмірін дамытуға бағытталған бір қадам.

**Шығыс Қазақстан облысы, Катонқарағай ауданы, Топқайың ауылы
"Қалихан Ысқақов атындағы орта мектебі" КММ**

**Ағылшын тілі пәні мұғалімі
Мырзабекова Эльвира Баймухамбетовна**

METHODS OF DEVELOPING LISTENING SKILLS AS WAYS TO IMPROVE ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Listening is an independent type of speech activity, a more complex process than speaking, reading and writing.

One of the most important components of effective communication in English is listening. Learning English is a very difficult process, especially for students who are learning English as a second language. However, students soon realize that it requires a lot of effort and mental abilities. Listening in learning any language requires concentration and attention. This is a skill that some people have to work on more than others. People who have difficulty concentrating usually do not listen. Listening in a second language requires even more concentration.

The purpose of the study is to consider problem situations and the main ways to conduct listening in English lessons in high school.

When listening to English text, you should pay attention to key words in the spoken sentence. Key words are necessary for understanding the meaning of the context. The best way to improve your English listening skills is to search for resources on the Internet. The accessibility and ability to watch or listen to such content multiple times makes it an excellent source for improving your listening skills. One of the best resources is English club TV. This is a website specifically designed to help non-native speakers learn the language. Programs such as Speak Up and the Art of Conversation are excellent starting materials for improving your English listening skills. Considering all this, we remember only 25-50 percent of what we hear. Based on this amazing fact, it turns out that listening is a skill that needs to be improved. Learning this type of speaking activity can take some practice and effort, even more so for English learners who are learning English as a second language than for native speakers. However, with perseverance, focus, and dedication, it is possible. Students can start by practicing

“active listening,” which requires the listener to make a conscious effort to hear what is being said and, most importantly, to understand the message being conveyed.

It is also important to be mindful of the speaker’s facial expressions and body language. This does not mean that students need to be experts in sign language and micro-expressions, but they should learn to pick up on physical cues such as facial expressions that the speaker is making. For those who prefer online learning, English Club TV will be invaluable, as the site is designed to teach learners English as a second language. Popular programs such as Speak Louder and The Art of Conversation can help students improve their English listening skills.

Listening is one of the most basic skills in English. Most students have difficulty learning to listen, especially in English. Using media as a learning tool is essential in this process. It can help students focus on the lesson.

It is very important for the teacher to have a general understanding of what listening is, why it is difficult for foreign language learners, and what solutions can be found. How to bridge the gap between listening analysis and actual classroom teaching is an important issue. What does listening mean?

Listening is the most understudied area of foreign language teaching methodology. The lack of attention to caudate is explained by the fact that until recently it was considered an easy skill that did not require special targeted training. There was an opinion that if the teacher focused all his actions on the word during oral speech and ensured the mastery of these skills, then students would learn to understand the word on their own. This point of view has been refuted by theory and practice. Kochkina notes that mastering a foreign language and developing language skills is carried out mainly through listening. Listening should be developed better than other skills, since in practice it causes significant difficulties.

Indeed, the most important difficulty in listening is the lack of control of the listener over the speaker’s actions. The listener, unlike the reader, writer or speaker, cannot influence the work being done; we cannot adjust it to our needs. For example, we can compare two types of speech activity - listening and reading. How many times can a reader read this text to fully understand its meaning? Listening allows him to hear the word only once. The reader chooses a reading speed that is convenient for him, while the listener is forced to accept the proposed pace. The reader can take breaks in reading to understand what he has read. Also, the listener is given uninterrupted reading to understand what he has read. And the information is delivered to the listener without interruption. Thus, the presence of significant and various difficulties is an indisputable fact. Many linguists believe that at the initial stage, when the student is just beginning to form listening skills, it is necessary to use texts with familiar vocabulary, which are small in size (5-6 sentences), simple in content (there may be a small number of unfamiliar words) so that he can easily distinguish repeated sounds, combine their semantic meaning, and remember them for a certain time while listening to the audio text. Sentences should not be too long, they should be simple, without complex turns and subordinate clauses. Otherwise, if the listener's memory is overloaded, he will forget the beginning of a phrase or some fragment, as a result of which he will not understand the meaning of the audio message. At each level, it is necessary to increase the volume of the text, equip it with various sentences, turns, introductory constructions and, of course, supplement it with new vocabulary.

Difficulties depend on the semantic content of the message and its composition. What attracts a person's attention is the desire to understand. Therefore, the presented audio material should be distinguished, first of all, by its authenticity, interesting plot, topical topic.

Difficulties associated with the conditions of the message. These include the volume of listening, pace, speed of speech and pauses between phrases. Repeated listening to the text is widely used by teachers to facilitate understanding and memorization of the content, since with each repetition the listener hears more new words and much better consolidates the words he has heard.

As for the pace of the message, it, according to N.I. Geza, determines the accuracy and speed of memorization by ear. Its increase or decrease leads to a sharp decrease in activity, a significant decrease in the level of consciousness.

When measuring the speed of speech, two measures are often used: either the number of words per minute, or the number of syllables per minute. The exact unit of measurement is syllables. For those who read at a basic level, the speed of the audio text is 5 syllables per second, and for a higher level - 10 - 12. From the very beginning of learning English, the speed of speech should be moderate and should range from 200 to 250 words per minute. The speed of speech depends on the importance of the information in individual parts of the message. More important information is conveyed more slowly by increasing the duration of vowel sounds, and secondary information is conveyed more quickly.

The presence of pauses contributes to better understanding of the text, but they should not overload the text so as not to tire the listener. To avoid difficulties when working with audio text, it is necessary to take into account the above conditions, and most importantly, the teacher himself should constantly speak in a foreign language, not prohibiting him from speaking in his native language, thereby contributing to the development of the student's internal speech, in order to orient him to prepare for the specific conditions of communication in English.

Some teachers who are accustomed to accurately performing the exercises and tasks given in the textbook may treat these lessons as additional work, without thinking about whether they are suitable for their students or not. I would like to note that performing various exercises, tasks and activities in the lesson is a pleasant and positive experience, since the success of the lesson depends on the teacher's knowledge and application of various teaching methods. Teachers should have a collection of exercises, tasks and activities at their disposal, which they can use in their lessons when necessary.

Auditory and audiovisual sources of information are used in the teaching process. Audiovisual sources include visual and auditory means - photographs, pictures, drawings, maps, slides, tables, filmstrips, films, television programs. Auditory sources include recordings, phonograph records, and radio broadcasts, which were actively used in the 20th century.

Auditory sources are considered the most difficult due to the lack of visual support, but they are no less important. They allow you to listen to the speech of different people, more precisely, men and women of different ages, even without a linguistic background. The listener must listen and hear different voices, and not get used to one. Listening to auditory sources is a basic condition for preparing a teacher for specific language situations.

The most common and accessible source of information is audio recordings. They allow you to solve speech perception difficulties. You can start working with such recordings by listening to the teacher's speech, and then move on to listening to the voices of other people.

A dictaphone can also be used to record a student's reading or conversation in the classroom, and then analyze the recording. You can record reading the text, answers to questions, a prepared story or retelling, free speech, dialogue. The material of the recording, of course, varies depending on the stage of study and the capabilities of the student. Any recording can be analyzed immediately or after some time in the classroom. For this, the teacher plays it back, stops the recording in case of errors, asks the students to point out these errors and immediately correct them.

A good form of extracurricular work with a tape recorder for students is various dictations. The material for such dictations can be isolated words, numbers, small compound sentences, and, finally, texts for practicing individual sounds. In intonation dictation, the student is required to determine the type of intonation, for example, an interrogative or declarative sentence, syntagmatic articulation, logical stress, and at a later stage, the type of syntagmatic stress.

The sequence and types of exercises using a dictaphone can be as follows:

- listening to syllables, words, sentences, a small text;
- repeating syllables, words, sentences after the speaker;
- answering questions from the tape;
- listening to the dialogue, repeating the interlocutors' remarks in turn with intervals.

When working on English listening in high school, the teacher increases the duration of the texts and the number of unfamiliar words, uses audio materials of a new nature. Audio texts are used not only for performing written tasks, but also for communicative purposes: various messages, discussions, role-playing and situational games. The final stage of the formation of listening skills is listening to excerpts from radio programs, watching news, excerpts from feature and documentary films. Since there is a lot of information in an audio recording, video or TV program, it is necessary to familiarize students with the topic or events in advance, otherwise there will be difficulties in understanding. Before starting to work with this type of listening, it is necessary to deal with the vocabulary (new words, expressions, idioms) in order to avoid possible difficulties in the language material.

The purpose of listening can be different: 1) understanding, 2) understanding and memorization, 3) understanding and evaluation, 4) understanding and drawing conclusions. To avoid difficulties when working with audio text, the following conditions should be taken into account: listening volume, pace, speaker's speech speed and pauses between phrases, etc., but the main thing is that the teacher himself constantly speaks in a foreign language, prohibiting them from speaking in their native language, thereby contributing to the development of the student's inner speech so that they can orient themselves so that they do not get lost, prepare for real situations of communication in English - the main goal.

**Түркістан облысы, Созақ ауданы, Шу ауылы
Ж.Қаламбаев атындағы шағын жинақты жалпы орта мектебі
Қазақ тілі және әдебиет пәнінің мұғалімі
Турсынбекова Раихан Утеулиевна**

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТ САБАҚТАРЫНДА САРАЛАНҒАН ТӘСІЛДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Аннотация: Мақалада қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың қазақ тілін меңгеруге деген қызығушылығының төмендеуі және оның нәтижесінде пайда болатын сауаттылық мәселелері талқыланады. Оқушылардың тілдік құралдарды дұрыс қолдануы және өз ойын түсінікті әрі қисынды жеткізе алмауы жалпы оқу сапасына кері әсер етуде. Бұл мәселелерді шешу үшін сараланған оқыту тәсілін қолдану қажеттілігі көрсетіледі. Сараланған оқытудың мәні – оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқу процесін ұйымдастыру. Оқытуда қолданылатын ішкі және сыртқы саралау түрлері, оқушылардың қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес білім беру стратегиялары қарастырылады. Бұл тәсілдер оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделген оқу үдерісін қамтамасыз етуге бағытталған. Сонымен қатар, сараланған оқыту арқылы мұғалімдер оқушылардың психологиялық және әлеуметтік жағдайларын ескере отырып, олардың оқу іс-әрекетін ынталандырады.

Кілт сөздер: Сараланған оқыту, оқу үдерісі, оқушылардың қабілеттері, жеке ерекшеліктер, ішкі саралау, сыртқы саралау, тілдік сауаттылық, оқу мотивациясы, педагогикалық тәсілдер.

Бүгінгі мектептің маңызды мәселелерінің бірі-оқушылардың қазақ тілін мен әдебиетке деген қызығушылығының төмендеуі, нәтижесінде сауаттылықтың, мәдениеттің төмендеуі; тіл байлығының; өз ойын дұрыс, қисынды түрде жеткізе алмау орын алады. Зерттеулердей көрсеткендей, сыныптарда барлық оқушылар оқу ақпаратын өңдей алмайды, оқу мәтінінің негізгі идеясын бөліп көрсетуде, ақпаратты кілт сөздерге дейін жинақтауда қиындықтарға тап болады. Оқушылар эссе жазуды ұнатпайды, өйткені олар тілдік құралдарды жетік білмейді және белгілі бір мәселелер бойынша өз пікірлерін толық жеткізе алмайды. Оқушылардың сөйлеуі лексикалық қор тұрғысынан бай емес, өйткені олар аз оқиды, шығармашылық жұмыстарға материал жинай алмайды.

Ұзақ мерзімді жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, қызығушылықты сақтау және дамыту сабақта материалдың мазмұны саласында да, әдістерде де жаңалықты қалыптастыруға ықпал етеді. Жұмыстың дәстүрлі формалары кейде тиісті нәтиже бермейді, сондықтан өз жұмысында оқытуда, олардың тәуелсіздігі мен оқу іс-әрекетіндегі белсенділікті қалыптастыруда сараланған тәсілді қолдану қажет.

Сондай-ақ, білім беруде қолданылатын технологиялардың көпшілігі әр оқушының жеке психологиялық даму ерекшеліктерін ескермей, бірыңғай талаптармен, уақыт шығындарымен, зерттелетін материалдың көлемімен топтық оқыту әдісіне бағытталғанын атап өткен жөн. Бұл оқуда айтарлықтай нәтиже бермейді.

Оқу-бұл оқушының оқу іс-әрекетіне қабілеттілігін сипаттайтын жеке тұлғаның интегралды даралығы. Оқу-бұл оқушылардың көптеген жеке қасиеттері мен қабілеттеріне байланысты өте күрделі білім. Білім алу процесінің сәттілігі көптеген факторларға байланысты, олардың арасында баланың қабілеттері мен мүмкіндіктеріне сәйкес оқыту маңызды рөл атқарады.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқуды саралау маңызды істердің бірі болып отыр, себебі әр білім алушының өзіндік даму ерекшеліктері бар. Барлық баланы бірдей әдіспен оқыта алмаймыз. Білім

алушының жас, қабілет ерекшеліктерін ескеріп, оның қажеттігін орындай алатындай әдістемемен оқыту керек

Сараланған оқытудың мақсаттары: жеке тұлғаның жеке ерекшеліктерін, оның мүмкіндіктері мен қабілеттері ескере отырып оқу процесін ұйымдастыру.

Сараланған тәсілді жүзеге асыра отырып, мұғалімдер келесі талаптарды басшылыққа алады:

- оқушыларға қолайлы атмосфера құру;
- оқу үдерісін ынталандыру үшін оқушылармен белсенді қарым-қатынас жасау;
- баланың өз мүмкіндіктері мен қабілеттеріне сәйкес оқуы;
- оқудан не күтілетіні туралы түсінікке ие болуы;
- әр түрлі деңгейдегі білім алушыларға олардың мүмкіндіктеріне сәйкес бағдарламаны игеру ұсынылады.

Сараланған оқытуды ұйымдастырудың екі негізгі формасы бар: ішкі және сыртқы саралау.

Сыртқы саралау-бұл оқушыларды анық белгілеріне қарай тұрақты топтарға бөлу. Мұнда білім алушылардың қабілеті, қызығушылығы ескеріледі. Оқытуды сыртқы саралаудың мәні білім берудің бағытталған мамандандыруында, оқушылардың тұрақты танымдық қызығушылықтары, бейімділігі мен қабілеттері саласында, олардың максималды жеке дамуына жағдай жасау мақсатында жатыр. Сыртқы саралау оқушылардың таңдаған пәндеріне деген қызығушылықтарына, бейімділіктеріне және қабілеттеріне байланысты ерекшеліктерге ие.

Бұл ерекшелік:

- жаңа материалды зерделеу, мәселелерді шешу, эксперименттік және шығармашылық тапсырма - ларды орындау кезінде қосымша әдебиеттермен оқушылардың өзіндік жұмысының үлкен көлемінде;
- оқытудың дәріс-семинар жүйесін енгізу, тақырыптық сынақтарды енгізу және оқу материалын игеру блоктарын ірілендіру есебінен оқытуды қарқындатуда;
- мұғалімнің оқушылармен жеке жұмысын күшейтуде (сабақта және сабақтан тыс уақытта);
- сенімнің, ынтымақтастықтың ерекше атмосферасын құруда, ілімге, ұзақ ақыл-ой белсенділігі мен еңбекке деген көңіл-күйді қалыптастыруда.

Ішкі саралау- кездейсоқ белгілер бойынша құрылған балалардың өзіндік ерекшеліктері ескеріледі. Бұнда топтарға бөлу айқын не еркін болуы мүмкін, қойылған оқу мақсатына қарай топ құрамы өзгеріп отырады. Бұл форма оқушылардың жеке және топтық ерекшеліктерін мүмкіндігінше толық есепке алуға негізделген. Ол материалды оқу қарқынының өзгергіштігін, оқу тапсырмаларын саралауды, әр түрлі іс-әрекеттерді таңдауды, мұғалімнің көмегінің сипаты мен мөлшерін анықтауды қамтиды. Сонымен қатар, әртүрлі деңгейлерде және әртүрлі әдістермен оқу жұмыстарын жүргізу үшін оқушыларды сынып ішіндегі топтарға бөлуге болады.

Қазіргі кезеңдегі ішкі саралаудың ерекшелігі-оның оқуда қиындықтарға тап болған балаларға ғана емес, сонымен қатар дарынды балаларға да бағытталуы. Ішкі саралау оқушылардың жеке ерекшеліктерін есепке алудың дәстүрлі түрінде де, оқу нәтижелерін жоспарлау негізінде деңгейлік саралау жүйесінде де жүзеге асырылуы мүмкін. Дәстүр бойынша, ішкі саралаудың мәні оқушыларды бағдарламалық материалды игерудің бірдей деңгейіне жетелейтін психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерді ескере отырып, жеке жолдармен оқытудың формалары мен әдістерін қолданудан тұрды.

Саралай оқытуда баланың денсаулығы, физикалық, психикалық, әлеуметтік жағдайы, адаптациясы ескерілуі тиіс. Оқыту үдерісі кезінде оқушының темпераменті, есте сақтау қабілеті, интеллектісі жағдаятқа қатысты әртүрлі көрінуі мүмкін, сондықтан мұғалім қырағылықты, байқампаздықты өзіне серік етіп жүргені абзал. Оқыту кезіндегі саралау оқушыларға оқу тапсырмасын өз шамасы бойынша орындауға немесе қолдау алу арқылы орындауға мүмкіндік береді. Бұл әрекеттен оқушының оқуға деген сенімділігі мен ынтасын анық байқауға болады. Педагог саралау тәсілдерін аудиторияның ыңғайына қарай ұтымды қолданып отыруы керек, әрі кәсіби шеберлігін үнемі шыңдап отырғанда ғана белгілі нәтижеге қол жеткізеді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Изғали Жоламан Изғалиұлы. Жоспарлау мен оқытуда саралау тәсілдерін қолдану. Әдістемелік құрал /Использовании дифференцированных способов в планировании и обучении. Методическое пособие /– Атырау / 2019 - 68 б.;
2. Селевко Т.В. Современные образовательные технологии. М 2010.

**Түркістан облысы, Отырар ауданы, Көксарай ауылы
«Ызақөл шағын жинақты бастауыш мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Дүйсенов Рахымжан Жаңабекұлы**

ОҚУШЫЛАРДЫ БЕЙНЕЛЕУ ПӘНІНЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ

Бейнелеу пәні – мектеп оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқаратын пәндердің бірі. Бұл пән арқылы балалар сурет салу, мүсіндеу, қолөнер және басқа да шығармашылық жұмыстарды орындау арқылы өзін-өзі көрсету мүмкіндігіне ие болады. Дегенмен, кейбір оқушылардың бейнелеу пәніне деген қызығушылығы төмен болуы мүмкін. Осы жағдайды ескере отырып, мұғалімдер оқушылардың бейнелеу пәніне деген қызығушылығын арттыруға бағытталған әдіс-тәсілдерді тиімді қолдануы қажет. Шығармашылық атмосфера қалыптастыру. Бейнелеу пәні шығармашылық және еркіндікке негізделген пән болғандықтан, оқушыларға шығармашылық атмосфера ұсыну өте маңызды. Сабақтарда оқушылар өздерінің көңіл-күйлерін, эмоцияларын білдіруде еркін болулары тиіс. Мұғалімнің сабақты қызықты әрі шығармашылықпен өткізуі, әртүрлі өнер туындылары мен шығармашылық жұмыстарды көрсетуі оқушылардың қызығушылығын арттыруға әсер етеді. Әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану. Бейнелеу пәнінде оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдану қажет. Мысалы, сурет салудың және мүсіндеудің әртүрлі техникаларын үйрету, әртүрлі материалдармен жұмыс істеу, табиғаттан немесе тұрмыстық заттардан натюрморт жасап көру сияқты тапсырмалар оқушыларға шығармашылық қабілеттерін дамытып, қызығушылықтарын арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, түрлі шығармашылық жобаларды ұйымдастыру арқылы оқушыларға топта жұмыс істей отырып, өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік беру керек. Суретшілердің шығармашылығымен таныстыру. Оқушыларға бейнелеу өнерінің классикалық және заманауи өкілдерінің шығармашылығымен таныстыру өте маңызды. Әсіресе, әлемге танымал суретшілердің шығармаларын талдау, олардың стилдері мен техникасын көрсету, оқушыларды қызықтырады. Осылайша, оқушыларға өнердің мәнін терең түсініп, өз шығармашылығына шабыт алу мүмкіндігін беру қажет. Жеке қабілеттерді ескеру. Әр оқушының бейнелеу пәніне деген қызығушылығы мен қабілеті әртүрлі болады. Кейбір оқушылар сурет салуға, мүсіндеуге өте жақсы икемделген болса, ал кейбірі тек табиғатқа немесе адамға қарап сурет салуда қиындықтар туғызуы мүмкін. Сондықтан әр оқушының қабілетін ескере отырып, жеке жұмыс жасау және қажетті қолдау көрсету қажет. Мұғалім оқушының жеке ерекшеліктерін түсініп, оған сәйкес тапсырмалар мен бағыт-бағдар береді. Оқушылардың бейнелеу пәніне қызығушылығын арттыру үшін мұғалімдер шығармашылық жұмыстарды қызықты әрі танымды етуі қажет. Әртүрлі әдіс-тәсілдерді пайдалану, өнерге деген қызығушылықты ояту және балалардың жеке қабілеттерін дамыту – оқушыларды шығармашылыққа баулу мен олардың бейнелеу өнеріне деген қызығушылығын арттырудың басты жолы. Оқушылардың өнерге деген сүйіспеншілігі олардың өмірінде ұзақ уақыт бойы сақталып, олардың жалпы білім алуына үлкен септігін тигізеді.

Жетісу облысы, Талдықорған қаласы
№11 «Құлыншақ» аралас бөбекжай-бақшасы
Тифлопедагог
Екибаева Жазира Токтасыновна

КӨЗ КӨРУІ БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУЫ

Аннотация: мақала көз көруі бұзылған балалардың ұсақ моторикасын дамытуға арналған тифлопедагогтардың қолданатын тиімді әдіс-тәсілдерін қарастырады. Балалардың ұсақ моторикасын жетілдіру үшін арнайы жаттығулар мен ойындар маңызды рөл атқарады. Мақалада тифлопедагогтардың сабақтарында қолданылатын бірнеше тиімді жаттығулар ұсынылған, олардың ішінде фигураларды тану, пластилиннен геометриялық пішіндер жасау және «резинка» жаттығуы бар. Осы жаттығулар балалардың моторикасын дамытуға, олардың дәлдік пен үйлесімділік қабілеттерін арттыруға бағытталған. Мақала ата-аналарға да күнделікті өмірде балаларымен бірге осы жаттығуларды пайдалану арқылы ұсақ моториканы дамытудың маңыздылығын түсіндіреді. Сонымен қатар, ерте жастан басталған жаттығулар балаларды мектепке дайындауға, оқу жүктемесін жеңілдетуге және олардың әлеуметтік бейімделуін жақсартуға көмектеседі.

Кілт сөздер: ұсақ моторика, көз көруі бұзылған балалар, тифлопедагог, жаттығулар, даму, пластилин, «резинка» жаттығуы, когнитивті дағдылар, мектепке дайындық, әлеуметтік бейімделу.

Соңғы жылдары еліміздегі мүмкіндігі шектеулі азаматтарды білім беру жүйесі мен әлеуметтік реабилитация жүйесінің тығыз байланысына бағытталған бірқатар маңызды өзгерістер байқалады. Осы тенденция, яғни білім беру мен әлеуметтік реабилитацияның біртұтас жүйеге айналуы, мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды формалды түрде бөлу мен ведомстволық шекараларды жеңуге бағытталған маңызды қадам болып табылады. Бұл процес барысында Қазақстанда ерекше білім беру қажеттіліктері бар адамдарға арналған бірыңғай реабилитациялық-білім беру кеңістігі қалыптасып, әртүрлі салалар арасында өзара байланыстың нығаюына септігін тигізуде.

Осы жағдайларда, арнайы (коррекциялық) мекемелердің негізгі міндеттерінің бірі – тәрбиеленушілердің әлеуметтік практикаға белсенді және тиімді қатысуын қамтамасыз ету. Мұнда реабилитациялық-интеграциялық функция ерекше рөл атқарады, яғни білім алушылардың өмірге бейімделіп, қоғамда белсенді қызмет ету дағдыларын қалыптастыру. Бұл принцип арнайы мекемелерде, соның ішінде көру қабілеті бұзылған және нашар көретін балаларға арналған мекемелерде толықтай қатысты. Сонымен қатар, елімізде арнайы білім беру жүйесінің дамуында әлеуметтік инклюзия қағидаттары кеңінен қолданыла бастады. Қазіргі уақытта мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған мекемелер тек білім беру орталығы ғана емес, олар әлеуметтік қатысуға бағытталған көпфункционалды орталықтарға айналып келеді.

Көз көруі бұзылған балалардың дамуы бірқатар ерекшеліктерге ие. Әсіресе, олардың ұсақ моторикасы жиі жеткіліксіз дамиды, себебі сенсорлық бұзылыстар қол мен саусақтардың қимылдарын нақты әрі дәл жасау қабілетін қиындатады. Ұсақ моторика — бұл баланың күнделікті өмірде өз-өзін ұстап, тапсырмаларды орындау қабілетіне әсер ететін маңызды дағдылардың бірі. Тифлопедагог балалардың көру қабілеті шектелгеніне қарамастан, оларды толыққанды дамыту үшін арнайы әдіс-

тәсілдерді қолданады. Осы мақалада тифлопедагогтың сабақтарында ұсақ моториканы дамыту жолдары мен оның маңызы қарастырылады.

Ұсақ моторика — бұл қолдың, саусақтардың, алақанның және қолдың басқа бөліктерінің қимылдарымен байланысты барлық дағдылар мен әрекеттер. Көз көруі бұзылған балалар үшін ұсақ моторика қалыптасу барысында кездесетін қиындықтар оларды жалпы қозғалыс дағдыларын меңгеруден айыра алады. Мұндай балаларға түрлі қозғалыс жаттығулары мен жаттығулар арқылы саусақтар мен қолдың нәзік қимылдарын дамытуға көмек көрсету қажет.

Ұсақ моторика баланың когнитивті және физикалық дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл дағдылар тіл дамуына, оқу дағдыларына, өздігінен әрекет ету қабілеттеріне әсер етеді. Ұсақ моториканың дамуы, әсіресе, көру қабілеті шектеулі балаларға өмірде күнделікті тапсырмаларды орындауға көмектеседі, оларды әлеуметтік ортада белсенді етуге жағдай жасайды.

Тифлопедагог балаларға көру қабілетінен туындаған қиындықтарды жеңуге көмектеседі және олардың барлық дағдыларын дамытуға бағытталған түрлі әдіс-тәсілдер қолданады. Әсіресе, ұсақ моториканы дамыту мәселесі осы балалардың толыққанды білім алуына, тәуелсіз өмір сүруіне және әлеуметтік ортада өзін сенімді ұстауына ықпал етеді.

Тифлопедагогтың сабақтарында ұсақ моториканы дамыту үшін түрлі жаттығулар мен ойындар қолданылуы мүмкін. Бұл жаттығулардың негізгі мақсаты — балалардың қол мен саусақтардың қимылдарын жақсарту, сонымен қатар олардың сенсорлық қабылдауын нығайту. Мысалы, әртүрлі ұсақ заттарды ұстау, олармен жұмыс істеу, жазу және сызу дағдыларын дамыту үшін арнайы құралдар мен әдістер қолдану қажет.

1. Құрастыру және мүсіндеу. Балалар түрлі материалдармен (балшық, құм, ағаш т.б.) жұмыс істей отырып, саусақтарының қимылдарын жетілдіреді. Бұл әдіс оларды шығармашылыққа, өз идеяларын жүзеге асыруға және қолдарымен күрделі әрекеттерді орындауға үйретеді.

2. Саусақ гимнастикасы. Тифлопедагог балаларға саусақтарын дамытуға арналған гимнастикалық жаттығуларды жүйелі түрде ұсынады. Бұл жаттығулар саусақтарды және алақанды нығайтып, балалардың ұсақ қозғалыстарды орындау қабілетін арттырады.

3. Қолдан жасалатын ойындар. Ұсақ моториканы дамытуда қолдан жасалған ойындар маңызды рөл атқарады. Мысалы, саусақтармен түрлі заттарды ұстап, онымен әртүрлі әрекеттер жасау (түстерді сәйкестендіру, тастарды ретімен орналастыру) балалардың ептілігін және бақылау дағдыларын дамытады.

4. Графо-моторлық дағдылар. Көз көруі бұзылған балалар үшін графо-моторлық дағдыны дамыту маңызды. Тифлопедагог арнайы жаттығулар мен құралдарды пайдалана отырып, балаларды жазу, сызу және басқа да графикалық әрекеттермен таныстырады.

5. Музыкалық және қимылдық ойындар. Балаларға саусақтарымен музыкалық аспаптармен ойнау немесе белгілі бір ырғақты ұстанатын қимылдарды жасау да ұсақ моториканы дамытуға көмектеседі.

6. Фигуралар, цифрлар немесе әріптерді «қолмен жазу». Бұл жаттығуда балалар өздерінің оң және сол қолында жазылған фигуралар мен әріптерді ұстау арқылы оларды таниды. Мұндай жаттығулар балалардың тактильді сезімдерін дамытады, қол мен саусақтардың қимылдарын үйлестіруге көмектеседі.

7. Пластиннен геометриялық пішіндер жасау. Пластинмен жұмыс жасау балалардың ұсақ моторикасын дамытудың тамаша тәсілі болып табылады. Бұл жаттығу балаларға түрлі пішіндерді жасауға, саусақтарының күшін дұрыс пайдаланып, шығармашылықты дамытуға көмектеседі.

8. «Резинка» жаттығуы. Бұл жаттығудың мақсаты — барлық саусақтарды пайдаланып, резинканы 360 градусқа дейін бұру. Жаттығуды екі қолмен кезек-кезек орындау қажет. Бұл жаттығу саусақтардың икемділігін, күшін және қимылдарының дәлдігін жақсартады.

Осы жаттығулар балалардың қызығушылығын арттырып, оларды ұсақ моториканы дамытуға ынталандырды. Кейбір балалар сабақтардан тыс уақытта да бұл жаттығуларды орындап, моторикасын үнемі дамытып отырды.

Бұл жаттығуларды тек тифлопедагогтар ғана емес, ата-аналар да балаларымен бірге күнделікті өмірде қолдана алады. Мысалы, үйде ата-аналар осы жаттығуларды ұсыну арқылы балаларының ұсақ моторикасын жақсартып алады. Бұл баланың моторикасының дамуына оң әсер етіп, мектепке дайындық кезеңінде үлкен жүктеме түсірмей, оны жеңілдетеді.

Көбінесе ұсақ моторика мәселелері балалар мектепке баруға дайындалып жатқанда ғана байқалады. Егер осы жаттығуларды ерте жастан бастап жүйелі түрде қолданса, баланың үлкен оқу жүктемесіне

дайын болуы жеңілдейді. Осылайша, балалар мектепте жоғары оқу жүктемесін көтеруге дайын болады және өздерін сенімді сезінеді.

Қорытындылай келе, тифлопедагогтың сабақтарында қолданылатын ұсақ моториканы дамытуға арналған жаттығулар, сондай-ақ оларды ата-аналардың қолданысына енгізуі, балалардың толыққанды дамуына үлкен әсер етеді. Бұл әдістер мектепке дайындықты жеңілдетіп, балалардың әлеуметтік өмірде белсенді болуына мүмкіндік береді.

Тифлопедагогтың сабақтарында ұсақ моторикаға бағытталған жаттығулар балалардың жалпы дамуында маңызды өзгерістерге алып келеді. Балалар саусақтарын, алақандарын тиімді пайдаланып, әртүрлі заттармен жұмыс істей отырып, өздігінен әрекет ету дағдыларын меңгереді. Мұндай сабақтар олардың тәуелсіздікке ұмтылуын, когнитивті және психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға көмектеседі. Сондай-ақ, ұсақ моториканы дамыту арқылы балалардың әлеуметтік дағдылары, өз-өзіне деген сенімділігі артады. Ұсақ моториканың дамуы олардың оқуға, жазуға және әртүрлі іс-әрекеттерді орындауға дайындығын арттырады. Сондықтан тифлопедагогтың жұмысы тек техникалық дағдыларды дамыту ғана емес, балалардың жалпы өмір сапасын жақсартуға бағытталған маңызды педагогикалық қызмет болып табылады.

Улытауская область, г. Жезказган
КГУ «Общеобразовательная школа №2 село Кенгир»
Воспитатель дошкольного класса
Базарбаева Жанар Рафилевна

ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА ДЕТЕЙ ПРЕДШКОЛЬНОГО КЛАССА

Использование игры как формы организации обучения и воспитания детей известно на протяжении многих веков. Дидактическая игра как форма организации обучения занимает особое место. Дидактические игры в основном предназначены для умственного воспитания детей. В то же время в этих играх дети учатся координировать деятельность, подчиняться правилам игры, регулировать свои желания в зависимости от общей цели.

Прогрессивная, развивающая ценность дидактической игры заключается не только в реализации возможностей всестороннего развития детей, но и в расширении сферы их интересов, возникновении потребности в знаниях, формировании нового мотива деятельности, который является одним из важнейших факторов психологической готовности ребенка к школе.

Для воспитателя дидактическая игра с детьми дошкольного возраста является основным средством активизации познавательных способностей, формирования устойчивого интереса и потребности в интеллектуальной деятельности.

Дидактическая игра выступает в качестве прототипа учебной деятельности, так как в любой дидактической игре всегда присутствует план игры, игровые действия и правила. Цель игры указывается в названии игры. Игровая деятельность способствует познавательной деятельности детей дошкольного возраста, дает возможность проявить свои способности, применить знания, умения и навыки для

достижения игровой цели. Правила помогают управлять игрой. Все структурные компоненты дидактической игры взаимосвязаны, и отсутствие одного из них нарушает игру.

Дидактическая игра как средство развития познавательной деятельности детей имеет большие возможности:

- активизирует познавательные процессы;
- воспитывает у детей любознательность и внимательность;
- развивает индивидуальные способности;
- знакомит детей с жизненными ситуациями;
- учит действовать по правилам, развивает желание учиться;
- укрепляет знания, умения и навыки.

Структура дидактической игры состоит из следующих компонентов: дидактическая игра всегда содержит план игры, игровые действия и правила. Идея игры-задание - часто озвучивается от имени самой дидактической игры. Дидактическое задание реализуется через игровое задание. Основные задачи дидактических игр: сравнивать предметы, отгадывать загадки, определять предмет по признакам, выделять основные признаки в предмете, обобщать объекты, классифицировать их, быстро вспоминать, четко определять, высказывать свое мнение, делать выводы.

Суть дидактической игры заключается в том, что дети в увлекательной форме решают предложенные им психические проблемы, сами находят решение, преодолевая определенные трудности. Ребенок воспринимает умственное задание как практическую, игровую деятельность, что повышает его умственную активность.

Методика дидактической игры уникальна. Важно поддерживать страсть ребенка к игровому заданию на протяжении всей игры. Для этого воспитатель становится участником игры, поощряя свои требования и мнения своими заданиями и правилами. Дидактические игры должны быть кратковременными (10-20 минут), чтобы они не потеряли интерес к заданию.

Игра раскрывает особенности характера ребенка, раскрывает уровень его развития. Поэтому игра требует индивидуального подхода к детям. При выборе задания, задании вопроса необходимо учитывать индивидуальные особенности каждого ребенка: кому-то загадка должна быть легче передана, другому может быть сложнее; кому-то должны помочь наводящие вопросы, а другому-принять полностью самостоятельное решение. Застенчивые дети требуют особого внимания: иногда такой ребенок умеет находить загадку, но не может ответить из-за застенчивости. В этом случае воспитатель помогает ребенку преодолеть застенчивость, одобряет его, хвалит за небольшой успех. Таким образом, обучение дидактической игре тесно связано с воспитанием каждого ребенка и всего детского коллектива.

В результате наблюдения за детьми в дидактических играх воспитатель определяет навыки самостоятельности ребенка, оценивает навыки самообслуживания, общения с воспитателем и сверстниками. Проводится педагогический мониторинг по развитию познавательной активности.

В заключение хочу отметить, что дидактические игры являются наиболее доступной формой обучения, когда ребенок невольно усваивает информацию и навыки, которые мы считаем необходимыми ему во время игры. Дидактические игры вызывают у детей радость, удовольствие, интерес к обучению. Любая игра помогает развивать умственные способности детей: запоминать, мыслить, анализировать, экспериментировать, обобщать и т.д.

Использованные литературы:

1. Иохвидов В.В. Особенности познавательной деятельности в повышении эффективности урока // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2015. – № 8. – С. 35-39.;
2. Аванесова В.Н. Дидактические игры как форма организации обучения в детском саду / В.Н. Аванесова; под ред. Н.Н. Поддьякова // Умственное воспитание дошкольника. – М., 2008

Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Бөкейхан ауылы
 Ф.Оңғарсынова атындағы жалпы орта мектебі
 Математика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 Дуйсенова Айгул Амангелдиевна

«ФОРМИРОВАНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ»

Сегодня на первое место в мире выходит потребность быстро реагировать на все изменения, происходящие в жизни, умение самостоятельно находить, анализировать, применять информацию. Главным становится функциональная грамотность, так как это «способность человека решать стандартные жизненные задачи в различных сферах жизни и деятельности на основе прикладных знаний». Одним из ее видов является математическая грамотность.

«Математическая грамотность – способность человека определять и понимать роль математики в мире, в котором он живет, высказывать хорошо обоснованные математические суждения и использовать математику так, чтобы удовлетворять в настоящем и будущем потребности, присущие созидательному, заинтересованному и мыслящему гражданину».

Основные аспекты математической грамотности

Математическая грамотность включает в себя несколько компонентов:

1. Понимание математических понятий и алгоритмов – способность осмысленно воспринимать математические законы и принципы.
2. Применение математических знаний на практике – умение использовать математические инструменты для решения повседневных задач.
3. Логическое мышление и анализ – развитие способности к рассуждению, установлению причинно-следственных связей.
4. Критическое восприятие информации – анализ данных, работа с графиками, таблицами и диаграммами.
5. Коммуникативные навыки – умение объяснять математические идеи и аргументировать свои решения.

Таким образом сущность понятия «грамотности» определяется тремя признаками:

- пониманием роли математики в реальном мире,
- высказыванием обоснованных математических суждений,
- использованием математики для удовлетворения потребностей человека.

Математическая грамотность оценивается в тестах ВОУД, ЕНТ, в заданиях PISA, TIMSS и других международных исследованиях.

Учащиеся должны уметь решать любые поставленные перед ними задачи. В зависимости от сложности задания выделены три уровня математической компетентности:

- уровень воспроизведения,
- уровень установления связей,
- уровень рассуждений.

Первый уровень (уровень воспроизведения) — это прямое применение в знакомой ситуации известных фактов, стандартных приемов, распознавание математических объектов и свойств,

выполнение стандартных процедур, применение известных алгоритмов и технических навыков, работа со стандартными, знакомыми выражениями и формулами, непосредственное выполнение вычислений.

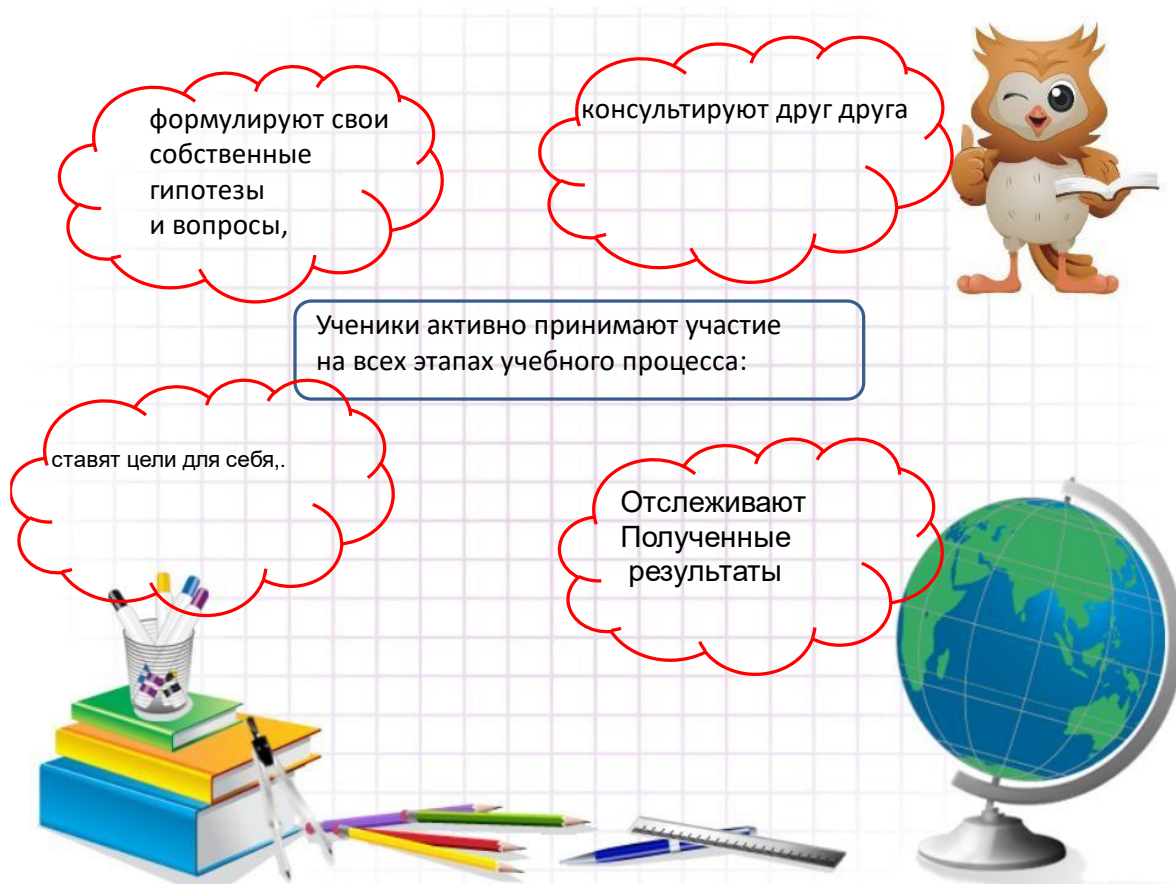
Второй уровень (уровень установления связей) строится на репродуктивной деятельности по решению задач, которые, хотя и не являются типичными, но все же знакомы учащимся или выходят за рамки известного лишь в очень малой степени. Содержание задачи подсказывает, материал какого раздела математики надо использовать и какие известные методы применить. Обычно в этих задачах присутствует больше требований к интерпретации решения, они предполагают установление связей между разными представлениями ситуации, описанной в задаче, или установление связей между данными в условии задач.

Третий уровень (уровень рассуждений) строится как развитие предыдущего уровня. Для решения задач этого уровня требуются определенная интуиция, размышления и творчество в выборе математического инструментария, интегрирование знаний из разных разделов курса математики, самостоятельная разработка алгоритма действий. Задания, как правило, включают больше данных, от учащихся часто требуется найти закономерность, провести обобщение и объяснить или обосновать полученные результаты.

Для развития математической грамотности на уроках математики можно использовать следующие методы:

1. Проблемное обучение – постановка задач, требующих нестандартного мышления и поиска нескольких решений.
2. Игровые технологии – использование математических игр, квестов и соревнований для повышения интереса к предмету.
3. Проектная деятельность – выполнение проектов, связанных с реальными ситуациями, например, расчёт бюджета, анализ статистических данных.
4. Интерактивные технологии – применение цифровых инструментов, таких как интерактивные доски, онлайн-платформы, математические симуляторы.
5. Групповая работа – обучение в сотрудничестве, работа в малых группах для обсуждения и решения задач.

Ученики должны активно принимают участие на всех этапах учебного процесса.

На уроках математики эффективно использовать технологию критического мышления

Развитие человека происходит в тесной взаимосвязи познавательного, социального и эмоционального мышления. Одной из составляющих такого развития является диалоговое обучение. Основные характеристики диалогового обучения:

1. Активное участие учащихся – ученики не просто слушают, а активно включаются в обсуждение, высказывают свои мысли и задают вопросы.
2. Развитие критического мышления – в ходе диалога ученики учатся анализировать информацию, аргументировать свои взгляды и оценивать разные точки зрения.
3. Проблемное обучение – обсуждение задач и проблем, требующих размышления и совместного поиска решения.
4. Роль учителя как модератора – педагог направляет диалог, но не доминирует в нем, давая ученикам пространство для выражения мыслей.
5. Формирование коммуникативных навыков – учащиеся учатся четко излагать свои мысли, слушать собеседников и находить компромиссы.

Диалоговое обучение взаимосвязано с обучением критическому мышлению. Использование технологии критического мышления очень эффективно на уроках математики. Оно развивает умение работать с информацией, логически мыслить, решать проблемы, аргументировать свое мнение, самообучаться, сотрудничать и работать в группе. Ученикам очень нравится составлять кластер по разным темам, синквейн, вопросы верно или не верно, прием «корзина идеи» для отработки навыка решения задач. Учитель и ученик меняются ролями, главная роль принадлежит ученику, а учитель — консультант, помощник.

Развивать математическую грамотность надо постепенно, начиная с 5 класса. Регулярно включать в ход урока задания на *«изменение и зависимости»*, *«пространство и форма»*, *«неопределенность»*, *«количественные рассуждения»* и т.п..

Эти задания можно использовать по усмотрению учителя:

- Как игровой момент на уроке;
- Как проблемный элемент в начале урока;
- Как задание – «толчок» к созданию гипотезы для исследовательского проекта;
- Как задание для смены деятельности на уроке;
- Как модель реальной жизненной ситуации, иллюстрирующей необходимость изучения какого либо понятия на уроке;
- Как задание, устанавливающее межпредметные связи в процессе обучения;
- Некоторые задания заставят сформулировать свою точку зрения и найти аргументы для её защиты;
- Можно собрать задания одного типа и провести урок в соответствии с какой-то образовательной технологией;
- Можно все задачи объединить в группы и создать свой элективный курс по развитию математического мышления;
- Задания такого типа можно включать в школьные олимпиады, математические викторины;
- Задачи на развитие математического мышления являются основой для внеклассного мероприятия в рамках недели математики.

Заключение

Формирование математической грамотности — это один из ключевых аспектов современной образовательной системы. Развитие у учащихся навыков логического и критического мышления, умения применять математические знания в реальных ситуациях способствует их успешности в будущем. Использование проблемно-ориентированного обучения, интерактивных технологий и дифференцированного подхода поможет сделать уроки математики более эффективными и интересными для учащихся.

**ГККП Ясли-сад №2 "Болашак " города Есиль при отделе образования по Есильскому району
управления образования Акмолинской области**

Воспитатель

Наумчик-Федченко Наталья Аркадьевна

«В ГОСТИ К СОЛНЫШКУ»

Цель: Формировать представление детей о цвете, величине и форме.

Задачи:

1. Упражнять детей в соотношении предметов по величине. (большой – маленький).
2. Учить пользоваться словами обозначающих их количество (один и много).
3. Закрепить умение группировать предметы по цвету.
4. Развивать мелкую моторику рук, логическое мышление, внимание.
5. Воспитывать у детей чувство отзывчивости, желание помочь.

Оборудование и материалы: фасоль белая и красная ,2 корзины (большая и маленькая), морковки (большая и маленькая по количеству детей)корзинки под грибочки (одинакового цвета с корзинками), Солнышко, прищепки.

Герои: Лисёнок ,заяц, ёжик.

Ход занятия:

Ребята давайте поздороваемся , скажем, здравствуйте!

- А теперь скажем нашим ручкам: «Доброе утро ручки!

Вы проснулись?» (поглаживаем).

Доброе утро глазки! Вы проснулись?

Доброе утро ножки! Вы проснулись?

Мы проснулись, улыбнулись,

К солнышку потянулись!

- Ой, ребята, а где же наше солнышко? Нет солнышка, потерялось наше солнышко и стало почему то так грустно без него!

- Ребята, я предлагаю отправиться в необычное путешествие, на поиски солнышка.

А на чем мы будем передвигаться, вы должны догадаться.

Подойдите ко мне, я нарисую то, на чем мы будем передвигаться, а вы скажите, что это.

(рисую пальцем на манке воздушный шарик), дети называют шарик.

- А теперь каждый из вас нарисует себе шарик, на котором он отправится в путешествие.

(дети рисуют шарики). Давайте надуем наши шарики (дыхательная гимнастика).

Достаю шарик с длинной ленточкой, держитесь за ленточку, мы отправляемся в путешествие. (Звучит музыка Шарики).

Первым на пути встречаем Зайчика! Посмотрите, а кто это нас встречает?

-Правильно Зайчик.

Зайчик, зайчик, расскажи! Зайчик, зайчик покажи!

Как нам солнышко найти? Как нам к солнышку пройти?

Зайчик :Я бы вам с радостью помог ,но мама Зайчиха задала мне работу разложить морковку по корзинкам. Большую морковку в большую корзинку, а маленькую в маленькую.

- Ребята, поможем зайчику разложить морковку? (дети раскладывают морковку).

зайчик показывает дорогу к солнышку. - Держитесь за ленточку, мы отправляемся дальше.

(Звучит музыка Шарики).

- Ребята, вот мы и оказались на чудесной полянке! Посмотрите, а кто это нас встречает?

- Правильно, лисёнок.

Лисёнок, лисёнок расскажи! Лисёнок, лисёнок покажи!

Как нам солнышко найти? Как нам к солнышку пройти?

- Лисёнок: Я бы вам с радостью помог, но мама Лиса задала мне работу, ,нужно разложить фасоль в разные тарелочки .Белую в одну тарелку ,а красную в другую тарелку

- Ребята, поможем Лисёнку разложить фасоль? (дети перебирают и раскладывают по цветам фасоль)лисёнок показывает дорогу к солнышку. -

- Мы помогли лисёнку, молодцы ребята! А теперь потанцуем с лисёнком.

(Под музыку «маленький лисёнок» танцуют). Лисёнок показывает дорогу к солнышку.

- Держитесь за ленточку, мы отправляемся дальше.

- Посмотрите, а кто нас встречает?

- Дети: Это ёжик!

Ёжик, ёжик расскажи! Ёжик, ёжик покажи!

Как нам солнышко найти? Как нам к солнышку пройти?

- Ёжик: я обязательно помогу, но ежата рассыпали грибочки и их нужно собрать в корзиночки.

- Нужно разложить грибы по размеру: (Большие в одну корзину а маленькие в другую).

(Дети раскладывают грибы по корзинкам).

- Молодцы ребята! Помогли ёжику.

- Держитесь за ленточку, мы отправляемся дальше.

- А вот и домик, где живет солнышко!

- Солнышко: Ой, здравствуйте ребята! Спасибо что вы меня разбудили!

Солнышко, а почему ты такое грустное?

- Солнышко: Лучики, детки мои потерялись по полям, по лесам разбежались!

- Ребята, посмотрите, чего у солнышка не хватает? (лучиков).

- А какого цвета лучики у солнышка? (желтого).

- Давайте прикрепим солнышку лучики желтого цвета.

- Мы с вами возьмем только желтые прищепки и прикрепим их к солнышку.

- Молодцы ребята, какое красивое солнышко у нас получилось!

- На какую геометрическую фигуру оно похоже? (на круг).

- А какое оно, большое или маленькое? (большое)

- А сколько лучиков у солнышка? (много).

- Солнышку нужно много лучиков, чтобы обогреть нас всех.

Воспитатель читает стихотворение

Смотрит солнышко в окошко,

Светит в нашу комнату,

Мы захлопали в ладошки:

Очень рады солнышку.

- Ребята, расскажите солнышку, кто нам помог его найти? (лисёнок ,ёжик, заяка)

- А чем мы помогли ёжику, зайке ,лисёнку?

Держитесь за ленточку, мы возвращаемся. (Под музыку возвращаемся в группу).

- Ну, вот мы и вернулись из нашего путешествия.

- Вам понравилось путешествие? Вы сегодня были молодцы!

ГККП Ясли-сад 2 "Болашақ" города Есиль при отделе образования по Есильскому району
управления образования Акмоленской области

Воспитатель
Жусупова Жумагуль Мауленовна

СЦЕНАРИЙ «КАФЕ ТЮЛЬПАН»

Вход детей с танцем. (сядутся на места)

Ведущая:

Среди весенних первых дней 8 марта всех дороже!
На всей земле, для всех людей – весна и женщина похожи!
Желаем счастья и любви, они дороже всех подарков,
И пусть сбываются мечты в чудесный день 8 марта!
Мы пригласить хотим сегодня в кафе «Тюльпан» всех гостей
(Дети под музыку дарят мамам свой подарки «Сердечки »)

Ведущая:

Весеннее солнце в окошко нам светит,
В кафе пригласили родителей дети.
В кафе музыкальное, с танцами, песней,
В нем праздновать праздник всегда интересней!
Меню необычное всех ожидает:
К салату – улыбки кафе предлагает.
К гарниру вам песню положат в посуду,
А танец горячий – к первому блюду.
Меню музыкальное вы примите
И весело время в кафе проведите.

Ведущая:

Ах, какое же кафе без музыкантов, певцов и танцоров?
Ну что же, артисты готовы давно,
Кто с кем выступает уже решено!
Тогда объявляем начало программы,
Для вас, наши добрые, милые мамы!
Приветствуем наших артистов хлопками –
Не терпится им выступить перед вами!

Песня «8 Марта»

(стихи для мама читают дети)

Ведущая :

Про этот праздник много есть стихов,
Но поздравлять сегодня вас мы не устанем.
Пусть голоса детей сливаясь в хор,
Поздравят Вас, родные наши мамы!

Песня «Самая главная песня»

(выходят официантки)

Айсезім:

Сегодня праздник не простой,
Сегодня праздник озорной.
Вы не думали, не знали,
А в кафе вы к нам попали.
(Подходят к одному столику с ручкой и блокнотом.)

Айлин:

Здесь у нас просто, красиво и мило,
Здесь вам будет весело, уютно и игриво.

Айсезім:

А вот поступил уже первый заказ,
Внимание, бабушки, это для вас!
(офиц. Садятся, выходят дети, встают
В полукруг, мальчики напротив девочек.
«Стихи» выходят в середину)

Песня «Про бабушку» (Димаш У)

Ведущая:

Вы все убедились, что наши ребята очень хорошо знают своих бабушек. А вот на сколько хорошо они знают своих внуков мы сейчас проверим.

«Игра с бабушками»

Ведущая:

Ну вот и бабушки доказали, что могут узнать внуков даже с закрытыми глазами.

Айсезім офиц.:

Вот снова заказы нам поступили,
За этим столом у нас танец просили.

Айлин офиц.:

Артисты, скорее спешите,
И танец мамам вы подарите!

Танец «Со шляпами»

Айсезім офиц.:

Внимание, готов десерт из шуток,
Печенья, смеха, прибауток!

Айлин офиц.:

Повеселим мы вас сейчас,
Вы не соскучитесь у нас!

Игра «Готовим, стираем, качаем, убираем».

Ведущая:

Вот какие помощники у нас выросли! Так что мамы, теперь свои домашние дела можете делить со своими детьми.

Айлин 1.:

Фирменное блюдо для мам у нас
Предлагаю сделать на него заказ.

Айсезім 2.:

Меню музыкальное вы загляните
И инструменты скорее возьмите.

«Оркестр»

Айлин 1.:

Ну а пока музыканты играли
Напиток за этим столом заказали!

Айсезім 2.:

Напиток из ласки, любви и тепла,
Приятного всем аппетита друзья!

Ведущая:

Мама – это не только повар и воспитатель. Мама – это ласка, нежность, тепло и забота. Мама! Самое прекрасное слово на земле! Самое первое, что произносит человек. И на всех языках оно звучит одинаково нежно. У мамы самое верное и чуткое сердце, которое ни к чему не остаётся равнодушным. И сколько бы тебе не было лет – 5 или 50, тебе всегда нужна будет мама. И спустя много лет, ты будешь помнить ту колыбельную, которую она пела тебе в детстве. Ведь мама, всегда связана со своим ребёнком тоненькой, но очень прочной ниточкой, которая называется любовью

А сейчас. Я приглашаю всех мамочек выйти сюда. Пусть ваши дети посмотрят на вас, какие вы замечательные, красивые и нарядные.

Выходят, становятся полукругом.

Мамы:

1. А на самом деле счастье – это просто, начинается оно с полуметра роста.
2. Счастье – это мягкие, тёплые ладошки.
3. За диваном фантики, на диване – крошки.
4. Счастье – это пяточки босиком по полу.
5. Градусник под мышкой, слёзы и уколы.
6. Это тёплый носик из-под одеяла,
7. Заяц на подушке, синяя пижама.
8. Брызги по всей ванной, пена на полу.
9. Кукольный театр, утренник в саду.
10. Что такое счастье? Проще нет ответа. Оно есть у каждого, это наши дети!

(стихи для мама читают дети)

Песня «Цветы» (Айсезим К)

(Стихи для мама)

Танец «Моя мама лучше всех»

(Девочки)

Ведущая :

В прекрасный день 8 Марта

Желаем счастья и любви.

Они дороже всех подарков

И пусть сбываются мечты!

На этом концерт завершается и наше кофе закрывается.

Атырау облысы, Құрманғазы ауданы, Бөкей хан ауылы
Ф.Оңғарсынова атындағы жалпы орта мектебі
Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші
Максотова Калиса Еламановна

«ТАЗА МІНСІЗ, АСЫЛ СӨЗ...»

Әрбір ұлттың, әрбір адамның өз ойын, сезімін, арман-мақсатын жеткізу үшін қолданатын негізгі құралы – сөз. Ал, сөздің ең асылы, көркем тілі адам жанының тереңдігін, ойының ұшқырлығын көрсетеді. Сөз асылы дегенде, біз тек қана әдемі, мәнді сөздермен жеткізілген ойды емес, шынайы өмірдің көркем шындықтарын, адамзаттың рухани әлемін дәл әрі әсерлі бейнелеуді түсінеміз. Көркем тілдің ерекшелігі сол, ол тыңдаушы мен оқырманның көңілін терең қозғайды, ойға салады, жанға әсер етеді. Көркем сөздермен ойды жеткізу – бұл тек сөздің әдемілігі мен үйлесімділігі ғана емес, сонымен қатар оның тереңдігін түсіну, әрбір сөздің мазмұнына мән беру. Әрбір көркем сөз, әрбір сөйлем оқырманға ерекше әсер қалдырып, адамның сезімін, көзқарасын өзгертеді. Әрбір адамның өз тілі бар, бірақ тек көркем сөздерді қолдана білу арқылы адам өзінің ішкі әлемін сыртқы әлемге жеткізе алады. Шын мәнінде, көркем сөзді қолдану – бұл автордың шығармашылық ойының тереңдігі мен тыңдаушының жүрегіне әсер ететін күшті құрал. Көркем тіл мен шебер жазу адамның ішкі әлемін ашуға, оны өзінің көңіл-күйімен толықтыруға мүмкіндік береді. Көркем тіл – ұлттың мәдениеті мен рухани байлығының көрінісі. Әрбір ұлттың тілінде ерекше сөздер мен фразалар бар, олар сол ұлттың тарихын, дәстүрін, мәдениетін сипаттайды. Көркем сөздер, ұлттың ұлы ақындары мен жазушыларының шығармаларында қолданылатын сөз асылы, сол халықтың әлемге деген көзқарасын, оның өмірлік философиясын көрсетеді. Әсіресе, қазақ әдебиетінде, Абай, Шәкәрім, Мағжан секілді ұлы тұлғалардың шығармашылығы көркем тілдің ең жоғары деңгейін көрсетеді. Олардың жазу стилі терең ойлармен, ұлттың рухани құндылықтарын сақтай отырып, әдемі әрі көркем сөздермен өрілген. Сөз асылының мәні осы шығармалар арқылы жақсы көрінеді. Оларды оқи отырып, адамның жан дүниесі сергіп, рухани байлыққа кенеледі.

Эссе жанрының басты ерекшелігі – бұл автордың жеке көзқарасын білдіру, өзінің ой-пікірін ашық, әрі еркін түрде жеткізу. Бұл жанрда шектелген форма мен құрылым жоқ, тек жеке ой мен көркем тілдің үйлесімділігі қажет. Эссе жазудың құндылығы – адамның рухани әлемін, оның ішкі сезімдері мен дүниетанымын ашық көрсететіндігімен ерекшеленеді. Эссе жазуда автордың жеке пікірі мен әлемге деген көзқарасы басты рөл атқарады. Бұл жанрда әр адам өз көзқарасын дәлелдей отырып, жеке тәжірибесі мен дүниетанымын бөліседі. Эссенің тағы бір құндылығы – автордың стилі мен тілінің байлығында. Көркем тіл, бейнелі сөздер мен әдеби тәсілдер эссенің мәнін ашып, оқырманға эмоциялық әсер қалдырады. Эссе жазу нәтижесінде адам ойлау қабілетін жетілдіріп, шығармашылық дағдыларын арттырады. Осылайша, эссе жазу нәтижесінде біз тек дайын шығарма емес, адамның ой-санасының дамуын, өздігінен ойлану мен талдау жасау дағдыларын көре аламыз.

Эссе түрлері. Эссе – автордың белгілі бір тақырып бойынша жеке көзқарасын, ой-пікірін білдіретін шағын көлемді шығармашылық мәтін. Эссенің өзіндік құрылымы мен стилі болғанымен, мазмұнына қарай бірнеше түрге бөлінеді.

1. Аргументативті (пікірталас) эссе. Бұл эсседе автор белгілі бір мәселе бойынша өз көзқарасын білдіріп, оны дәлелдер арқылы негіздейді. Жазу барысында қарсы пікірлерді келтіріп, оларды жоққа шығару маңызды. Аргументативті эссе ғылыми, әлеуметтік немесе философиялық тақырыптарда жиі жазылады.

2. Шығармашылық (көркем) эссе. Бұл эссе еркін стильде жазылады және автордың эмоциясын, сезімін, көзқарасын білдіруге бағытталған. Мұнда метафоралар, көркем бейнелеу құралдары кеңінен қолданылады. Әдебиет, өнер, мәдениет тақырыптарына арналған эсселер осы түрге жатады.

3. Сын тұрғысындағы (талдау) эссе. Бұл эсседе белгілі бір шығарма, фильм, оқиға немесе құбылыс талданып, бағаланады. Автор өз ойын дәлелдермен нығайтып, шығарманың маңыздылығына баға береді. Бұл түрдегі эссе көбінесе әдебиет, кино немесе өнер туындыларын сараптауға арналған.

4. Салыстырмалы эссе. Салыстырмалы эсседе екі немесе одан да көп құбылыстар, оқиғалар немесе көзқарастар салыстырылып, олардың ұқсастықтары мен айырмашылықтары көрсетіледі. Мұндай эссе тарихи, әлеуметтік немесе философиялық тақырыптарда жиі қолданылады.

5. Рефлексиялық (ойтолғау) эссе. Бұл эсседе автор белгілі бір оқиға немесе тәжірибе туралы өз ойларын білдіреді. Ойтолғау эссесі көбінесе жеке өмірлік тәжірибе, адамгершілік мәселелері немесе философиялық сұрақтарға бағытталады. Бірақ кез келген эсседе ойдың жүйелілігі, логикалық байланыс және авторлық ұстанымның анық болуы маңызды.

Бүгінгі қоғамның әлемдік деңгейдегі өзекті мәселелері жайында ой танымдылығын қалыптастыру, функционалдық сауаттылығы мен сыни ойлау дағдысын, шығармашылық әлеуетін арттыру, инновациялық тәсілдер арқылы эссе жұмысының жазылу сапасына көңіл бөлу, тілдің құдіреттілігін, сөз асылын бағалай білуге, өзіндік пікір мен көзқарасын дәлелді түрде жеткізе алуына ықпал ету маңызды.

Ақтөбе облысы, Темір ауданы, Шубарши кенті

МКҚК "Еркем-ай бөбекжай - балабақша"

Әдіскер, педагог-модератор

Кашкенова Гульжайнар Сүйенғалиевна

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігін және әдістемелік жұмыстың тиімділігін арттырудың қажетті әлеуметтік-педагогикалық шарттары бір-бірімен өзара әрекеттесетін қамтамасыз ету мен қолдаудың ішкі жүйелері болып табылады. Олар терең педагогикалық талдауға, күтілетін нәтижелерді болжауға және педагогикалық шығармашылықты ынталандыруға алғышарттар жасайды.

Оқу жылындағы әдістемелік жұмыстың негізгі мазмұнын шешкен әдіскер оның технологиялық нұсқаларын, формалары мен әдістерін ой елегінен өткізеді.

Мектепке дейінгі білім берудегі әдістемелік жұмыс технологияларының мәні кәсіби білім мен дағдыларды қалыптастыру мен дамытудың нысандары мен әдістерін таңдауда, құзыреттілік көзқарас логикасында педагогтардың жетістіктерін жан-жақты бағалауда, сондай-ақ кәсіби іс-әрекетте өзін-өзі тәрбиелеуге және шығармашылық өзін-өзі жүзеге асыруға қажетті тәрбиеші тұлғасының қасиеттерін дамыту жолдары ретінде көрініс табады.

Балабақшада әдістемелік жұмыстың дәстүрлі түрде топтық және фронтальды формалары қолданылады: семинарлар, семинар-практикумдар, педагогикалық процеске ұжымдық көзқарастар, консультациялар, педагогикалық кеңестер, мәселелік топтар, шеберлік сабақтары, шеберлік мектептері

және т.б., сонымен қатар әдістемелік жұмыстың жеке формалары: әңгімелесу, жеке кеңестер, өзара сапарлар, портфолио, өзін-өзі қалыптастыру және т.б.

Семинарлар – тәжірибелі оқытушылар мен мамандардың жетекшілігімен белгілі бір жоспар бойынша топтық сабақтар. Семинарлар балалармен тәрбие жұмысының нақты мәселесі бойынша тәрбиешілердің теориялық деңгейін көтеруге бағытталған. Семинарлардың тақырыптары жылдық жоспардың міндеттерімен, мектепке дейінгі ұйымды дамыту бағдарламасының мақсаттарымен байланысты.

Семинар әдетте бірнеше сессиядан тұрады. Олардың саны мен жиілігі нақты тақырыпқа байланысты. Семинардың меңгерушісі өзге де балабақшаның, мектептің меңгерушісі, әдіскері, мамандары және т.б болуы мүмкін. Семинар жетекшісі әдіскермен бірге оның бағдарламасын, жұмыс жоспарын ойлайды. Семинарға қатысу ерікті, сондықтан тақырыпты таңдау кезінде белгілі бір балабақша педагогтарының тілектері мен қажеттіліктерін ескеру қажет. Семинарға қатысушыларды сабақтарға дайындауды қамтамасыз ету қажет. Семинардың жұмыс жоспарымен бірге әдістемелік кабинетте белгілі бір сабаққа ұсынылатын әдебиеттер тізімі ілініп, картотека таңдалып, көрмелер дайындалуда.

Алдын ала дайындық семинар жетекшісіне барлық қатысушыларды белсенді тарта отырып сабақ өткізуге мүмкіндік береді. Семинар зерттелетін мәселені өзінің педагогикалық қызметінде пайдалану мүмкіндігі туралы ұсыныстар әзірлеумен немесе осы тақырыптың нақты мәселелерін одан әрі зерттеу жоспарын жасаумен аяқталады.

Балабақша тәжірибесінде тәрбиешінің практикалық дайындық деңгейін арттыруға, балалармен жұмыс істеуде қажетті практикалық дағдыларды жетілдіруге бағытталған семинарлар да қолданылады. Семинарлардың тақырыптары тағы да тәрбиешілердің тілектері ескеріліп, жылдық жоспар тапсырмаларымен байланыстырылған. Әдістемелік жұмыстың бұл формасының жетекшілері қажетті дағдыларды жақсы меңгерген адамдар бола алады. Демек, дене шынықтыру нұсқаушысы қимылдың негізгі түрлерін дамыту бойынша практикум жүргізе алады, музыка жетекшісі ән айту, хореографиялық қимылдарды меңгеруге көмектеседі, бейнелеу өнерінің маманы модельдеу, сурет салу, дизайнды үйрете алады. Семинар-практикумдардың жұмысы әрқашан белгілі бір материалдық нәтиже береді.

Васильева А.И. атап өткендей, теориялық семинарлар мен практикумдардың шешімдері нақты ұсыныстар түрінде ресімделетіні және олардың орындалуы балабақша әдіскері мен меңгерушісінің бақылауында болуы маңызды.

Л.М. Волобуева педагогикалық процеске ұжымдық шолуларды әдістемелік жұмыстың тиімді формаларының бірі деп атайды. Әрбір балабақшада балалармен жұмысты ұйымдастыру тәжірибесін әріптестерімен бөлісе алатын педагогтар бар.

«Ашық іс-шаралар» мен «ұжымдық шолулар» арасында айырмашылық болуы керек. Бірінші жағдайда, бұл педагогтардың кәсіби деңгейінің көрінісі және олар көбінесе аттестаттау нысандарының бірі, мектепке дейінгі білім беру мекемесінің эксперименттік жұмысының нәтижелерін көрсететін шығармашылық есептер, ал екіншісінде, басқаларға таныстыру және үйрету үшін педагогикалық процесті ұйымдастырудың нақты, ең тиімді технологияларын, формаларын, әдістерін көрсету. Көру үшін тікелей оқу әрекеті ғана емес, сонымен қатар басқа да іс-әрекет түрлері (ойын, жұмыс және т.б.), сондай-ақ жеке режим сәттері (таңертеңгілік жаттығулар, серуенді ұйымдастыру, күндізгі ұйқыдан кейін балаларды тәрбиелеу және т.б.) таңдалады. Ұжымдық қараулар үш айда бір реттен жиі емес ұйымдастырылады. Оларға жұмыстан қолы бос ұстаздар, балабақша басшыларының ұсынысы бойынша және өздері тілек білдіргендер қатысады. Әдетте, шолуға ең тәжірибелі педагогтар тартылады, бірақ кейбір стандартты емес тәсілдерді көрсете алатын жас мамандардың педагогикалық мүмкіндіктерін назардан тыс қалдыруға болмайды.

Әдіскер тәрбиешілерге педагогикалық процестің бір бөлігін қарау ұйымдастырылған әдістерді, тәсілдерді барынша тиімді көрсетуге көмектесе отырып, кеңес береді, әдіскер ұжымдық қарау алдында әрбір қатысушы алатын бақылау сұрақтарын дайындауы керек. Ұжымдық шолуды талқылауды дұрыс ұйымдастыру маңызды, оның барысында бірінші сөз өз жұмысын көрсететін тәрбиешіге беріледі. Ол қызмет түрінің мақсатымен, бағдарламалық міндеттерімен таныстырып, өзін өзі бағалау жүргізеді. Әрі қарай ұжымдық қарауға қатысушылар қажетті түсініктемелерді беретін тәрбиешіге сұрақтар қоюға шақырылады. Әдіскер барлық қатысушылардың көргенін талқылауды ұйымдастырады, кез келген мәлімдеме жағымды сәттен басталуы керек екеніне назар аударады және барлық тілектер, пікірлер сындарлы түрде айтылады.

Содан кейін тәрбиеші айтылған пікірлерге жауап береді, өз іс-әрекетінің себебін, педагогикалық әдістерін, т.б түсіндіреді. Әдіскер талқылауды қорытындылайды. Ол сәтті әдіс-тәсілдерді қолдануға назар аударады, қарауға қатысушыларға нақты ұсыныстар береді.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының тәжірибесінде кең таралған кеңес беру – бұл тәрбиешілерге жаңа ақпаратты ұсынудың монологтық негізімен сипатталатын әдістемелік жұмыстың бір түрі.

Соған қарамастан кері байланыс элементтерін қамтамасыз ету, яғни ақпаратты жаңғыртуға, бекітуге педагогтардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету қажет. Бұл жұмыстың белсенді әдістерін қолданғанда мүмкін болады.

Мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі әдістемелік жұмыстың ең маңызды түрі педагогикалық кеңестің отырысы болып табылады.

Педагогтар кеңесі – балабақшаның тұрақты жұмыс істейтін өзін-өзі басқару органы, ұжымдық педагогикалық ойдың өкілі, өзіндік шеберлік мектебі және педагогикалық тәжірибе мінбері.

Зерттеушілер мектепке дейінгі мекемелердің жетекшілері мен әдіскерлері алдыңғы қатарлы педагогикалық тәжірибені зерделеу, жалпылау, тарату және енгізу бойынша жұмыстарды жоспарлау мен жүзеге асыруда үлкен қиындықтарға тап болатынын анықтады.

Озық тәжірибені зерделеуді кез келген мектепке дейінгі мекеменің меңгерушісі немесе әдіскері ұжымда кем дегенде бірнеше тәжірибелі педагог жұмыс істеген жағдайда 1 жыл жұмыс істесе де ұйымдастыра алады. Егер педагогикалық процесті жоспарлы зерттеу барысында әдіскер кейбір бөлімде білім беру бағдарламасын жүзеге асырудың жоғары нәтижелерін, мектеп жасына дейінгі балаларды дамытудағы елеулі жетістіктерін атап өткен болса, ол балалардың жұмыс тәжірибесін зерделеу үшін бару жүйесін белгілейді.

Дегенмен, тек оң тәжірибені анықтау бойынша жұмысты болжап, мұнымен шектелу жеткіліксіз. Сондай-ақ оны жүйелі, мақсатты түрде жасау, қалыптастыру жұмыстарын практиканың талабы мен қойылған міндеттердің өзектілігіне сүйене отырып жүргізу қажет. Озық педагогикалық тәжірибені жалпылау әдістемелік жұмыстың құрамдас бөлігі болып табылады. Әдіскер тәрбиешілерге қолда бар фактілерді талдауға, негізгіні екіншіден, маңыздыны маңызды еместен ажыратуға көмектеседі. Тәжірибеде көрнекі материалдар болуы мүмкін: әзірленген оқу құралдары, ойындар, бейнероликтер, балалардың өндірістік іс-әрекетінің нәтижелері және т.б. Озық педагогикалық тәжірибені ең жақсы насихаттау – өз жұмысын басқа тәрбиешілерге тікелей көрсету.

Озық тәжірибені табысты енгізу немесе кеңінен тарату үшін әдіскер әрбір тәрбиешінің мүмкіндіктерін зерттеп, осы жұмысты ұйымдастыру бойынша нақты, нақты ұсыныстар әзірлеуі қажет. Біреудің тәжірибесін басынан бастап пайдалану - шығармашылық іс. К.Д.Ушинскийдің белгілі тұжырымы бойынша, тәжірибенің өзі емес, одан туындайтын ой беріледі. Тәрбиешінің өзі оның тәжірибесінің жүзеге асырылып жатқан тәжірибеден қалай ерекшеленетінін, нені жаңартуға, бастауға болатынын анықтай алуы маңызды.

Бұл ретте инновацияларды енгізу процесін бақылау және қалыптасқан жағдайларды ескере отырып, мақсатқа жетудің ең тиімді жолдары мен құралдарын іздеуге ықпал ететін түзетулер енгізу қажет. Шындығында, біреудің озық педагогикалық тәжірибесін енгізу барысында басқа тәрбиеші дамытатын жаңа педагогикалық тәжірибе қалыптасады.

Мектепке дейінгі тәрбиенің көптеген зерттеушілері мен практиктері қазіргі мектепке дейінгі білім беруде педагогтармен әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың әр алуан жеке формаларын пайдаланудың қажеттілігі мен ыңғайлылығын көрсетеді. Л.М.Волобуева әдістемелік жұмыстың жеке формаларының мақсаты белгілі бір тәрбиешіге тек оған қиындық тудыратын немесе оның мүдделерінің пәні болып табылатын мәселелерді шешуге көмектесу деп жазады.

Әдістемелік жұмыстың негізі – топтағы тәрбие жұмысын бақылау. Ол мақсатты болуы керек. Мақсат неғұрлым нақты болса, әдіскердің ұсыныстары да соғұрлым айқын болады, жұмыс сапасын арттыруға көмектеседі. Бұл ретте 2-3 ұсынымнан артық болмау керектігін, олардың мәнді сипатта болуы керектігін, әрі қарай жұмыс барысында ескеру тәрбиешінің алдында тұрған мәселелерді шешуге мүмкіндік беретінін ескерген жөн.

Әдіскердің жұмыс жоспарында балалармен оқу-тәрбие процесіне жетекшілік ету ең үлкен орын алады. Оның топта болуы оқиға емес, мектепке дейінгі ұйымның қалыпты жұмыс атмосферасы болуы керек.

Басшы қызметінің осы жағының жүйелілігінің көрсеткіші тәрбиешілерді белгілі бір сабаққа, белгілі бір режим сәтіне шақыру болып табылады. Бұған тәрбиешілерге деген мейірімді, ілтипатты қарым-қатынас, қысқа мерзімде тәрбиеші жұмысының сапасын арттыруға көмектесетін іскерлік ұсыныстар арқылы ғана қол жеткізуге болады.

Әрбір бақылау тәрбиешінің жұмыс күнінің соңында жүргізілетін әдіскер мен тәрбиеші арасындағы әңгімемен аяқталуы керек. Әңгімелесу – тәрбиешілермен жұмыста әдістемелік жұмыстың жиі қолданылатын жеке түрлерінің бірі. Оның мақсаты – педагогтың балалармен қарым-қатынас үдерісі туралы ұстанымын, көзқарасын нақтылау, тәрбиешінің өзін-өзі бағалау деңгейін анықтау, педагогикалық рефлексияны дамыту, педагогикалық қызметтің байқалған аспектілерін жақсартуға бағытталған тілектер, ұсыныстар беру. Әдіскер қандай да бір нәтижеге қол жеткізгісі келсе, әңгімеге жан-жақты дайындалуы керек.

Өзін-өзі қалыптастыру қазіргі уақытта педагогтардың кәсіби құзыреттілігін арттырудың ең маңызды факторы болып табылады. Ол тұлғаның өзі басқаратын мақсатты танымдық ғылымның, техниканың, мәдениеттің кез келген саласында жүйелі білім алу әрекеті ретінде анықталады. Өзін-өзі жетілдіруге деген тұрақты ұмтылыс мектепке дейінгі білім беру ұйымының педагогтарына (тәрбиешілеріне) қажеттілік болуы керек. Өзін-өзі тәрбиелеуді ұйымдастыру балабақша әдіскерінің негізгі және күрделі міндеттерінің бірі болып табылады.

Өзін-өзі тәрбиелеудің бағыты мен мазмұнын тәрбиешінің өз қажеттілігі мен қызығушылығына сәйкес өзі анықтайды. Әрбір тәрбиеші оқу жылы немесе басқа жеткілікті ұзақ мерзім ішінде шешуде өзі белгілі бір қиындықтарды сезінетін немесе оның ең үлкен қызығушылығын тудыратын мәселені тереңірек шешуге міндетті. Бұл кезеңде әдіскер өзін-өзі тәрбиелеу мәселесін, тақырыбын анықтауға көмектеседі. Педагогикалық процестің әртүрлі аспектілеріне бақылау жүргізіп, педагогикалық талдау жасай отырып, тәрбиешілердің жұмысын бақылай отырып, әдіскер олардың әрқайсысы үшін ең өзекті мәселелерді бөліп көрсетуге көмектеседі. Сондай-ақ әдіскер міндетті түрде талдап, өз бақылауларымен корреляцияланатын өзін-өзі тәрбиелеудің бір немесе басқа бөлімдерінде тәрбиешілердің өздеріне «баға» қоюы сияқты жұмыс түрін қолдануға болады.

Тәрбиешіні қандай да бір мәселені тереңірек шешуге сендіру ғана емес, сонымен бірге бұл жұмыстың қалай жүріп жатқанын үнемі бақылап отыру маңызды. Өзін-өзі тәрбиелеу жұмысының нәтижелері әдістемелік кабинетті әртүрлі материалдармен толықтыру көзі болып табылады. Олар міндетті түрде команданың меншігіне айналуы керек. Материалдарды болашақта балабақшаның барлық қызметкерлері пайдалана алатындай етіп дайындауға белгілі талаптарды әзірлеу қажет. Сондай-ақ оқу жылында тәрбиешілердің барынша тиімді жұмысын ынталандыру үшін белгілі бір шараларды қарастыру қажет. Өзін-өзі қалыптастырудың нәтижесі мектепке дейінгі тәрбиешілердің озық педагогикалық тәжірибесін формализациялау болуы мүмкін.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, білім алу, өзін өзі қалыптастыру айтарлықтай күш-жігерді, шығармашылық ресурстар мен адам қабілеттерін жұмылдыруды талап етеді. Жеткілікті деңгейде ішкі мотивациясы бар, шығармашылық тұлғалы, табысқа бағытталған педагогтар жоғары кәсіби деңгейге өз бетінше қол жеткізе алады.

Педагогикалық шеберлік ең алдымен тәрбиешінің жеке басымен, кәсіби іс-әрекетті өзін-өзі ұйымдастырудың жоғары деңгейін қамтамасыз етуге ықпал ететін қасиеттер жиынтығымен байланысты. Технологиялық тұрғыдан алғанда педагогикалық шеберлік – бұл жүйе, оның негізгі құрамдас бөліктері – жоғары жалпы мәдениет, гуманистік бағыт, кәсіби білім мен дағды, шығармашылық пен педагогикалық қабілет, құзыреттілік.

Кәсіби іс-әрекетте тәрбиеші өз тұлғасының мүмкіндіктеріне сүйенеді, ал жалпы мәдениеттің жоғарылауы оның шығармашылық және педагогикалық шеберлігін дамытуға мүмкіндік береді.

Осылайша, мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде әдістемелік жұмысты ұйымдастырудың барлық қарастырылған нысандары мұқият зерттеліп, үнемі қолданылуда. Олар мектепке дейінгі білім беру мекемесіндегі педагогикалық процесті ұйымдастыруға қатысты барлық негізгі мәселелерді қамтуға мүмкіндік береді.

Шымкент қаласы
“№5 психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті” коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Психолог, педагог-сарапшы
Шыныбекова Аягөз Пернебекқызы

НУМИКОН ӘДІСІ

«Нумикон»- бұл 1996-1998 жылдары Англияда математиканы оқуда қандай да бір қиындықтарға кездесетін балаларға арнайы әзірленген оқыту бағдарламасы мен көрнекі материалдар жиынтығы.

"Нумикон" мектеп жасына дейінгі балалардың күшті жақтарын – іс жүзінде үйрену қабілетін, бақылау арқылы үйрену қабілетін және заңдылықтарды тану қабілетін (ағылш. *'pattern* — үлгі, шаблон, жүйе) — алынған сөз.

Нумикон пішіндері балалар оларды манипуляциялауға, өрнектерді тануға және сәйкес сандармен байланыстыруға үйренетіндей етіп жасалған. Бұл бағдарламаның авторлары оқу үдерісінде баланың сенсорлық қабылдауының мүмкіндігінше көп арналарын – есту, көру, сипап сезу, сондай-ақ қимыл мен сөйлеуді байланыстыру маңызды екеніне сенімді.

Numikon жүйесінде әрбір санның көрнекі және тактильді бейнесі болады, ол сәйкес өлшемдегі түрлі-түсті пластик пластина түрінде және диаметрі баланың саусағының қалыңдығынан сәл үлкенірек тесіктердің сәйкес санымен көрсетіледі. .Нумикон жинағына кіретін түйреуіштердің көмегімен Нумиконның саны, пішіні және саны арасындағы сәйкестікті белгілейтін жаттығуларды орындауға болады.

Нумиконда 1-ден 10-ға дейінгі сандар әр –түрлі түсте пласмасс шаблонды кесінділермен берілген, сол себепті сандар көру арқылы және тактильді қабылдауына өте тиімді. Бұл әдістемелік құралдың ең басты қасиеті –білім алу барысында есту, көру, ұстап көру қабілеттері және қимыл-қозғалыс пен сөйлеу әрекеттері бір мезгілде жұмыс жасайды, себебі құралды түсіне қарай ажыратуға болады, сандық ерекшелігін көрсететін, баланың саусағы сиятындай тесіктері бар, тақ сандар мен жұп сандарды көру арқылы ғана ажыратуға болады, санның құрамын құрастыру арқылы анықтауға болады.

Математикалық түсініктерді қалыптастыру және дамыту

Математикалық түсініктерді қалыптастырудың әртүрлі мазмұндық блоктарына "Нумиконды" қосу мүмкіндіктері:

1. Өлшем туралы түсініктер мен түсініктерді қалыптастыру кезінде үлкенді-кішілі заттардың айырмашылығын көрсететін тапсырмалар қолданылады ("Нумикон" пішіндері өлшемі бойынша салыстырылады)

2. Кеңістіктік түсініктерді дамытуда ақ тақтада құрастыру және бағдарлау тапсырмаларын қолдануға болады.

3. "Нумикон" пішіндерімен толықтырылған қабырға сағаты уақытша түсініктерді дамытуға көмектеседі.

4. Санның бейнесін қалыптастыру үшін әрбір санды оның мәнін көрсететін немесе онымен байланыстыратын мысалдардың максималды санымен көрсету әдісі жұмыс істейді. Мысалы, 3 саны үшбұрыш, үш кішкентай шошқа, №3 пәтер, үш дөңгелекті велосипед, сары түсті "Нумикон" формасы.

5. 10 шегінде тура және кері санауды, берілген саннан санауды, санның "көршілерін" табуды үйреткенде "Нумикон" формаларының қатары 1-ден 5-ке дейін, ал жұмыстың келесі кезеңдерінде - 1-ден 10-ға дейін, ойындар қолданылады. Мысалы, пішіндердің бірі жоғалып кеткенде немесе пішіндер ауыстырылғанда "қатарды қалпына келтір" ойыны.

6. Қайта санауға және қорытындылауға жаттықтыру кезінде – балалар "Нумикон" пішіндеріндегі саңылауларды санап, оларға түйреуіштерді салып, қайта есептейді.

7. Сандармен жұмыс істегенде және сан мен санды корреляциялауға үйретуде 1-ден 10-ға дейінгі цифрлық қатарлардың "Нумикон" қатарымен корреляциясы қолданылады. пішінге қажетті цифрды таңдау. Біріншіден, балалар саңылаулардың санына емес, пішіннің тұтас бейнесін тануға сүйенеді, содан кейін бірте-бірте саңылауларды санауға көшеді.

8. Санның құрамын түсіндіру кезінде кейбір формалар басқаларынан қосылады және осылайша бір санның басқа сандардың көмегімен қалай құрастырылатындығы айқын көрінеді.

9. Арифметикалық амалдармен танысқанда Нумикон қосу мен азайтуды суреттеуге мүмкіндік берді. "Нумикон" жинағына енгізілген үлгілер балаларға ол білдіретін сан мен шама арасындағы байланысты орнатуға көмектеседі.

Конструктивті әрекетті дамыту

Оқушылар шаблондардан әртүрлі құрылымдар мен жазық кескіндерді (жолдар, үйлер, көліктер, жануарлар) құрастырады. Балаларда сындарлы іс-әрекет дамиды. "Нумикон" жиынтықтарын пайдалана отырып, балалармен жұмыс жасауда конструкцияның келесі түрлерін қолдануға болады:

Маңыздысы, конструктивті іс-әрекет процесінде балалардың ойлауы практикалық бағытқа ие және шығармашылық сипатта болады. Балаларды құрастыруға үйрету кезінде жоспарлаушы ойлау әрекеті дамиды, бұл оқу іс-әрекетін қалыптастырудағы маңызды фактор болып табылады. Балалар әртүрлі түсті пішін-үлгілерден өз ойларын құрастыра отырып, не алатынын ойша елестетеді және олардың қалай және қандай ретпен орындалатынын алдын ала жоспарлайды. Конструктивті іс-әрекет барысында балалар өздерінің құрылысы туралы сипаттамалық әңгімелер құрастырады.

Мұндай әңгімелерді құрастыру балалардың коммуникативтік әрекеттерін конструктивті әрекеттермен тығыз байланыстырады.

Балалардың сөйлеуі жаңа терминдермен, ұғымдармен байытылады. Балалар ұғымдарды дұрыс қолдануға (жоғары — төмен, ұзын — қысқа, кең — тар, үлкен — кіші), бағытты дәл ауызша көрсетуге (жоғарыда — астында, оңға — солға, төмен — жоғары, артта — алдыңғы, жақынырақ және т.б.) жаттығады.).

Осылайша, сындарлы іс-әрекет барысында өз кезегінде ойлау әрекеті мен сөйлеу әрекетінің дамуы жүреді.

Графикалық дағдыларды дамыту

Жұмыстың жеке бағыты-"Нумиконды" пайдалана отырып, графикалық жаттығуларды сабаққа және үй тапсырмасына енгізу. Сабақтарда және үй тапсырмаларында графикалық тапсырмаларды қолдану ұсақ моториканы дамытуға және "Нумиконмен" практикалық іс-әрекет барысында игерілген дағдыларды бекітуге көмектеседі.

Міне, кейбір тапсырмалардың мысалдары: "Нумиконның" бірдей пішіндерін жалғау. "Нумикон" пішінін және оның контурын жалғау. "Нумикон" пішіндерін сандармен байланыстыру. "Нумиконның" екі түрін салыстыру. "Нумиконның" үлгіден үлкен барлық пішіндерін дөңгелектеу; Мектеп тақтасындағы графикалық тапсырмалар, мысалы: "Нумиконның" түрлі-түсті пішіндерін және олардың ақ-қара көшірмелерін қосу. Нумикон пішіндерінің пішіндері мен бөлшектерін жіпке байлау қол қимылдары мен моторикасын үйлестіруді дамытуға ықпал етеді.

Шығармашылық қабілеттерін дамыту

Нумикон формаларын қызықты түрде ойнауға болады. Бала оларды судан, құмнан, "сиқырлы дорбадан" шығарып, сызып, саңылаулар арқылы бояй алады, балшыққа немесе қамырға басып шығарады, таразыда өлшей алады.

Айта кету керек, "Нумиконды" қолдану мүмкіндіктері өте алуан түрлі және бұл оны кезең-кезеңімен әртүрлі әрекеттерге және оның бөліктеріне енгізуге мүмкіндік береді. "Нумиконмен" жұмыс істегенде сенсорлық тәжірибені жинақтауға бағытталған тапсырмалардың бір бөлігін еркін ойындар, үзілістер, сумен және сусымалы материалдармен ойнау кезінде орындауға болады.

"Нумикон" мультисенсорлық құралын қолдану мыналарды дамытуға мүмкіндік береді: математикалық түсініктерді, конструктивті әрекеттерді, графикалық дағдыларды, шығармашылық қабілеттерін, сөйлеу белсенділігі диагнозы бар ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар: РДА, ОНР, Даун синдромы бар балалар, церебральды сал ауруы бар балалар (тетрапарез), КПП және т.б.

Ойлау қабілетін дамыту барысында нумикон әдісін қолданудың тиімді тапсырмалары

Сабақтың тақырыбы: Санау

Мақсаты: Сандардың атауларын 1-ден 10-ға дейін санауға үйрену.

Маңызды: Бұл карточканың жаттығуларын негізгі деңгей меңгерілгенше, кезең барысы бойы орындау қажет.

Балаға «Нумикон» жиынтығының санауға арналған пішіндері мен оған сәйкес сандардың арасындағы байланысты түсінуге көмектесу үшін «Нумикон» құралының сандық сызғышын және сандық тақтаны орнатыңыз.

1-жаттығу. Неше бірлік:

«Нумикон» жиынтығының санауға арналған жеке 10 бірлік пішіні (бірлікке сәйкес келетін), тақта және 1-ден 10-ға дейінгі санау пішіндерінің кешені салынған себетті дайындаңыз.

2. Бала «Нумикон» жиынтығының жеке бірлік пішіндерінің бір уысын алсын және оларды сандық сызғыш бойымен сала отырып санасын. Осылайша ол жеке бірлік пішіндерінің санын біледі (барлығы неше?).

3. Одан ары қарай бұларды осы санға сәйкес келетіндей етіп, тақтада «Нумикон» санауға арналған пішіндерінің үлгісін жасау керек. Нәтижені тексеру үшін 1-ден 10-ға дейінгі жиынтықтан санауға арналған, сәйкес келетін бүтін пішінді таңдап, оның үстіне бірліктерден құралған үлгіні саласыз.

4. Балалар тақтадағы «Нумикон» санау пішіндерінің барлығын «бірліктерден» сенімді салуға үйренгеннен кейін, салудың келесі кезеңі тақтада емес, үстелде жүреді.

5. Сандық сызғышта алынған сан бұл тапсырманың аяқталу кезеңі болып саналады.

2-жаттығу. Сана және тексер:

1. Бала 1 уыс қадауышты алсын және оларды сандық сызғыштың бойымен орналастырсын, дәйектілікпен олардың атауларын айта отырып санасын.

2. Содан кейін тақтаға қадауыштардан «Нумикон» жиынтығының 1-ден 10-ға дейінгі санауға арналған пішіндеріне сәйкес келетін пішін салу.

3. Нәтижені жиынтықтың санауға арналған, сәйкес келетін бүтін пішінінің көмегімен тексереді, яғни оның үстіне қадауыштардан құралған, үлгіні саласыз, содан кейін дәл осындай пішінді сандық сызғыштан табу керек.

Сабақтың тақырыбы. Үлгілер, санауға арналған пішіндер, реті.

«Нумикон» жиынтығының санауға арналған пішіндерімен танысу.

Мақсаты. «Нумикон» жиынтығының санауға арналған пішіндердің («1» -«4» санау пішіндерінен бастайды және «10» -ға дейін біртіндеп жылжу) пішіні және түсі бойынша тануға үйрену.

1-жаттығу. Пішіндерді салыстыру:

1. «Нумикон» санауға арналған пішіндерінің бірдей екі жиынтығын дайындаңыз. Бір жиынтықтың пішіндерін өсу тәртібімен орналастырыңыз, ал басқаларын араластырыңыз.

2. Араластырылған жиынтықтан пішінді таңдап алып, баладан қатарға тізілген пішіндердің ішінен дәл осындай пішінді табуды өтініңіз.

3. Баламен бірге пішіндерді бірінің үстіне бірін салып, пішіндердің сәйкес келетінін тексеріңіз.

2-жаттығу. «Ғажайып дорбадан» керекті пішінді табу:

1. Ішінде екі түрлі пішіндері бар «Ғажайып дорбаны» және өсуі тәртібіне қарай орналасқан пішіндерді дайындаңыз.

2. Қатардағы қандай бір пішінді көрсетіңіз (дорбада дәл осындай пішіннің болуын қадағалаңыз).

3. Бала дорбадан ұстау арқылы керекті пішінді табуға тиісті.

3-жаттығу. «Нумикон» құралын қалай пайдалануға болады.

1. Рөлдік ойын барысында балаларға «Нумикон» жиынтығының санауға арналған пішіндерін пайдалану мүмкіндіктерін тудырыңыз.

2. Балалар «Нумикон» санауға арналған пішіндерін қармақпен немесе ебелекпен аулауы үшін оларды суы бар астаушаға салыңыз.

3. Балалар «Нумикон» санауға арналған пішіндерін құмға көмуі және қазіп алуы үшін оларды құмы бар астаушаға салыңыз.

Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Мұнайшы ауылы
МҚКК “Балауса” бөбекжайы
Музыка жетекшісі
Самединова Алтынай Сапықызы

«ДОМБЫРАСЫЗ ӘН ҚАЙДА?»

Мақсаты: Балалардың музыкаға қызығушылығын арттыру. Қазақтың ұлттық аспаптары жайлы мағлұмат беру. Аспаптардың атауларын айтқыза отырып тілдерін дамыту. Домбыра аспабы туралы білімдерін кеңейту. Өз дәстүрін сүйіп өсуге тәрбиелеу.

Көрнекіліктер, құрал-жабдықтар: Қазақтың ұлттық аспаптарының суреттері, әнші-күйші композиторлардың суреттері.

Әдіс-тәсілдері: Түсіндіру, көрсету, сұрақ-жауап.

Музыка жетекші: Сәлеметсіңдер ме, балалар?! Бүгін біздің сабағымызға апайлар қатысқалы отыр, олай болса барлығымыз апайлармен амандасайық.

Шаттық шеңбері.

Біз қандаймыз, қандаймыз

Шұғылалы таңдаймыз.

Күлімдеген күндейміз.

Ренжуді біз білмейміз

Қуанамын мен де,

Қуанасың сен де.

Қуанайық достарым,

Арайлап атқан күнге

-Балалар, осы жақсы көңіл күймен бүгінгі оқу қызметімізді бастаймыз.

Балалар, қазір жылдың қай мезгілі? (Көктем)

Көктем айларын атайықшы? (Наурыз, сәуір, мамыр)

-Балалар, мен қазір сендерге жұмбақ жасырайын. Ал сендер жауабын дұрыс шешуге тырысыңдар!

Ұзын мойны,

Екі ішек,

Қатар-қатар тепкішек.

Басып көрсең бір-бірлеп,

Үн шығады күмбірлеп. (Домбыра)

Суретпен жұмыс

Балалар, қазақтың ұлттық аспаптарының түрлері өте көп. Ең алғаш пайда болған аспаптар-домбыра мен қобыз аспабы. Уақыт өте келе аспаптың басқа түрлері де шыға бастады. Ендеше барлығымыз осы ұлттық аспаптармен танысайық. (Аспаптарды көрсетіп, аттарын айту).

1. **Қобыз**-ысқышпен ойналатын, қос ішекті ескі музыкалық аспап.

2. **Жетіген**-Жеті ішекті шертіп ойнайтын музыкалық көне аспаптардың бірі.

3. **Асатаяқ**-ерте заманнан келе жатқан ұрып ойнайтын көне музыкалық аспап.

4. **Домбыра**-дыбысын ұнтаспадан қою.

Балалар бұл қандай ұлттық аспаптың дыбысы? (Домбыра)

-Балалар, домбыра туралы не білесіңдер?

Айлин: Домбыра қазақ халқының ұлттық музыкалық аспабы.

Жанерке: Домбыра аспабы жиын-тойлардың сәнін келтірген.

-Дұрыс айтасындар балалар. «Нағыз қазақ-қазақ емес, нағыз қазақ-домбыра» деп тектен тек айтылмаса керек. Халық арасында кеңінен тараған ең танымал аспап-домбыра аспабы. Домбырада әртүрлі музыкалық шығармалар орындалады. Ән, күй, терме, жыр, толғау тіпті классикалық шығармалар да орындауға болады. Бұрын ел арасында небір әнші, жыршылар мен күйшілер өмір сүрген. Солардың ішіндегі ұлы күйшілер күй өнерінің негізін қалаған Құрманғазы, Дина, Дәулеткерей, Тәттімбеттер домбыра аспабында өте шеберлікпен ойнағанын мақтанышпен айтамыз. Дәстүрлі әншілерден Ғарифолла Құрманғалиев пен Сәуле Жанпейісованы мақтаныш етеміз.

-Балалар ұлттық музыкалық аспаптар туралы қандай тақпақтар білесіңдер?

Аяла:

Дыбысы оның мың сырлы,
Бал бұлақтай күмбірлі.
Ынта қойсаң рахат-ақ,
Ол аспаптың бір түрі.

Жанерке:

Домбырадай мұраны,
Қастерлеуге тұрады.
Сонда жатыр даланың,
Үніменен ұраны.

Аружан:

Абай, Жамбыл, сал Біржан,
Таңғалдырып ән салған.
Жүрегінді жандырған,
Естіген жан тамсанған.

Сергіту сәті (Музыкамен)

Ән: «Қасиетті домбыра».

1. Бабамыздың көзіндей қара домбыра,
Данамыздың сөзіндей дара домбыра.
Асқақтатып рухымды ағыл, домбыра,
Әр қазақтың төрінен табыл домбыра.

Қайырмасы:

Шанағында ойнаған,
Үніне еш тоймаған,
Қасиетті домбыра.
Күмбірлеген күйіңе,
Әрдайым мен сүйінем,
Қасиетті домбыра.

2. Шанағыңнан төгілген күйің, домбыра,
Арта берсін әрдайым сыйың, домбыра.
Қастерлейді өзінді халқым, домбыра,
Тоғыз перне, қос ішек, алтын домбыра.

Дидактикалық ойын:

Сандарды санау арқылы домбыра құрастыру.

Қорытынды: Балалар сендер бүгінгі оқу қызметінде өте жақсы, белсенді қатыстыңдар. Сендер өте ақылды, алғыр балалар екенсіңдер.

- Балалар бүгінгі оқу қызметімізде қандай аспаптармен таныстық?

-Қандай ұлы әнші-күйшілермен таныстық?

Қызылорда облысы, Қызылорда қаласы
Сейілбек Шаухаманов атындағы №9 дарынды балаларға арналған облыстық
"Білім-инновация" лицей-интернаты
Математика пәні мұғалімі
Дүйсенов Олжас Нартайұлы

МАТЕМАТИКАДА МӘТІНДІ ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДІҢ АРИФМЕТИКАЛЫҚ ЖОЛДАРЫ

Мәтіндік есептерді шығара білу – оқушылардың математикалық дамуының, оқу материалын меңгеру тереңдігінің, ой қорытуының айқындылығының, әртүрлі мәселелердің логикалық аспектілерін түсінуінің негізгі көрсеткіштерінің бірі.

Оқушылардың көпшілігі үшін мәтіндік тапсырмалар қиын, сондықтан оқу материалы ұнамай жатады. Дегенмен, мектептегі математика пәнінде оған үлкен мән беріледі, өйткені тапсырмалар ең алдымен логикалық ойлауды, кеңістіктік қиялды дамытуға және математикалық білімді адам іс-әрекетінде практикалық қолдануға ықпал етеді.

Есептерді шығару барысында оқушылар шамалармен жұмыс істеу тәжірибесін жинақтайды, олардың арасындағы байланысты түсінеді, өмірлік есептерді шығаруда математиканы қолдану тәжірибесін жинақтайды. Мәтіндік есептерді шешу логикалық мәдениетті дамытады, алдымен мәселенің шешімін табу процесіне, содан кейін оқытылатын пәнге деген қызығушылықты оятады.

Дәстүрлі қазақ мектебі балаларды мәтіндік есептерді шығару жолдарын үйретуге әрқашан ерекше көңіл бөлген. Тарихи тұрғыдан алғанда, ұзақ уақыт бойы математикалық білім ұрпақтан ұрпаққа шешімі бар мәтіндік есептер түрінде берілді. Олардың маңыздылығы қолданбалы маңыздылығында да болды, өйткені олардың мазмұны бойынша практикалық бағыттағы міндеттер (банк, сауда, жер үлестіру және т.б.) болды. Күнделікті өмірде өте маңызды осы типтік міндеттерді шеше білген адам ел ішінде білімді деп саналды.

Практикалық есептерді шешуді үйрену оңай болмағанын атап өткен жөн. Көбінесе жағдайды, тапсырманы саналы түрде толықтай түсінбей шешу әдісін жаттау болды. Ең бастысы - мәселенің түрін анықтау және оны шешу ережесін табу, түсіну маңызды болмады.

XX ғасырдың ортасына қарай есептерді шешуге үйретудің жақсы әдістемесі жасалды. Бірақ, өкінішке орай, мұғалімдердің білім алушыларға типтік есептерді шығаруға, стандартты әдістемелерді жаттауға жаттықтыруы жиі байқалды.

1960 жылдардың аяғында мектептегі математикалық білім беру реформасы есеп шығаруды жаңаша оқытуды ұйымдастыру мақсатында теңдеулерді ертерек енгізуді көздеді. Алайда 5-6 сыныптардағы мәтіндік есептерді шешудің алгебралық әдісінің рөлі арифметикалық әдістер мектеп бағдарламасынан алынып тасталғандықтан, тым асыра көрсетілді. Ал оқушылардың ой-өрісін жеткілікті түрде дайындамай, есептерді теңдеулерді қолданып шығару дұрыс болмайтынын тәжірибе дәлелдеді. Білім алушы заттармен болатын әрекеттерді елестету, пайымдай білуі керек.

5-6 сыныптарда мәтіндік есептерді шығарудың арифметикалық әдісіне жеткілікті көңіл бөліп, алгебралық әдіске – есептерді теңдеу арқылы шешуге көшуге асықпау керек. Білім алушы алгебралық әдісті үйренгеннен кейін оны «әрекет арқылы шешім қабылдауға» қайтару мүмкін емес. Теңдеуді құрастыра отырып, ең бастысы - оны дұрыс шешу, есептеу қатесін болдырмау. Ал шешу барысында

қандай арифметикалық амалдар орындалатынын, олар неге апаратынын ойлаудың мүлдем қажеті жоқ, ал теңдеудің шешімін кезең-кезеңімен жүргізетін болсақ, арифметикалық әдістегідей әрекеттерді көреміз.

Есептерді шешудің арифметикалық әдісі алгебралық әдіске қарағанда бірқатар артықшылықтарға ие, өйткені іс-әрекеттегі әрбір қадамның нәтижесі айқынырақ және нақтырақ болады және бесінші сынып оқушыларының шекарасынан шықпайды. Оқушылар есептерді теңдеулерді қолданудан гөрі әрекеттер арқылы жақсырақ және жылдам шешеді. Балалардың ойлауы нақты, оны белгілі бір заттар мен шамалар бойынша дамытып, содан кейін бірте-бірте дерексіз бейнелермен жұмыс істеуге көшу керек.

Тапсырма бойынша жұмыс шарт мәтінін мұқият оқуды, әрбір сөздің мағынасын түсінуді қамтиды. Арифметикалық жолмен оңай және жеңіл шығарылатын есептерге мысалдар келтіреміз.

1-тапсырма. Тосап жасау үшін таңқурайдың екі бөлігі үшін қанттың үш бөлігі алынады. 2 кг 600 г таңқурайға қанша килограмм қант алу керек?

«Бөлшектерде» есепті шешу кезінде мәселенің жағдайын елестетуді үйрену керек, яғни сызбаға сүйенген дұрыс.

$2600:2=1300$ (г) – тосап үшін малинаның бір бөлігін құрайды;

$1300 * 3 = 3900$ (г) – қант қажет.

2-тапсырма. Бірінші сөреде екінші сөреге қарағанда 3 есе көп кітаптар болды. Екі сөреде бірге 120 кітап болды. Әр сөреде қанша кітап болды?

1) $1+3=4$ (бөліктер) – барлық кітаптарға түседі;

2) $120:4=30$ (кітаптар) – бір бөлікке түседі (екінші сөредегі кітаптар);

3) $30 * 3 = 90$ (кітаптар) - бірінші сөреде тұрды.

3-тапсырма. Үш үйрек пен төрт қаздың салмағы 2 кг 500 г, ал төрт үйрек пен үш қаздың салмағы 2 кг 400 г. Бір қаздың салмағы қанша?

$2500+2400=2900$ (г) - жеті үйрек пен жеті қаздың салмағы;

$4900:7=700$ (г) – бір үйрек пен бір құрттың салмағы;

$700 * 3=2100$ (г) - 3 үйрек және 3 қаздың салмағы;

$2500-2100=400$ (г) – бір қаздың салмағы.

4-тапсырма. Салмағы 20 кг қарбызда 99% су болды. Ол аздап кішірейген кезде оның су мөлшері 98%-ға дейін төмендеді. Қарбыздың массасын анықтаңыз.

1) $20:100=0,2$ (кг) – «құрғақ заттардың» массасы;

2) $0,2:2=0,1$ (кг) – кептірілген қарбыздың 1% құрайды;

3) $0,1 * 100 = 10$ (кг) - қарбыз массасы.

5-тапсырма. Қонақтар бір отбасыдағы үш апалы-сіңілілердің әрқайсысы неше жаста екендігін сұрады. Вера Надя екеуінің жасының қосындысы 28 жыл болғанын, Надя мен Любаның жастары бірге 23 жыл құрайтынын, ал үшеуінің жастарының қосындысы 38-ге тең екенін айтты. Әр қыздың жасы нешеде?

$38-28=10$ (ж.) - Люба;

$23-10=13$ (ж.) - Надя;

$28-13=15$ (ж.) - Вера.

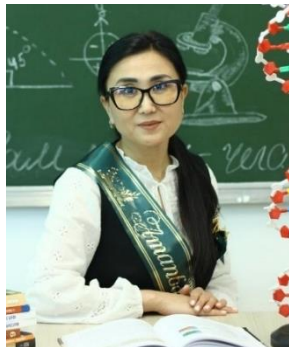
Мәтіндік есептерді шығарудың арифметикалық әдісі баланы саналы, логикалық тұрғыдан дұрыс әрекет етуге үйретеді, өйткені осылайша шешу кезінде «неге» деген сұраққа зейіні артып, даму мүмкіндігі зор. Бұл оқушылардың дамуына, есептерді шешуге және математика ғылымының өзіне деген қызығушылығының қалыптасуына ықпал етеді.

Оқытуды танымдық, қызықты және ғибратты ету үшін мәтіндік есептерді таңдауда өте мұқият болу керек, оларды шешудің әртүрлі жолдарын қарастыру, ең жақсысын таңдау, логикалық ойлауды дамыту болашақта геометриялық есептерді шешу кезінде қажет.

Осылайша, оқушылар есептерді шығару жолын оларды шешу арқылы ғана үйрене алады. «Егер сіз жүзуді үйренгіңіз келсе, онда батылдықпен суға түсіңіз, ал есептер шығаруды үйренгіңіз келсе, оларды шешіңіз», - деп жазады Д.Поя «Математикалық ашу» кітабында.

Қорытындылай келе, зерттеуде берілген есептер мәтіндік есептерді шешуде арифметикалық әдістерді қолданудың шағын ғана мысалы екенін айта кету керек.

Атырау қаласы
№24 орта мектеп
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Аманбаева Гулипа Жолдыбаевна

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ

Мектептегі білім беру балалардың жалпы психикалық дамуының негізгі негіздерін қалауы керек, бұл өз іс-әрекетіне сыни тұрғыдан қарайтын, салыстыра алатын, мәселені шешудің бірнеше жолдарын алға тарта алатын, ең бастысын бөліп көрсете алатын, өз бетінше ойлайтын, жазудың сауаттылығын зерттеу және әдеби оқуды талдау кезінде жалпылама тұжырымдар жасай алатын тұлғаны тәрбиелеуге жағдай туғызуы тиіс.

Қазақ тілін оқытудағы жаңа көзқарас аясында ең бастысы – оқушылардың жаңа тәжірибені өз бетінше меңгеру мүмкіндіктерін дамыту; мұғалім мен оқушылардың іс-әрекетінің бағдары жаңа білімді, іс-әрекет әдістерін қалыптастыру болып табылады.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқу процесіне қойылатын талаптар:

- Оқушыларды өз ойлары мен идеяларын тұжырымдауға, оларды жеткізуге ынталандыру.
- Оқушыларды балама түсініктемелерді, болжамдарды, жорамалдарды ұсынуға ынталандыру.
- Оқушыларға еркін, стрессіз ортада өз болжамдарын зерттеуге мүмкіндік беру.
- Оқушыларға құбылыстардың, жағдаяттардың кең ауқымына қатысты жаңа идеяларды қолдану мүмкіндігін беру, олардың қолданбалы маңызын түсінуге мүмкіндік беру.

Осы таңда білім саласындағы оқытудың жаңа педагогикалық технологияларын меңгермейінше сауатты, жан-жақты білгір маман болу мүмкін емес. Оқу-тәрбие үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды ендірудің алғашқы шарты, мұғалімнің инновациялық іс-әрекетін қалыптастыру және оқытудың әдістәсілдерін үнемі жетілдіріп отыра, қазіргі жаңа педагогикалық технологияларды меңгеру.

Қазіргі уақытта жалпы білім берудің оқу тәжірибесіне сыни тұрғыдан ойлауды дамыту технологиясы белсенді түрде енгізілуде.

Сыни тұрғыдан ойлау – бұл көптеген компоненттерді қамтитын күрделі процесс: рефлексия, бағалау, талдау, синтез, бақылау, тәжірибе, пайымдау. Бұл білім беру технологиясының мақсаты – оқушылардың оқуда ғана емес, күнделікті өмірде де қажет ақыл-ой дағдыларын дамыту.

Сыни талдауда оқушының өзіндік ой-толғаулары, оның ішінде мәселенің ықтимал шешіміне қатысты идеялар болуы мүмкін. Тарих сабақтарында сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдану мектеп оқушыларының ақыл-ой қабілеттерін белсендіру мен дамытуға барынша қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Сыни ойлаудың негізгі мақсаты:

1) ашықтық, икемділік, позиция мен көзқарастың ішкі түсініксіздігін, қабылданатын шешімдердің баламалылығын сезінумен сипатталатын ойлаудың жаңа стилін қалыптастыру.

2) сыни ойлау, коммуникативтілік, креативтілік сияқты тұлғаның негізгі қасиеттерін дамыту.

Осы міндеттерді шешу үшін оқу үдерісіне оқытуды дараландыруды қамтамасыз ететін, оқушылардың дербестігін дамытатын инновациялық әдістерді енгізу қажет. Сол себепті, сабақтарда оқушылардың ойлау дағдыларын дамытуға ықпал ететін сыни ойлау технологияларын қолданамын.

Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз-алынған нәтижелерді стандартты және стандартты емес жағдайларға, мәселелерге қолдану үшін логика мен тұлғаға бағытталған көзқарас тұрғысынан ақпаратты

талдау мүмкіндігі. Сыни тұрғыдан ойлау-бұл жаңа сұрақтар қою, әртүрлі дәлелдер келтіру, тәуелсіз ойластырылған шешімдер қабылдау мүмкіндігі. Технологияның мақсаты-оқушыларды білім беру процесіне интерактивті қосу арқылы сыни ойлауды дамытуды қамтамасыз ету. Сыни тұрғыдан ойлау серіктестерді құрметтеуге, адамдар арасындағы түсіністік пен нәтижелі қарым-қатынасқа ықпал етеді.

Сыни тұрғыдан ойлауды сабақта қолдану аналитикалық ойлауды, талдау, қорытынды жасау қабілетін дамытуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өзін-өзі бағалауды арттыруға көмектеседі. Сын тұрғысынан ойлау стратегиясы оқушылардың тапсырманы жан-жақты қарастыруына, оқу процесіндегі оқушының рөлін арттыруға, тақырып бойынша өз ойын жеткізе білуге үйретеді, сұрақ қою деңгейін арттырады.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясын қолдануымен жүргізілген сабақтың жоғары деңгейде өтуінің алғы шарты оның қағидаларында, яғни, стратегияларында. Стратегия дегеніміз - философия, әдістемелік ұстаным. Мұғалім мен оқушы кез келген стратегияның әдіс-тәсілін, түсіне білуі қажет. Стратегиялар оқушыларды шығармашылықпен әрекет етуге, ізденімпаздыққа баулиды, еркін, терең, жан-жақты ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады, стратегияның бірнеше түрі бар. Жұмыстың ыңғайына қарай стратегияларды өзгертуге болады.

Өз жұмысымда, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жаңа тақырыпты зерделеуде әр түрлі педагогикалық технологияларды қолданамын. Әдістер мен стратегиялардың алуан түрлілігі іс-әрекет пен рефлексияға үлкен өріс береді. Оқушылар да, мен де ең жақсы көретін стратегиялар: «Алты ойлау шляпасы», «Блум Түймедақ», «Кубизм», «Джигсо» мозаикасы, «Синквейн».

Сабақтарда жиі қолданылатын әдістер: кестелердің әртүрлі түрлері (Т-кесте, тұжырымдамалық және т.б.), инсерт, кілт сөздер, кластер, болжау ағашы, дәріс-визуализация, материалды болжаудың әртүрлі әдістері, шатастырылған логикалық тізбектер, ассоциациялар. Кейбір балалар ақпаратты шығармашылықпен, жаңа тәсілдермен ұсынғанды ұнатады. Сондықтан сараланған тәсіл мен дараландыруды жүзеге асыру қажет. Сабақтарда материалдың бөліктерін мөлшерлеуіңіз керек, өйткені барлық балалар бірдей қарқынмен жұмыс істей алмайды, әркімнің оқу техникасы бірдей емес. Технологияның кейбір әдістерін оқушылар контингентіне бейімдеу керек, бұл тыйым салынбайды.

Сыни тұрғыдан ойлау технологиясының осы әдістерін қолдана отырып, өте маңызды міндеттерді шешуге болады. Біріншіден, оқу процесін қызықты етуге болады. Екіншіден, ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыруға болады, онсыз қазіргі адамға әлеуметтік жетістікке жету қиын. Үшіншіден, кез-келген мәселені шешудің дұрыс жолын таба алатын сыни ойлайтын тұлғаның қасиеттерін тәрбиелеуге болады.

Сыни тұрғыдан ойлауды дамыта отырып, оқушылардың белсенділігі, коммуникативтік дағдылары, топта жұмыс істей білу, әңгімелесушіге, серіктеске деген құрмет, жаңа білім мен ақпарат алуға ұмтылу, алған білімдерін нақты өмірлік міндеттермен байланыстыру қалыптасады. Олай болса, сыни тұрғыдан ойлауға үйретудің ең тиімді түрі оқушының дербестік, ізденімпаздық, өз бетінше баға беру, өз пікірін дәлелдеу, өз көзқарасын дәлелдеу немесе жоққа шығару сияқты қасиеттерді дамытуға мүмкіндік беретін ұжымдық жұмыс болып табылады. Кез келген топта болашақ мамандардың кәсіби құзыреттілігін біріктіретін және көрсететін сыни тұрғыдан ойлау және топта жұмыс істеу үшін белгілі бір қасиеттер, интеграциялық дағдылар болуы керек.

Дербестікті дамытуға бағытталған ұжымдық тәсілдің бір түрі-жоба әдісі. Жоба әдісінің негізінде оқушылардың танымдық дағдыларын дамыту, өз білімдерін өз бетінше құра білу, ақпараттық кеңістікте бағдарлай білу, сыни ойлауды дамыту жатыр. Жоба әдісі рефлексиялық ойлауды дамытуға бағытталған. Жоба әдісі әрдайым оқушылардың өзіндік іс-әрекетіне бағытталған: жеке, жұптық, топтық, оны оқушылар белгілі бір уақыт аралығында орындайды.

Жоба әдісі әрқашан қандай да бір мәселені шешуді қамтиды. Мәселені шешу, бір жағынан, жиынтықты, әртүрлі әдістерді, оқыту құралдарын қолдануды қарастырады, ал екінші жағынан, ғылымның, техниканың, технологияның, шығармашылық салалардың әртүрлі салаларынан білімді қолдану дағдыларын интеграциялау қажеттілігін болжайды. Жоба әдістерін қолдану, ең алдымен, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады және олардың бірқатар жалпы мәдени және кәсіби құзыреттерін қалыптастырады. Оқушылар бірте-бірте өзін-өзі тәрбиелеудің барлық қажетті дағдыларын игереді, өз бетінше сыни тұрғыдан ойлай алады, туындайтын қиындықтарды көре алады және оларды жеңу жолдарын іздей алады және т. б.

Осылайша, ұжымдық әдіс пен жоба әдісі сыни ойлау дағдылары мен тәуелсіздікті дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылар оқу процесіне тартылып, белгілі бір мәселе бойынша өз ойын

шығармашылықпен жеткізе алатын, түсінігін көрсете алатын белсенді қатысушы болуы керек. Сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуда оқушылардың негізгі міндеті – өз пікірлері мен ұстанымдарын жалғыз және дұрыс деп санау үрдісін жеңу.

Осылайша, қазақ тілі сабақтарында сыни ойлауды дамытуға бағдарлау келесі нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

- оқушылардың оқуға деген көзқарасын өзгерту;
- танымдық, зерттеушілік қатынасты арттыру;
- шығармашылық және мәселелік-ізденушілік сипаттағы тапсырмаларға оң көзқарасты дамыту;
- оқушылардың жұмыс барысында туындайтын өз қателіктері мен қиындықтарына деген көзқарасын өзгерту;
- оқушыларды оқуға деген әрі қарайғы іс-шаралар (олар өз қызметін рефлексиялауды үйренеді және коммуникативті мәдениетті дамытады);
- "Мұғалім-оқушы-сынып" жүйесінде сенім, ынтымақтастық атмосферасын құру, жеке, топтық және ұжымдық қызметке саналы қатынасты дамыту.

Қызылорда облысы, Жаңақорған ауданы, Қодамберді ауылы
«№163 орта мектеп» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі
Жамауова Жанат Усербаевна

МАҚАЛ-МӘТЕЛ ОҚЫП, ЖҰМБАҚ ШЕШЕЙІК. ЖАҢЫЛТПАШ ЖАТТАЙЫҚ

Білім беру ұйымының атауы				
Пәні:		Әдебиеттік оқу Атамұра		
Бөлім:		Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті		
Педагогтің аты-жөні:				
Күні:				
Сынып:		2		
Сабақтың тақырыбы:		№75 сабақ. Мақал-мәтел оқып, жұмбақ шешейік. Жаңылтпаш жаттайық.		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		2.2.4.1 Мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштың жанрлық ерекшеліктерін анықтау.		
Сабақтың мақсаты		Мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштың жанрлық ерекшеліктерін анықтайды.		
Құндылықтар:		Сабақ құндылығы: ТӘУЕЛСІЗДІК ПЕН ОТАНШЫЛДЫҚ		
Наурыз айы: Тәуелсіздік пен отаншылдық		Апта дәйексөзі: Тәуелсіздік – тәтті сөз ғана емес, ұлттық жауапкершілік		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Психологиялық ахуал қалыптастыру 	Бір-біріне жақсы тілектер тілейді	Мадақтау арқылы бағалап отыру	Суреттер

Сабақтың ортасы Өткенді пысықтау Үй тапсырмасын тексеру «Өтірік өлеңдер» жатқа айту Ой сергек Жаңылтпашты түрлі нұсқада айту Шеше, шеше Неше кесе Сынды кеше? Жаңа тақырып Сабақтың тақырыбы мен мақсатын жариялау Тұжырым Мақал-мәтелдер, жұмбақтар, жаңылтпаштар-шағын халық шығармаларының түрлері. Мақал-мәтелдер нақыл сөздер. Онда халықтың түйінді ойлары айтылады. 1-тапсырма Сөзжұмбақты шеш. Мақал-мәтел жарысы. 2- тапсырма Сөзжұмбақтағы мақал-мәтелдерге қандай ортақ тақырып беруге болады? а) Туған жер, Отан туралы ә) Еңбек туралы б) Жақсы, жаман істер туралы в) Ерлік, батырлық туралы Жаңылтпаштар дыбыстар мен сөздерді дұрыс анық айту үшін қолданылады. 3-тапсырма Қарамен жазылған сөздерді белгілеп, іштей оқып ал. Жаңылтпаштарды жаңылмай айтуға жаттық. Оқулықпен жұмыс Жаңылтпаштарды тізбектей оқу Қарқынмен оқу Жұмбақтар-табиғат құбылыстары ның, өзін қоршаған ортаның сырын танып білуге талпынған халық ойынан туған шығармалар. «Нейрожаттығулар» әдісі ЕБҚ Достарыңа жұмбақ жасыр ЕҚБ Жаңылтпашты жаңылмай айт және мағынасын түсіндір 4-тапсырма Жұмбақтарды шешіңдер 1. Асық 2. Аю 3. Пияз 4. Космос кораблі 5. Теледидар	Өлеңдерді жатқа айтады. Түрлі нұсқада айтады. Сөзжұмбақты шешеді. Ортақ тақырыпты табады. Тізбектей оқиды. Жаттығу жасайды Жеке жұмыс жасайды Жұмбақтарды шешеді. Жұмбақ құрастырады.	Дескриптор: «Өтірік өлеңдерді» жатқа айтады-1б ҚБ «Бас бармақ» Дескриптор: Сөзжұмбақты шешеді-1б Дескриптор: Сөзжұмбақтағы мақал-мәтелдерге ортақ тақырып береді-1б Дескриптор: Қарамен жазылған сөздерді белгілеп, іштей оқып, жаттайды-1б Жаңылтпаштарды жаңылмай айта алады-1б Жарайсың! Мен сенімен мақтанамын! Дескриптор: Жұмбақтарды шешіп жауабын айтады-1б Дескриптор: Суреттердің бірін таңдап, жұмбақ құрастырады-1б	Оқулық Сөзжұмбақ Оқулық Оқулық Суреттер
---	--	--	--

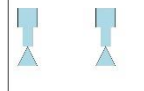
	5-тапсырма ФС тапсырмасы Саралау тапсырмасы Суреттердің бірін таңдап, жұмбақ құрастыр Үлгі: Айналаны тазалайды Өзі шаң-шаң болады Шаңсорғыш Үй тапсырмасы 3 мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш жаттау. ҚЖ: Өз ойларыңнан жұмбақ құрастырып, достарыңа жасырыңдар.	Үй тапсырмасын алады Қосымша жұмыс жасайды	Дескриптор: Мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаш жаттап айтады-16 Дескриптор: Өз ойларынан жұмбақ құрастырып, достарына жасырады-16	Оқулық
Кері байланыс		Кері байланыс береді	«Бас, жүрек, қол» әдісі	Кері байланыс тақтасы

"Алматы облысы білім басқармасының Алатау қаласы бойынша білім бөлімі " мемлекеттік мекемесінің "№3 жалпы білім беретін орта мектебі " коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы
Назаркулова Мадина Тажибекқызы

АУЫЗЕКІ ЖӘНЕ ЖАЗБА ТІЛДЕ СӨЙЛЕУ ТУРАЛЫ ТҮСІНІК

Бөлім:				
Педагогтің аты-жөні	Назаркулова М.Т			
Күні:				
Сабақ	№ 2 сабақ			
Сынып: 2	Қатысушылар саны: -	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы	Ауызекі және жазба тілде сөйлеу туралы түсінік			
Сабақтың мақсаты				
Сабақ барысы				
Сабақ кезеңдері	Мұғалімнің оқу іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 8 минут	Психологиялық ахуал «Мен жақсы оқушымын» Балалар, сендердің жақсы оқушы екендеріңді білеміз. Алайда сіздер	«Мен жақсы оқушымын» деген	Мақтап мадақтау	

Тақырыпты ашу 5 минут	«Мен жақсы оқушымын» деген жазуы бар алқаны кезегіме тағып тұрып не себепті жақсы оқушы екендерінді айтып шығындар. Мысалы: -Мен жақсы оқушымын, өйткені сабаққа кешікпеймін. -Мен жақсы оқушымын, өйткені тазалықты сүйемін. «Ой қозғау» Мұғалім оқушыларға баяу және жылдам оқылған екі сөйлемді оқып береді. Сұрақ: «Қайсысын түсіну оңай?», «Қайсысы жылдамырақ?»	жазуы бар алқаны кезегіме тағып тұрып не себепті жақсы оқушы екендігін айтады Оқушылардың жауабы тыңдалады, сабақтың тақырыбы анықталады.	«Шапалақ» әдісі	 интер белсенді тақта
Сабақтың ортасы 20минут	1- Тапсырма «Айнадағы бейне» Екіжақты ми қыртысын дамыту Екі қолыңа екі қарындаш алып, қатар тұрған екі суретті бір уақытта боя. Бояу түстерін өзің таңда. Бұл жаттығу екі жарты шардың үйлесімді жұмыс істеуіне көмектеседі. Суреті бар қағаз таратылады. Оң және сол қолыңа бір-бір қарындаш ал. Бір уақытта екі қолыңмен екі суретті боя. Уақыт шектеуі қойылмайды, бірақ екі қолды қатар пайдалануға мән беріледі. 2-Тапсырма «Сөз айт,тез айт» Жаңылтпаштарды оқы жатқа айт « Алма піс, Аузыма түс » деп, Ертай баққа қарамайды. Ойнап құр аралайды. Бұл жарамайды! «Балқурайдан » Басқа да бар құрай. Ал, балқурай Қай құрай? Тал тік, Тіп – тік қып тік. Түбін түпте, Нық қып түпте. Көгорай көк шөп, Көгорай көк шөпті Жағалар көбелек көп. Күн ыстық, Күнге қыздық. Суға түстік Үздіксіз жүздік.	Балалар екі қолына екі қарындаш алып, қатар тұрған екі суретті бір уақытта бояйды. Бояу түстерін өздері таңдайды. Бұл жаттығу екі жарты шардың үйлесімді жұмыс істеуіне көмектеседі. Балаларға суреті бар қағаз таратылады. Әр бала оң және сол қолына бір-бір қарындаш алады.Бір уақытта екі қолымен екі суретті бояйды. Уақыт шектеуі қойылмайды, бірақ екі қолды қатар пайдалануға мән беріледі.	Смайликтер арқылы «Шапалақ» әдісі	

Сергіту сәті 2 минут	 3-тапсырма: Мәтінді оқып сұрақтар ұйымдастырыңыз Ауызекі сөйлеу - біз дыбыстап айтатын немесе құлағымызбен еститін сөйлемдер. Яғни бұл - үн арқылы берілетін сөйлеу. Жазылып берілетін хабар « жазбаша сөйлеу » деп аталады. Жазу үшін адамдар әріпті немесе басқа да таңбаларды пайдаланады. Адамдар әріптерді бірден ойлап таба қойған жоқ. Ерте замандарда бір-біріне айтатын хабарынтасқа сурет салып білдіретін болған. Қазір мұндай жазуды жол белгілерінен байқауға болады. 1)Мәтінде не туралы айтылған? 2)Алғашқы екі сөйлемді көшіріп жаз 3) Қалай ойлайсындар, ауызекі сөйлеу мен жазбаша сөйлеудің қайсысы бұрын пайда болған? 3-тапсырма: «Кім жылдам» Сөздерді солдан оңға қарай жылдам оқы <table> <tr> <td>зжж</td> <td>йат</td> <td>лоқ</td> </tr> <tr> <td>зөс</td> <td>рақ</td> <td>зүж</td> </tr> <tr> <td>літ</td> <td>зүк</td> <td>ран</td> </tr> <tr> <td>сат</td> <td>саб</td> <td>зақ</td> </tr> <tr> <td>рүн</td> <td>лүг</td> <td>түс</td> </tr> </table>	зжж	йат	лоқ	зөс	рақ	зүж	літ	зүк	ран	сат	саб	зақ	рүн	лүг	түс	Жұптық жұмыс жасайды Мәтінді оқып сұрақтар құрайды Сөздерді оңнан солға қарай жылдам оқиды	«Смайликтер» арқылы «Шапалақ» әдісі 	
зжж	йат	лоқ																	
зөс	рақ	зүж																	
літ	зүк	ран																	
сат	саб	зақ																	
рүн	лүг	түс																	
Сабақтың соңы 5 мин	Рефлексия «Аяқталмаған сөйлем» әдісі Мен бүгін ... білдім Маған ... қызықты болды Маған ... қиын болды Мен келесі тапсырмаларды орындадым ... Мен ... екенін түсіндім Мен енді ... жасай аламын Мен ... үйрендім Мен ... жасай алдым Мен ... жасап көремін Мен ... таңқалдым Мен өмірде ... қолданамын Маған ... ұнамады	Пікір жазылған парақтарға өз ойларын жазады	Смайликтер арқылы 																

«Жетісу облысы білім басқармасының Алакөл ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің №1 «Арай» балабақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны

Тәрбиеші

Аймишева Лайла Бекмухамбетовна

ҚЫСТАЙТЫН ҚҰСТАР

Мақсаттары: Құстарды аялау және құстарға қамқор болуға тәрбиелеу.

Құстар туралы ой-өрістерін, түсініктерін дамыту. Саусақтың ұсақ бұлшық еттерінің қозғалысын жетілдіру. Балаларға жалпы құстар туралы мағлұматтар беру. Олардың тіршілігі туралы айту, қамқор болуға аялауға баулу.

Әдіс-тәсілдері: әңгімелесу, сұрақ-жауап

Көрнекіліктері: құстардың суреттері

Билингвалдық компонент: қыстайтын-зимующие, құстар-птицы

Ұйымдастырылған оқу әс әрекетінің барысы:

I. Ұйымдастырушылық кезеңі

Шаттық шеңбері: Балаларды шеңбаерге тұрғызып, бір-біріне қарап күлімдеуді өтінеді.

Біздің топта ұл-қыздар

Тату-тәтті ойнаймыз

Айналаға бар адамға

Тек мейірім сыйлаймыз.

Бала, бала баламыз

Бақшамызға барамыз

Күні бойы қызыққа

Батамыз да қаламыз.

-Ал енді мен сендерді ыңғайланып отыруға шақырамын.

Әңгімелесу: Сұрақтар қояды.

-Балалар, қазір жылдың қай мезгілі? (Қыс)

-Ауа райында қандай өзгерістер болады?

-Дұрыс айтасыздар, қар жауып айналаның бәрі аппақ болады.

-Сендер қазір шыбын, қоңыз, көбелек көресіздер ме? (жоқ)

-Олар қайда кетті? (Ағаш қуыстарына тығылып қалды)

-Құстар қайда өмір сүреді? (орманда, далада)

II. Ұйымдастырушылық-ізденушілік

Сиқырлы сәт: Құстардың дауыстары дискіден тыңдалады. Балаларды тыңдауға шақырады. Дискіні тыңдап болған соң:

-Балалар естисіздер ме, бұл нелердің дауысы? (Құстардың)

-Қыс мезгілінде аққу, үйрек, қаз, қарлығаш барлығы жылы жаққа ұшып кетеді. Тек қана (суреттерін көрсете отырып) көгершін, суық торғай, қарға, сауысқан, тоқылдақ, шымшық қыстап қалады. Балалардың көңілін суретке аударып: -Мынау тоқылдақ. Оны орман емшісі дейді. Ол тоғайдағы құрттарды тұмсығымен шоқып жейді.

Құс туралы тақпақтар:

Шыр-шыр еткен торғайды

Қорғамаса болмайды

Кіп-кішкене торғайлар
Ағаштарды қорғайды.
Сергіту сәті:
Орнымыздан тұрамыз,
Қолымызды жаямыз
Құстарға ұқсап,
Ұшып-ұшып аламыз.

Ал, енді, балалар, торғайдың суретін салайық. Суретті салудың ретін түсіндіріп, тақтаға салып, қарапайым сызықтармен салудың жолдарын ауада көрсетіп, бормен сызып, салып көрсетеді.
- Балалар, алдымен қарындашпен қағаздың ортаңғы бөлігіне сопақша пішінді қиғаштап саламыз. Сопақшаның жоғарғы бөлігі сол жаққа қарай салынса, ал астыңғы бөлігі қағаздың оң жағына қарай төменге қарай бұрыла салынады. Дайын болған сопақша пішінінің оң жағы мен сол жағына құстың қанатын саламыз. Сопақша пішіннің жоғарғы бөлігіне құстың басын салу үшін кішкентай домалақ пішінді саламыз. Ал төменгі бөлікке құстың құйрығын саламыз. Қарындашпен салынып, дайын болған құсты қарындаштың көмегімен қағаз бетіне бояуды сүйкей жаға отырып, түрлі түске бояп, көрік береміз.

III. Рефлексивтік-түзетушілік

«Ұшты-ұшты» ойыны Шарты: Ұшатын заттарға қолымызды созайық. Ұшпайтын заттарға тіземізге қояйық. Тәрбиеші балалардың салған суреттеріне ерекше жылы көңілмен қарап, олардың құстарға деген қамқорлығын мақтайды.

Балалар өз әсерлері туралы айтады.

Күтілетін нәтиже:

Нені білу керек: Қыстайтын құстар туралы ойлау қабілеттерін дамытады.

Нені игереді: Құстарды айыруға үйренеді.

Нені білді: Қыстайтын құстарды күтіп, оларға қамқорлық жасау керек екендігін білді.

Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы, Мұнайшы ауылы

“Балауса” бөбекжайы

Тәрбиеші

Даулыбаева Сара Кенжебаевна

СИҚЫРЛЫ ЕРТЕГІНІҢ КЕЙІПКЕРІ

Мақсаты: Ертегі түрлерімен таныстыру, қатысушыларға ертегі желісінің ерекшелігін көрсету, ертегі терапиясы туралы білімдерін бекіту.

Әдіс-тәсілдер: Көрсету, сұрақ-жауап, түсіндіру, әңгімелеу

Құрал-жабдықтар: Ертегі желісі бойынша көрнекіліктер және т.б.

Барысы:

- Сәлеметсіздерме, әріптестер! Мен «Балауса бөбекжайының» тәрбиешісі Даулыбаева Сара Кенжебайқызы.

- «Сиқырлы ертегінің кейіпкері» атты шебер сыныпқа бес-бес қатысушыдан керек болады. Келіп орындыққа жайғаса қойыңыздар. Шебер сыныбымызды бастамас бұрын, біздің семинарымыздың басты тақырыбы: «Ертегі терапиясы» арқылы балалардың креативті ойлауын қалыптастыру, жалпы ертегі терапиясы дегеніміз не? сол туралы айтып өтейін

Негізгі бөлім:

- Ертегі терапиясы – бұл кез-келген басқа да психотерапия сияқты, жан-дүниені тану және емдеудің түрі. Ол ертегілерді психикалық процестердің өту және көріну формасы ретінде зерттейді, психикаға жағымды әсер ететін ертегілерді тудырады.

- Жалпы ертегі терапиясы арқылы біз балаларға ертегілерді үйретеміз, ол үшін біз мына бөлмеде тұрған түрлі ертегі театр түрлерін пайдалана отырып, мектеп жасына дейінгі балалардың жас ерекшеліктеріне қарай ертегіні айтып береміз. Ал ол ертегі терапиясы балалардың эмоционалдық, моральдық және әлеуметтік дамуына үлкен әсер етеді. Ертегі арқылы бала өмірдің маңызды құндылықтарын түсініп, ішкі сезімдерін дұрыс қабылдауды және өңдеуді үйренеді. Қарапайым, бірақ терең мағыналы сюжеттер балаға әлемді танып-білуге көмектеседі. Мектеп жасына дейінгі балаларға жас ерекшеліктері бойынша ертегілер айтылады және ұйымдастырылады. Мәселен, орамал ертегісі, үстел-үсті ертегісі, сүзгі ертегісі, сюжетті-рөлдік ертегісі, аяқ ертегісі, көлеңке ертегісі, конус ертегісі, саусақ ертегісі және тағы да басқалары.

- Ендігі кезекте осы шеберлік сыныбында «Көкөністер мен жемістерді» шиыршық тасқа, ал «Сиқырлы қалпақ (Үйшік)» үстел-үсті ертегісінің кейіпкерлерін қалпаққа, ертегі желісі бойынша орналастыратын боламыз.

Қорытынды бөлім:

- Қане, қарайықшы қандай ертегі шықты?
- «Көкөністер мен жемістер», «Үйшік» ертегісі шықты.
- Шебер сыныбымызға атсалысқандарымызға рахмет!

"Алматы облысы білім басқармасының Алатау қаласы бойынша білім бөлімі " мемлекеттік мекемесінің "№3 жалпы білім беретін орта мектебі " коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Математика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
Қабай Ақмарал Мерғалиқызы

МАТЕМАТИКА САБАҒЫН АРАЛАС ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНА ОТЫРЫП ОҚЫТУ МАҢЫЗЫ

Аралас оқыту технологиясы білім беру кеңістігінде бірнеше онжылдықтар бойы қолданылып келеді. Бұл ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың жоғары деңгейінің және халықтың компьютерлік сауаттылығының болуына байланысты. Бүгінгі білім беру жүйесі аралас оқыту технологиясының бастапқы сатысында деуге болады. Бұған себеп, аралас оқытудың модельдерінің әртүрлі болуы. Аралас оқыту - білім берудің жаңаша моделі. Орта білім беруде аралас оқытуды қолданудың барлық алғышарттары бар.

Аралас оқыту моделі сыныптық және электрондық оқыту кешені болып табылады. Электрондық оқыту дегеніміз - онлайн режимінде әртүрлі электрондық білім беру ресурстарын пайдалану: қашықтықтан, аудио және бейне жазбалар, презентациялар және т. б. Білім берудің бұл формасы оқушыларға мектеп пәндерін оқуға жаңа мүмкіндіктер береді-сіз кез-келген уақытта қажетті оқу материалын онлайн режимінде қарап қана қоймай, тестілеуден өтіп, пән бойынша біліміңізді тексере аласыз, тақырып бойынша қосымша ақпарат көздерімен танысыңыз. Форумда мұғалімге немесе сыныптастарына сұрақтар қойыңыз және сабақта бетпе-бет сөйлесуді күтпестен жауап алыңыз.

Бұл технологияның бір моделі - "төңкерілген класс". Оның мәні-үй тапсырмасы мен сабақтағы жұмыстың мазмұны өзгереді. Күнделікті үй тапсырмасын жазбаша орындаудың орнына оқушыларға мұғалім оқушылардың оқу іс-әрекетін арнайы ұйымдастыратын электрондық ресурстарға қол жетімділік беріледі. Әдетте, үй тапсырмасы тақырыптың теориялық материалымен танысудан және оны электронды тесттер арқылы одан әрі дамытудан тұрады. Оқушы мұны кез-келген уақытта, ыңғайлы жерде, оқу материалдарын бірнеше рет қарап, жасай алады. Сабақта үйде оқытылған материалды жоғары деңгейде бекіту бойынша жұмыс жүзеге асырылады, мысалы: стандартты емес мәселелерді шешу. Шағын жобалар құру, алгоритмдер мен тесттер құру, мақала жазу және т.б. әрбір үй тапсырмасы нақты оқу мақсаттары мен кезең-кезеңмен нұсқаулықпен бірге жүруі керек, сонымен қатар кейбір реферат жүргізген жөн.

Мен осы модельді іске асырудың мысалдарын келтіремін:

Үй тапсырмасының тұжырымдамасы: берілген тақырып бойынша теориялық материалды электронды ресурстан оқыңыз. Оқылған сұрақтарға жауап беруге дайын болыңыз.

Үйде оқыған материалды сабаққа бекітудің бірнеше нұсқасы:

- Энциклопедия үшін берілген тақырыпқа мақала жазыңыз, ол материал туралы қысқаша, бірақ толық және қол жетімді түсінік, қолданбалы фокустың мысалдары, тақырыптағы формулалар, оның негізгі ұғымдарын қалай көрсету керек.

- Екі адамнан тұратын топтың құрамында тапсырманы орындау: берілген тақырыптың барлық негізгі ұғымдары мен формулаларын көрсететін теориялық сипаттағы 10 сұрақтан тұратын тест құрастыру, олардың әрқайсысына 4 жауап нұсқасы ұсынылады, олардың бірі дұрыс. Тестке жауаптар беру.

- Белгілі бір түрдегі есептерді, теңдеулерді, теңсіздіктерді шешу алгоритмін жасаңыз және сипаттаңыз. Алгоритмді қолдану мысалдарын келтіріңіз.

- Берілген тақырыптың барлық негізгі ұғымдары мен формулаларын көрсететін, бірақ осы сұрақтарға жауаптары бар ұяшықтар толтырылмаған әр түрлі сипаттағы сұрақтар жазылған кестені толтырыңыз.

• Үй тапсырмасын одан әрі бекіту үшін әр оқушыға білім беру саласындағы басымдықтарын ескере отырып, оқытылған материалды жеке-жеке беруге болады.

Осылайша, "төңкерілген сынып" моделінің негізгі компоненттерін ажыратуға болады:

- Сабақта мұғалім мен оқушылардың дәстүрлі тікелей жеке өзара әрекеттесуі;
- Компьютерлік телекоммуникациялық технологиялар және электрондық ақпараттық - білім беру ресурстары арқылы білім беру процесіне қатысушылардың интерактивті өзара іс-қимылы;
- Оқушылардың өзін-өзі тәрбиелеуі.
- Аралас оқыту технологиясы мектептегі білім беру процесін сапалы өзгертуге және оқушы мен мұғалімнің бірлескен оқу қызметін бірінші орынға шығаруға, әр оқушының танымдық қажеттіліктерін ескере отырып, білім беру қызметін жекелендіруге мүмкіндік береді.

Осыған орай АКТ-ны жаппай білім мен ғылым жүйесіне енгізу жаңа білім технологияларын пайдалану, соның ішінде, қашықтықтан оқыту сияқты модельдері, білім берудің парадигмасының өзгерісіне, жаңа стандарт пен талаптардың, білім берудің әдістемесінің өзгерісіне, бағалау критерийлері мен қадағалау форматын қайта қарауға және де білім берудің өзіндік даму стратегиясының өзгерісін талап етеді. Әлемдік даму үдерісі АКТ ны пайдаланумен дәстүрлі оқу процесіне белгілі бір өзгерістер тенденциясын енгізді және білім берудің жаңа модельдерінің туындауына септігін тигізді. Олардың бірі аралас оқыту («blended learning») болып табылады. Аралас оқыту бұл білім берудің әртүрлі тәсілдерінің тиімді тіркесі

Аралас оқыту – бұл электрондық және дәстүрлі оқытудың тәсілдерінің интеграциясы. Қоғамның дамуы, соның ішінде білім жүйесі соңғы 10-15 жылда технологиялық және ақпараттық белестермен анықталуда. Қазіргі таңда мектеп бәсекеге қабілетті, қандай да бір қиындықтардың ұтымды шешімін таба білетін тұлға тәрбиелеуге бағытталған. Жалпыға ортақ білім берудің стандарты білім үдерісінде және оқушылардың тәрбиесінен келесі нәтижені алу арқылы анықталады: пәндік, метапәндік және тұлғалық. Қоғамның заманауи даму деңгейінсіз бұл нәтижелерге қол жеткізу мүмкін емес. Заманауи даму деңгейі дегеніміз жаңа техникалық құрылғыларды өмірдің әр облысында пайдалану. Балалар мектеп жасына дейін де цифрлық ортаға тең бейімделеді және мектепке келе өздеріне қолайлы орта, заман талабына сай ортада білім алу керек. Дегенмен барлық білім беру үдерісін жауапкершілік пен өзін өзі ұйымдастыруды қажет ететін тек қана цифрлыққа өзгертіп, қашықтықтан оқыту мүмкін емес, себебі әр баланың жас ерекшеліктеріне байланысты қажеттілігі бар. Сонымен қатар барлық дәстүрлі білім беру үдерісін, түгелдей ақпараттық технологиялық құралдар арқылы беру тиімді емес. Аралас оқыту – болжаушылардың бағасы бойынша қазіргі заман білімінің тренді болып табылады және жақын арадағы онжылдықта солай бола бермек. «Аралас оқыту» ағылшын тілінен тікелей аударылған blended learning сөзінің аудармасы болып табылады. Learning - оқу, яғни бұл оқушы белсенділік танытып білім мен білік дағдыларын қалыптастыратын үрдіс.

Алғаш аралас оқытудың негізгі қағидасы XX ғасырдың 60-жылдары жоғары білім жүйесінде пайдаланылды, ал термин болып ең алғаш 1999 жылы қолданысқа ие болды. Бұл жылы американдық Интерактивті Оқу Орталығы интернет арқылы оқытудың бағдарламалық жасақтамасын шығарған еді. Басқа педагогикалық технологияларға қарағанда аралас оқыту технологиясының нақты авторы жоқ және көп жағдайда қолданыстағы оқытудың тәсілдері мен бағыттарына жаңашылдық енгізу арқылы ат үсті пайда болған технология болып табылады. Аралас оқытудың бұндай атүстілік және көпфакторлылық жолмен пайда болуы оған нақты анықтама беріп талдау жасауда қиындық тудырады. Аталған технологияға анықтама берсек: «Аралас оқыту – бұл электронды оқыту мен бетпе бет оқытуды бірлестіре отырып, оқушының өз бетімен оқудың уақыты, орны, темпы, траекториясы сынды талаптарын таңдауға мүмкіндік беретін білім технологиясы».

Осылайша аралас оқыту технологиясын электронды оқу мен тікелей оқудың, әрқайсысының кемшіліктерін жою немесе толықтырудың тиімді тәсілі ретінде синергиялық технология ретінде қарастыруға болады. Жанартылған білім мазмұнына көшуде дәстүрлі оқулықпен қатар цифрлық оқыту ресурстарын (ЦОР) қолданудың маңызы зор. ЦОР-оқыту барысында қолданылатын бейнематериалдар мен интерактивті сабақтар. Әрине, олар педагогты оқыту ісінен шеттетпейді. Ұстаз сыныптағы басты тұлға болып қала бермек. Алайда, бейнематериалдар мен интерактивті сабақтар мұғалімнің балаларға қажетті ақпаратты жеткізу міндетін айтарлықтай жеңілдетері сөзсіз. Сонымен қатар облыстың 157 мектебінде Bilimland.kz білім беру тұғырнамасының мүмкіндіктері оқу процесінде қолданылуда, бұл интерактивті сабақтарға қатысуға мүмкіндік береді, сонымен қатар мектеп бағдарламасы негізінде жасақталған қазақ, орыс, ағылшын тіліндегі оқыту ресурстарымен жабдықталған.

Жетісу облысы, Алакөл ауданы, Үшарал қаласы
№1 “Арай” балабақшасы
Тәрбиеші
Жауатарова Гульжан Дуйсембаевна

«ПІШІНДЕР ӘЛЕМІ»

Мақсаты: Балалардың геометриялық пішіндер туралы білімдерін тексеру. Сипап сезу мен көру арқылы пішіндерді өз бетінше ажырата білуге үйрету. Заттардың кеңістіктегі орналасу орнын айта білуге дағдыландыру. Есте сақтау қабілетін арттыру.

Қолданылатын материалдар: геометриялық пішіндерге ұқсас заттар, тапсырма орындау геометриялық пішіндер әр балаға, үлгілер.

I. Ұйымдастыру – іздену

Балалар бізге келген бүгінгі қонақтармен амандасып алайық!

Балалар қонақтармен амандасады.

Сәлеметсіңдер ме!

Шаттық шеңбері:

Арайлап таң атты,

Алтын сәуле таратты,

Қайырлы таң балалар

Қайырлы таң достарым.

Бүгінгі оқу қызметіміз тақырыбы: «Пішіндер әлемі»

Балалар қазір қандай мезгіл?

Балалар: қыс

Дұрыс айтасыңдар балалар!

Қыс мезгілде неше ай бар кім айтады?

Балалар: желтоқсан, қаңтар, ақпан

Қыс мезгілінде қалай киінеміз?

Балалар: қалың, малақай, етік, күркеше, тон, шұлық, бөкебай, қолғап киеміз.

Қыста қандай ойындар ойнайсыңдар!

Балалар: аққала, шана, шаңғы сырғанақ тебеміз

Жарайсыңдар!

Балалар кім қыс туралы тақпақ біледі.

Далада қар борайды,

Ақмамыққа орайды

Мұз болып қаттады

Жып-жылтыр болып жаттады.

Тақтамен жұмыс: Төрт бұрыш, шеңбер, үшбұрыш геометриялық пішіндер жайлы түсіндіру.

Геометриялық пішіндер қандай заттар ұқсайтынын айтады. Балалар қызыға жауап беріп отырады.

Пішіндердің түстерін сұрайды.

Балалар: түстерді айтады

Балалар мен сендер қызықты ойын алып келдім. «Көлеңкесін тап» ойынын ойнайды.

Қазір 3-топқа бөлінеміз.

1-топ «Түрлі-түсті таяқшалардан пішіндер құрастыру»

2-топ «Жүк көліктерге пішіндер орналастыру»

3-топ «Пішіндерді тауып стаканды қойып шығады»

Балалар шаршаған шығармыз, бір сергіп алайық!

Сергіту сәті: Видеомен

Дидактикалық ойын: «Жүк көлікке пішіндерді орналастыру»

Біздің тобымыздың ішінде шеңберге ұқсас заттарды атаңдар.

Күтілетін нәтиже:

Білді: Геометриялық пішіндерді дұрыс атауды.

Игерді: Геометриялық пішіндердің орналасуын өз бетінше ажыратуды.

Меңгерді: Геометриялық пішіндерге ұқсас заттарды дұрыс атауды.

Шымкент қаласы
№5 Психологиялық-педагогикалық мемлекеттік мекемесі
Логопед дефектолог
Тагайбекова Айгул Ибадуллаевна

ТІЛ ДАМУЫНЫҢ КЕМІСТЕРІН ТҮЗЕТУДЕГІ НЕЙРОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫҢ МАҢЫЗЫ

Барлығымызға белгілі мидың екі жарты шары бар. Оң жарты шары эмоционалды, музыка, бейнелі, ал сол жақ логикалық, ақпаратты өңдеу, алдын-ала жоспарлау және де сөйлеу қызметтеріне жауап береді. Әр ми жартышарларының өзінің атқаратын қызметтері бола тұра кейбір үдерістерде екі жарты шарының бірігіп жұмыс істелуін қажет етеді.

Мидың оң және сол жақ жарты шарларының өзара әрекеттесуі жеткіліксіз болған кезде, бала жазуды және оқуды үйренуде, сондай-ақ қиындықтарға тап болуы мүмкін. Осындай қиындықтарды шешуде нейрорпсихология ғылымына жүгінген дұрыс.

1940ж. психикалық әрекеттердің механизмдерін зерттей келе осы саланың жаңа бағытының негізін қалап, нейрорпсихология авторы атанған - профессор, психолог, педагогика және медицина ғылымдарының докторы, невропатолог А.Р.Лурия болды.

Нейрорпсихология – психология мен медицина ғылымдарының ұштасуында пайда болған психология ғылымының саласы болып табылады. Нейрорпсихология – мидың зақымданған функцияларының қайта құруға бағытталған арнайы психологиялық әдістердің комплексі, яғни жиынтығы. Нейрорпсихологиялық түзетулер ерте жастағы балалар мен жасөспірім жасқа дейінгі балаларға арналған. Әсіресе, ЗПР, аутизм, ақыл-ойы тежелген, дизонтогенез, невротикалық, психосоматикалық бұзылулар, стресстік жағдайларда қолдануға болады.

Білім беру мен тәрбиелеудегі заманауи әдістер бір орында тұрмайды. Олардың көмегімен миды керемет дамытуға, интерполярлы байланыстарды жақсартуға болады.

Нейрорпсихологиялық түзету әдістерін осы жаттығулардың көмегімен балаға қолдануға болады. Бұл ойындардың түрлері баланың логикалық ойлауын, психикалық процесстерін(зейін, қабылдау, ойлау, есте сақтау, қиял), кеңістікті бағдарлауын, эмоционалдық ерік-күшін дамытуға болады.

- екі қолмен жазып, сызу
- саусақ жаттығулары
- заттардың көмегімен нұсқауды орындау.
- тақпақ, сөздер айтқызып қимылдар жасау.
- нейрожаттығулар.

Нейрожаттығулар - мидың жан жақты дамуына бағытталған көп функционалды жаттығулар кешені. Нейрожаттығулар әрқашан бірден әсер етпейді, жаттығуды көп қайталаудың нәтижесінде сөйлеу мен қозғалыстар жақсарауы және ақыл-ой белсенділігі біртіндеп арта түседі.

Сөйлеу тілінде кемістігі бар балалармен жұмыс барысында басты назарға мына бағыттар алынады:

- артикуляциялық сөйлеу аппаратының қимыл – қозғалысын белсендіру;
- сөйлеу барысында дұрыс тыныстауды қалыптастыру;
- дыбыстарды түзету, машықтандыру және қою;
- сөйлеудің әуезділігін, интонациясын қалыптастыру;
- фенематикалық есту қабілетін дамыту;
- байланыстырып сөйлеу тілін дамыту;

- белсенді сөздік қорын дамыту.

Өз тәжірибемде төмендегідей жаттығуларды көбірек қолданамын:

Ең бірінші қарапайым жаттығудан бастаймыз:

- бас бармағымызға кезек кезекпен саусақтарымызды апарамыз;
- мұрын,құлақ;
- қоян,сақина,шынжыр;
- балға,шеге;
- керемет.құрмет;
- супер, шынашақ;
- көғал,саңырауқұлақ.

Пішіндердің көмегімен нейрожаттығуларды орындау:

Бұл жаттығулардан кейін балалардың зейіні шоғырланады, логикалық ойлау, тез шешім қабылдау қасиеттері артады.

Қысқышпен жұмыс:

- ми жарты шарларының байланысын жақсартады;
- зейінін тұрақтандырады;
- бір істі соңына жеткізу қабілетіне дағдыландырады;
- ұсақ моториканы жақсартады;
- санауды, түстерді ажыратуды үйренеді.

Фитбол доппен жаттығу:

- бұлшықет гипертонусын азайтады;
- асқорытуды жақсартады;
- бел, омыртқа бұлшықеттерін дамытады, қатайтады;
- қозғалысты реттеуге вестибулярлық аппаратты дамытуға көмектеседі;
- доп үстіне отырып секіру эмоционалдық күйді жақсартады, сергітеді.

«Жаралы жсауынгер» жаттығуы:

- баланың дене тонусын бақылауға болады;
- ми жарты шарларының байланысын жақсартады;
- дене мүшелерін сезінуге ықпал етеді.

Лабиринт жаттығуы:

- логиканы дамытады, лабиринт арқылы бала жүру барысын ойлайды, әр жолдағы кедергілерден өтуді түсінеді;

- моториканы дамытады;
- шапшаңдығы мен икемділігі артады;
- зейіні мен есте сақтау, тынақтылығын арттыруға болады, т.б. ойындар.

Балаларға ұсынылатын жаттығулар дәлдік пен қозғалыс жылдамдығын дамытуға ықпал етеді.

Оларды орындау нәтижесінде қолдар мен саусақтар күшті икемді және мобильді болады. Осылайша, бала өзінің дамуының кемшіліктерін жеңуге үйренеді, балалардың мінез-құлық проблемалары мен өзін-өзі басқарудағы қиындықтар біртіндеп реттеледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Фромкин В., Родман Р., Хайамс Н., «Тіл біліміне кіріспе», 10-басылым, Халықаралық басылым Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 жыл -608бет.
2. Тіл тарихы. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғырту» атты еңбегінен
3. Байынқол Қалиұлы. «Жалпы тіл білімі» Оқулық-Алматы. 2004-126б.
4. Э.Д. Сүлейменова Д.Х. Ақанова Н.Ж. Шаймерденова: Қазақстан тілдері: әлеуметтік лингвистика анықтамалығы.
5. Хасенов Э. Тіл білімі (оқу құралы) 3-басылуы Алматы, «Санат» 2003. 416 бет
6. Қ. Аханов «Тіл білімінің негіздері» Алматы 2002.
7. Ә. Жүнісбек «Қазақ тіл білімінің мәселері»

Көкшетау қаласы
«Ш. Уәлиханов атындағы Көкшетау университеті» КеАҚ
Магистрант

Мейрамхан Касымхан

Ғылыми жетекшісі: ассоциированный профессор, доктор PhD Алдунгарова Алия Кайратовна

ӨНДІРІСТЕГІ ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙЛАР КЕЗІНДЕГІ ДАБЫЛ БЕРУ ЖӘНЕ БАСҚАРУ ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ

Аннотация: мақалада өндірістік төтенше жағдайлар кезінде қолданылатын сигнал беру және басқару жүйелерінің тиімділігін арттыру мәселелері қарастырылады. Заманауи технологияларды енгізу, қызметкерлерді тұрақты оқыту, жүйелі тексерулер жүргізу және автоматтандырылған қауіпсіздік алгоритмдерін әзірлеу арқылы өндірістік нысандардағы қауіпсіздікті жоғарылату жолдары талқыланады. Интеллектуалды жүйелерді қолдану мен алдын ала болжау әдістерін енгізудің маңыздылығы атап өтіледі.

Кілт сөздер: өндірістік қауіпсіздік, сигнал беру жүйелері, төтенше жағдай, автоматтандырылған басқару, жасанды интеллект, қауіпсіздік алгоритмдері, жүйелі тексеру, апаттық дайындық, қызметкерлерді оқыту.

Өндірістік нысандардағы төтенше жағдайлар (ТЖ) – бұл адам өміріне, қоршаған ортаға және экономикалық тұрақтылыққа елеулі қауіп төндіретін күтпеген оқиғалар. Мұндай жағдайларда апатты алдын ала ескерту және басқару жүйелерінің рөлі өте маңызды. Қазіргі заманғы технологиялар сигнал беру және басқару жүйелерінің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді, алайда олардың нақты жұмыс істеу деңгейін бағалау және жетілдіру қажет. Бұл мақалада өндірістік төтенше жағдайлар кезінде сигнал беру және басқару жүйелерінің тиімділігін бағалау мәселелері қарастырылады.

Өндірістік нысандардағы төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою мақсатында сигнал беру және басқару жүйелері бірнеше негізгі қызметтерді орындайды:

- **Ескерту:** қауіпті жағдайлардың басталуын уақтылы хабарлау;
- **Ақпараттандыру:** қызметкерлер мен құтқару қызметтеріне қажетті мәліметтерді ұсыну;
- **Басқару:** апаттық жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға ықпал ету;
- **Координация:** түрлі бөлімшелер мен құрылымдар арасындағы өзара әрекеттесуді қамтамасыз ету.

Дабыл беру және басқару жүйелерінің тиімділігін бағалау үшін бірнеше негізгі факторларды ескеру қажет. Біріншіден, бұл жүйенің сенімділігі мен жылдамдығы маңызды. Дабыл беру құрылғылары анық әрі жылдам жұмыс істеп, барлық қызметкерлерге дер кезінде хабарлама жеткізуі тиіс. Екіншіден, дабыл жүйелері автоматтандырылған және адам факторын барынша азайтуға бағытталған болуы қажет. Үшіншіден, байланыс жүйелері үздіксіз жұмыс істеуі керек, өйткені төтенше жағдай кезінде байланыс үзілуі адамдардың дұрыс шешім қабылдауына кедергі келтіруі мүмкін.

Басқару жүйелері дабыл берумен қатар, персоналды ұйымдастыру, эвакуациялау және қауіпсіздік шараларын іске асыруға жауапты. Бұл жүйелердің тиімділігі олардың нақты уақыттағы өзгерістерге бейімделу қабілетімен анықталады. Сонымен қатар, қызметкерлерді төтенше жағдай кезіндегі іс-қимылдарға үнемі оқытып, дабыл жүйесін тексеріп отыру керек.

Өндірістік төтенше жағдайларда қолданылатын сигнал беру жүйелері бірнеше түрге бөлінеді:

1. **Аудио сигнализация** – дыбыстық дабылдар арқылы қауіп туралы хабарлау.

- Бұл жүйелер қатты дыбыстар, сиреналар, қоңыраулар немесе дауыс арқылы хабарлау құрылғыларын пайдаланады.

- Апаттың деңгейіне байланысты әртүрлі дыбыстық жиіліктер қолданылады. Мысалы, өрт дабылы, химиялық төгілу немесе газдың ағуын хабарлайтын арнайы дыбыстар болады.

- Кейбір кәсіпорындарда дауыстық хабарландырулар автоматты түрде іске қосылады, бұл адамдарға нақты нұсқаулар беруге мүмкіндік береді.

2. Визуалды сигнализация – жарық диодтары, ақпараттық тақталар мен дисплейлер арқылы ескерту.

- Бұл әдіс әсіресе шу деңгейі жоғары ортада немесе құлағы нашар еститін жұмысшыларға арналған тиімді құрал болып табылады.

- Қызыл, сары және жасыл шамдар арқылы апаттың деңгейін көрсетуге болады. Мысалы, қызыл – шұғыл эвакуация, сары – қауіптің ықтималдылығы, жасыл – қалыпты жағдай.

- Сандық тақталар мен LED экрандар төтенше жағдай кезіндегі әрекет алгоритмін көрсетуі мүмкін.

3. Автоматтандырылған жүйелер – сенсорлар мен датчиктер арқылы қауіпті анықтап, орталық басқару жүйесіне сигнал жіберу.

- Температураның, газдың концентрациясының, ылғалдылықтың немесе радиоактивті сәулеленудің күрт өзгеруін тіркейтін интеллектуалды датчиктер қолданылады.

- Дабыл автоматты түрде іске қосылып, нақты қауіпті аймақ анықталып, жауапты қызметкерлерге хабарланады.

- Кейбір жүйелер алдын ала орнатылған алгоритмдер негізінде қауіптің алдын алуға көмектеседі, мысалы, автоматты түрде желдетуді қосу немесе химиялық реагенттерді залалсыздандыру.

4. Жергілікті және қашықтықтан басқарылатын жүйелер – нысан ішіндегі және сыртындағы құтқару қызметтерімен байланыс орнату.

- Бұл жүйелер апат орны туралы нақты деректерді төтенше жағдай қызметтеріне тікелей жібереді.

- Қашықтан басқарылатын жүйелер ғимараттан тыс орналасқан орталық диспетчерлік пунктпен байланысты қамтамасыз етіп, құтқару жұмыстарының тиімділігін арттырады.

- Радио байланыс, GPS трекерлер және ұялы байланыс технологиялары арқылы апаттық аймақтардағы жұмысшылардың орналасуын анықтауға мүмкіндік береді.

Өндірістік нысандардағы сигнал беру және басқару жүйелерінің тиімділігін арттыру үшін келесі шараларды жүзеге асыру қажет:

- Заманауи технологияларды енгізу – жасанды интеллект, IoT (интернет заттар) және бұлттық есептеулерді пайдалану арқылы төтенше жағдайларды ерте анықтап, тез әрекет ету мүмкіндігін арттыру. Жасанды интеллект деректерді талдап, ықтимал қауіп-қатерлерді болжауға көмектеседі. IoT технологиялары датчиктерді өзара байланыстырып, ақпаратты нақты уақыт режимінде бақылауға және талдауға мүмкіндік береді. Бұлттық есептеулер арқылы деректер қауіпсіз серверлерде сақталып, шұғыл жағдайларда жедел қолжетімді болады.

- Қызметкерлерді тұрақты оқыту – төтенше жағдайлар кезінде дұрыс әрекет етуді үйрету, апаттық жағдайларда жылдам әрі тиімді шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыру. Жүйелі оқу-жаттығулар ұйымдастыру қызметкерлердің дайындық деңгейін арттырып, оларды түрлі сценарийлерге бейімдейді. Оқу барысында нақты жағдайларға негізделген модельдеу әдістерін қолдану оқыту сапасын жақсартады. Сонымен қатар, әр қызметкердің өзіне жүктелген міндеттерін білуі және оларды жылдам орындауы үшін интерактивті тренингтер енгізу маңызды.

- Жүйелі тексерулер жүргізу – жүйенің сенімділігі мен жұмыс қабілетін тұрақты бақылау, ақауларды алдын ала анықтап, дер кезінде түзету шараларын қолдану. Барлық қауіпсіздік жүйелерінің үздіксіз жұмысын қамтамасыз ету үшін оларды жоспарлы техникалық тексеруден өткізу қажет. Бұл ақаулардың алдын алуға, жабдықтардың жұмыс істеу мерзімін ұзартуға және олардың тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, тексерулер барысында тәуелсіз сарапшылар мен техникалық мамандардың қатысуы жүйенің объективті бағалануын қамтамасыз етеді.

- Автоматтандырылған қауіпсіздік алгоритмдерін әзірлеу – жүйенің өздігінен шешім қабылдау мүмкіндігін кеңейту арқылы қауіпсіздік деңгейін арттыру. Мұндай алгоритмдер әртүрлі жағдайларға жедел жауап беріп, қауіпті дер кезінде оқшаулай алады. Мысалы, өрт немесе газдың ағуы анықталған кезде, жүйе автоматты түрде желдеткіштерді қосып, адамдарды эвакуациялау туралы хабарландыру таратады. Сонымен қатар, бұл алгоритмдер үлкен деректер жиынтығын өңдеп, апаттың ықтималдығын болжай алады, бұл өз кезегінде өндірістік қауіпсіздікті жаңа деңгейге көтереді.

Қазіргі заманғы өндірістік қауіпсіздік стандарттарына сәйкес, дабыл беру және басқару жүйелері үздіксіз жаңартылып, технологиялық жетілдірулерге сәйкес жетілдірілуі тиіс. Дабыл жүйелерінің тиімді жұмыс істеуі үшін оларды жүйелі түрде тексеру, алдын ала сынақтар жүргізу және персоналды оқыту шаралары ұйымдастырылуы қажет. Бұл қауіпсіздік жүйелерінің өндірістегі төтенше жағдайлар кезінде адамдардың өмірін сақтап қалу мүмкіндігін арттырады.

Осылайша, өндірістік төтенше жағдайлар кезінде сигнал беру және басқару жүйелерінің тиімділігі адам өмірі мен өндіріс қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Заманауи технологияларды пайдалану, жүйені тұрақты тексеру және қызметкерлерді даярлау арқылы бұл жүйелердің сенімділігін арттыруға болады. Жүйенің жеделдігі, қол жетімділігі мен интеграциялану деңгейі оның тиімділігін анықтайтын басты факторлар болып табылады. Сондықтан өндірістік нысандарда қауіпсіздік жүйелерін жетілдіру үздіксіз жүргізілуі тиіс.

**Шығыс Қазақстан облысы, Күршім ауданы
«Ю.А.Гагарин атындағы №1 Күршім орта мектебі» КММ
Көркем еңбек пәні мұғалімі
Амзе Жангүл**

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУ МАҚСАТЫНДА КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҚТАРЫНДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУ

«Көркем еңбек» білім беру саласы жалпы білім берудің құрамдас бөлігі болып табылады және жас ұрпақты өз бетінше өмір сүруге, мамандықты саналы таңдауға және оған жету жолына тәрбиелеуді қамтамасыз ететін мектептің жалпы педагогикалық мақсатына жетуге ықпал етеді. Көркем еңбек негізі – оқушылардың өзіндік жобалық әрекеті. Көркем еңбек мұғалімі үшін мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекетін басқару, жалпы алғанда, жаңалық емес. Көп жағдайда пән мұғалімі өз сабақтарында жобалық іс-әрекетке жетекшілік ететінін білмеуі де мүмкін. Бұл оның жетекшілігімен олар еңбек объектілерін өндірумен байланысты барлық конструкторлық және технологиялық мәселелерді шешкенде болады.

Қазіргі уақытта мектеп оқушыларының жобалық іс-әрекетін жүйелеп, оны мұғалімнің пән бағдарламасы бойынша бағыттауымен «Жоба» бөлімі енгізілді. Көркем еңбекті оқытудың жобалық әдістемесі жобалаудың мұғалімнің бақылауымен емес, онымен бірге ынтымақтастық педагогикасына негізделетінін болжайды.

Шығармашылық жоба – бұл оқушылардың іс-әрекетін белсендіретін оқу және еңбек әрекеті, нәтижесінде олар субъективті, кейде объективті жаңалығы бар өнім жасайды. Жоба – «болашаққа ой жүгірту» деген нақты анықтама бар. Басқаша айтқанда, бұл - іс-әрекеттің соңғы нәтижесінің идеалды көрінісі, «ойдағы соңғы өнім».

Жобаны аяқтау немесе қорғау үшін мұғалім тарапынан да, оқушылар тарапынан да көп дайындық жұмыстары қажет. Нәтижесінде жаңа, ерекше нәрсе жасалатын жұмыс шығармашылық болып саналады, сондықтан көркем еңбек сабақтарында орындалатын жобаларды шығармашылық деп те атайды. Шығармашылық жобаларды жүзеге асыруда оқушылар өздерінің білімдерін, дағдыларын, қабілеттерін толық көрсету үшін оларға көбірек дербестік беру қажет.

Жобалық әдісті қолдану мектеп оқушылары мен ересектер арасында осындай өзара әрекеттестік пен қарым-қатынастың пайда болуына ықпал етеді, онда мақсатқа жету үшін жеке тұлғаның шығармашылық күш-жігері жүзеге асырылады, тек жоспарланған нәтиже ғана емес, сонымен қатар ішкі өсіп келе жатқан адамның әлемі дамиды. Жобалаудың тәрбиелік рөлі осы еңбек қатынастарының оқушылардың рухани өмірінде, олардың ойлары мен сезімдерінде бейнеленуіне, жеке тұлғаның ерікті күш-жігерінің кеңдігі мен тереңдігіне байланысты. Жалпы еңбек тәрбиесінің өзегі ретінде еңбекке деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу балаға еңбек процесінде пайда болатын адамдар арасындағы қарым-қатынас сұлулығымен сусындағанда ғана мүмкін болады.

Шығармашылық жобаны жүзеге асыру білім беру аспектілерінің бірі болып табылады. Ол балалардың, жасөспірімдердің, жастардың өмірдегі еңбек принципінің адамгершілік құндылығын ұғындыруға бағытталған. Еңбекке материалдық-құндылық қатынас оның әлеуметтік ғана емес, сонымен қатар тұлғаның өзін-өзі дамыту көзі және өзін-өзі жүзеге асыру шарты ретіндегі жеке маңыздылығын түсінуді қамтиды. Сонымен бірге адамның процесс пен еңбек нәтижесінің қуанышын сезінуінің қалыптасқан қабілеті маңызды факторға айналады.

Әрбір кезеңде жобалау баланың ойын әрекетпен және әрекетті оймен, гуманитарлық мәдениетті техникалық мәдениетпен, еңбекті шығармашылықпен, көркемдік әрекетті жобалау және құрылыспен, технологияны өзгертудің экономикалық, экологиялық және әлеуметтік салдарын бағалаумен байланыстыруы керек.

Жобалау міндеті – оқушыларда соңғы тұтыну заттарында бейнеленген интеллектуалдық және жалпы еңбек білімдерін, іскерліктері мен дағдыларын жүйесін қалыптастыру, шығармашылық қабілеттерін, бастамашылдық пен дербестікті дамытуға ықпал ету. Жобалық тапсырмаларды орындау барысында білім алушылар әртүрлі дағдыларды меңгеруі керек.

Жобалық оқытудың мазмұнын анықтау кезінде жобалау объектілерін педагогикалық тұрғыдан дұрыс таңдау принципті маңызды және күрделі мәселе болып табылады. Шығармашылық жобаларды таңдаудың күрделілігі көптеген факторлармен байланысты: мектеп оқушыларының жас және жеке ерекшеліктері, шығармашылық жобаларды жүзеге асырудың оқу-материалдық базасы және т.б. Жобаларды іріктеудегі ең маңызды талаптардың бірі – оның шығармашылық бағыттылығы. Шығармашылық жобаларды таңдаған кезде мектеп оқушыларының жеке ерекшеліктерін, олардың дайындық дәрежесін, жас және физиологиялық мүмкіндіктерін ескеру қажет.

Мұғалімнің мүмкіндіктері мен қызығушылықтарын ескере отырып, мектеп шеберханаларының материалдық-техникалық ресурстары көркем еңбек пәні мұғалімінің мүмкіндіктері мен мүдделері және материалдық базасының болуы тұрғысынан жобаларды таңдауды көздейді.

Көркем еңбекке оқытудың мектеп бағдарламасының мәселелерінің кең ауқымын қамтуына сәйкес жобалық тапсырмалардың тақырыбы әртүрлі практикалық өмірге қатысты болуы керек. Әрбір оқушы жобаның тақырыбын өзі таңдай алмайды. Осыған байланысты мен мүмкін болатын жобалық тапсырмалардың тізімін беремін, яғни қызмет саласы мен шамамен тапсырманы көрсететін жобалар банкі қалыптастырамын. Оқушылар жобалау объектісін, жобаның тақырыбын, яғни олар шынымен иеленгісі келетін өнімді өздері таңдауы керек.

Оқушыларымның қызығушылықтары мен әлеуетті мүмкіндіктерін біле отырып, тақырыпты барынша дәл тандап, әр топтың қиындық деңгейін анықтауға тырысамын. Жобаны жүзеге асыруға қатысушылардың саны оның күрделілігіне байланысты әртүрлі болуы мүмкін: бір оқушыдан (жеке жоба) бірнеше оқушыға дейін (ұжымдық жоба). Ұжымдық жобаларды жүзеге асыру кезінде мен оқушылар арасында жауапкершілікті бөлемін және жалпы жобаны жүзеге асыру үшін әрқайсысының жауапкершілігін анықтаймын. Көп уақытты қажет ететін жұмысты үйде де жасауға болады.

Тақырыпты таңдау үшін мен білім алушыларға нұсқаулық сияқты дерлік талаптар қоямын:

- өнім белгілі, түсінікті, ең бастысы қызықты болуы керек;
- өнімнің оқушылардың шығармашылықта өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретінін, оның өз күзіретінде екендігін таныту керек;
- тақырыптар қайталанса да, жобалау барысында оқушылар екі бірдей өнімді алуға мүмкін еместігін түсінулері қажет.

Жобаларды таңдаудың негізгі критерийлері: түпнұсқалық, қолжетімділік, сенімділік; техникалық жетілдіру; эстетикалық құндылық; қауіпсіздік; қоғамдық қажеттіліктерді сақтау; қолданудың қарапайымдылығы; өндірістік қабілеттілік; материалды тұтыну; құны және т.б.

Еңбек тәрбиесін оқытудың дәстүрлі әдістерімен салыстырғанда жобалық іс-әрекеттің өзіндік ерекшеліктері бар. Ол бірнеше шартты қадамдарды қамтиды:

- Іздеу және зерттеу (ұйымдастыру және дайындық). Бұл кезең жобаның тақырыбын нақтылауға, жобалық іс-әрекеттерді мазмұнды және нақты етуге мүмкіндік береді. Ол үшін жобаның тақырыбы бойынша қажетті ақпаратты жинап, оны талдау қажет. Оқулықтар, энциклопедиялар, арнайы әдебиеттер, журналдар, телебағдарламалар және т.б ақпарат көзі бола алады.

- Технологиялық кезең. Бұл кезең өндірістік қызметпен байланысты орталық іргелі тірек болып табылады, оның нәтижесі жоба қызметінің объектісі болып табылады.

- Соңғы кезең. Шығарманы безендіру және көрсету, оны орындаушының, басқа оқушылар мен оқытушының бағалауын қамтиды.

Жобаны жүзеге асыру барысында сұрақтарды жіберіп алмау үшін мен оны жүзеге асырудың негізгі кезеңдерін көрсететін диаграмманы ұсынамын.

Оқушылар сонымен қатар жобаның реттілігінің жоспарын жазады:

- Жоба тақырыбын таңдау
- Тұжырымдаманы негіздеу және дамыту
- Мүмкін опциялар
- Технологиялық реттілік
- Қорытынды

Жобалау жұмыстарын орындау міндетті түрде бүкіл сыныптың қатысуымен оларды қорғаумен аяқталуы керек. Бұл шара балалардың бойында жауапкершілік сезімін қалыптастыруды ынталандырады, оқу-тәрбие үдерісіне салауатты бәсекелестік рухын енгізеді.

Нәтижелерді қорытындылау кезінде келесі критерийлер ескеріледі:

- Тақырып пен жоба идеясының түпнұсқалығы
- Дизайн параметрлері
- Технологиялық критерийлер
- Эстетикалық критерийлер
- Экономикалық критерийлер
- Экологиялық критерийлер

Осылайша, көркем еңбек сабақтарында жоба әдісін қолдану балаларды өз іс-әрекетін объективті бағалауға, коммуникативті дағдыларды дамытуға, бұйым жасауға шығармашылық көзқарасқа үйретеді. Оқушылар өз іс-әрекеттерін жоспарлауды, талдауды және реттеуді үйренеді және бұл, әдетте, оқуға деген қызығушылықтың артуына әсер етіп, оқу нәтижелерін жақсартады.

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Ақжар ауылы

№13 "Шұғыла" бөбекжай-бақшасы

Тәрбиеші

Тасболатова Перизат Жанабаевна

ТӘРБИЕШІНІҢ ОЙЫН АРҚЫЛЫ БАЛАНЫ ДАМУ ДАҒДЫСЫ

Заман өзгерген сайын адам баласының басынан өткендері баланың ойынында көрініс табатынына ешкім де шек келтірмес. Ең бастысы – ойын барысында баланы жан-жақты ойлануға, өзгелердің пікірімен санасуға, ортақ тіл табысып, тез арада шешім қабылдауға, ойынды шыншыл ойнауға, адал болуға, жалған сөйлемеуге, жанашарлыққа, кешірімді болуға баулу қажет. Тәрбиеші балалардың физиологиялық, психологиялық ерекшеліктерін есте ұстап, ұлттық қозғалыс ойындарын балабақша өмірінде жас ерекшеліктеріне сай ұйымдастыра білгені жөн. Ойын жас ерекшеліктеріне сай келмесе, кері әсерін тигізуі мүмкін.

Сонымен қатар ойындар баланың белсенділігін арттырып, тәртібіне де оң әсерін тигізеді, өзіне де баға бере алады. Әрбір ойын – балалардың адамгершілік жолындағы бір көтерілер баспалдағы секілді. Өсіп дамып келе жатқан балалардың бойында алуан түрлі қасиеттер байқалады. Осы қасиеттерді бала бойынан дер кезінде байқап, оған оң баға беру, дамып келе жатқан мінезін дұрыс жолға сала білу, ол – әр

бір тәрбиешінің міндеті. Осы тұста «Ойын ойнап ән салмай, өсер бала болар ма?» деген сөз ойға оралады. Баланың бірінші әрекеті – ойын. Бала бойындағы жағымды қасиеттерді дамыту барысында балабақшада ойынның атқарар рөлі өте жоғары. Зерттеп қарасаңыз, бала ойынында қоғамдық, ұжымдық сипат болады.

Достарымен бірге ойнау баланың моральдық, эстетикалық сезімдерінің қалыптасуына әсер етеді. Ойын барысында бала өзінің шебер ұйымдастырушы екенін, жігерлі, тапқыр екендігін байқатса, кейбір бала өз бойындағы менмендік, өкпешілдік, қыңырлық қасиеттерін көріп, ұялып, ол қасиеттерден арылуға бел буады. Ойын балаларды ортақ мақсатқа, ұжым намысын қорғауға, оның жеңісіне ортақтасуға тәрбиелейді. Ұжымдық ойындарда бала жолдастықтың, ауызбіршілікпен ұйымшылдықтың не екенін түсіне бастайды. Сонымен қатар қазіргі таңда балабақшада кеңінен насихатталып жүрген өзіміздің ұлттық ойындарымыздың алар орны ерекше.

Қазақтың ұлттық ойындары – ата-бабамыздан бізге жеткен, өткен мен бүгінгіні байланыстыратын баға жетпес байлығымыз, асыл қазынамыз. Ойын бала өмірінің ажырамас бөлігі дей келе, мен өз сөзімді белгілі педагогтың: «Ойынсыз ақыл-ойдың қалыпты дамуы да жоқ және болуы да мүмкін емес. Ойын дүниеге қарай ашылған үлкен жарық терезе іспетті, ол арқылы баланың рухани сезімі жасампаз өмірмен ұштасып, өзін қоршаған дүние туралы түсінік алады. Адамды тапқырлыққа, өжеттікке, батылдыққа, шапшаңдыққа, ептілікке, байсалдылыққа үйрететін де – осы ойын», - деген даналық сөзімен түйіндегім келеді. «Балаға білім беру үшін ең алдымен оны тәрбиелеген жөн, тәрбиесіз берілген білім, ол ертең бір апатқа әкеп соғады», - деген данышпан, ойшыл, энциклопедист ғалым Әбу Насыр әл-Фараби.

Ерте заманнан – ақ адам өзін қоршаған ортаның тылсым тіршілігін тануға әрекет жасаған. Ал айнала дүниені танып-білудің, белсенді іс-әрекеттің алғашқы түрі заттық іс-әрекет болып табылады. Нәресте заттық іс-әрекеттен бірте-бірте ойын әрекетіне ауысады. Барлық адам өзінің тұлға ретінде даму ерекшелігінде ойын іс-әрекетін бастан кешіреді. Сәбилік кезеңнен бастап бала өзін қоршаған ортаны, өмір сүріп отырған айналасындағы заттар мен құбылыстарды ойын арқылы түсініп ұғынады. Тек көру, сипап-сезу, байқап-тану арқылы емес, тікелей араласып, іс-әрекетке көшуін нақты қарым-қатынас барысында біледі. Осылайша ойын адамның өмір танымында шешуші мәнге ие болады. Баланың таным-түсінігі, іс-әрекеті ойыннан басталып, оның негізі болашақ өмірінде оқу, еңбек іс-әрекетімен жалғастырылады. Ойын – бала үшін оқу да, еңбек те. Ойын – айналадағы дүниені танудың тәсілі. Ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңу жолын үйретіп қана қоймай, ұйымдастырушылық қабілетін қалыптастырады.

Ойын балалардың негізгі іс-әрекеті ретінде психологиялық, анатомиялық–физиологиялық, педагогикалық маңызы зор қызметтер атқарады. Ойын баланың даму құралы, таным-көзі, білімділік, тәрбиелік, дамытушылық мәнге ие бола отырып, адамның жеке тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Ойында әрбір адам ойнап өседі, ойынды көп ойнаған адамның дүниетанымы кең, жаны таза, жүрегі нәзік, нағыз сезімтал тұлға болмақ. Кей бала ойында шынайы өмірді бейнелесе, кей бала ішкі сезімін білдіреді. Ойын екі түрлі уақыттық бағытты қамтиды: қазіргі және болашақ. Бір жағынан бала бірден осы мезетте қуанышқа бөленеді, екінші жағынан ойын әрқашан болашаққа бағытталған, өйткені ойын барысында тұлғаның келешек өміріне ықпал ететін сапалы қасиеттері мен іскерлік дағдылары қалыптасады. Оқушы ойын қызметіне талпынады, ойын олар үшін өмірдің мәні болып табылады. Кейбір психологиялық теориялар ойынның мәнін баланың артық әл-қуатын шығындап, жоғалтқысы келген талабымен түсіндіреді.

Алайда, функционалдық тенденция концепциясының негізін салған Д. Узнадзе: «Ойын артық әл-қуатты сыртқа шығындаудың тәсілі емес, дамудың негізгі бас формасы, қызмет бағытының емін-еркін бұрқаған көрінісінің формасы болып табылады және әрекеттер ретінде олардың өз бағыты бойынша бір-бірінен айырмашылықтары бар, міне осылар баланы мазмұнды жағынан әр түрлі ойындар ойнауына мәжбүр етеді», — деген. Жетілгісі келіп тұрған күштердің қарбалас қимылына сәйкес келмейтін әрі оған ықпал етпейтін ойын мен ойыншық баланы тез жалықтырып жібереді. Көптеген функциялар 7-9 жасқа жеткенінше мейлінше жеделдете дамиды да, ойынға деген құштарлық осы кезеңде күшейе түседі, ал ойын дамуды басқаратын іс-әрекеттің түріне айналады. Осындай сәтте баланың өзіндік саналары, оның шындыққа, адамдарға қарым-қатынасы қалыптасады. Бастауыш сынып оқушысының қызмет бағыты күшейген кезде оның құлшынып ойнағысы келіп тұрады. Баланың ойын қызметін тоқтатып, оны интерфункционалдық күштердің қимылына қайшы келетін басқадай нәрсемен шұғылдануға мәжбүр еткізу – бала талантын жеделдете дамытып, жан-жақты ашылуына тосқауыл жасау деген сөз.

Ойын баланың психикасына сапалы өзгерістер туғызады. Балалардың ересектермен бірлесіп өмір сүруге ұмтылысы бірлескен еңбек негізінде қанағаттандырылмайтыны белгілі. Бұл қажеттілігін балалар

ойын арқылы өздеріне ересектер рөлін алып, еңбектік өмірді ғана емес, сол сияқты әлеуметтік қарым-қатынасты да нақтылап көрсетеді. Д. Элькониннің атап өткеніндей, мұнда балалар өзара сәйкес рөлдерді тасымалдаушылар (ересектерді өзара әлеуметтік қатынасын қайта жаңғыртады), әрі ойынға тікелей қатысушы болады. Баланың қоғамдағы осындай ерекше орны оның үлкендер өміріне араласуының айрықша түрі болып саналатын рөлдік ойынның пайда болуының негізіне айналады. Біраз уақыттан кейін рөлдік ойыннан ереже бойынша жүргізілетін ойынға ауысады. Біртіндеп ереже ойын әрекетінде бірінші орынға қойылып, алғашқы сюжеттік сипатқа ие болады, сосын ойында жеңіске жету бала үшін үлкен мәнге айналып, ойын еңбекке және оқу әрекетіне ұқсас бола бастайды. Ойында ең алғаш баланың дүниеге әсер етуді қажетсінуі қалыптасады және көрінеді, ойынның негізі, жалпы мәні де осында. Ойынның мәнін анықтайтын бірінші ереже, ойын мотивтерінің әр түрлі бала үшін мәні зор күйініштерге негізделетіндігі болса, екінші ереже, ойын әрекеті адам іс-әрекетіне тән көптеген мотивтерді жүзеге асыруы болады. Ойынның бала өмірінде үлкен орын алатыны ертеден дәлелденген. Тіпті XVIII ғ. Руссо былай деп жазған: «Баланы жақсы тану және түсіну үшін оны ойын кезінде бақылау керек». Балалармен жұмыс істеу ойынында ойынмен әсер ету арқылы баланы басқаруға немесе оны өзгертуге көп күш кетпейді. Ойынмен әсер етудің мақсаты — баланың өзін-өзі тануы мен өзін-өзі басқарудан тұрады. Ойын процесі баланың қоршаған ортаға бақылау жасауы ретінде қарастырылады.

Ойын әсерлері баланың қажеттіліктерін физиологиялық белсенділікке қанағаттандырылады, ойын үстінде бала энергия жұмсайды, үлкендер өміріндегі міндеттемелерге дайындалады, қиыншылықтарды жеңеді жай фрустрациядан арылады. Олар физиологиялық көптікті сезеді, өз қажеттіліктерін қанағаттандырады, әлеуметтік формадағы агрессияға жауап қайтарады және басқа адамдармен қарым-қатынас жасауға үйренеді. Ойын балаларда елесті бекітуге, мәдени байлықты сіңіруге және белгілі бір дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі. Бала ойнағанда бөтен тұлғаның рөліне тек еніп қана қоймайды, сонымен қатар өз жекелігін кеңейтеді, байытады және түгендетуге тырысады.

Ойын баланың ішкі әлеміне нақты форма мен өрнек береді. Ойында эмоционалды маңызды тәжірибені ой өрнегі алады. Ойынның негізгі функциясы шын өмірдегі бейнеленбейтін нәрсені жағдайдың бақылауына айналдыру. Бұл балаларға қиыншылықтарды білуге мүмкіндік беретін символикалық репрезентация арқылы жасалады. Ойын бала үшін өз пікірін білдіретін символикалық тіл болғандықтан, психолог ойынды пайдаланады. Балалар ойын арқылы қарым-қатынас жасайды. Егер ойынды коммуникация құралы екенін мойындасақ, балалар ойының бұдан да толық бағалауға болады.

Балалар ойын үстінде өздерін жеңіл, еркін сезінетіндіктен өздерін көрсете алады. Балалар үшін өз тәжірибелері мен сезімдерін шығару — табиғи динамикалық және денсаулық жақсартушы іс-әрекет.

Ойын — бұл ақпарат алмастыру құралы және баладан өз ойымен бөлісуді талап ету; яғни автоматты түрде қарым-қатынастағы барьерді жасату. Жоғарғы қатынас деңгейге көтерілу үшін сөзді пайдалануы қажет. Ойын сезімдердің берілуімен және кемшіліктердің шешілуі үшін құрал болады. Бала сезімін вугвальды жеткізу ылғи да мүмкін емес. Дамудың бұл сатысында бала не сезгенін айту үшін когнитивті, вугвальды құралдары жетіспейді эмоционалды жағдайда оларды сөзбен жеткізу үшін бала өз ауыртпалықтарында интенсивті бір ойға жинақтала алмайды. Көптеген авторлардың зерттеулері бойынша (мысалы Пиаже), біз 11 жасқа дейін балалардың абстрактілі ойлауға және талдауға қабілетті емес екенін білеміз.

